

KOEDAR 1987

02

KOLEDAR

Goriške Mohorjeve družbe

za leto

1987

Izdala Goriška Mohorjeva družba
Katoliško tiskovno društvo
Gorica 1987

KRATICE ZA KALENDARIJ:

ap: apostol; cs: cesar(ica); c. uč.: cerkveni učitelj; ev: evangelist;
dh: duhovnik; dk: diakon; dv: devica; kn: knez; kg: kneginja;
km: kmet; kr: kralj(ica); oč: očak; op: opat; mč: mučenec; mh:
menih; pp: papež; pr: prerok; rd: redovnik; sv: svetopisemski
(mož, žena); sp: spokornik; šk: škof; pšč: puščavnik; us: ustano-
vitelj(ica); vd: vdova; ž: žena.

NARODNA IN STUDIJSKA
KNJIZNICA TRST

SKL

B 1160/1987

019880816

COBISS •

B 116

D. 816/1988

Koledar uredil dr. Jože Markuža
Platnice in koledarski del opremil Edi Žerjal

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Leto 1987

je navadno leto in ima 365 dni, to je 52 tednov in en dan. Začne in konča se s četrtkom. Letni vladar: Jupiter

Svetovni dan miru 1. januarja 1987 po našem — gregorijanskem — koledarju je isti dan:

- 19. december 1986 po julijanskem koledarju
- 30. Kislev 5747 po judovskem koledarju
- 23. Keihak 1703 po koptskem koledarju
- 29. Rabi'-out-Tani 1407 po muslimanskem koledarju

Letni časi

Začetek pomladi 21. marca ob 4.53; začetek poletja 21. junija ob 23.11; začetek jeseni 23. septembra ob 14.46 in zime 22. decembra ob 10.47.

Sončna mrka

Popolni obročasti sončni mrk bo 29. marca; videli ga bodo v Južni Ameriki, na Atlantskem oceanu, Afriki in jugozahodni Aziji; začetek ob 11.04, maksimum ob 13.49, konec ob 16.35.

Delni obročast sončni mrk bo 23. septembra v Aziji, Avstraliji in na Tihem oceanu, začetek ob 1.15, maksimum ob 4.11 in konec ob 7.08.

Lunina mrka

Lunin mrk 14. aprila bodo opazovali v Ameriki, Afriki in Evropi od 1.22 do 5.16, lunin mrk 7. oktobra pa od 2.55 do 7.08.

N. B. - Podatki so v srednjeevropskem času; ko je v veljavi poletni čas dodaj eno uro!

JANUAR

PROSINEC

31 DNI

LUNE: Prvi krajec 6. ob.23.53
Sčip ali poina luna 15. ob 3.31
Zadnji krajec 22. ob 23.46
Mlaj ali nova luna 29. ob 14.45

- 1 **C** **NOVO LETO - Marija sv. božja Mati**
Čez osem dni so mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)
- 2 P Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški šk in c. uč
- 3 S Genovefa Pariška dv; Meliton mh
- 4 **N** **2. po božiču; Angela Fol. rd; Benedikta mč**
Beseda je človek postala in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
- 5 P Emilijana (Milena) dv; Simeon pšč
- 6 **T** **Gospodovo razglašenje - sv. Trije kralji** **3**
Z Vzhoda so se prišli poklonit kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 S Rajmund Penjaf. dh; Lucijan Ant. mč
- 8 Č Severin Noriški op; Erhard šk
- 9 P Julijan in Bazilisa mč; Hadrijan op
- 10 S Viljem šk; Agaton pp; Gregor Niški šk c. uč
- 11 **N** **Jezusov krst - Pavlin Oglejski šk; Teodozij op**
Jezus ob krstu vidi Svetega Duha (Mt 3, 13-17)
- 12 P Tatjana mč; Alfred op
- 13 T Hilarij (Radovan) šk c. uč; Veronika dv
- 14 S Oton mh; Feliks (Srečko) Nolanski dh; Odorik dh
- 15 Č Pavel pšč; Maver op **5**
- 16 P Marcel pp; Berard, Oton in Peter mč
- 17 S Anton (Zvonko) op; Marijan mč
- 18 **N** **2. nav.; Marjeta Ogrska rd; Suzana mč**
Jagnje božje odjemiše grehe sveta (Jn 1, 29-34)
- 19 P Knut kr; Marij in drugi mč
- 20 T Fabijan pp in Sebastijan (Boštjan) mč
- 21 S Neža (Janja) dv mč; Epifanij šk
- 22 Č Vincenc (Vinko) dk mč; Anastazij mč **6**
- 23 P Emerencijana mč; Ildefonz šk
- 24 S Frančišek Saleški šk c. uč; Ksenija mč
- 25 **N** **3. nav.; Spreobrnitev sv. Pavla; Ananija mč**
Jezus izpolnjuje Izaijevo prerokbo (Mt 4, 12-23)
- 26 P Timotej šk in Tit šk; Pavla sp
- 27 T Angela Merici dv; Julijan mč
- 28 S Tomaž Akvinski rd c. uč; Peter Nolasko rd
- 29 Č Valerij šk; Julijan Ubogi sp **7**
- 30 P Martina dv mč; Hijacinta rd
- 31 S Janez Bosko rd us; Marcela vd

»Bog je ljubezen« (1 Jn 4, 8)

FEBRUAR

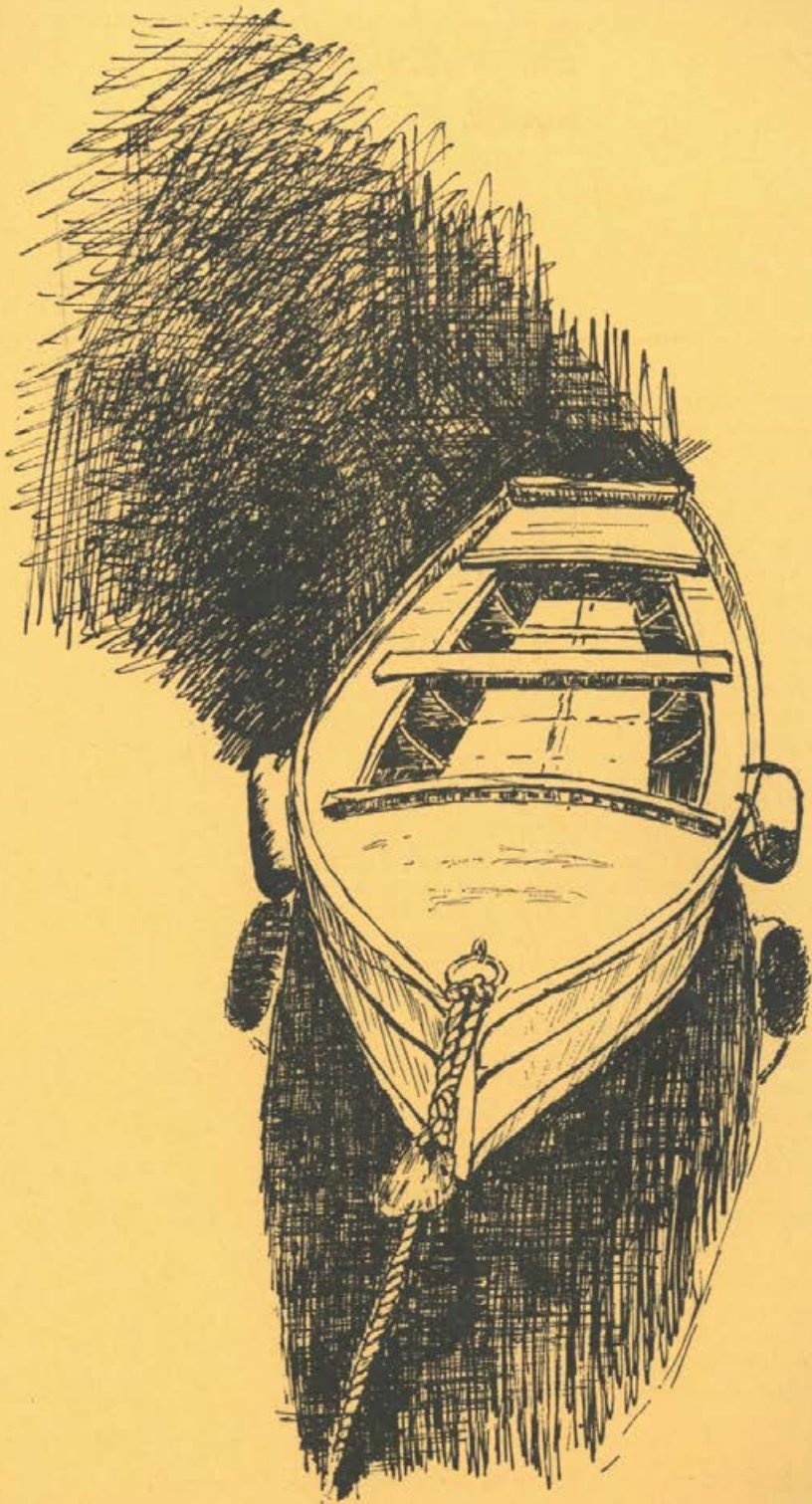
SVEČAN

28 DNI

LUNE: Prvi krajec 5. ob 17.21
Ščip 13. ob 21.58
Zadnji krajec 21. ob 9.56
Mlaj 28. ob 1.51

- 1 N** 4. nav.; **Brigita Irska dv; Sever šk**
Jezus oznanja, kaj prinaša blagoslov (Mt 5, 1-12a)
- 2 P *Svečnica - Gospodovo darovanje*
- 3 T Blaž šk mč; Oskar (Ansgar) šk
- 4 S Andrej Corsini šk; Janez de Britto dh mč
- 5 Č Agata dv mč; Ingenuin in Albuin šk
- 6 P Pavel Miki in tov. mč; Teofil mč
- 7 S Rihard kr; Adavkt in frigijski mč
- 8 N** 5. nav.; **Hieronim Emilliani rd; Janez de Matha rd**
Kristjani so sol in luč sveta (Mt 5, 13-16)
- 9 P Apolonija dv mč; Nikefor mč
- 10 T Sholastika dv; Viljem Veliki pšč
- 11 S Lurška Mati božja; Saturnin mč
- 12 Č Evlalija mč; Benedikt A. op
- 13 P Katarina de Ricci rd; Hermenegilda sp
- 14 S Ciril in Metod slov. ap; Valentin (Zdravko) dh mč
- 15 N** 6. nav.; **Jordan Saški rd; Sigfrid (Zmago) šk**
Jezus daje novo postavo (Mt 5, 17-37)
- 16 P Julijana mč; Onezim šk
- 17 T Aleš in tov. us servitov; Silvin šk
- 18 S Simeon Jeruz. šk mč; Flavijan šk
- 19 Č Konrad sp; Barbat šk
- 20 P Sadot in tov. mč; Leon Sicilski šk
- 21 S Peter Damiani šk c. uč; Irena dv mč
- 22 N** 7. nav.; **Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska sp**
Jezus naroča ljubiti sovražnike (Mt 5, 38-48)
- 23 P Polikarp šk mč; Romana sp
- 24 T Lucij (Svitomir) mč; Sergij mč
- 25 S Taras šk; Valburga dv
- 26 Č Aleksander (Branko) šk; Matilda dv
- 27 P Gabrijel Žal. Matere božje rd; Baldomir sp
- 28 S Roman op; Hilarij pp; Osvald šk

»Življenje se je razodelo« (1 Jn 1, 2)

MAREC

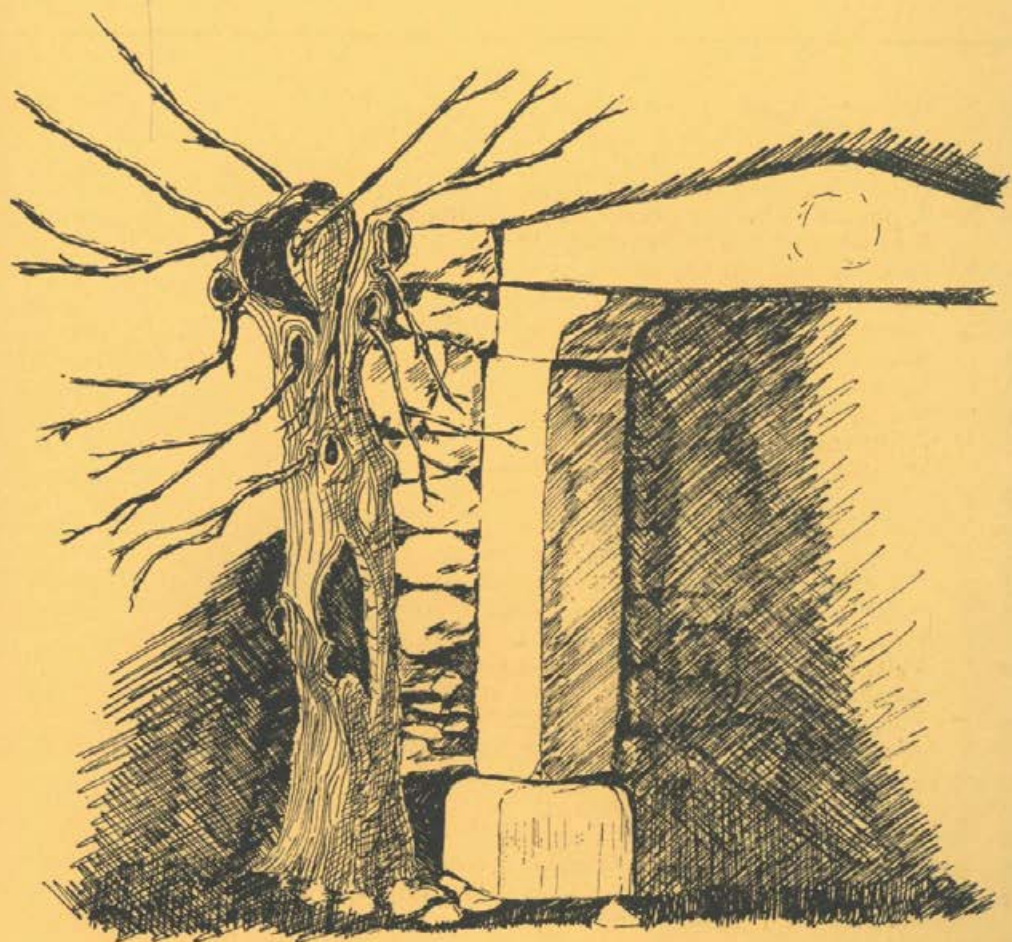
SUŠEC

31 DNI

LUNE: Prvi krajec 7. ob 12.59
Ščip 15. ob 14.13
Zadnji krajec 22. ob 17.22
Mlaj 29. ob 13.46

- 1 N 8. nav.; Albin šk; Antonina mč
Kristus svari pred zaskrbljenostjo (Mt 6, 24-34)
- 2 P Neža Praška rd; Henrik rd
- 3 T (Pust); Kunigunda cs; Marin mč
- 4 S *Pepelnica*; Kazimir poljski kraljevič
- 5 Č Janez Jožef od Križa rd; Hadrijan mč
- 6 P Fridolin (Miroslav) op; Koleta (Nika) rd
- 7 S Perpetua in Felicita mč; Gaudios (Veselko) šk ☽
- 8 N 1. postna; Janez od Boga rd us; Beata mč
Jezus se posti, hudč ga skuša (Mt 4, 1-11)
- 9 P Frančiška Rimska vd; Bruno šk
- 10 T 40 mučencev; Makarij šk
- 11 S Sofronij šk; Konstantin sp
- 12 Č Doroteja (Dora) mč; Maksimilijan mč
- 13 P Teodora mč; Nikefor šk
- 14 S Matilda kr; Florentina op
- 15 N 2. postna; Klemen (Milko) Dvorak rd; Ludovika ☼
Jezusov obraz se je zasvetil ko sonce (Mt 17, 1-9)
- 16 P Hilarij šk mč in Tacijan dk mč; Herbert šk
- 17 T Patricij (Patrik) šk; Jedert (Jerica) dv
- 18 S Ciril Jeruzalemski šk c. uč; Salvator rd
- 19 Č Jožef, Jezusov rednik; Sibilina dv
- 20 P Klavdija in tov. mč; Kutbert šk
- 21 S Nikolaj iz Flüe pšč; Filemon mč
- 22 N 3. postna; Lea sp; Zaharija pp ☽
Iz Kristusa izvira voda za večno življenje (Jn 4, 5-42)
- 23 P Turibij šk; Frumencij (Žitko) mč
- 24 T Dionizij Palestinski mč; Katarina Švedska rd
- 25 S *Gospodovo oznanjenje Mariji*; Dizma des. razbojnik
- 26 Č Larisa (Lara) mč; Ludgar šk
- 27 P Rupert Salzburški šk; Lidija mč
- 28 S Bojan kn mč; Sikst III. pp
- 29 N 4. postna; Bertold rd; Ciril dk ●
Jezus odpre oči sleporojenemu (Jn 9, 1-41)
- 30 P Amadej Savojski kn; Janez Klimak op
- 31 T Modest Gosposvetski šk; Gvido op

»Hodite, dokler imate luč, da vas ne objame tema« (Jn 12, 35)

APRIL

MALI TRAVEN

30 DNI

LUNE: Prvi krajec 6. ob 8.48
Sčip 14. ob 3.31
Zadnji krajec 20. ob 23.16
Mlaj 28. ob 2.35

1	S	Hugo šk; Venancij šk mč
2	Č	Francišek Paolski rd us; Marija Egiptovska ž
3	P	Sikst I. pp; Rihard šk
4	S	Izidor Seviljski šk; Konrad op
5	N	5. postna; Vincenc Ferrer dh; Julijana rd <i>Jezus je vstajenje in življenje (Jn 11, 1-45)</i>
6	P	Irenej Sirmijski šk; Marcelin mč	☽
7	T	Janez de la Salle rd us; Herman Jožef rd
8	S	Tomaž Tolentinski mč; Marija Klopajeva sv ž
9	Č	Albert šk mč; Valter op
10	P	Ezekiel pr; Apolonij in tov. mč
11	S	Stanislav šk mč; Gemma Galgani rd
12	N	6. postna - cvetna; Zeno šk <i>Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (Mt 26, 14-75; 27, 1-66)</i>
13	P	Martin pp; Hermenegild mč; Ida sp
14	T	Valerijan in tov. mč; Lidvina dv	☽
15	S	Milena (Jelka) kg; Peter Gonzales rd
16	Č	<i>Veliki četrtek</i> - Bernardka Lurška dv
17	P	<i>Veliki petek</i> - Fortunat mč; Rudolf mč
18	S	<i>Velika sobota</i> - Eleverij Ilirski mč
19	N	Velika noč - Gospodovo vstajenje <i>Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)</i>
20	P	Teotim šk; Hilda dv; Sulpicij mč	☾
21	T	Anzelm šk c. uč; Konrad iz Parzhama rd
22	S	Leonid mč; Aleksander (Saša) mč
23	Č	Jurij mč; Adalbert (Vojteh) šk mč
24	P	Fidelis iz Sigm. rd mč; Honorij šk
25	S	Marko ev; Ermin šk - državni praznik
26	N	2. velikon. - bela; Pashazij op; Matj dobrega sveta <i>Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)</i>
27	P	Cita dv; Hozana Kotorska dv
28	T	Peter Chanel dh mč; Ludvik rd	●
29	S	Katarina Sienska dv c. uč; Peter Veronski mč
30	Č	Pij V. pp; Jožef Cottolengo rd us

»Jaz sem očitno govoril svetu« (Jn 18, 20)

MAJ

VELIKI TRAVEN

31 DNI

LUNE: Prvi krajec 6. ob 3.26
Ščip 13. ob 13.51
Zadnji krajec 20. ob 5.03
Mlaj 27. ob 16.14

- 1 P **Jožef Delavec, mož Device Marije - Praznik dela**
- 2 S Atanazij šk c. uč; Boris kr
- 3 N **3. velikon.; Filip (Zdenko) in Jakob ap**
- Učenca spoznata Jezusa po lomljenju kruha (Lk 24, 13-35)
- 4 P Lazar tržaški mč; Florijan (Cvetko) mč
- 5 T Gotard šk; Angel mč
- 6 S Dominik Savio dijak; Evodij šk ☉
- 7 Č Gizela op; Flavij mč
- 8 P Viktor Milanski mč; Dezider (Željko) šk
- 9 S Pahomij op; Herma učenec ap Pavla
- 10 N **4. velikon.; Antonin šk; (nedelja Dobrega Pastirja)**
- Jezus je pastir in vrata k ovcam (Jn 10, 1-10)
- 11 P Mamert šk; Sigismund (Žiga) kr
- 12 T Leopold Bogdan Mandić rd; Pankracij mč
- 13 S Servacij šk; Peter Regalati rd ☽
- 14 Č Matija ap; Bonifacij mč
- 15 P Zofija (Sonja) mč; Izidor km
- 16 S Janez Nepomuk dh mč; Ubald šk
- 17 N **5. velikon.; Paskal Baylon rd; Jošt op**
- Kristus je pot, resnica in življenje (Jn 14, 1-12)
- 18 P Janez I. pp mč; Erik kr
- 19 T Peter Celestin rd; Ivo dh
- 20 S Bernardin Sienski rd; Plavtila sp ☾
- 21 Č Krispin rd; Valens šk; Evtihij in tov. mč
- 22 P Rjeta (Rita) Kasijska rd; Renata sp
- 23 S Evrozinja rd; Leon Rostovski šk
- 24 N **6. velikon.; Marija Pom. kristjanov; Socerb, trž. mč**
- Na Jezusovo prošnjo prejmemo Svetega Duha (Jn 14, 15-21)
- 25 P Beda Častitljivi dh c. uč; Gregor VII. pp
- 26 T Filip Neri dh; Marijana dv
- 27 S Avguštin Canterburyški šk; Julij mč ☀
- 28 Č German Pariški šk; Bernard Menthonski dh
- 29 P Teodozija dv; Maksim Emonski šk
- 30 S Kancij in tov. mč; Ivana Orleanska dv
- 31 N **Vnebohod; Marijino obiskanje; Petronila dv**
- Jezus ima vso oblast v nebesih in na zemlji (Mt 28, 16-20)

»Pojdite po vsem svetu« (Mt 28, 19)

JUNIJ

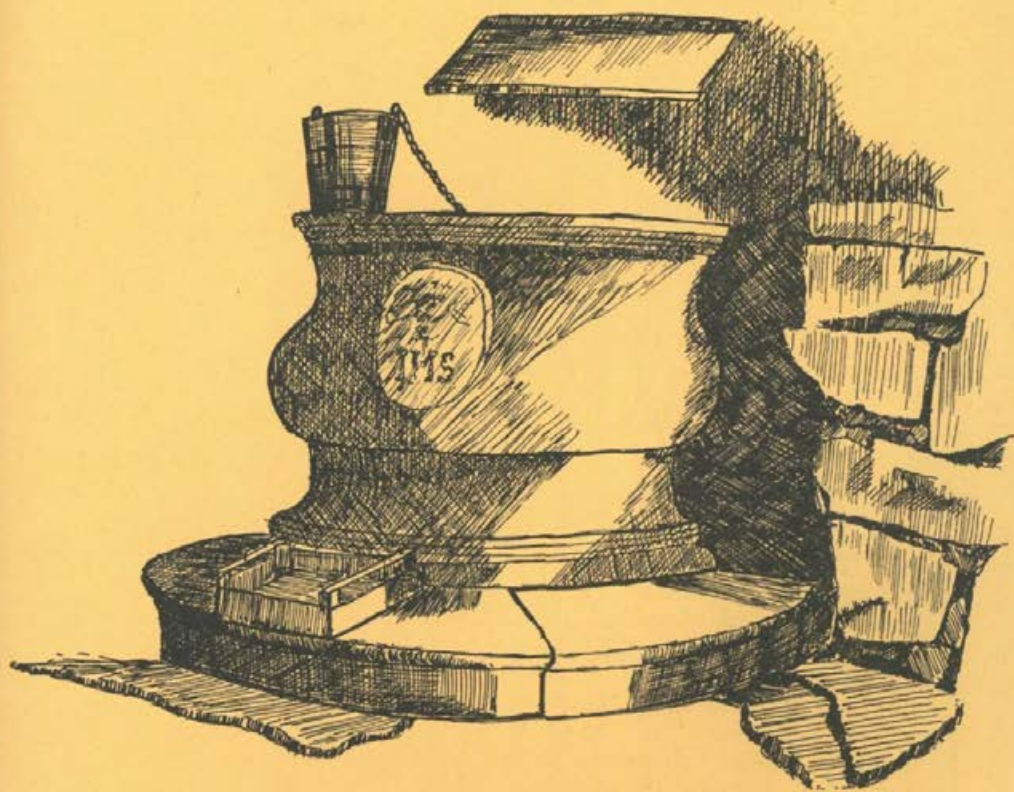
ROŽNIK

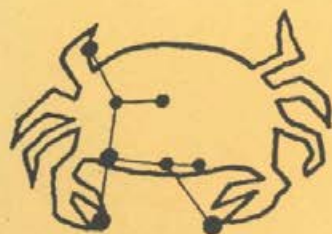
30 DNI

LUNE: Prvi krajec 4. ob 19.53
Sčip 11. ob 21.49
Zadnji krajec 18. ob 12.03
Mlaj 26. ob 6.37

- 1 P Justin mč; Klavdij op
- 2 T Marcellin in Peter mč; Erazem šk - državni praznik
- 3 S Karel Lwanga in drugi ugandski mč; Klotilda kr
- 4 Č Francišek Caracciolo rd us; Kvirin šk mč
- 5 P Bonifacij šk mč; Igor mč
- 6 S Bertrand Oglejski šk; Norbert šk
- 7 **N Binkošti; Robert op**
Kakor me je poslal Oče, tudi jaz pošljem vas (Jn 20, 19-23)
- 8 P Medard šk; Viljem (Vilko) iz Yorka šk
- 9 T Efrem Sirski dk c. uč; Primož in Felicijan mč
- 10 S Bogumil šk; Janez Dominici šk
- 11 Č Barnaba ap; Feliks in Fortunat mč
- 12 P Janez Fakundski rd; Adela dv
- 13 S Anton Padovanski rd c. uč; Trifil mč
- 14 **N Sveta Trojica; Elizej pr; Valerij mč**
Oče je poslal Sina za rešitev sveta (Jn 3, 16-18)
- 15 P Vid (Vitomir) mč; Prot mč
- 16 T Gvido Kortonski rd; Beno šk
- 17 S Gregor Barbarigo šk; Adolf šk
- 18 Č Marcellijan in Marko mč; Marina dr
- 19 P Romuald op; Nazarij šk
- 20 S Mihelina sp; Silverij I. pp mč
- 21 **N Sv. R. Telo in Kri; Alojzij Gonzaga (Vekoslav) rd**
Jezus je naša hrana in pijača (Jn 6, 51-58)
- 22 P Ahac mč; Janez Fisher in Tomaž More mč
- 23 T Agripina dv mč; Jožef Cafasso dh
- 24 S Rojstvo Janeza Krstnika; Favst mč
- 25 Č Eleonora kr; Doroteja dv
- 26 P Jezusovo Srce; Vigilij (Stojan) šk
- 27 S Marijino brezmadežno srce; Ema Krška kg; Ladislav
- 28 **N 13. nav.; Irenej (Hotimir) šk mč**
Kristusa bomo vredni, če nosimo svoj križ (Mt 10, 37-42)
- 29 P Peter in Pavel ap
- 30 T Prvi rimski mč; Emilijana mč

»Veliko bo vaše plačilo v nebesih« (Mt 5, 12)

JULIJ

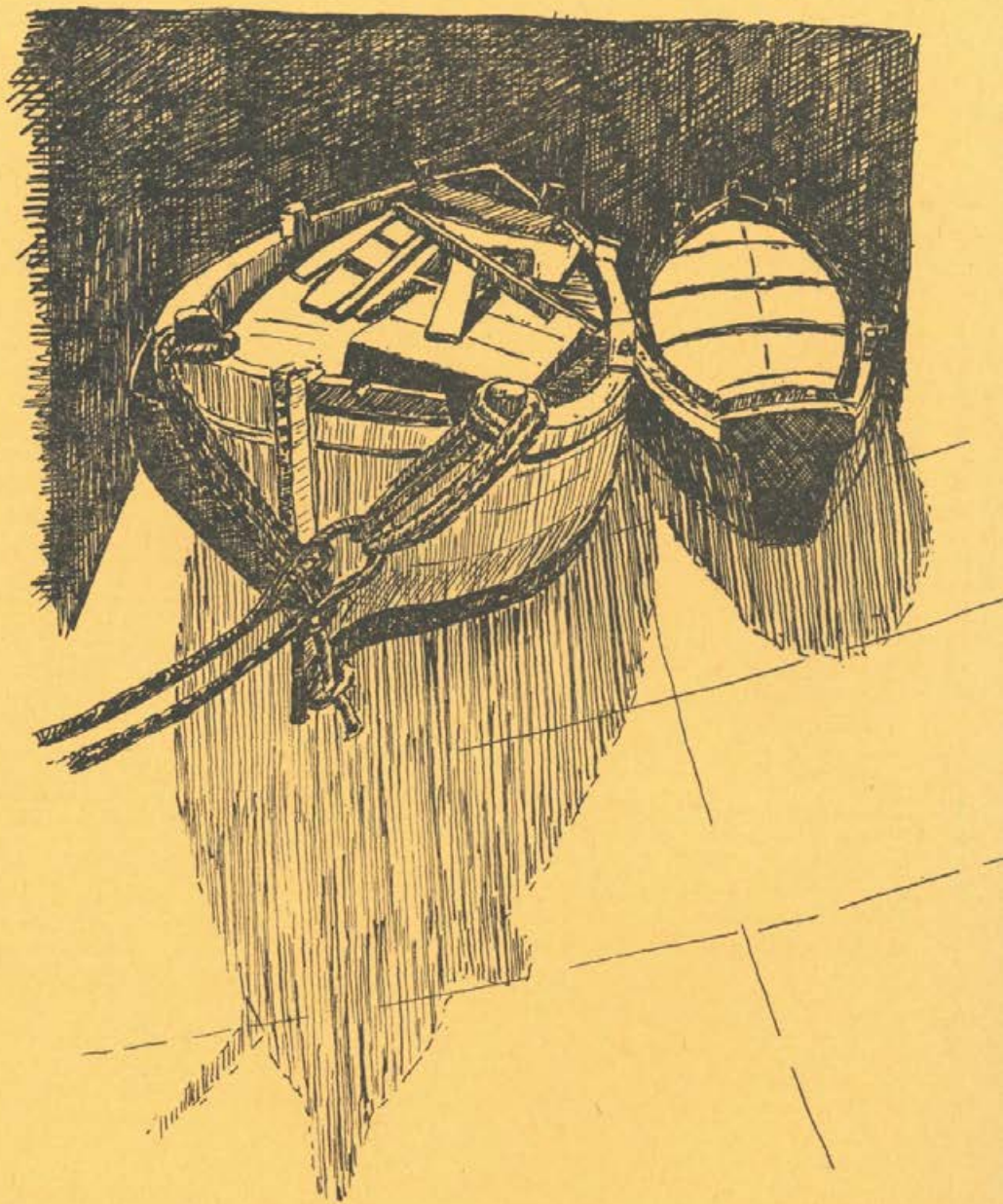
MALI SRPAN

31 DNI

LUNE: Prvi krajec 4. ob 9.35
ščip 11. ob 4.33
Zadnji krajec 17. ob 21.17
Mlaj 25. ob 21.38

- 1 S Teobald (Bogoslav) pšč; Estera sv ž
- 2 Č Oton Bamberški šk; Vital (Živko) mč
- 3 P Tomaž ap; Heliodor šk
- 4 S Urh šk; Elizabeta Portugalska kr
- 5 **N 14. nav.; Ciril in Metod ap Slovanov (v slov. škof.)**
Jezus je krotak in ponžen (Mt 11, 25-30)
- 6 P Marija Goretti dv mč; Bogomila sp
- 7 T Izaija pr; Vilibald šk
- 8 S Kilijan šk mč; Prokop mč
- 9 Č Veronika Giuliani p; Brikcij šk
- 10 P Amalija (Ljuba) rd; Rufina in Sekunda mč
- 11 S Benedikt op; Olga Kijevska kg
- 12 **N 15. nav.; Mohor in Fortunat mč**
Sejalec seje božje seme (Mt 11, 25-30)
- 13 P Henrik (Hinko) II. kr; Evgen šk
- 14 T Kamil de Lellis rd us; Frančišek Solan rd
- 15 S Bonaventura šk c. uč; Vladimir Kijevski kn
- 16 Č Karmelska Mati božja; Evstahij šk
- 17 P Aleš (Aleksej) sp; Marcelina dr
- 18 S Friderik (Miroslav) šk mč; Arnold šk
- 19 **N 16. nav.; Avrea (Zlatka) dv; Arsen dk mč**
V božjem kraljestvu so dobri in slabi (Mt 13, 24-43)
- 20 P Marjeta Antiohijska dv mč; Elija pr
- 21 T Danijel (Danilo) pr; Lovrenc iz Brindisija dh c. uč
- 22 S Marija Magdalena (Magda, Majda) sp
- 23 Č Brigita Švedska rd; Apolinarij šk mč
- 24 P Kristina dv mč; Boris in Gleb kn mč
- 25 S Jakob Starejši ap; Krištof (Kristo) mč
- 26 **N 17. nav.; Joahim in Ana, starši Dev. Marije**
Božje kraljestvo je vredno žrtve (Mt 13, 44-52)
- 27 P Kliment Ohridski, Gorazd in drugi uč.
- 28 T Viktor I. pp; Samson (Samo) šk
- 29 S Marta iz Betanije sv ž; Olaf kr
- 30 Č Peter Krizolog šk c. uč; Abdon in Senen mč
- 31 P Ignacij Lojolski rd us; Fabij mč

»Če kdo hoče priti za menoj, naj vzame svoj križ« (Mt 16, 24)

AVGUST

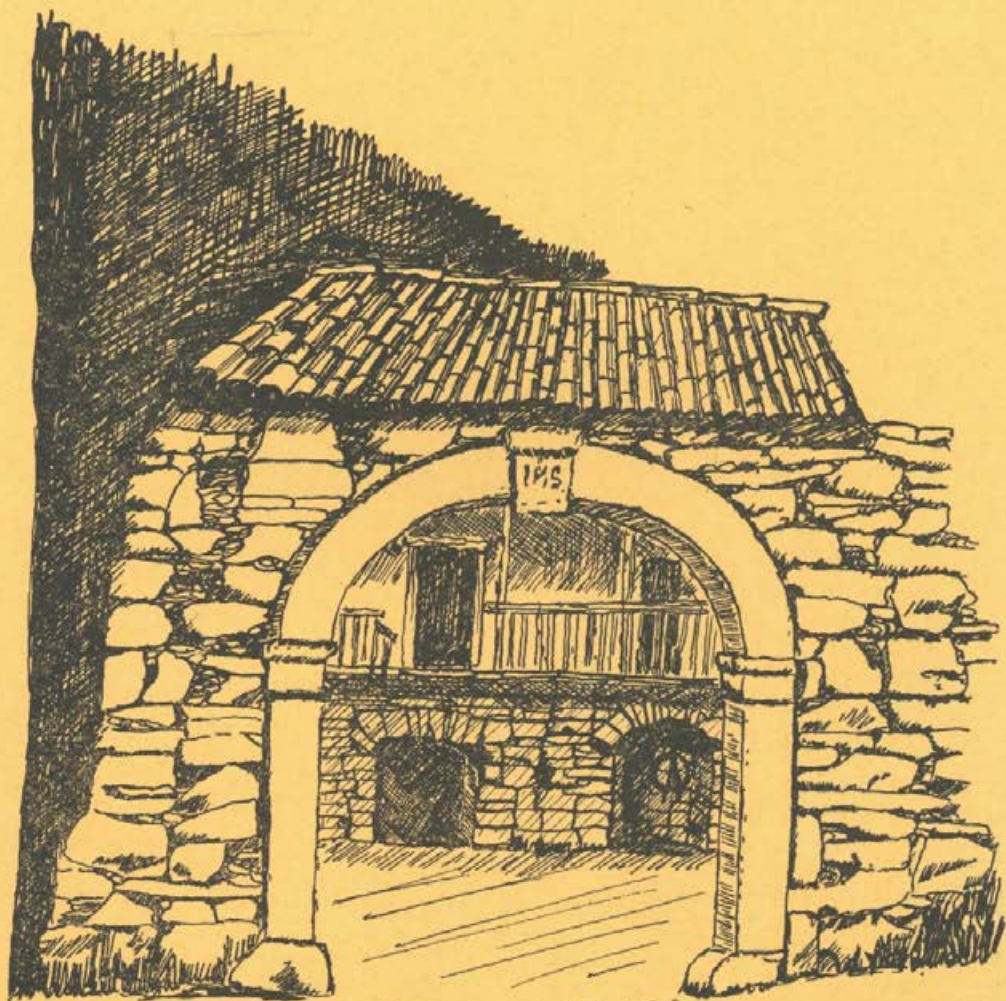
VELIKI SRPAN

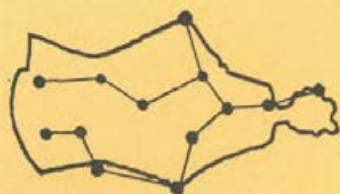

LUNE: Prvi krajec 2. ob 20.24
 Šcip 9. ob 11.18
 Zadnji krajec 16. ob 9.25
 Mlaj 24. ob 12.59

- 1 S Alfonz M. Ligvorij šk c. uč; Makabejski bratje
- 2 **N 18. nav.; Evzebij iz Vercellija šk; Stefan I. pp** ☽
Jezus nasiti vso množico s kruhom (Mt 14, 13-21)
- 3 P Lidija ž; Peter Eymard dh
- 4 T Janez M. Vianney dh
- 5 S Marija Snežna (Nives); Ožbalt kr
- 6 Č Jezusova spremenitev na gori; Pastor mč
- 7 P Sikst II. pp in tov. mč; Kajetan dh
- 8 S Dominik rd us; Cirijak in tov. mč
- 9 **N 19. nav.; Roman mč; Peter Faber rd** ☽
Jezus vabi Petra k sebi (Mt 14, 22-33)
- 10 P Lovrenc dk mč; Asterija (Zvezdana) mč
- 11 T Klara (Jasna) dv; Tiburcij in Suzana mč
- 12 S Hilarija mč; Evplij mč
- 13 Č Poncijan pp in Hipolit dh mč; Janez Berhmans rd
- 14 P Maksimilijan Kolbe rd mč
- 15 **S Marijino vnebovzetje; Tarcizij mč**
Jezus povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
- 16 **N 20. nav.; Stefan Ogrski kr; Rok sp** ☽
Kristus hvali vero poganske žene (Mt 15, 21-28)
- 17 P Hijacint Poljski rd; Liberat (Svobodan) op mč
- 18 T Helena (Jelka, Alenka) cs; Agapit mč
- 19 S Janez Eudes rd us; Boleslav mč
- 20 Č Bernard op c. uč; Samuel (Samo) kr
- 21 P Pij X. pp; Sidonij (Zdenko) šk
- 22 S Devica Marija Kraljica; Sigfrid (Zmago) šk
- 23 **N 21. nav.; Roza iz Lime dv; Filip Benizzi dh**
Kristus objubi Petru ključne nebeškega kraljestva (Mt 16, 13-20)
- 24 P Jernej (Bartolomej) ap; Emilija de Vialar rd ☽
- 25 T Ludvik IX. kr; Jožef Kalasanc dh
- 26 S Rufin šk; Ivana E. Bichier rd us
- 27 Č Monika ž, mati sv. Avguština; Cezarij šk
- 28 P Avguštin šk c. uč; Hermes mč; Pelagij mč
- 29 S Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina mč
- 30 **N 22. nav.; Felik (Srečko) mč; Gavdencija mč**
Odповed nas privede k Jezusu (Mt 16, 21-27)
- 31 P Rajmund Nonat (Rajko) rd; Pavlin šk

»Ljubite svoje sovražnike« (Lk 6, 27)

KIMAVEC

LUNE: Prvi krajec 1. ob 4.48
 Ščip 7. ob 19.13
 Zadnji krajec 15. ob 0.45
 Mlaj 23. ob 4.09
 Prvi krajec 30. ob 11.39

1	T	Egidij (Tilen) op; Verena dv	☽	
2	S	Maksima mč; Emerik kn		
3	Č	Gregor Veliki pp c. uč; Evfemija, Tekla, Doroteja mč		
4	P	Rozalija (Zalka) dv; Ida sp; Mojzes pr		
5	S	Lovrenc Giustiniani šk; Viktorin šk mč		
6	N	23. nav.; (Angelska); Petronij šk; Evelina mč
<i>Brata je treba klicati k spreobrnitvi (Mt 18, 15-20)</i>		
7	P	Regina dv mč; Bronislava rd	☽	
8	T	<i>Rojstvo Device Marije</i> ; Hadrijan mč		
9	S	Peter Klaver rd; Dorotej in Gorgonij mč		
10	Č	Nikolaj Tolentinski sp; Luka mč		
11	P	Emilijan (Milko, Milan) šk; Nada op		
12	S	Gvido sp; Tacijan (Tihomil) mč		
13	N	24. nav.; Janez Zlatousti (Krizostom) šk c. uč
<i>Odpušcanje nima meja (Mt 18, 21-35)</i>		
14	P	<i>Povišanje sv. Križa</i> ; Notburga dv		
15	T	<i>Zalostna Mati božja (Dolores)</i> ; Melita mč	☾	
16	S	Kornelij pp in Ciprijan šk mč; Ljudmila kg		
17	Č	Robert Bellarmino šk c. uč; Lambert šk mč		
18	P	Jožef Kupertinski dh; Irena (Mira) mč		
19	S	Januarij šk mč; Teodor (Božidar) šk		
20	N	25. nav.; Korejski mč; Kandida (Svetlana) mč
<i>Bog je boljši kakor človek (Mt 20, 1-16a)</i>		
21	P	Matej (Matevž) ap ev; Jona pr		
22	T	Tomaž Villanovski šk; Mavricij in tov. mč		
23	S	Lin pp; Marta Perzijska dv mč	●	
24	Č	Marija Devica, rešiteljica jetnikov; Gerard šk		
25	P	Avrelija (Zlata) dv; Sergij Radoneški šk		
26	S	Kozma in Damijan mč; Nil op		
27	N	26. nav.; Vincenc Pavelski dh; Janez in Adolf mč
<i>Grešniki pridejo v božje kraljestvo (Mt 21, 28-32)</i>		
28	P	Venčeslav (Vaclav) kn mč; Evstohija dv		
29	T	Mihael, Gabrijel in Rafael, nadangeli		
30	S	Hieronim dh c. uč; Zofija sp	☽	

»Česar je polno srce, govore usta« (Lk 6, 45)

OKTOBER

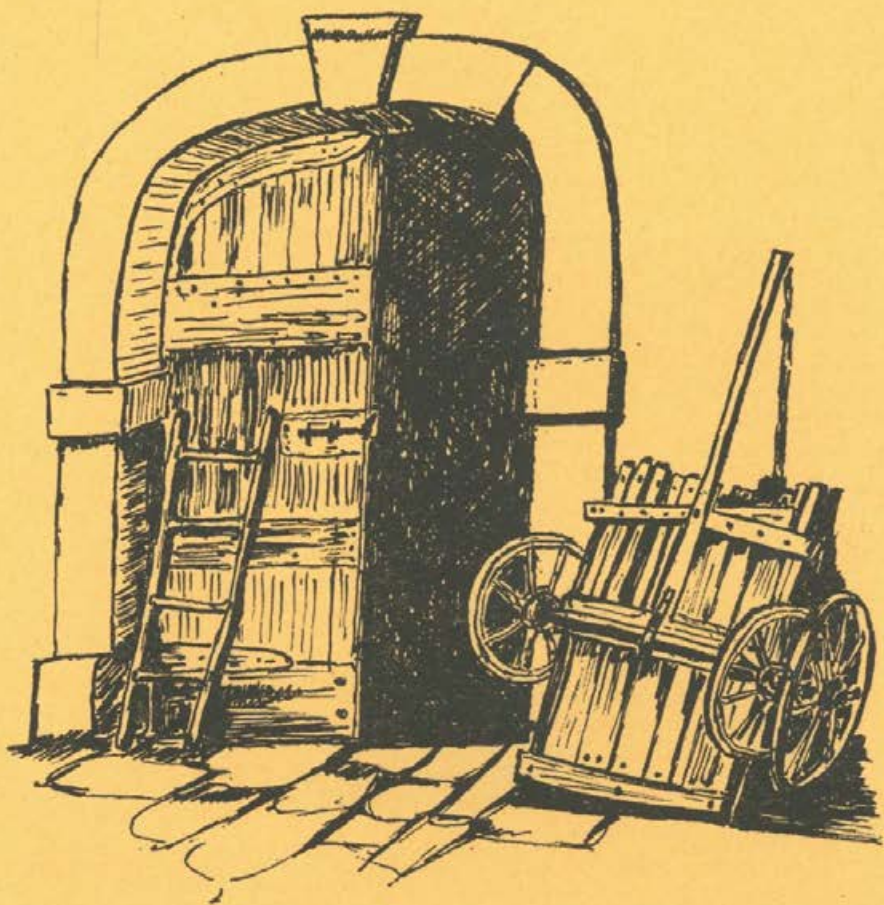
VINOTOK

31 DNI

LUNE: Ščip 7. ob 5.13
Zadnji krajec 14. ob 19.06
Mlaj 22. ob 18.28
Prvi krajec 29. ob 18.11

1	Č	Terezija Deteta Jezusa rd; Remigij šk
2	P	Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub) sp
3	S	Kandid (Žarko) mč; Evald mč
4	N	27. nav.; Rožnovenska; Frančišek Asiški rd us Prvi izvoljeni bodo zavrženi (Mt 21, 33-43)
5	P	Marcelin šk; Flavija mč
6	T	Bruno rd us; Renato šk
7	S	Rožnovenska Mati božja; Marko I. pp	☉
8	Č	Pelagija sp; Demetrij (Mitja) Solunski mč
9	P	Dioniz šk in tov. mč; Janez Leonardi rd
10	S	Frančišek Borgia rd; Hugolin mč
11	N	28. nav.; German šk; Aleksander Sauli šk Vsi so povabljeni v božje kraljestvo (Mt 22, 1-14)
12	P	Maksimilijan Celjski šk mč; Serafin rd
13	T	Edvard kr; Koloman pšč
14	S	Kalist I. pp mč; Gaudencij (Veselko) šk mč	☾
15	Č	Terezija Velika Avilska rd c. uč.
16	P	Hedvika rd; Marjeta Alakok dv
17	S	Ignacij Antiohijski šk mč; Viktor šk
18	N	29. nav.; Misijonska; Luka ev; Julijan pšč Imamo dolžnosti do Boga in do sveta (Mt 22, 15-21)
19	P	Izak Jogues in tov. kanadski mč; Pavel od Križa dh
20	T	Irena (Mira) mč; Vendelin op
21	S	Uršula mč; Celina sp
22	Č	Marija Saloma sv ž; Bertila rd	☉
23	P	Janez Kapistran rd; Severin iz Kölna šk
24	S	Anton M. Claret šk rd us; Martin op
25	N	30. nav.; Krizant in Darija mč; Krišpin šk mč Ljubi Boga in svojega bližnjega (Mt 22, 34-40)
26	P	Lucijan mč; Florij mč
27	T	Sabina Avilska mč; Vincenc mč
28	S	Simon in Juda Tadej ap; Cirila dv mč
29	Č	Narcis šk; Mihael Rua rd	☾
30	P	Marcel mč; Doroteja Montauska ž
31	S	Volfgang (Volbenk) šk; Alfonz Rodriguez rd

»Jaz sem z vami vse dni« (Mt 28, 20)

NOVEMBER

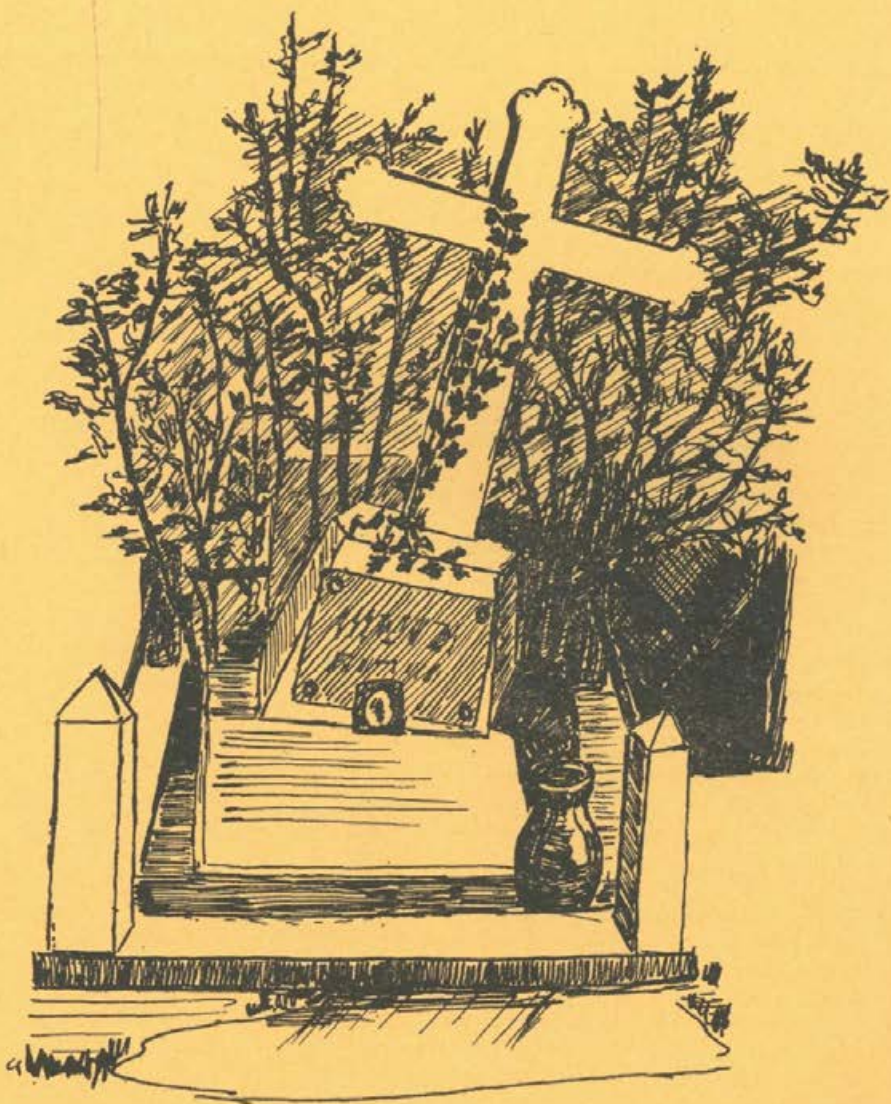
LISTOPAD

30 DNI

LUNE: Ščip 5. ob 17.46
Zadnji krajec 13. ob 15.39
Mlaj 21. ob 7.33
Prvi krajec 28. ob 1.37

- 1 **N Vsi sveti**
Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
- 2 P *Spomin vseh vernih rajnih*
- 3 T Just Tržaški mč; Viktorin Ptujski šk mč
- 4 S Karel (Drago) Boromejski šk
- 5 Č Zaharija in Elizabeta, starša Janeza Krstnika ☉
- 6 P Oglejski mč; Lenart op
- 7 S Engelbert šk mč; Ernest mč
- 8 **N 32. nav.; zahvalna; Deodat (Bogdan) pp**
Čuječnost je božji prihod (Mt 25, 1-13)
- 9 P Posv. lateranske bazilike; Teodor (Božidar, Darko)
- 10 T Leon Veliki pp c. uč; Andrej Avelinski dh
- 11 S Martin (Davorin) šk; Menas pšč
- 12 Č Jozafat Kunčevič šk mč; Kunibert šk
- 13 P Stanislav Kostka rd; Didak (Diego) rd ☽
- 14 S Nikolaj Tavelić dh mč; Serapion mč
- 15 **N 33. nav.; Albert Veliki šk c. uč; Leopold kn**
Zvestoba v malem bo nagrajena (Mt 25, 14-30)
- 16 P Marjeta Škotska kr; Gertruda (Jedrt) rd
- 17 T Evfemija in Tekla, trž. mč; Elizabeta Ogrska rd
- 18 S Posv. rim. bazilik Petra in Pavla; Abdija pr
- 19 Č Narsej šk mč; Barlam mč; Matilda rd
- 20 P Edmund kr mč; Feliks Valois rd
- 21 S Marijino darovanje; Gelazij I. pp ☉
- 22 **N Jezus Kristus, Kralj (Vladar) vesoljstva; Cecilija mč**
Kristus pride sodit v slavi (Mt 25, 31-46)
- 23 P Klemen I. pp. mč (Milivoj, Milko); Kolumban op
- 24 T Krizogon Oglejski mč; Flora (Cvetka) dv mč
- 25 S Katarina Aleksandrijska dv mč; Erazem mč
- 26 Č Leonard rd; Konrad šk
- 27 P Valerijan Oglejski šk; Virgil šk
- 28 S Katarina Labouré dv; Eberhard šk ☽
- 29 **N 1. adv.; Saturnin mč**
Čujmo, ker ne vemo, kdaj pride hišni gospodar (Mr 13, 33-37)
- 30 P Andrej ap; Justina dv mč

»Oče naš, ki si v nebesih« (Mt 6, 9)

DECEMBER

GRUDEN

31 DNI

LUNE: Ščip 5. ob 9.01
Zadnji krajec 13. ob 12.42
Mlaj 20. ob 19.26
Prvi krajec 27. ob 11.01

- 1 T Eligij šk; Natalija (Božena) sp
- 2 S Kromacij šk; Bibijana (Vivijana, Živka) mč
- 3 Č Frančišek Ksaver rd; Kasijan mč
- 4 P Barbara dv mč; Janez Damaščan dh c. uč
- 5 S Saba (Sava) op; Krispina mč
- 6 **N 2. adv.; Nikolaj (Miklavž) šk; Apolinarij mč** ☉
Izravnajmo steze za Gospoda (Mr 1, 1-8)
- 7 P Ambrož šk c. uč; Agaton pp
- 8 **T Brezmadežno Spočetje Device Marije (Brezmadežna)**
Veseli se, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
- 9 S Valerija mč; Peter Fourier rd; Abel očak
- 10 Č Loretska Mati božja; Melkijad pp mč; Judita ž
- 11 P Damaz I. pp; Danijel Stilit pšč
- 12 S Ivana Frančiška de Chantal rd; Amalija mč
- 13 **N 3. adv.; Lucija dv mč; Otilija op** €
Sredi med vami stoji, a vi ga ne poznate (Jn 1, 6-8. 19-28)
- 14 P Janez od Križa dh c. uč; Dušan šk
- 15 T Kristina dv; Marija K. de Rosa rd
- 16 S Albina dv mč; Adelhajda (Adela) cs
- 17 Č Lazar iz Betanije; Olimpija rd
- 18 P Teotim in Baziljan mč; Gacijan šk
- 19 S Urban V. pp; Tea mč; Favsta sp
- 20 **N 4. adv.; Evgen in Makarij mč; Dominik Sil. op** ●
Glej, spočela boš in rodila sina (Lk 1, 26-38)
- 21 P Peter Kanizij dh c. uč; Severin šk
- 22 T Demetrij Afriški (Mitja) mč; Frančiška Cabrini rd
- 23 S Janez Kancij dh; Viktorija mč
- 24 Č Božična vigilijska; Adam in Eva prastarša
- 25 **P Božič - Gospodovo rojstvo; Anastazija mč**
Beseda je človek postala in se naselila med nami (Jn 1, 1-8)
- 26 S Štefan, prvi mč; Zosim pp
- 27 **N Sveta Družina; Janez Evangelist ap** ☽
Detje je raslo in bilo bolj in bolj modro (Lk 2, 22-40)
- 28 P Nedolžni otroci, mučenci
- 29 T Tomaž Becket šk mč; David kr
- 30 S Evgen šk; Liberij šk
- 31 Č Silvester pp (Silvo); Melanija op

»Moj duh se raduje v Bogu, mojem Zveličarju« (Lk 1, 47)

Okrožnica o Svetem Duhu papeža Janeza Pavla II.

Na binkoštni praznik, 18. maja 1986, je papež Janez Pavel II. izdal svojo peto okrožnico, ki govori o Svetem Duhu v življenju Cerkve in sveta. Z njo je sklenil svoja razmišljanja o Sveti Trojici: o Očetu (okrožnica *Dives in misericordia — O božjem usmiljenju*, 1980), o Sinu (okrožnica *Redemptor hominis — Človekov Odrešenik*, 1979) in sedaj o Svetem Duhu. Okrožnica je bila predstavljena javnosti v petek, 30. maja 1986, predstavil jo je kardinal J. J. Hamer.

Od Benedikta XV., ki je leta 1740 izdal prvi dokument z imenom »okrožnica«, se je do danes zvrstilo že 280 podobnih dokumentov, različnih po svoji vsebini, namembnosti in zgodovini.

1. ZGODOVINSKO OZADJE OKROŽNICE

Trilogija okrožnic o Sveti Trojici — Očetu, Sinu in Svetemu Duhu —, izraža sedanji trenutek sveta in Cerkve, poklicane služiti svetu. Gre za usmeritev, ki jo je Cerkvi pokazal koncil. Janez Pavel II. se je na svoj osebni način lotil te naloge in usmeritve današnje Cerkve.

Kristus, ki je »cilj človeške zgodovine, točka, v katero se stekajo vsa hrepenenja zgodovine in civilizacije, središče človeškega rodu, veselje vseh src in izpolnitev vseh njihovih teženj« (CS 45), je torej »središče vesoljstva in zgodovine« (Človekov Odrešenik 1). Papežev klic človeštvu: »Ne bojte se odpreti svojih vrat Kristusu!« odmeva še danes. V Kristusu je človeštvu razodeto usmiljenje, s katerim nas Oče ne samo sprejema nazaj v svoje občestvo, marveč nas na nov način ljubi in dviga v prenovljeno dostojanstvo. »Božja ljubezen« pa je »izlita v naša srca po Svetem Duhu, ki nam je bil dan« (Rim 5, 5).

Ali je Janez Pavel II. imel že od vsega začetka namen izdati trilogijo o Sveti Trojici, ni mogoče z gotovostjo trditi. Na mednarodnem kongresu za Pneumatologijo (nauk o Svetem Duhu) 26. marca 1982 je tudi sam spregovoril, da je »naša Cerkev Cerkev Svetega Duha«, da je »vera v Svetega Duha v središču krščanskega verovanja«. Zdi se, da je prvi osnutek okrožnice nastal že v svetem letu odrešenja 1983, ko je krščanski svet obhajal 1500 letnico Kristusove smrti. V drugi polovici leta 1985 je papež dokončal okrožnico v poljščini, šele potem je bila prevedena v druge jezike.

2. VSEBINA OKROŽNICE

Poleg uvoda in sklepa ima okrožnica tri dele z zelo jasno vsebinsko razdelitvijo.

Prvi del govori o Duhu Očeta in Sina, ki je dan Cerkvi. Bralcu priključuje v spomin stopnje in oblike razodetja Svetega Duha v zgodovini odrešenja. Že prvo razodetje Duha, ki je navzoč pri stvarjenju sveta in človeka, pomeni »prvi začetek odrešenjske samopodaritve Boga, kolikor

Papež Janez Pavel II. podpisuje svojo okrožnico o Svetem Duhu

stvarjenje človeku daje, da je po božji podobi in sličnosti«. Osrednji dogodek in vsebina razodetja Svetega Duha pa je zadnja večerja, pri kateri Kristus obljublja prihod »drugega Tolažnika«. Toda »prvi Tolažnik« je Kristus sam, ki ga Sveti Duh razodene ob njegovem krstu v Jordanu (prim. Mt 3, 17; Mr 1, 10). Prihod »drugega Tolažnika« je vezan na Kristusov odhod. Ta odhod je nujen, kajti s tem se je začelo »novo odrešenjsko samopriobčevanje Boga v Svetem Duhu«, ki je navzoč v Cerkvi in po njej v svetu. Sveti Duh se nam torej razodeva kot dar, kot ljubezen, kot samopodaritev Boga človeku.

Drugi del govori o Duhu, ki razkriva greh sveta. »Razkriti greh pomeni pokazati, kaj je v njem zlega«. Resničnost greha, drame človeka, ki je v grehu, je mogoče razumeti le ob pomoči in razsvetljenju Svetega Duha. Kajti greh sam je zanikanje resnice in luči, ki jo Sveti Duh razodeva človeku. Razodetje govori o obstoju greha že od vsega začetka; ta greh (izvirni) pa je »po razodeti božji besedi počelo in korenina vseh drugih grehov« in razklanosti v človeku. Sveti Duh je tisti, ki bo »prepričal svet, kako se moti glede greha, pravičnosti in sodbe« (Jn 16, 8). Kristus sam je s svojim odrešilnim delom posegel v svet greha in zla. V Svetem Duhu nam je dano zagotovilo, da bo dobro zmagalo nad zlom, luč nad temo, resnica nad lažjo tako v človeku kot tudi v svetu. Božji Duh namreč razsvetljuje človeška srca in očiščuje vesti, da lahko imenujemo dobro in zlo s pravim imenom. Človek je tedaj poklican h kesanju in spreobrnjenju, ki je delo Svetega Duha. Najhujši greh je zavestno zapiranje pred resnico, je »odklanjanje odrešenja, ki ga Bog nudi človeku po Svetem Duhu«. Izkustvo govori, da je človek zmožen odkloniti ljubezen, odpuščanje in milost spreobrnjenja.

Okrožnica se posebej pomudi tudi ob grehu nevere, kakor se kaže v nekaterih ideologijah in oblikah življenja, posebej v materializmu. Ni dvoma, da razodetje samo in krščansko izročilo ter nauk Cerkve govorijo o zavestni neveri kot radikalnem zapiranju v imanenco in avtonomnost. Ne gre za obsodbo človeka, marveč za obsodbo drže, ki človeku preprečuje, da bi z radikalno resnicoljubnostjo sledil notranjemu spoznanju.

Vera je namreč po svojem najglobljem notranjem bistvu odprtost človeškega srca pred darom, ko Bog samega sebe priobčuje človeku.

Tretji del govori o Duhu, ki daje življenje. Razmišljanja okrožnice so osredotočena v prihodnost, v leto 2000, čeprav izhajajo iz preteklosti, iz Kristusovega učlovečenja. Odpirajo človeku in človeštvu novo upanje. Kristusovo učlovečenje, ki je vrhunec božjega samopriobčenja človeku, je delo Svetega Duha, ki človeka nagiba, da to resnico sprejme z vero, s katero jo je sprejela Marija. Ta odprtost Boga do človeka kakor tudi odprtost človeka za Boga pomeni »polnost svobode«. Približevanje tretjega tisočletja je za vse človeštvo priložnost in dolžnost, da se odkrito vpraša, kako sprejema odrešenje, ki prinaša svobodo. Sveti Duh nagovarja človeka od znotraj, naj se odpre njegovemu delovanju. Cerkev, ki jo vodi Sveti Duh, je dana človeštvu v pomoč, da z oznanjevanjem, zakramenti in molitvijo podpira človeka v dobrem.

Sveti Duh, ki »prenavlja obličje zemlje«, ne neha »biti varuh upanja v človekovem srcu«. To pa je tudi eno najpomembnejših pričakovanj današnjega človeštva.

3. NEKATERE ZNAČILNOSTI OKROŽNICE

Poleg koncila, od katerega je preteklo 20 let in pomeni najpomembnejši mejnik v Cerkvi tega stoletja, je pred človeštvom in Cerkvijo leto 2000. Vse tri okrožnice, zlasti pa zadnja, se sklicujejo na ta dogodek. Daleč od tega, da bi bil namen bližajočega se novega tisočletja zbuditi nenavadna pričakovanja. Nasprotno, to je priložnost, ki ga lahko imenujemo »kairos« — milostni trenutek, da se spomnimo božjega delovanja v zgodovini človeštva, Kristusovega učlovečenja, ki je potrditev božje ljubezni v času in prostoru; je za človeštvo izziv, kako sprejema ali ne sprejema spodbude Duha, ki je navzoč v človeku in svetu; za Cerkev je

Assisi: mesto sv. Frančiška, kjer so se 27. oktobra 1986 prvič v zgodovini zbrali v molitvi na papeževo povabilo predstavniki 12 velikih verstev

Skof dr. Lojze Ambrožič bo nasledil kardinala Carterja na torontskem nadškofijskem sedežu v Kanadi. - Iskrene čestitke k imenovanju!

to nova spodbuda, da oznanja in pričuje za resnico ter jo odkriva, ko se po njej razodeva Sveti Duh.

V okrožnici so močno naglašene biblično-antropološke prvine, dopolnjene z osebnim pristopom, ki je tako lasten sedanjemu papežu. Čeprav »Duh veje, kjer hoče«, je primarno področje njegovega delovanja človekova notranjost, njegovo srce, vest. Sv. Avguštin pravi: »Ne hodi ven, vrni se k sebi. Resnica prebiva v notranjosti človeka.« Resnično delo Svetega Duha in prenova se začne v notranjosti človeka. Brez te razsežnosti ni mogoča nobena prenova človeštva. Odgovor na pobude Duha je lahko le oseben, pogoj pa je popolna razpoložljivost za resnico, kakor jo človeku razoveda Sveti Duh. Bog je za človeka predvsem notranji dar in notranja navzočnost.

Okrožnica o Svetem Duhu je predmet človekove osebne meditacije. Skozi njeno bogastvo ga bo vodil božji Duh. Popeljal ga bo v kraje, ki so mu bili doslej neznan; odkrival mu bo resnico, ki presega njegova pričakovanja; pokazal mu bo pota, ki vodijo k dopolnitvi človeka in sveta; vedno globlje bo spoznaval, da nosi v sebi prvine Duha, ki bogati, tolaži, združuje, osrečuje, prinaša mir in novo upanje.

LOJZE ŠKERL

Poslanstvo in odgovornost laikov

Škof rimske Cerkve ali papež je Kristusov namestnik in tu na zemlji pastir vesoljne Cerkve; zato ima v moči svoje službe vrhovno, polno, neposredno in splošno redno oblast v Cerkvi in jo more vedno svobodno izvrše-

vati. Rimskemu papežu so pri izvrševanju njegove službe v pomoč škofje, ki mu morejo pomagati s svojim sodelovanjem na različne načine, med katere spada škofovska sinoda.

Škofovska sinoda je zborovanje iz

različnih delov sveta izbranih škofov, ki se ob določenih časih zberejo, da pospešujejo tesno povezanost med rimskim papežem in škofi in z nasveti pomagajo rimskemu papežu pri skrbi za ohranjanje in rast vere in nravi, pri ohranjanju in utrjevanju cerkvene discipline pa tudi pri pretresanju vprašanj, ki se tičejo delovanja Cerkve v svetu.

ŠKOFOVSKA SINODA O LAIKIH

Za jesen 1987 je sveti oče sklical škofovsko sinodo, ki bo razpravljala o poklicanosti in poslanstvu laikov tj. vernikov v Cerkvi in v svetu.

Zadnji koncil je namreč veliko razpravjal o laikih in o njihovem mestu, ki ga imajo v Cerkvi, božjem ljudstvu. Dne 18. novembra 1965 je celo izdal daljši odlok o laičnem apostolatu, da ne omenjamo Dogmatične konstitucije o Cerkvi (21. novembra 1964) in Pastoralne konstitucije o Cerkvi v sedanjem svetu (7. decembra 1965). Koncil je pozival vse laike, naj bi se s pripravljenostjo odzvali živemu vabilu Svetega Duha, se tesneje združili s Kristusom in naj bi v apostolatu postali sodelavci njegove odrešenjske ljubezni. Koncil je tudi izrazil željo, naj izvajanja koncilskih odlokov pridejo v novi zakonik cerkvenega prava kot uredba. S temi bi laiki dobili že dolgo zaželeno mesto v cerkvenem pravu. In tako imamo sedaj v novem cerkvenem zakoniku, ki je stopil v veljavo 27. novembra 1983, vrsto navodil in določb, ki se nanašajo na laike, ki v Cerkvi niso nepristojne osebe, marveč člani božjega ljudstva, ki s svojimi sposobnostmi pomagajo graditi Cerkev.

Razumljivo je, da se postavlja vprašanje, ali so razni nasveti, določbe in zakoni ostali le svete želje, ali pa je prišlo do resnih in korenitih premikov v življenju, rasti in delovanju v Cerkvi, predvsem po zaslugi laikov. Od tu sklep, da škofovska sinoda vse to preveri in ovrednoti.

CERKVENI ZAKONIK O LAIKIH

Cerkveni zakonik govori o laikih v svoji drugi knjigi, ki ima naslov »božje ljudstvo«. Ta govori o vernikih, ki se s krstom včlenijo v Kristusa in postanejo božje ljudstvo in so zato na svoj način deležni Kristusove duhovniške, preroške in kraljevske službe, vsak po svoji zmožnosti pa je poklican k izvrševanju poslanstva, ki ga je Bog zaupal Cerkvi, da ga spolnjuje v svetu.

Po božji uredbi so v Cerkvi med verniki posvečeni služabniki, ki se v pravo imenujejo kleriki (na primer škofje, duhovniki, diakoni) drugi pa se imenujejo laiki.

Zakonik poudarja, da vlada med vsemi verniki zaradi njihovega prerojenja v Kristusu resnična enakost glede dostojanstva in dejavnosti, v kateri vsi skupaj in vsak po svoji zmožnosti in nalogi sodelujejo pri graditvi Kristusovega telesa, ki je Cerkev. Vsi verniki imajo dolžnost prizadevati si, da se bo božje oznanilo odrešenja bolj in bolj širilo med vse ljudi vseh časov po vseh krajih zemlje.

Ni mogoče tu naštevati vseh pravic in dolžnosti vernikov, ki jih našteva cerkveni zakonik. Opozarjam na kanon 222, ki je za nas trenutno zelo aktualen. Ta določa: »Vernike veže dolžnost podpirati Cerkev v potrebah, da ji pomagajo pri bogočastju, delih apostolata, krščanski dobroti in dostojnem vzdrževanju služabnikov.«

Kaj pa laiki kot taki? Kanon 225 pravi: »Laiki, ki jih tako kot vse vernike Bog po krstu in birmi določa za apostolat, imajo na splošno, posamezni ali povezani v združenjih, dolžnost in pravico prizadevati si, da bi božje oznanilo odrešenja spoznali in sprejeli vsi ljudje po vsem svetu; ta dolžnost jih še posebej veže v tistih okoliščinah, kjer samo po njih ljudje lahko slišijo evangelj in spoznajo Kristusa.

Imajo tudi to posebno dolžnost, da vsak po svoji zmožnosti časno ureditev stvari prepovijajo in spopolnijo z evangeljskim duhom in tako na poseben način v urejanju teh stvari in iz-

vrševanju svetnih nalog dajejo pričevanje za Kristusa«.

Zakonik opozarjaja na dolžnosti in pravice zakoncev, krščanskih staršev, katerih prva dolžnost je oskrbeti otrokom krščansko vzgojo po nauku, ki ga uči Cerkev; državljanov, ki naj se jim v zadevah svetne službe prizna tista svoboda, ki pripada vsem državljanom; sposobnih laikov za cerkvene službe in naloge; precejšen poudarek je dan dolžnosti in pravici, ki jo imajo laiki, da si pridobijo tako poznanje krščanskega nauka, ki je primerno lastni sposobnosti in zmožnosti vsakega posameznika: le tako bodo mogli laiki živeti po krščanskem nauku in ga tudi sami oznanjati, ter, če je potrebno, braniti, in pri apostolatu lahko sodelovati. Kjer potrebe Cerkve zaradi pomanjkanja služabnikov to narekujejo, morejo laiki, čeprav niso bralci ali mašni pomočniki, opravljati nekatere teh služb, namreč po pravnih predpisih opravljati službo besede, voditi liturgične molitve, krščeovati in obhajati.

VABILO MLADINI

Koncilski odlok o laičnem apostolatu ima ob koncu naslednjo sklepno spodbudo: »Cerkveni zbor vse laike v Gospodu goreče roti, naj se Kristusovem glasu, ki jih v tej uri še posebej nujno vabi, in nagibanju Svetega Duha radi odzovejo s plemenitim in pripravljenim srcem.

Mladini je to vabilo na poseben način namenjeno, naj to čuti in naj ga sprejme z veseljem in z velikodušnostjo. Po tem cerkvenem zboru namreč sam Gospod znova vabi vse laike, naj se vedno tesneje z njim zedinjajo in naj čutijo kot svoje, kar je njegovega, ter se pridružijo njegovemu odrešenjskemu poslanstvu. Znova jih pošilja v vsako mesto in vsak kraj, kamor hoče sam priti, da se bodo v raznih oblikah in načinih enega samega apostolata Cerkve, ki ga je treba nenehno prilagajati novim potrebam časa, izkazali kot njegovi sodelavci, vedno bogati v delu Gospodovem; vedoč pri tem, da njihov trud ni prazen v Gospodu.«

M. SAH

Starši in mladinci ob zavestni izbiri

V skladu s čl. 9 novega konkordata med italijansko vlado in Svetim sedežem, podpisanim v Rimu 18. februarja 1984, država priznava in zagotavlja verski pouk v državnih vrtcih in šolah vseh vrst in stopenj razen na univerzah. V spoštovanju svobode vesti in vzgojne odgovornosti staršev je vsakomur zagotovljena pravica izbire, če se hoče koristiti z verskim poukom ali ne. Ob vpisu otrok v šolo se morajo starši oziroma dijaki sami izjaviti, če se bodo udeleževali verskega pouka, ki ga nudi šola. Ob vpisovanju smo bili zelo zaskrbljeni, ker je bila letos novost v tem, da se verouk vnese tudi v državne otroške vrtce in da se je treba za verouk pismeno prijaviti. Za vrtce, osnovne šole in nižje srednje šole opravijo to starši, za višje srednje šole pa dijaki sami, čeprav še niso polnoletni. Mnogi so pričakovali polom ob tako organiziranem verouku, da se bo večina odpovedala, ker verouk predstavlja dodatno šolsko obremenitev. Toda izid je bil po vsej državi naravnost plebiscitaren, tudi v tako imenovanih rdečih in laičnih področjih. Iz prijav vidimo, da velika večina staršev in mladih dijakov višjih srednjih šol želi verouk, saj spoznavajo, da verouk ni le učna tvarina, temveč pomemben vzgojni dejavnik, ki oblikuje pozitivno osebnost mladega človeka.

Tajništvo italijanske škofovske konference je ob objavi prigrasitev za verouk na šolah vseh vrst in stopenj, vključno v otroških vrtcih, med drugim izjavilo: »Brez vsakega zmagoslavja izražamo zadovoljstvo nad izbiro dijakov in družin, da so se znali odgovorno in zavestno odločiti za kulturne, človečanske in tudi religiozne vrednote...« Sedaj je seveda na vodstvu posameznih škofij, da bodo izbirale in imenovala, predvsem pa usposabljalne dobre in sposob-

Skupina
tržaških
strežnikov
na izletu
v Ovčji vasi
in Zabnicah
junija 1986

ne veroučitelje, skrbelje za njih pripravo in posodobitev, da se bo mladina res okoristila s šolskim veroukom.

Odziv na prijave je bil po vsej državi zadovoljiv. Slika v odstotkih je naslednja:

	za verouk	proti
Otroški vrtci	94,9 %	5,1 %
Osnovne šole	95,2 %	4,8 %
Nižje srednje šole	96,2 %	3,8 %
Višje srednje šole	93,6 %	6,4 %

Odstotek v višjih srednjih šolah še ni popoln, ker podatki veljajo le za dijake, ki so se vpisali meseca junija. Znano je namreč, da je na višjih srednjih šolah bil letos dokaj visok odstotek popravnih izpitov in ti dijaki, če so izdelali ali padli, so se lahko vpisali šele po končanih popravnih izpitih, torej po 10. septembru.

Povedati pa moramo, da so se na višjih srednjih šolah dijaki sami odločali, ali bodo obiskovali verouk ali pa ne. Odstotek je le za 2,6 % šibkejši od priglašanih na nižjih srednjih šolah. Je pa odstotek na nižjih srednjih šolah za 1 % priglašanih višji kot pa na osnovnih šolah. Odstotek priglašanih za verouk pa je znatno višji na jugu države, sledi srednji del države in nato sever. Vendar odstotki na vseh vrstah šol povsod presegajo znatno 90 %, le v

otroških vrtcih na severu je za verouk 88,1 % staršev. Na višjih srednjih šolah pa je odstotek: 92,1 % na severu, 92,7 % v sredini polotoka, na jugu pa kar 94,7 %. Pri vpisih na mnogih posameznih višjih srednjih šolah ugotovljamo tudi stoo odstotni vpis in odločitev za verouk, kar pomeni, da mladostniki iščejo odgovor na številna življenjsko važna vprašanja v evangeljskih resnicah.

Zanima pa nas, kakšen je odziv, priglasitev, oziroma odklon verouka na slovenskih šolah na Goriškem in Tržaškem. Slika je naslednja:

	za verouk	proti	neodločni
Drž. otr. vrtci	75,1 %	10,1 %	14,75 %
Osnovne šole	87,4 %	6,7 %	6,8 %
Niž. sr. šole	97 %	3 %	—
Viš. sr. šole	86,9 %	10,1 %	3,9 %

Tudi za slovenske višje srednje šole velja, da v odstotke niso vključeni dijaki, ki so imeli popravne izpite in so se lahko vpisali šele po 10. septembru, kar gotovo menja odstotek priglasjenih, oziroma neprijavljenih.

Za tiste učence in dijake, ki se niso prijavili k verouku, je med uro verouka predviden nadomestni pouk. Toda česa? Kaj naj se neveroukarji uče, da ne bo to v škodo veroukarjem? Go-

vori se o državljanski vzgoji, zgodovini verstev, socialni etiki, pomoč pri zgodovini in filozofiji. O vsem tem bodo morali odločati učiteljski in profesor-ski zbori posameznih šol. Gotovo je eno: ne morejo imeti neveroukarji takrat proste ure, ali da bi šli prej domov, ali prišli kasneje v šolo. Vsekakor eno delo več za učiteljske in profesor-ske zборе.

Veroučitelje mora izbirati in potrjevati škofijski katehetski urad, imenujejo pa šolske oblasti. Katehetski urad bo moral preverjati sposobnost kate-

histov in katehistinj, ko bo šlo za laike in teh bo na šolah vedno več, ker primanjkuje duhovnikov in so ti zaposleni v dušnem pastirstvu. V vrtcih in osnovnih šolah pa razredni učitelji niso dolžni sprejeti tudi poučevanja verouka, ker morajo biti za to usposobljeni. Zato bo nujno treba organizirati resne katehetske tečaje in usposabljanje katehiste in katehistinje, ki bodo nadomeščali duhovnike po šolah.

Lepi in zadovoljivi odziv staršev in mladine k verouku pa je klic, ki ga ne smemo preslišati.

LOJZE ŠKERL

Sedejev simpozij v Rimu

Po uspelem vseslovenskem misijonskem simpoziju Slovenika leta 1981 se je Slovenska teološka akademija v Rimu odločila, da bo sama priredila podobna srečanja v večnem mestu, posebno ker ima na voljo papeški duhovniški zavod Slovenik.

Tako so bili simpoziji: v septembru 1982 o škofu A. M. Slomšku, v septembru 1983 o Ivanu Trinku, v septembru 1984 o prekmurskem voditelju Francu Ivanocyju. V jeseni 1985 je bil v Rimu svetovni simpozij o sv. Cirilu in Metodu; pri tem simpoziju je Slovenska teološka akademija sodelovala s svojo sekcijo. Za leto 1987 je predviden simpozij o nadškofu in kardinalu Jakobu Missiji. Vsi prispevki o Slomšku in Ivanocyju so že izšli v posebnih knjigah.

Od 8. do 13. septembra 1986 pa sta Slov. teološka akademija in Slovenik priredila simpozij o goriškem nadškofu Frančišku B. Sedeju. Pokroviteljstvo so sprejeli goriški nadškof Vitale Bommarco ter koprski škof dr. Janez Jenko in njegov pomočnik škof Metod Pirih. Predavanja so bila v Sloveniku, udeleževalo se jih je od 40 do 50 strokovnjakov in prijateljev (duhovniki, redovniki in redovnice ter laiki). Vse

je poteklo v najlepšem redu.

Naj tu najprej omenim mašo v baziliki sv. Klementa, kjer je grob sv. Cirila, kateri je sledila avdienca pri sv. očetu. Sv. oče, ki je spregovoril v osmih jezikih je pozdravil tudi v slovenščini: »Pozdravljam udeležence znanstvenega simpozija o nadškofu Frančišku Sedeju iz Gorice, ki je v začetku tega stoletja z apostolsko gorečnostjo vodil svojo škofijo in znal v težkih časih pravično in očetovsko skrbeti za različne narodne skupnosti svojih vernikov.«

Sedejeva življenjska pot

Frančišek B. Sedej se je rodil v Cerknem 10. oktobra 1854. Ljudsko šolo je obiskoval v Cerknem, srednjo in bogoslovje v Gorici. V duhovnika je bil posvečen 26. avgusta 1877. Nekaj časa je bil za kaplana v Cerknem, nato je šel v Avgustineum na Dunaj, kjer je doktoriral iz svetopisemskih ved. Vrnil se je v Gorico, bil kaplan na Travniku in profesor v bogoslovju. Leta 1889 so ga poklicali na Dunaj za ravnatelja v Avgustineumu. Kardinal Missia ga je poklical v Gorico in ga imenoval za kanonika in stolnega župnika.

Dne 20. januarja 1906 je bil imenovan za goriškega nadškofa. Umeščen je bil 25. marca 1906. Med prvo svetovno vojno se je skupno z bogoslovci umaknil v Stično. Ko se je vrnil v Gorico, se je neizčrpno žrtvoval za duhovno, moralno in gmotno obnovo ljudstva in dežele. Bil je varuh svojega ljudstva. Po dobrih 25 letih plodonosnega dela in trpljenja je umrl v Gorici 30. novembra 1931, en mesec po odstavitvi ali odstopu.

Življenje nadškofa Sedeja lahko razdelimo na tri dobe, ki vsaka posebej predstavlja določeno zadržanje in pastirsko skrb goriškega nadškofa. Prva gre od nastopa službe do izbruha prve svetovne vojne, druga zajema vojna leta, tretja pa povojna leta v italijanski državi do nadškofove smrti.

Že sami ti skromni podatki povedo, v kakšnih težkih in včasih burnih časih je Sedej sejal božje seme, pasel svoje ovce in se trudil, da bi delo dobrega pastirja prilagodil potrebam in zahtevam vedno novih časov.

Simpozij je mnogo nudil

V skrivnosti teh časov, v njihove težave in probleme so nas skušali popeljati razni predavatelji na simpoziju, skušali so razkriti in pojasniti razne nejasnosti, a so tudi nakazali nekatere probleme, ki jih bo morala šele bodočnost preiskati in razčistiti, zlasti tedaj, ko bodo za reševanje teh problemov dostopni vatikanski arhivi. Vsekakor bo brskanje po teh in državnih arhivih kakor pa tudi po župnijskih in nadškofijskih arhivih zahtevalo še dobro mero pripravljenosti in truda.

Pri simpoziju smo marsikaj lepega, novega in zanimivega slišali, včasih so se stvari ponavljale ali so bile predolge, a simpozij je Sedeja prikazal kot katoliškega škofa in pastirja; samo v tej luči ga je mogoče razumeti tudi na drugih področjih. Simpozij je potrdil, da je nadškof Sedej gotovo ena najbolj značilnih osebnosti v dvajsetih letih našega stoletja. Še bo treba dela, da ga bomo dobro spoznali. Še bo treba poguma, da bo vsa resnica prišla na dan.

Na simpoziju so s svojimi prispevki sodelovali: Andrej Sedej, Sedejev rod; prof. Tomaž Pavšič, Sedejeva domovina Cerkljansko (predavanje z diapozitivi); prof. Fulvio Salimbeni, Gorica od konca prve svetovne vojne do fašizma (ital.); prof. Jože Pirjevec, Zgodovinski okvir Sedejevega škofovanja med Slovenci do prve svetovne vojne; prof. Tomaž Simčič in prof. Marjan Kravos, Sedejeva biografija z bibliografijo; prof. Franc Kralj, Sedej — nadškof med Slovenci; Stanko Medvešek, Sedej v slikah in dokumentih (pripravil je razstavo raznih Sedejevih dokumentov); Marko Tavčar, Sedej v navzkrižju političnih in nacionalnih vrenj; dr. Milica Kacin-Wohinz, Sedej v dokumentih italijanskih oblasti; prof. Miloš Ribar, Sedejevo dopisovanje z dr. Primožičem; dr. Jurij Bizjak, Sedej in Sveto pismo; prof. Luigi Tavano, Kulturne smeri in pobude Sedejevega škofovanja (ital.); prof. Fedora Ferluga-Petronio, Sedej in slovenska ljudska pesem; prof. Lojzka Bratuž, Sedej in slovenska književnost; prof. Paolo Malmi, Sedejeva pastoralna dejavnost v pastoralnih obiskih v goriškem delu Furlanije (ital.); ravn. Miroslava Brajni, Pogled na vzgojo mladine v pastirskih pismih F. B. Sedeja; prof. Anton Trstenjak, Grafološka analiza Sedejeve pisave; dr. Drago Klemenčič, Sedej v nekaterih časnikih in revijah; p. Franc Husu, Sedej in klaretinci.

Človeško in nadpastirsko podobo nadškofa Sedeja sta v marsičem osvetlila tudi jubilaranta, ki sta bliže poznala svojega nadškofa: msgr. Viktor Kos in g. Viktor Brcé. Pri simpoziju so prebrali tudi pismo, pisano v furlanščini, ki ga je poslal prof. Guido Maghet.

Delo simpozija je spremljal škof pomočnik Metod Pirih iz Kopra, ki je vodil bogoslužja in se poslovil na predvečer zaključka s toplimi besedami pohvale in zahvale.

V četrtek 11. septembra predpoldne se je simpozija udeležil goriški nadškof Vitale Bommarco, ki se je vrnil iz

romanja v Palestini. (Predavala sta profesorja Paolo Malmi in Luigi Tavano). Zahvalil se je za opravljeno delo in je povedal, da se želi vključiti v smernice, ki jih je začrtal Sedej, ko je šlo za katehezo, za oglejsko baziliko in škofijski muzej. Poudaril je potrebo, da se obmejni škofje večkrat srečajo.

Na simpoziju so se zvrstili različni strokovnjaki, tudi trije italijanski in en furlanski, ki so skušali orisati podobo in delo nadškofa Sedeja. Simpozij je v lepih potezah razkril veličino našega rojaka. Reči smemo, da je simpozij dobro uspel, saj je imel za geslo besedo Sedejevega prijatelja Simona Gregorčiča: »Mož cel na svojem mestu vsakdo bodi!«

Večjezični plakat za Mednarodno leto miru v občini Devin-Nabrežina

ANGEL KOSMAČ

Goriški nadškof Attems in njegovi načrti za edinost Cerkve

Besede za uvod

Ko danes govorimo o ekumenizmu predstavljamo ekumensko delo tako, kot se je začelo in razvilo po 2. vatiškem cerkvenem zboru, ki se je zaključil pred komaj dvajsetimi leti. Pri tem pozabljamo, da je pravzaprav vsa zgodovina Cerkve ne samo zgodovina razkolov in različnih skupnosti in ločin, ampak obenem in predvsem zgodovina prizadevanj, da se spet in spet vzpostavi edinost med kristjani. To velja za vsa stoletja od apostolskih časov dalje. Se posebno pa je šla zgodovina Cerkve v to smer od 16. stoletja dalje, kar je vse dobilo svojo potrditev

na zadnjem cerkvenem zboru, ki ga je napovedal in sklical papež Janez XXIII. prav z ekumenskimi nameni.

Po drugi strani ne bi smeli pozabiti, da se nekdanje pojmovanje ekumenizma bistveno razlikuje od današnjega, ko se je tudi samo pojmovanje Cerkve bistveno spremenilo in prešlo od strogega juridizma do bolj duhovnega pogleda Cerkve kot božjega ljudstva, ki se na svojem potovanju k skupnemu Očetu nenehoma očiščuje od svoje grešnosti in zemeljskosti ter raste v božje kraljestvo, ki bo imelo svoj višek v večnosti. V tem smislu je tudi razumeti ekumenske besede »Ni resničnega ekumenizma brez notranje spreobrn-

tve« (odlok »Unitatis reintegratio«, 7). Poudarek je torej na skrivnostnem delovanju Sv. Duha, s katerim naj bi sodelovali kristjani kot občestvo in kot posamezniki, dokler se ne uresničijo Jezusove besede: »Naj bodo vsi eno, kakor Ti, Oče, v meni in jaz v Tebi, da bo svet veroval...« (Jan 21). Tu je torej postavljeno tudi merilo in obenem cilj edinosti: skrivnost Svete Trojice v čudovitem notranjem življenju treh božjih oseb.

Razlika od prejšnjega pojmovanja ekumenizma je tudi v tem, da ne pričakujemo »vrnitve« kakih ločenih kristjanov, kar bi obvezovalo samo druge skupnosti, ampak si vsa Cerkev prizadeva v nenehni rasti in spreobrnjenju v smeri edinosti. Ta edinstvo pa spet ne pomeni kake uniformiranosti, ampak prijateljsko srečanje med brati po veri, ki drug drugega spoštujejo in ljubijo ter se med seboj duhovno bogatijo ob različni dediščini obredov in običajev pa tudi kulturnih dobrin, ki so lastni posameznim Cerkvam.

Tako pojmovanje Cerkve in njene edinosti tudi odločno in jasno izključuje vsako poseganje politične oblasti in političnih namenov, ki so v preteklosti kaj radi botrovali tudi ekumenskemu prizadevanju in sploh življenju in delovanju kristjanov v posameznih deželah.

Seveda, se je tako pojmovanje ekumenskega dela in ciljev oblikovalo skozi dolga stoletja in mnogi so na različne načine posegali v ta razvoj v različnih zgodovinskih prilikah in v dokaj različnem okolju. Zato moramo z veseljem pozdraviti vsako pobudo v to smer, čeprav ni naša primerne odziva in ni bila oblikovana v smislu in pomenu, ki ga danes dajemo ekumenizmu.

Te misli in načela sem hotel podčrtati, preden vam predstavim človeka, ki je v svoji pastoralni vnemi imel neko svojo vizijo edinosti med kristjani in načrtoval zedinjenje, zlasti med katoličani in pravoslavni, in ga smemo zato šteti v nekem smislu za prvega ekumenskega delavca v drugi polovici 18.

stoletja na tem našem cerkvenem področju. To je bil prvi goriški nadškof Karel Mihael Attems iz znane rodbine goriških grofov.

Nekaj iz življenja in dela nadškofa Attemsa

Vse kaže, da pravega življenjepisa tega pomembnega moža zgodovinarji še niso napisali. Zlasti slovenski zgodovinarji so nekoliko bolj posegli na to področje, ki ima tudi za našo preteklost svoj pomen. Omejil se bom na nekaj splošnih podatkov iz njegovega življenja in dela.

Karel Mihael Attems se je rodil v Gorici leta 1711. Oče mu je bil Janez Frančišek grof Attems, mati pa Elizabeta iz znane družine goriških grofov Coronini. Že mladega je duhovniški poklic pripeljal v Rim, kjer je v nekem kolegiju obiskoval teološke študije in dosegel doktorat v teologiji. Tako je imel priložnost, da je kmalu spoznal številne cerkvene osebnosti rimske kurije, kar mu je bilo kasneje v nemajhno korist.

Zaupana mu je bila celo neke vrste diplomatska misija, ko se je po naročilu papeža Klementa XII. napotil na Dunaj in kot papežev pooblaščenec prinesel kardinalski klobuk škofu Jožefu Dominiku od Lamberških grofov (1738), kakor je bil papeža naprosil sam cesar Karel V. Na dunajskem dvoru je med drugimi spoznal tudi mlado nadvojvodinjo Marijo Terezijo, ki je pri mladem duhovniku začela ceniti njegove izredne vrline uma in duha. Saj ga bo pozneje kot cesarica izbrala za svojega posebnega svetovalca. Kmalu je bil imenovan za kanonika stolne cerkve v Bazlu in s tem se je začela njegova pot navzgor na lestvici cerkvenih služb in časti.

Na Dunaju pa je bil priča in deloma je sam sodeloval pri prizadevanjih, da bi končno prišlo do ukinitve oglejskega patriarhata. Ta prizadevanja in pogajanja so trajala že skoraj dve stoletji ob velikem nasprotovanju Beneške republike. Vendar se je ta nujnost ukinitve povečala, zlasti odkar je nastal beneški patriarhat (1451) in na slo-

venskem ozemlju ljubljanska škofija (1461). Avstrijska vlada je z vsemi močmi nasprotovala oglejskemu patriarhu, da bi izvrševal svojo oblast na njenem ozemlju. Zato pa je bilo to cerkveno področje v avstrijskih mejah do skrajnosti zanemarjeno in je nujno zahtevalo neko rešitev.

Do take delne rešitve je prišlo leta 1750, ko je papež Benedikt XIV. izdal odlok (17. febr.), po katerem se je avstrijski del oglejskega patriarhata odcepil od svoje matice ter postal apostolski vikariat. Še istega leta (27. junija) pa je bil za apostolskega vikarja imenovan Karel Mihael Attems kljub vsem pritožbam beneškega patriarha in senata. Nekaj mesecev pozneje, konec avgusta, je bil Attems posvečen v škofa. Iz pisma papeža Benedikta XIV. je razvidno, kako je Attems užival tudi v Rimu veliko spoštovanje in so vanj postavili velike upe za duhovno prenovno na Goriškem, čeprav je nastopal še kot apostolski vikar in naslovni škof. Posvečenje novega škofa se je vršilo v Ljubljani: glavni posvečevalec je bil tamkajšnji knezoškof Ernest Attems, sopsosvečevalca pa tržaški škof Leopold Petazzi in pičanski škof Bonifacij Ceccotti. Dne 30. avgusta 1750 je novi škof imel v goriški stolnici svoj prvi slovesni pontifikal.

Medtem so se nadaljevala pogajanja in žgoče polemike, dokler ni isti papež že naslednjega leta (6. julija 1751) izdal bulo »Iniuncta nobis«, s katero je bil končno ukinjen oglejski patriarhat ter ustanovljeni dve nadškofiji: v Vidmu, za del ozemlja v Beneški republiki; v Gorici, za del ozemlja v avstrijskem cesarstvu. Nova avstrijska cesarica Marija Terezija je na podlagi svojih pravic predlagala papežu kot prvega goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa. Ker so se medtem pojavila nove težave glede imenovanja in prednosti kanonikov goriškega kapitlja, je papež svoje uradno imenovanje goriškega nadškofa podpisal šele naslednje leto (24. aprila 1752). Na tem mestu je nadškof vztrajal vse do svoje prezgodnje smrti (1774).

Prvi goriški nadškof Karel Mihael Attems

Tem skromnim življenjskim podatkom nadškofa Attemsa naj sledi še nekaj iz njegovega živahnega pastoralnetrudil za olajšanje hude lakote, ki je nastopila leta 1764. Znana so njegova pastirska pisma, s katerimi je hotel vzgajati in oblikovati duhovnike in vernike. Še posebno mu je bila pri srcu 1. škofijska sinoda (od 15. do 18. oktobra 1768), na katero je dolgo pripravljal svojo škofijo. Pri izvajanju sklepov sinode je naletel na nemajhne težave od strani državnih oblasti, ki so hotele vsebolj izvajati tudi na Goriškem svojo cerkveno politiko. Kljub temu ni izgubil zaupanja Marije Terezije, saj ga je bila že leta 1766 imenovala za knezo-nadškofa in je ta naslov ostal goriškim nadškofom še do nedavnega.

Ekumenski načrti in prizadevanja

Akoravno se čudno sliši, celotno gradivo spisov in listin nadškofa Attemsa še ni bilo zbrano, kaj šele izdano za strokovnjake in javnost. Prvi, ki se je tega dela lotil, je bil že njegov osebni tajnik, duhovnik Frančišek grof de Gra-

zia, kmalu po nadškofovi smrti. Veliko tega se je baje izgubilo že nekaj let pozneje, ko je bila za nekaj časa ukinjena goriška nadškofija v smislu cerga delovanja, ki je hotel v najkrajšem času nadomestiti zamujeno in uresničiti na Goriškem, in po možnosti na ozemlju podložnih škofij, odloke tridentinskega cerkvenega zbora. Pri tem mu je bila v nemajhno pomoč naklonjenost Marije Terezije, v marsičem pa je šel tudi svojo pot in je znal v določenih trenutkih pogumno braniti pravice Cerkve in njenih ustanov. Časi so namreč zoreli v zgodovinske reforme Jožefa II., ki so se na obzorju kazale že veliko poprej, zlasti za vladanja Marije Terezije.

Prva skrb novega nadškofa je bila temeljita pastirska vizitacija na celotnem ozemlju škofije z namenom, da se obnovi verski pouk in cerkvena disciplina pri ljudstvu in pri duhovnikih. Temu naj bi pripomoglo tudi novo semenišče, čeprav je v Gorici še vedno delovalo semenišče oo. jezuitov. Na vrsto je prišla škofijska tiskarna. Nadškof je mislil tudi na Posojilnico in zastavljalnico, da pomaga bolj siromahnim slojem prebivalstva. Veliko se je kvenih reform cesarja Jožefa II., v kar je tudi papež Pij VI. privolil z odlokom z dne 8. marca 1787, ko je namesto goriške in tržaške škofije nastala škofija v Gradišču.

Veliko si je tudi prizadeval duhovnik in profesor filozofije v Gorici Mihael Grandi, ki je pripravljaval celo življenjepisa nadškofa Attemsa. Iz neznanih razlogov je tudi ta načrt šel po vodi in je tako skoraj dve sto let vse delo počivalo. Končno so ob 200-letnici goriške nadškofije (1752-1952) ustanovili odbor, ki naj bi dokončno rešil tudi to arhivsko vprašanje. Delo je bilo zaupano nekdanjemu semeniškemu ravnatelju msgr. Iginu Valdemarinu, ki se je tudi z vso vnemo lotil zbiranja in proučevanja vseh spisov in listin v zvezi z nadškofofom Attemsom. Njegova zasluga je, da je bil ponovno pregledan ves arhiv in odkrila so se tudi vsa pisma z ekumensko vsebino in z načrti za ze-

dinjenje vzhodne Cerkve, kar vse do danes še ni bilo znano. Do življenjepisa nadškofa Attemsa sicer spet ni prišlo verjetno zaradi obolevnosti msgr. Valdemarina, vendar je bil storjen takrat (1952) velik korak naprej, ker so prenesli ves Attemsov arhiv v semeniško knjižnico in je tam na voljo strokovnjakom in zgodovinarjem še danes.

Našla se je tako tržaška študentka Alessandra Militello, ki si je za svojo doktorsko disertacijo izbrala temo »Karel Mihael Attems prvi goriški nadškof (1752-1774)«, in jo je na tržaški univerzi z uspehom branila v akademskem letu 1972-73. Je bil prav ta dogodek odločilen, da se je prof. Giuseppe Cuscito s tržaške univerze še sam lotil proučevanja Attemsovega arhiva in zbiranja listin ter pisem, ki so v zvezi z ekumenskimi prizadevanji prvega goriškega nadškofa in se to delo uspešno vključuje v splošno ekumensko gibanje v Evropi v 18. stol. Tržaškemu profesorju moramo torej biti hvaležni, da so ta »ekumenska« pisma tudi res izšla v knjigi »Da Maria Teresa a Giuseppe II.«, ki jo je v Trstu izdal Inštitut za srednjeevropska srečanja (Istituto per gli Incontri Mitteleuropei) skupaj z drugimi podobnimi prispevki za tisto zgodovinsko obdobje. Iz te pomembne študije, kateri je prof. Cuscito dodal poleg pisem še primeren komentar, so tudi vzeti vsi potrebni podatki za ta članek, ki ima namen, da tudi našo slovensko javnost opozori na izredno dejavnost nadškofa Attemsa, ki je daleč presejala njegovo dušnopastirsko področje in se močno približala velikim graditeljem cerkvene edinosti v preteklih stoletjih.

Da je do tega sploh prišlo, je pripisati skoraj samo dokaj čudnemu naključju. V Gorici se je namreč v novembru 1763 ob svojem potovanju v Italijo za nekaj dni ustavil ruski visoki kancler in minister na carskem dvoru v Petrogradu grof Woronzow (tako je njegovo ime zapisano v pismih). V razgovoru z nadškofofom sta se kratko pomudila tudi pri stanju ruske pravoslav-

ne Cerkve ter o njenih odnosih z rimsko katoliško Cerkvijo, ne da bi to vprašanje globlje proučila. Ko je ruski minister že odpotoval dalje, je nadškofu kakor navdih od zgoraj prišel nenadoma pred oči čudovit načrt o zblizanju obeh bratskih Cerkva. Pri tem se je spomnil, da je pred časom že Peter Veliki sanjal o veliki spravi med grško in latinsko Cerkvijo. Pohitel je in napisal ministru daljše pismo, v katerem mu ne le predstavi vprašanje, ki mu je ležalo že dolgo na srcu, ampak razvija že celoten nauk o krščanskih resnicah, ki so sporne med katoličani in pravoslavni, zlasti o papeževem prvenstvu in o izhajanju Sv. Duha. Omenja tudi vse, kar je obema Cerkvama skupno, kakor štirje prvi cerkveni zbori, zakramenti in drugo. Močno se sklicuje na sklepe in dosežke ekumenskega koncila v Firencah, ki imajo še vedno svojo vrednost. Končno zagotavlja vsem ruskim pravoslavnim škofom,

da bodo lahko ohranili vse svoje pravice in prednosti. Tako zedinjenje med obema Cerkvama pa bi prineslo tudi ruski državi velike koristi, ker bi lahko vzpostavila prijateljske odnose s katoliškimi dvori v Evropi zlasti potom zakonitih porok med vladarskimi družinami. Kar se tiče Petra Velikega (1672-1725), hvali njegovo zamisel o spravi in opozarja, kako je bil leta 1717 naprosil katoliške teologe na Sorboni v Parizu, naj mu pripravijo posebno študijo o teoloških točkah, ki bi prišle v poštev pri morebitnem spravnem dogovoru. Do takega dogovora in sprave bi najbrž tudi res prišlo, če ne bi Petra Velikega dohitela smrt. Sicer je znano, da je car Peter iskal stike tudi z anglikanskimi škofi, ko se je mudil v Londonu in so celo nemški protestanti bili mnenja, da je taka sprava možna celo med pravoslavni in protestanti. Če kdo, bi prav Peter Veliki mogel in znal uresničiti tak velik načrt zedinjenja

Cerkva. Taka je bila v glavnem vsebina pisma.

Nadškofovo pismo je ruskega ministra dohitelo v Pisi. Odgovor ni bil ravno najbolj vzpodbuden in navdušujoč. Iz Firenc piše namreč grof Woronzow kratko in prijazno pismo. Vendar kar se tiče zedinjenja Cerkva je skrajno previden in noče sprejeti nobene obveznosti tudi zato, ker mu zdravje tega ne dovoljuje. Saj je prav zovoljo zdravljenja prišel v Italijo.

Zadeva bi bila torej lahko zaključena, ker ruski dvor ni obetal nobene pozitivne rešitve tega vprašanja. Vendar je o zadevi nadškof Attems pisal tudi papežu Klementu XIII. (1764), da ga obvesti o stikih z ruskim kanclerjem in mu še posebej priporoči vso stvar, ki naj bi jo tudi papež sam razvijal dalje. Vsebina obeh pisem je namreč dokaj slična in marsikaj skoraj spominja na zadnji koncilski odlok o ekumenizmu (*Unitatis redintegratio*). Toliko je podobnih spodbud in želja v zvezi z edinostjo med kristjani.

Papež je odgovoril na nadškofovo pismo 26. maja 1764 ter pohvalil njegovo gorečnost, vendar je izrazil tudi svoje dvome o učinkovitosti te pobude. Kljub tem negativnim odgovorom nadškof Attems še ne miruje in piše o zadevi cesarici Mariji Tereziji (3. oktobra 1766), da jo obvesti o svojem načrtu in že sprejetih pobudah ter ji toplo priporoča, naj še sama doprinese svoj delež. Isto prošnjo naslovi tudi novemu papežu Klementu XIV. (1769-1774) s pismom z dne 3. decembra 1770, da še njega seznaní o že storjenih korakih.

Ponovno se obrača do Marije Terezije, vendar tokrat bolj previdno, ker se boji preveč poudarjati politične koristi zedinjenja med katoliško in pravoslavno Cerkvijo. Vnela se je namreč rusko-turška vojna (1768-1774), ki leta 1770 že kaže svoje sadove; saj je s svojo zmago nad Turčijo carska Rusija postala pokroviteljica vseh kristjanov na Balkanu. Naravno, da so se na Dunaju ustrašili novega vpliva carske Rusije v Evropi in zato ni bil to najboljši trenutek za cerkvena pogajanja. Tega

se je dobro zavedala tudi sama Marija Terezija, ki je od novega pravoslavnega metropolita v Karlovcih zahtevala, da pretрга vsako zvezo tako s carigradskim kakor tudi z ruskim metropolitom, ki je bil na čelu ruske pravoslavne Cerkve. Obenem zapoveduje, naj se pravoslavni na avstrijskem ozemlju vedno bolj držijo praznikov in postov, kakor so v navadi v katoliški Cerkvi.

Sicer se nadškof Attems v svoji pastoralni vnemi loteva s cesarico Marijo Terezijo še neke druge zadeve, ki mu že po njegovem imenovanju na goriško stolico leži močno na srcu. Gre za grško-pravoslavno skupnost v Trstu, torej na območju njegove suverenosti, nad katero se že v pismu 9. junija 1752 pritožuje in ji očita predvsem veliko versko nevednost, celo nenravno vedenje nekaterih njenih članov ter upornega duha. Skratka tolmači nerazpoloženje tržaškega prebivalstva, zlasti njenega aristokratskega dela, do novih prišlecev z Vzhoda.

Vse kaže, da so bile te obtožbe vse kakor pretirane ter jih Marija Terezija ne jemlje v poštev, kaj šele da bi izgnala iz Trsta pravoslavnega škofa, kakor je v pismu namigoval goriški nadškof. Tudi v drugem pismu cesarici z dne 17. oktobra 1766 nadškof Attems priporoča, naj se tudi s silo pripravi pravoslavno skupnost v Trstu k zedinjenju z Rimom ali vsaj naj se nadomestijo nekateri pravoslavni duhovniki z menihi bazilijanci. Vsekakor, meni nadškof, ni preveč računati v sedanjem položaju na zvestobo pravoslavnih ljudi do avstrijske domovine zlasti v krajih, ki so blizu turške meje. Kot zgled cerkvene politike stavi goriški nadškof Beneško republiko, ki je na svojem ozemlju znala že marsikak problem rešiti v korist zbližanja pravoslavnih vernikov s katoliškimi škofi.

Marija Terezija v svoji državniški modrosti ni sprejela nasvetov svojega goriškega svetovalca in je še dalje podpirala pravoslavne skupnosti na svojem ozemlju; saj je njena vlada že pripravljala uradne listine, po katerih bosta tudi obe pravoslavni skupnosti v Trstu,

grška in srbska, dobili uradno priznanje in še poseben pravilnik, ki jima bo zagotovil tudi za bodočnost nemoten obstoj in razvoj (1782).

Nadškof Attems še dalje razvija svoje nazore in načrte. To je razvidno iz pisma, ki ga je naslovil 13. jan. 1769 latinskemu škofu Janezu Krstniku Paxyu v Sirmiju (danes Sremska Mitrovica) zlasti v zvezi s pravoslavniimi na skrajni meji avstrijskega cesarstva. Predvsem se pritožuje nad pravoslavnim metropolitom v Karlovcih, češ da ne bi smel uporabljati obrednikov, ki se tiskajo v Rusiji. Lahko bi se take cerkvene knjige tiskale kje na Madžarskem. Motilo ga je tudi, da je isti metropolit odpovedal katekizem tiskan v več jeziki, ki nekatere krščanske resnice tolmači v bolj katoliškem smislu. Ni jasno, za kateri katekizem gre; domneva se, da gre za katekizem kijevskega metropolita Petra Mogile (1633-1646), katerega teološka gledanja so bila bližja katoliškim naukom.

Veliko bolj zgovorno je moralo biti pismo, ki ga je nadškof naslovil učenemu teologu in kanoniku v mestu Pécs na južnem Madžarskem, Mateju Frančišku Krtici. V njem ga prosi, naj pripravi, z namenom zedinjenja obeh krščanskih Cerkva, nekaj stičnih pa tudi spornih točk glede verskih resnic zlasti v zvezi z Velikim ruskim kateki-

zmom. Žal, se je ohranilo le pismo kanonika Krtice, ki je res vzel v roke Veliki ruski katekizem in ga temeljito obdelal zlasti v vseh točkah, v katerih se pravoslavni nauk ločuje od nauka katoliške Cerkve in dodal še svoje popravke in dopolnila. Te svoje zaključke je zbral v 43 pisanih straneh, temu dodal še dve strani za uvod in vse skupaj poslal goriškemu nadškofu. Ni znano, če se je nadškof tega temeljitega dela tudi resnično posluževal in kako. Vsekakor je to nov dokaz njegovega nenehnega prizadevanja, da bi našel izhod za zблиževanje obeh Cerkva.

Tudi ta obširen rokopis so med ostalimi listinami Attemsove zapuščine pred kratkim odkrili v nadškofijskem arhivu v Gorici in se trenutno hrani v semeniški knjižnici. Prvo študijo o tem zanimivem rokopisu, ki je pisan v latinskem jeziku in nosi značilni naslov »Animadversiones in Catechismum Maiorem Russorum«, je pripravil prof. Angelo De Nicola in je tudi to delo dobilo mesto v že omenjeni knjigi »Da Maria Teresa a Giuseppe II«. O samem avtorju rokopisa velja pripomniti, da je bil doma iz Reke, kjer se je rodil leta 1726; študiral je teologijo v Padovi in postal duhovnik leta 1749. Nato je služboval kot kanonik-teolog v mestu Pécs na Madžarskem, od koder je tudi pisal v Gorico. Končno je bil leta

Narodne noše v procesiji na rožnovensko nedeljo 6. oktobra 1985 v Barkovljah pri Trstu (Fotomladika)

1773 posvečen v škofa novo nastale škofije v Djakovem iz združenih škofij Bosne in Sirmija. V Djakovem je tudi umrl leta 1805. Več spominov nanj hranijo tudi na Reki.

Sklepne misli

Iz vsega povedanega ni prav lahko ustvariti si jasne slike o ekumenskih prizadevanjih nadškofa Attemsa, ki so dokaj različni od današnjega ekumenskega stremljenja, ki na prvo mesto postavlja nujnost dialoga med Cerkvami. Tega dialoga pri Attemsu sploh ni zaznati. Sicer je vse treba postaviti v okvir tedanjih zgodovinskih razmer, ki so pogojevale tudi vse cerkveno življenje in pastoralno dejavnost tiste dobe.

Lahko rečemo, da neko ekumensko odprtost v Evropi sta v 17. in 18. stol. pokazala že dva vladarja: avstrijski cesar Leopold in zlasti ruski car Peter Veliki, ki je sam prišel na Zahod, da prouči vse možnosti za kako zблиžanje med kristjani na Vzhodu in Zahodu. Seveda, vse to na neki politični osnovi in z oblastjo od zgoraj. Takega mnenja je bil tudi nadškof Attems, ki se kljub svojemu drugačnemu gledanju na Cerkve in njene pravice ni mogel nikoli

rešiti pogojevanja političnih oblasti v življenju kristjanov.

Kar se tiče njegovih načrtov o posameznih pravoslavni skupnostih na avstrijskem ozemlju, se prav tako ni mogel otresti načina, ki je bil prišel takrat že v prakso, kako naj do zedinjenja pride; namreč uniatstvo, ki ga je tudi Avstrija v določenih pogojih podpirala. Tudi v Trstu, kjer je živel pravoslavna skupnost, naj bi prišlo po Attemsovi zamisli do podobne rešitve.

Kljub vsem tem nedostatom, ki pridejo do izraza šele, če jih sodimo z današnjimi merili, ostaja ekumenski doprinos prvega goriškega nadškofa vsekakor pozitiven poskus reševanja stoletnega problema medcerkvenih odnosov v Evropi sploh in še posebej na našem ozemlju. Taka prizadevanja takoj v začetku življenja in delovanja nove cerkvene province v Gorici so lahko tudi izraz nekega razpoloženja, ki je od nekdanj klilo v oglejskem patriarhatu in prehajalo postopoma v zavest novim rodovom in časom, ki so sprejemali od bogate dediščine oglejske Cerkve. Nam Slovencem bi to lahko bilo samo v spodbudo, da v tem razpoloženju vztrajamo ter iščemo še novih potov v službi Cerkve in njene edinosti.

MILOŠ RYBAŘ

„Še sedim Sedej na goriškem prestolu“

Pisma nadškofa Sedeja
sošolcu dr. A. Primožiču

Nadškof Sedej si je ves čas življenja dopisoval s svojim sošolcem iz gimnazije dr. Antonom Primožičem. Naslovnik teh pisem je bil rojen 1855 v Pevmi in je umrl 1944 v Zagrebu, po študiju je bil klasični filolog, služboval je najprej kot gimnazijski profesor, nato kot šolski nadzornik za Dalmacijo v Zadru, kot upokojenec živel v Zagrebu. Oba sošolca sta si izmenjevala pismena voščila za božič, veliko

noč in za god, tako da so za vsako leto bila vsaj tri pisma, v nekaterih letih jih je še več, za nekaj let pa sploh manjkajo pisma. Primožič je ohranil 82 Sedejevih pisem in jih leta 1936 podaril Študijski (sedaj Univerzitetni) knjižnici v Mariboru.

Prvo pismo je iz leta 1884 in je Sedejeva čestitka k Primožičevi poroki. Za tem pismom je 18 let presledka, vendar je vmes 6 let, ko sta oba sošolca bivala na Dunaju in si zato ni bilo treba dopisovati. Odkar je Sedej postal nadškof, so pisma bolj pogosta

in tako gre do konca, zadnje pismo je od 11. oktobra 1931.

Sedej je v pismih, ki so vsa pisana v slovenščini (le kakšni citati so v tujih jezikih, največ v latinščini), poleg običajnih voščil Primožiču pripisal še kaj o vremenu, letini in pa kakšne novice o goriški duhovščini, vedno je sošolcu poročal cerkvene novice iz Pevme, Primožičevega rojstnega kraja, zanimive so Sedejeve pripombe o lastnem zdravstvenem stanju in pa seveda osebne ocene stanja Cerkve v goriški nadškofiji. Tukaj Sedej v kratkih stavkih napiše svojemu sošolcu take stvari, ki jih ne najdemo nikjer drugje v njegovih uradnih pismih. Tako iz let prve svetovne vojne dobimo žalostno sliko položaja goriških beguncev, po letu 1918 pa poročila o žalostnem stanju prebivalstva in naraščanju fašističnega nasilja. Tako iz pisem spoznamo tudi Sedeja v privatnem življenju, kako po črni kavi popije ob prazničnih priložnostih kozarec maraskina in pokadi cigaro, spoznamo pa tudi njegovo osebno mnenje o marsikateri zadevi. Naj to prikažem z nekaj stavki iz pisem: »Zaupamo v Boga, vsemogočnega in usmiljenega zaščitnika ubogih trpinov« (1927); »Vladarji spijo, samo papež še čuje z visoke opazovalnice, gledajoč ta zmešani svet. Vsi se čudimo njegovi neumorni delavnosti in praktičnim okrožnicam« (1931); »Tujci - Nemci nas hočejo poplaviti in potujčiti« (1917). Izvemo za Sedejeva politična mnenja, kakor npr. »Sploh sem izgubil vero tudi v takozvane katoliške politike (dr. A. Gregorčiča in dr. L. Faiduttija)« (1909); »Socializem narašča povsod« (1918); »V bodočnost zremo s strahom, ker se širi socializem in komunizem« (1920); »Životarimo, socialisti pa napredujejo... pri prihodnjih volitvah zmagojo gotovo rdečkarji« (1920).

V dosti pismih je omenjen Sedejev odnos do oblasti in njegovo mnenje o vladnih namenih: »Z italijanskim poveljstvom dobro izhajam, s civilnimi oblastniki na videz tudi, a v dejanju smo si v marsičem nasprotni« (1920); »Lahom ne verujemo, ker so nas že

Goriški nadškof Fr. B. Sedej

večkrat opeharili« (1922); »Fašizem je šovinizem, brutalen in krivičen« (1923); »Naša vlada nas hoče kar v par letih asimilirati. Vse njene odredbe merijo na to« (1928).

Ves čas po prvi svetovni vojni omenja Sedej svoj negotov položaj na goriškem sedežu: »Koliko časa bom še tu? - Deus scit (Bog ve)« (1920); »Moje palače še sedaj niso popravili: Zunaj nosi še vedno kulturne napise: morte a Sedej. Viva l'Italia« (1922); »Res, 'fascio' goriški je sklenil, da ne bo miroval, dokler me ne spravi iz Gorice« (1923); »Jaz sem sicer zdrav in od fašistov toleriran, za koliko časa - ne vem« (1926).

Ko je leta 1926 Sedej odklonil zahtevo fašistične vlade, naj se umakne z goriškega sedeža, je ob koncu leta pisal Primožiču: »Torej še sedim Sedej na goriškem prestolu, fašisti me niso mogli vreči.« Leta 1929 je zapisal: »V začetku smo konkordat sv. Stolice in italijanske vlade veselo pozdravljali, zdaj pa se je to veselje precej ohladi-

lo, odkar smo spoznali vladne namere. V glavnih stvareh bo Cerkev odvisna kakor doslej od vlade... Za naše duhovnika pa je zdaj slabše kakor prej.»

V zadnjih letih pred smrtjo toži Sedej zaradi slabega zdravja: »Mihi autem nil aliud superest nisi — sepulchrum (Meni ne preostaja nič drugega kakor grob). Naduha mi nagaja, da ne morem več hoditi navzgor« (1928); »Obletnica moje škofovske konsekracije je 25. marca... Sicer ne vem, če jo doživim in če bom še škof goriški« (1930); »Nunc dimittis, Domine, servum Tuum in pace (Zdaj odpuščaj, Gospod, svojega služabnika v miru) — bi rekel s starim sv. Simeonom, ker sem dovolj star in zaradi naduhe nezmožen za hojo. Ali duhovstvo in ljudstvo nočeta o tem nič slišati. Torej bom vlekel škofijski voz, dokler bom mogel« (1931); »Druga moja bolezen je bila hujša in bolj nevarna od prve... Ako kmalu ne ozdravim, bom moral iti v pokoj, kakor škof (sedaj nadškof) ljubljanski dr. A. B. Jeglič. Fiat voluntas Dei (Zgodí se božja volja)« (1931); »Jaz sem sicer okrevал od zadnje težke bolezni, vendar naduha me ovira, da ne morem dosti govoriti in hoditi. Opravljam sicer še glavna opravila škofovske službe..., vendar kanonične vizitacije in birne po deželi si ne upam več opraviti. Treba bo torej iti v pokoj« (zadnje pismo, 11. oktobra 1931).

Res je Sedej še isti mesec odšel v pokoj, in sicer, kakor je zapisal L'Observatore Romano 17. decembra 1931, zaradi slabega zdravja in spleta dogodkov in 28. novembra 1931 je umrl. V teh pismih sošolcu je bil Sedej res odkritosrčen, šele 14. oktobra 1930 zapiše: »Pa nadrobno ne smem pisati, ker baje na pošti odpirajo pisma.« Sedejeva pisma sošolcu Primožiču so ravno zaradi te odkritosrčnosti prvovrsten biografski in zgodovinski vir.

Pričujoči članek je razširjen povzetek daljšega predavanja, ki ga je imel avtor na Sedejevem simpoziju v Rimu 10. septembra 1986. Celotno predavanje bo objavljeno v zborniku, ki bo vseboval vsa predavanja s tega simpozija in ga bo izdala Slovenska bogoslovna akademija v Rimu.

Iz naše zgodovinske preteklosti

O ZAVODU SV. NIKOLAJA V TRSTU

Ob koncu prejšnjega stoletja je med tržaškimi Slovenci prišlo do splošne kulturne razgibanosti. Tako lahko omenimo ustanovitev društva Edinost in istoimenskega časopisa, delovanje in razširitev Družbe sv. Cirila in Metoda ter njenih podružnic, sploh pa lahko rečemo, da so Slovenci v Trstu kazali izrazito nagnjenost in delavnost na prosvetnem polju. Med takratnimi ustanovami ne moremo prezreti delovanja Zavoda sv. Nikolaja.

V takratni dobi je bilo v Trstu tudi veliko število slovenskih deklet, ki so z avlo revščine zapustile svoj domači kraj in prišle v naše mesto z upanjem na življenjsko srečo. Prihajale so namreč s Kranjskega, Štajerskega, Primorskega, Goriškega pa tudi od drugod in so se pri nas zaposlile večinoma kot gospodinjske pomočnice.

Razgibano narodno in socialno delo prizadevnih tržaških Slovenk je tako pripeljalo do zamisli o ustanovitvi zavoda, ki bi ta dekleta ohranjal in varoval pred nevarnostmi meščanskega in obenem tudi nepoznanega okolja.

Prav v tistem času je cesar Franc Jožef I. praznoval svojo 50-letnico in je ob tem izrazil željo, da bi se njegov praznik proslavil ne s hrupom in šumom, temveč z dobrodelnimi dejanji. Tako je torej v Trstu prišlo do uresničitve zamisli o ustanovitvi zavetišča za brezposelne služkinje.

To delo se je uresničilo po preprosti ženi, ki pa je imela trdno in globoko prepričanje, čvrsto voljo in veliko človekoljubja. Bila je to plemenita gospa Marija Skrinjar, ki se je iz Kobarida preselila v Trst in silno obstrmela nad bednim položajem gospodinjskih položajem gospodinjskih pomočnic, ki so v borbi za vsakdanji kruh prihajale iz raznih dežel v naše mesto. Tu je bila marsikateri cesta prvi dom, služba v

izkoriščevalni družini pa vsakdanje življenje: delo brez počitka in urnika, brez prijazne besede in brez nasmeha. Pri prvi zameri jo je gospodinja lahko zapodila na cesto, toda kam? Skrinjarjevo je ta misel močno prizadela, zato je svojo željo o ustanovitvi zavoda izrazila svojim znankam, ki so se ji sicer v prvem trenutku smejale, češ da brez gmotnih sredstev in brez vsake protekcije je tako delo nesmiselno. Toda vrla gospa ni obupala nad porazom pri svojih znankah, to je ni zmedlo v njenih namenih in načrtih. Čeprav je v svojem srcu občutila bolečino. Obrnila se je zato do služkinj samih, med katerimi pa je našla popoln odziv in popolno razumevanje.

Tako je leta 1898 prišlo do ustanovitve Zavoda sv. Nikolaja. 18. septembra istega leta je bil prvi občni zbor, o katerem je poročala tudi tržaška *Edinost*. Sploh pa je ta časopis veliko pripomogel k uspehu in razvoju zavetišča, saj je s svojimi stalnimi poročili vzbujal zanimanje za zavod. Poleg *Edinosti* je k uspehu pomagala tudi ženska revija *Slovenka*, ki je do deklet pokazala svojo pozornost in naklonjenost. V prvih člankih se je *Slovenka* namreč zavedala, kako so bila dekleta prepuščena same sebi in niso imele nikogar, ki bi jim svetoval ter jih ščitil pred nevarnostmi. Komu so pač hotele zaupati svoje bolečine? Ako so prišle k dobrim gospodarjem, so bile srečne, kaj pa, ko so se znašle pri brezvestnih in brezverskih ljudeh? Koliko žalosti in trpljenja so prestale one same in njihovi starši! Od tod torej tako potrebna ustanovitev Zavoda, saj končno ni bilo dovolj, da se je slovensko ženstvo zavedalo le svoje narodne pripadnosti, potrebno je bilo tudi, da stopi slovenska žena na pot človekoljubja, kajti le tako bi lahko izkazovala svojo plemenitost.

Med imeni začetnega osnovalnega odbora pa najdemo poleg osrednje duše gospe Marije Skrinjar še marsikatero narodnjakinjo kot npr. Reziko Zorzut, Ivanko Ivančič, Reziko in Nežiko Gruden, Emo Dekleva in Ivanko Čer-

nigoj. Te plemenite žene, ki so si na dele izredno težavno nalogo, so vsakogar prosile za pomoč bodisi z nasveti kot z dejanji, saj tudi še tako majhen dar je bil ustanovi v veliko korist. Naše žene so oskrbovale dekleta z vsem potrebnim, jih poučevale v ročnih delih, kuhanju, likanju in šivanju, navažale so jih tudi h krepostnemu življenju in varčnosti. Zavetišče je starše stalno obveščalo o vedenju njihovih l'čera, skrbelo je tudi, da pridejo v službo k dobrim in vestnim gospodarjem ter da ne zaidejo na slaba pota. Če danes pogledamo v zapisnik Zavoda, opazimo, da so v odbor kmalu vstopile tudi služkinje same, ki so takoj postale članice in podpornice ter položile svoje prve prispevke v blagajno Zavoda. Od tedaj so same kar najbolj skrbele za napredek Zavoda.

Podpore in prispevki pa so bili v začetku sila majhni, zato je Zavod deloval v vsej svoji skromnosti, tiho in neopazno, oprt le na človekoljubje in ne na tisto visoko, blestečo miloščino »imenitnih«
gospa, kakor je bilo to v navadi skoraj pri vseh podobnih družtvih in ustanovah. Predvsem pa je delo temeljilo na samopomoči, kar je to zavetišče še posebno odlikovalo in ga tudi razlikovalo od drugih ustanov. Vsa-

Albert Miklavec

POMLADNI OBISK

*Ob cesti
med brestih
natrgal sem
prvih vijolic...*

*O, da...
šel bom
in ti jih položil
na grob*

*na sivi, pusti grob,
kjer sleherni cvet še spi,
ko da jih ni,
oče,
ko da jih ni,
pomladnih dni
prebujenja.*

ko dekle je namreč ob pristopu v Zavod sv. Nikolaja moralo postati redna članica ter plačevati mesečno pristojbino 20 kron. Če pa je prišla kaka mladenka, ki še ni bila članica, se je morala obvezati, da bo članarino plačala takoj, ko si bo zaslužila denar. Vsaka članica je nato imela pravico do brezplačnega posredovanja za novo službo.

Polagoma se je v dekletih vzbudil čut za samopomoč in samozavest. Ko so prišle v zavod, so se tam čutile popolnoma domače, ni jih namreč mučil neprijeten in poniževalen čut, da uživajo miloščino, nasprotno, Zavod jim je postal pravi dom. Sicer pa o njegovem delovanju je prihajalo v javnost le malo vesti, čeprav je bilo to delo izredno važno in koristno.

Docela krivo bi sodili, ako bi mislili, da je bilo zavetišče namenjeno le pridnim in nepokvarjenim dekletom, saj dobro vemo, da so bila njegova vrata odprta tudi vsem onim nesrečnicam, ki so tavale v zmoti in temi, ker niso imele nikogar, ki bi jim prižgal luč spoznanja. Tu smo srečali hčerke malomarnih staršev, ki se sploh niso trudili, da bi svojim otrokom vcepili v dušo višjo človeško zavest o poštenju in časti. In taka dekleta v svoji nevednosti niso poznala mej med dobrim in zlim. Tako so prišle v Zavod sv. Nikolaja, kjer so se kmalu vživele, saj

jih ni nihče preziral ali zaničeval. Tu je namreč prevladoval duh, ki ni imel tiste trde samostanske strogosti, ki zahteva brezpogojno izpolnjevanje hišnih predpisov, tu ni bilo treba skrivati svojih vsakdanjih skrbi in želja, tu je vladalo prijateljstvo in razumevanje za vse slabosti in težave. Tako se je torej Zavod sv. Nikolaja dvigal kot varno pristanišče sredi tujega morja, saj je nudil vsakemu dekletu pomoč in zavetje.

Zavod si je osnoval tudi lastno knjižnico, tako da so dekleta ob prostem času lahko segala po dobrem čtivu, od časa do časa pa je priredil tudi poučna predavanja ali kako dramsko predstavo. To je Zavodu prineslo moralni uspeh in zadoščenje ter seveda tudi dobiček. Kljub temu pa so bila gmotna sredstva silno skromna, saj smo po takratnih časopisih pogostokrat zasledili pozive, naj bi se ob katerikoli priložnosti kaj več spomnili tega tako potrebnega Zavoda, ki je tudi vsako leto poslal skoraj vsem slovenskim županstvom prošnjo za prispevke. Žal pa se je odzvalo le malo občin, ki so poslale svoje večje ali manjše podpore. Iz tajniškega poročila na občnem zboru 25. marca 1900 zveemo, da so pri tem imele največ zaslug predvsem Slovenke v Kranju, v Podgradu ter v Istri.

V istem poročilu beremo, da se je

Tržaški mešani zbor
pri Sv. Ivanu v Trstu
26. februarja 1986

Ob blagoslovitvi
novega zvona
v Nabrežini
je sodelovala
tudi domača
godba na pihala,
ki praznuje
90-letnico delovanja

na občnem zboru oglasila tudi gospa Marija Skrinjar, ki je predlagala, da bi ustanovili tudi podporni sklad za stare in onemogle služkinje. Svoj predlog je utemeljevala s tem, da se v zavodu pogostokrat oglašajo tudi služkinje, ki zavoljo starosti ali bolehnosti niso več sposobne za službo. Predlagala je, naj bi gospodinje plačevale v ta namen po eno krono letno, služkinje pa po svojih močeh. Predlog je bil seveda sprejet.

Ob tako bogatem in raznolikem poslanstvu Zavoda pa ne moremo prezreti dejstva, da so to delo ovirali tudi številni nasprotniki. Nasprotne so mu bile vse one gospe, ki so dotlej dajale našim dekletom prenočišča, nasprotni so bili vsi narodni sovražniki, ki so pač vedeli, da hoče Zavod ohraniti dekleta v zvestobi do vere in domovine. Bolelo pa je tudi dejstvo, da si celo v slovenskih vrstah našel ljudi, ki so ovirali delovanje ter škodovali s svojim ne-
previdnim postopanjem. In zakaj je do tega prišlo? Ker se je Zavod zavzel za najnižje sloje ženstva, ker je iz njih hotel napraviti koristne člane človeške družbe. Očitali so tudi, da Zavod daje dekletom priložnost za pohajkovanje, ker jih je pač vzdrževal. To pa seveda ne drži, kajti dekleta so tu dobila le prenočišče, medtem ko jim je hrano včasih dajala voditeljica gospo Skrinjarjeva na svoj račun.

Vsa ta nasprotja seveda niso bila Zavodu v korist, zato mu moramo toliko bolj priznati hvalevredni trud in prizadevanje, da je v devetih letih obstoja (1898-1907) sprejel pod svoje okrilje približno 9.000 slovenskih deklet, ki bi se bila lahko izgubila v šumečih valovih našega mesta. Zavod pa je obžaloval le to, da je bilo poleg 9.000 deklet še mnogo drugih gospodinjskih pomočnic, katerim pa ni mogel dovolj pomagati zavoljo svojih preskromnih sredstev. Če pomislimo, da se je Zavod vzdrževal le z milodari in prostovoljnimi prispevki, moramo pač upoštevati njegovo ljubezen in vztrajnost, ki je dosegla ogromne uspehe med slovenskimi odraščajočimi dekleti.

Albert Miklavc

PREROJENJE

*V žerjavici gorà
je veja dneva zagorela
in dan prijazen
sveti mi po gazi
in kot v prikazen
zdaj strmim v ekstazi:
duša je vzplamtela
kot plamen
razvnela srca.*

SLEDOVI SLOVENCEV

RAZLIČNA MNENJA

Uradno zgodovinopisje zatrjuje, da so se predniki Slovencev naselili v 6. stol., prišedši z Balkana v Vzhodne Alpe, ob rekah Savi, Dravi in Muri navzgor. Kakšno desetletje pred tem naj bi prišel manjši naselitveni tok tudi od severa, o čemer naj bi nam pričala nekatera imena v Zg. Avstriji in sledovi zahodnoslovanskih značilnosti v slovenskem jeziku, zlasti soglasniška skupina -dl-, kakor jo najdemo npr. še v govoricah naših ljudi na Zili, v besedah »čidlo« (šilo), »močidlo« (močilo) itd.

V resnici pa nam o kaki naselitvi slovenskih prednikov v te kraje prav za 6. stol. ne poroča noben zgodovinski vir. In to je več kot čudno, saj nam sicer bizantinski viri jasno navajajo, da so v tem času (Južni) Slovani vpadli na Balkan, razni cerkveni zapisi navajajo še posebno vpade Hunov, zatem Obrov v gornje italške pokrajine ter njih pohode skozi današnje avstrijske predele ob Donavi. Le naši predniki naj bi zavzeli in poselili vse območje Vzh. Alp, ne da bi to kateri koli od poznoantičnih piscev sploh opazil in zabeležil v svojo kroniko!

Pa ne samo to, tudi arheološke izkopanine nam za omenjeno obdobje ne kažejo prav nobenih znakov slovenske naselitve, dasi si arheologi zelo prizadevajo prikazati najdene grobove iz tega časa, npr. v Ptujju ali v Kranju in drugod, kot »staroslovanske«. Med Vzh. Alpami in Balkanom ni zgodovinske in kulturne povezave. In celo slovenski jezik s svojo dvojino in drugimi značilnostmi, zlasti s številnimi narečji, se jasno izdvaja iz južnoslovanske skupine, ki dvojine nima.

Toda uradni arheologi, zgodovinarji in jezikoslovci vztrajno uvrščajo Slovence v skupino Južnih Slovanov, tako da iz ozemlja, ki je danes zemljepisno

zaokroženo kot južnoslovansko, napravijo kar zgodovinsko ali celo predzgodovinsko ter arheološko in kulturno celoto.

Dejansko je celo južnoslovanski zgodovinski kulturni krog veliko bolj razvejan, kakor pa ga prikazujejo; tudi brez Slovencev. Pri jezikovnih in narodopisnih raziskavah sploh ni upoštevan sloj staroselskih Ilirov, ki se ob vdoru Slovanov v 6. stol. nikakor ni mogel zateči za obzidja obmorskih mest ali pa kar izginiti v slovanskem »morju«.

Vendar bi bilo na tem mestu preveč obširno, če bi hoteli raziskovati celotno južnoslovansko problematiko in njene posebnosti v odnosu do Slovencev. Omejiti se moramo le na vprašanja izvirov teh slednjih. In še v tem primeru le na tiste stvari, ki nam najbolj zgovorno pričajo, da je razlage zgodovinarjev, arheologov in jezikoslovcev pogojevala ideologija južnoslovanstva, ne pa znanost kot takšna.

SLOVENSKA IMENA KRAJEV

Med temi stvarmi je na prvem mestu vprašanje slovenskih krajevnih in ledinskih imen po Alpah. Ta imena se nikakor ne pojavljajo le v predelih, v katere naj bi v 6. stol. segla domnevna naselitev slovenskih prednikov, to je do izvira Drave, Visokih in Nizkih Tur. Slovenska imena se nadaljujejo še naprej po Alpah, čez Tirolsko do Švice vključno; južno od Alp pa preko Furlanije v ravnine Benečije in Lombardije. Najdemo jih tudi po osrednjih in južnih predelih Nemčije, kakor tudi Italije, dasi ne tako na gosto.

Toda, namesto da bi uradno slovensko zgodovinopisje jemalo vse to ozemlje v poštev pri svojih raziskavah in iskalo odgovor, odkod vse ta slovenska imena izven domnevnega območja na-

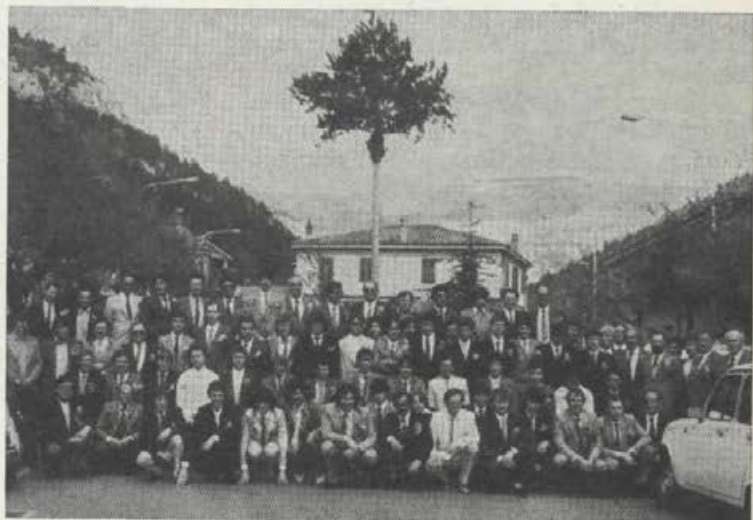
selitve, se odgovoru v tem obsegu preprosto izogne. Edino, kar naredi je to, da poskuša odgovoriti, odkod slovenska imena krajev v Furlaniji. Vse to pa dokaj preprosto: v 10. stol. so Madžari vpadali tudi v gornjo Italijo, preko Furlanije. Pokrajino so hudo opustošili in velik del prebivalstva pobili in pregnali. Tedaj naj bi patriarhi v Ogleju, ki so vladali v deželi, naselili v opustošene kraje mnoge Slovence. Od prve polovice 11. stol. se zato mnogi kraji v Furlaniji imenujejo slovenski, npr. Versia Sciauonica, Sanctus Vitus de Sclabonibus. itd. Spet nobene omembe kakršne koli naselitve po Slovencih. Zato bi lahko omenjene primere prav tako navedli v prikaz, da je polatinjenje te dežele do 11. stol. že toliko prevladalo, da so preostale slovenske vasi v virih posebej označene. Ob predpostavki, da je bila Furlanija že od davna naseljena po Slovencih.

To se zdi na prvi pogled nenavadno, toda slovenska imena se nadaljujejo iz Furlanije naprej v Benečijo in na Tirolsko. Tako naletimo na kraj *Schiavonia* (dobesedno Slovenija) še naprej od mesta Padova, blizu kraja Este, in severno od mesta Vicenza na kraj *Schiavon*. Ali so tudi v te kraje oglejski patriarhi naselili slovenske ljudi po opustošenju s strani Madžarov? De-

jansko jim sploh niso pripadali. Pa tudi v Benetkah najdemo obrežje z imenom *Riva degli Schiavoni*, dobesedno obrežje Slovencev. Izmišljena razlaga pravi, da so tu pristajale ladje Dalmatincev. Toda v tem primeru bi obrežje prej dobilo ime po njih, torej »Riva dei Dalmati«.

Upoštevaajoč, da se Slovenci niso naselili tedaj, kot navaja uradno zgodovinopisje, temveč da so starejše prebivalstvo, naseljeno še daleč na zahod, je tudi za izvor omenjenega imena veliko bolj smiselna razlaga, da so begunci iz Ogleja, porušenega po Hunih (451), našli na tem otoku slovensko naselje, čigar ime je ostalo tudi potem, ko so okoli in okoli dogradili mesto Benetke.

Primer pa ni osamljen, zakaj po predelih obsežne dežele z imenom Benečija, ital. Veneto, se pojavljajo še mnoga druga slovenska imena, zlasti Ronki, v oblikah *Ronchi*, *Ronca*, *Roncà*, *Roncaldelle*, *Roncaglia*, nadalje *Fratta* (slovensko frata - grmičast svet), *Dolo* (dol), *Mandria* (medrje, s plotom ograjen prostor za živino, medverje), *Poiana* (poljana), *Poianella* (poljanica), *Olmo* (holm), *Turri* (turje), *Lóbia* (lobja, tj. glava), *Olmi* (holmi); nadalje Log v oblikah *Lughignano*, *Lugo*, *Longara*, *Lugagnano*, Sta. Maria di *Lugana* ob Gardskem jezeru, *Lugagnano*, *Lonigo*, *Longa*

Boljunski fantje in moške pod »majem« na »Gorici« (Fotomladika)

(ohranjen še stari nosnik on). Naziv Loče je prav tako ohranjen z nosnikom kot *Loncon* (od Lonka oz. Loka), pa tudi z mehčanjem *Lozzo*. Ime Planica oz. Plance se pojavlja kot *Lanzè* in tudi pomanjševalnica *Lanzetta*. Nad Verono bi *Monti Lessini* povsem odgovarjali Lesovju, planjava *Polesine* ob spodnjem toku reke Pad pa Položinam. Najdemo pa tudi ime *Levada* (livada), *Lazise* (laze) itd.

Vsa ta imena ne morejo biti dediščina kake slovanske naselitve v 6. stol. ali pozneje. Ne morejo izhajati niti od Rimljanov, ker niso latinska. Niti od Keltov, ki Benečije in Furlanije niti niso naselili, saj arheologi v teh deželah niso našli keltskih grobov.

VENETI — SLOVENCİ

Ko so Rimljani okoli leta 180 pred Kr. osvojili te predele, so tukaj naleteli na ljudstvo Venetov, ki je imelo visoko kulturo, kakor pričajo izkopenine. Veneti so bili še predkeltsko ljudstvo, čigar sledove najdemo po vsej Evropi. Rimljani so po njih poimenovali vso pokrajino z imenom *Venetia*.

Številna nelatinska imena v njej izvirajo lahko le od Venetov. In če njih pomen razumemo preko slovenskega besedišča, potem so Veneti govorili jezik, podoben slovenskemu. Bili so, kakor vse kaže, naši predniki, zlasti še podeželski sloj s svojo kmečko podkulturo, na katero se nanašajo omenjena imena.

Kakor ugotavlja slovenski književnik Matej Bor, se je moralo njihovo izvirno ime glasiti *Sloven't'* (Sloveneti). Iz tega so stari grški pisatelji, in sicer že Homer (9. stol. pr. Kr.), naredili *Enetoi*, ker grščina nima predpone *slo-* in tudi ne glasu *v*. Rimljani pa že pišejo *Veneti*. Pri Slovenetih pa je z mehčanjem soglasnika nastalo današnje ime Slovenci. Pri tem je nadvse pomembno, da nazivajo zgodovinski viri v zgodnjem srednjem veku Slovence tudi z imenom Veneti, Venedi, Winedi ipd., ne pa drugih južnih Slovanov, katere grški pisci za razliko od starih

Slovenetov nazivajo z novim imenom *Sclabenoi*.

Pred prihodom Rimljanov so Veneti na omenjenem območju imeli posebno kulturo, ki jo danes imenujemo po njenem glavnem najdišču *Este-kultura*. Njeno središče je bilo v kraju tega imena, za od Rimljanov nazvanega *Ateste*. Iz latinskih imen za venetska mesta je le v nekaterih primerih mogoče določiti prvotno ime, kakor npr. za *Tarvisium* (danes Treviso, od Trebež) ali *Opitergium* (danes Oderzo, od op-terg, gornji trg). Ne pa za druga mesta, kakor so *Patavium* (Padova), *Vicetia* (Vicenza), *Altinum* (Altino), *Bellunum* (Belluno) idr.

Toda druga glavna rimska cesta, ki je tekla po notranjosti dežele od zahoda proti vzhodu, nosi prav slovensko ime, *via Postumia*. Neverjetno se zdi, in vendar: prav v smeri iz kraja Altino preko mesta Treviso proti severozahodu, torej po stari rimski stranski cesti v dolino reke Piave, se na križišču *via Postumia* nahaja še danes kraj z imenom *Postioma*, v čigar imenu in položaju se jasno odraža postajališče, postojna.

To križišče je bilo očitno postojanka, kjer so se vozovi ustavili. Navadno so tudi zamenjali utrujene konje. Nekateri potniki so potem nadaljevali svoje potovanje proti vzhodu, v smeri mest *Opitergium*, *Concordia* in *Aquileia*, drugi pa proti severu v dolino Piave. Tudi ta reka ima slovensko ime *Plava* (verjetno od plaviti in ne od plave barve). Prav tako tudi reka *Livenza* (Livnica), lat. *Liquentia*, vzhodno od nje.

Cesta ob Piavi zavije kmalu v gore. Že na prehodu iz ravnine naletimo spet na slovenska imena krajev, ohranjena do danes, npr. *Levada*, *Vas*, *Monte Cesen* 1569 m. Pri mestu Feltre se dolina Piave razširi v kotlino, obrnjeno proti severo-vzhodu. V tej kotlini ima več krajev slovenska imena, tako *Lamen* (od lom, z a-kanjem), *Pez* (peč), *Ronchena* (rončina, ronkina), *Lasen* (laze), *Longano* (log, z nosnikom), *Mel* (mel), *Meano* (meja). Nad mestom Belluno, na vzhodnem koncu kotline, je gora

Monte Pala (pala, polica, z a-kanjem) in bolj severno, na vzhodni strani doline *Spiz Gallina 1545 m* (golina, a-kanje); severno od njega v dolini po kraj *Dogna* (dol, dolnje). Nekdanja cesta je tekla naprej do današnje Cortine d'Ampezzo, v katere imenu se odražata »korito« in »peč«, potem čez preval *1529 m* v dolino Pustrice pri izviru Drave.

Od doline Piave proti zahodu se širijo Dolomiti, v katerih so dokaj številna imena vrste Pala (polica), pa tudi še druga s slovenskim pomenom. Tako *Monte Cielo 2085 m* in *Monte Tamer 2547 m* (tamar, pastirska koliba); pod visoko goro Marmolada *3342 m* je *Pian de Lobbja* (lobja, lobanja); južno od Cortine *Monte Cerneria 2673 m* (od čer oz. ker, kar - skalnata čer). In še druga.

Če se vrnemo znova proti jugo-zahodu, vse do mesta Vicenza, bomo nad ravnino naleteli na dokaj obsežno planoto Asiago. Na njej najdemo imena kot *Rotzo* (roče, od ročine), *Roana* (ravne), *Ronchi* (ronki), *Gallio* (goli, goličava); slednje ime je lahko tudi v zvezi z imenom sv. Gala. Na severni strani planote je vrh *Monte Lozze 1959 m* (vrh nad ločami, ali ložami). Na vzhodni strani pada planota v ozko dolino *Grappa* (grapa). Na južnih obronkih planote, ob prehodu v ravnino, pa najdemo kraja *Breganze* (bregovnce, od breg) in *Pianezze* (planice).

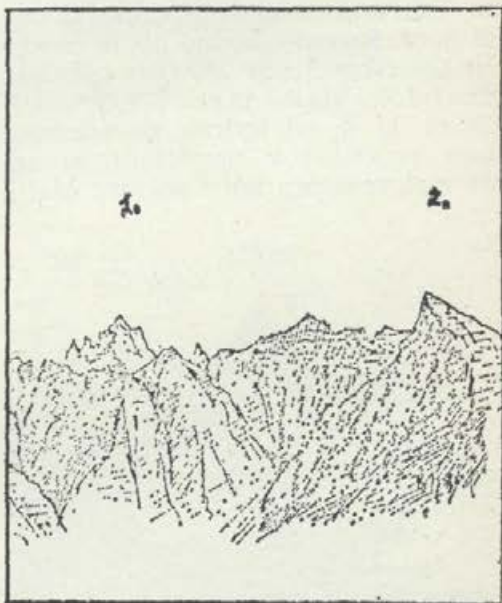
SLOVENSKA IMENA GORA

Po vsem Tirolskem, ki se razprostira severno in zahodno od Dolomitov, so slovenska krajevna in gorska imena prav tako dokaj gosto. Južno-vzhodno od mesta Bozen si kar v zaporedju sledijo gore, ki imajo v imenu izraz Horn, kar v današnji nemščini pomeni rog. Dejansko pa gre za goro, od besede »gornji«, za vzpetino, jasno vidno iz doline. Tako si sledijo od juga proti severu *Horn Sp. 1817 m*, *Weisshorn 2316 m*, *Schwarzhorn 2440 m*, severno od omenjenega mesta vse do Brennerja pa *Rittner Horn 2260 m*, *Plankenhorn 2544 m*, *Tagewaldhorn 2708 m*, *Weisshorn 2705 m*. Ime Horn Spitze bi bilo v sedanjem nemškem pomenu

sploh nesmiselno (rog in Špica); edino pomen »špičasta gora« odgovarja pravemu smislu. Tudi ime mesta Horn v Sp. Avstriji, severno od Donave, v obsežni kotlini, kjer ni nobene gore oz. roga, je v zvezi z oznako »gornji«, torej gornje mesto. Iz besede »gornji« pa izhaja tudi slovenska »gora«.

Na vzhodni strani doline reke Adize (nemško Etsch) se dviga visokogorje Schlern, v katerem je vrh z imenom *Petz 2564 m* (peč). Severo-vzhodno od tod pa ima celo pogorje ime Puezgruppe, v katerem so značilna *Puez-Spitzen 2915 m*. Torej špice nad pečinami. Južno od Schlerne pa se širi pogorje vrha *Rosengarten-Spitze 2981 m*, kar je nepravilni prevod slovenskega imena Vrtí, Vrtinji vrh, kakor znano ime Vrtača. Nem. Garten - vrt; slov. »vrt« tudi od vrteti.

Neposrečeni prevodi so sploh zanimivosti posebej. Krnjasto robovje v slovenskih nazivih »črnele« (od krnele), je zelo pogosto prevedeno z besedo »schwarz« (črn). Severno od doline Pustrica najdemo temu primerno vrhova *Schwarze Wand 3106 m*, ital. Croda

Pogled z Matajurja na Julijce z vrhoma Triglav (2863 m) (1) in Krn (2245 m) (2). Krn ima značilno obliko pravega krna

Nera, in *Schwarzerspitz* 3862 m, ital. Punta Nera. V dolini na severni strani te slednje kraj Prettau, ital. Predoi (predol). Skoraj na izteku Pustrice se nad krajem Vintl dviga *Stoll Berg* 1835, še po sedanji obliki povsem jasno slovensko ime. Prav tako je tudi *Obersteiner Holm* 2452 m, severno od mesta Brunneck, medtem ko je holm na državni meji z Avstrijo pri izviru Drave dobil obliko *Helm* 2433 m, ital. Elmo, torej čelada. V grebenu med severno in južno Tirolsko je še več »črnih«, tako *Schwarzenstein* 3370 m, ital. Sasso Nero, nad dolino Zillertal; *Schwarzwand-Spitze* 3354 m, ital. Croda Nera, zahodno od Brennerja; in še dalje proti zahodu *Hintere Schwärze* 3624 m, ital. Cime Nere.

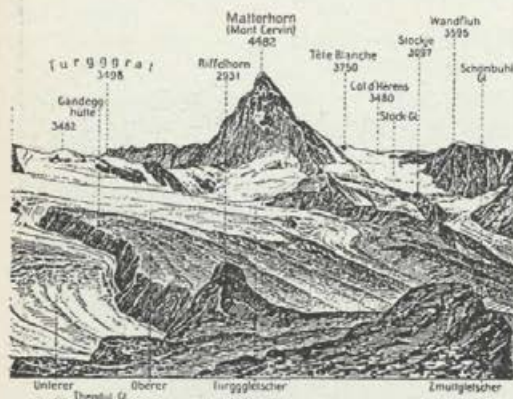
Starodavni slovenski naziv »kamen« za skalnato goro kladaste oblike je dobil v nemški izgovarjavi obliko Gams, npr. že v nemškem imenu Gams za Kamnico pri Mariboru, ali Gaming za Kamnik, severno od Ljubljane. V pogorju Silvretta na meji med Avstrijo in Švico je več takšnih »gamsov«, npr. *Gemsspitze* 3114 m, *Gemsbleispitze* 3014, tudi *Gemshorn* 2980 m nad dolino Jam Tal, v pomenu lepo vidne kame-nite gore. Severo-vzhodno ob Brennerja je *Gamskar Spitze* 250 (kar - skala). Južno od Sv. Višarij je vrh *Gamsmutter* 2576 m, ki je od izvorno slovenskega imena preveden v nemščino, potem spet v slovenščino kot Gamsova Mati,

in še v italijanščino kot Cima alta Madri dei Camosci. Domišljija povezuje take vrhove z gamsi. Včasih nastopi pa tudi kakšen »jelen«, npr. v imenu *Hirzer Spitze* 2781 m, ita. Punta Cervina, nad Meranom. Narečno nemško Hirz - jelen, ital. cervo. Gre seveda za červast, čerast vrh kar je mogoče razumeti le preko slovenskega jezika oz. imenoslovja.

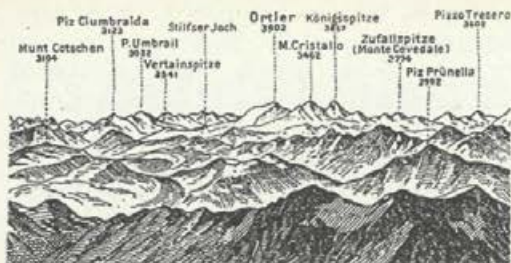
Bilo bi seveda čudno, če v imenih gora ne bi naleteli pri takšnih prevodih tudi na perjad. Slovensko ime Lastavice, to je male laste (kamenite skri-le), ki pogosto sestavljajo stene, je prevedeno z »lastavkami« (nem. Schwalben). Tako so Lastavice blizu Sv. Višarij postale *Schwalbenspitzen* 1906 m, ital. Cime delle Rondini. Južno-vzhodno od izvira Drave je vrh *Schwalben-Kofl* 2475 m; podobno tudi *Schwalbenwand* 2011 m nad avstrijskim krajem Zell am See. Nekatere vrhove obleta-vajo »krokarji«, npr. *Raben-Kogel* 3391 m, ital. Cima dei Corvi, severno od do-line Vintschgau; južno od nje pa najdemo *Rabbi-Joch* 2467 m in pod njim Lago Corvo, še bolj južno pa kraj *Rabbi* v istoimenski dolini. Na severno stran pa vrh *Gleck* 2956 m (klek). Ome-njeno krokarško ime (nem. Rabe, ital. corvo - krokar) prihaja dejansko od slovenskega »robovja«, upoštevajoč a-kanje.

Med najbolj zabavne prevode imen po sodijo gotovo »kokoši«. Kaj bi le-te vendar delale na vrhovih, kot sta *Henne* 2480 m in *Knapphenne* 2456 m severno od doline Pustrice? Ali *Hennessiegel-Spitze* 3144 m, ital. Punta della Gallina, vzhodno od prevala Rescen/Résia 1504 m (reža)? Dejansko gre za slovenski izraz »golina« (po a-kanju »galina«), kar so v italijanščini sprejeli kot kokoš (ital. gallina), odtod pa tudi v nemščini (nem. Henne). In nastali so kokošji vrhovi. Tudi *Col della Gallina* 1336 m severo-zahodno od Pordenone v Furlaniji.

Iz vrha nad fratami (gramičast svet) pa je med dolino Piave, severo-vzhodno od Belluna, nastala nič manj kot *Cima dei Preti* 2703 m (ital. preti - du-

Znameniti Matterhorn 4482 m na meji med Švico in Italijo

Južnotirolski vrh Ortler 3902 m, čigar ime izhaja z oznake »rt«

hovniki), očitno od imena Fratta, mn. Fratte, odtod »frate« (redovnik, duhovnik). Verjetno je le prevedeno ime tudi *Col Nudo* 2472 m za vrh v bližini, in sicer spet od »golina« oz. »goli vrh« (ital. nudo - gol, nag).

Izvirna slovenska imena najdemo, nadalje, tudi po gorah po zahodnih predelih Južne Tirolske, nad katerimi prevladuje pogorje vrha *Ortler* 3905 m, ital. Ortles. Njegovo ime izhaja iz oblike »rt«. Severno od njega se dviga *Vertain-Spitze* 3544 m, ital. Cima Vertana (vrtnji vrh). Na južni strani tega pogorja poteka od zahoda proti vzhodu široka Val del Sole in napravi zavoj na jug, kjer je Lago S. Giustina. Pred izlivom reke Noce, ki teče po tej dolini, v omenjeno jezero je kraj *Ponte Mostizzolo* (mostič), kar je skoraj neverjetno. V dolini pa najdemo tudi kraj *Plaz*, planino *Malda di Copa* (pod kopo) ter dvakrat *Malga Pece* (peč).

Na južno stran od te doline se širi pogorje Pressanella, v katerem najdemo vrh *Monte Cércen* 3282 m. In južno-zahodno, v pogorju Adamello, vrh *Lobbia alta* 3195 m (lobja, lobanja).

Pri tem naj zaenkrat končamo, zakaj število slovenskih imen v teh gorah je dejansko še veliko večje, območje za njimi pa se nadaljuje naprej proti zahodu.

RIMSKO OBDOBJE

Iz obdobja pod Rimljani je znanih vsaj nekaj imen s slovenskim pomenom. Tako navaja Itinerarium Antonini, menda za dolino Zile, kraj *Lonicium*, ki gotovo ustreza staremu imenu

»lonka« (danes »loka«); verjetno izhaja iz istega imena tudi naziv *Lienz*; če že ne gre za isti kraj. Tudi *Longaticum*, rimsko ime za Logatec, ustreza staremu »long« (log) z nosnikom. Rimsko ime *ad Pirum* za prelaz Hrušica nad Ajdovščino je napačen prevod iz slovenskega, torej poznejše. Izvirno ime je namreč Krušica (od krušiti), čemur skorajda ustreza prvotno rimsko ime *Ocra Mons*. O kakih nasadih hrušk v tem predelu bi bilo težko govoriti.

Vsa ta značilna slovenska imena ne morejo izvirati od Rimljanov, pa tudi ne od poprejšnjih Keltoev, ki se v Alpah sploh niso naselili, kakor ugotavlja tudi avstrijski arheolog R. Pittioni. Kelti so bili prisotni le na nekaterih mestih, zato keltskih ledinskih imen v Alpah ni. Nanje spominja le kako krajevno ime, npr. *Welschellen* in *Welschmontal* v dolinah Gadertal in Rantal pod mestom Bruneck. Nemški tirolski naziv za Kelte in njih poromahnjene naslednike je namreč »Welschen«, kar odgovarja slovenskemu Lahi. Zato tudi naziv »Welschtirol« za

JOZE ALEKSIJ MARKUZA

PREROJENJE

Človek,
vsaka bilka
in stvar
hrepni
po sreči, veselju,
ljubezni, življenju.

Svet
v brzini razkošja
barv in materije
drvi
v zadnjo propad
svoje snovi.

Iz ognja,
sonca žar,
vstaja
novo prerojenje
narave, človeka
in duha.

Tridentinsko, to je italijanski del Tirolske.

Kakor Slovenci tako imenujejo tudi Tirolci še danes svoje bližnje italijanske sosede s keltskim imenom. Ta naziv pa more izhajati še od takrat, ko so v gornji Italiji bivali Kelti. Naziv, ki priča o predrimskem poreklu Venetov-Slovencev, ki so Kelte imeli za sosede. Če bi se Slovenci naselili v Alpe zares šele v 6. stol. po Kristusu, bi svoje sosede imenovali Romane in ne Kelte, ki jih že zdavnaj ni bilo več.

Dokaj razširjeno je bilo svoj čas mnenje, da so bili pred Rimljani in še pred Kelti po vsej Srednji Evropi naseljeni Iliri. Že kako desetletje je to mnenje ovrženo (H. Krahe), dasi ga mnogi še vedno ponavljajo. Ohranjena imena v Srednji Evropi in v Alpah nam o kakih Ilirih sploh ne pričajo, pač pa toliko bolj o Venetih. Na območju, ki ga tukaj obravnavamo, najdemo imena *Vent* in dolino *Ventertal* kot podaljšek doline *Ötztal*, kraj *Wenns* v Pitztalu in nad njim *Venet-Berg* 2513 m, pod Brennerjem pa *Vinanders*, vse na severnem Tirolskeni; na južnem pa ob izteku Pustrice kraj *Vintl* in nad Meranom široko dolino z imenom *Vintschgau* (od *Windischgau*), ital. *Val Venosta*. Že v Benečiji na jugu pa v Euganjskih gričih tudi *Monte Venda* 602 m, prav nad znanim mestom Este.

USODNA UNITARISTIČNA IDEOLOGIJA

Ob vsem tem se človek vendarle vpraša, zakaj je uradno slovensko zgodovinsko pri številnih slovenskih imenih, ki se nahajajo zunaj ozemlja domnevne naselitve Slovencev v 6. stol. po Kr., poskušalo pojasniti le prisotnost slovenskih krajevnih imen v Furlaniji, ne da bi seglo dalje preko Timentala v Benečijo in v hribovje Tirolske? Razlog je povsem preprost! Upoštevajoč vsa ta imena se povsem poruši umetno izdelana postavka zgodovinarjev o naselitvi Slovencev v 6. stol., najsi bo z Balkana ali od kje drugje.

Treba bi bilo pač priznati, da je zgodovinska korenina Slovencev mnogo starejša in da imajo prav, ali skoraj prav, tkm. »avtohtonisti«, ki so v prejšnjem stoletju trdili, da so bili Slovani prastari prebivalci Evrope.

Taka ugotovitev pa seveda ni ustrezala unitaristični ideologiji, za katero pri nastanku kraljevine SHS po prvi svetovni vojni ni zadostovalo zemljepisno zaokroženo jugoslovansko ozemlje in je hotela še zlitje v južnoslovanski narod, češ da gre pri tem pač le za oživitev stanja, ki je svoj čas že obstajalo. Krogi, ki jim je bila ta ideologija vodilo, so s posebno pozornostjo nadzorovali prav zgodovinsko. Že leta 1920 predava na ljubljanski univerzi »jugoslovansko«
zgodovino srbski profesor N. Radojčić; kar v srbohrvaščini. Na čelu uradnega zgodovinskega na je tedaj prof. Lj. Hauptmann, znani unitarist, ki uživa nedeljeno podporo beograjskega režima. Pod njegovo taktirko nastaja mit o majhnem in sramotnem slovenstvu. Mit, ki ga resnejši zgodovinarji, kakor prof. Milko Kos, vsaj deloma ublažujejo. Toda dozdevnega suženjskega porekla Slovencev v zgodovini ne morejo ali ne smejo ovreči.

Takšno dediščino prevzame po drugi svetovni vojni prof. B. Grafenauer, ki ohranja ali pa mora ohraniti suženjsko gledanje na Slovence. Vse seveda pod strogim vtisom resne zgodovinske vede. Da pa je v ozadju v resnici unitaristična ideologija, izvemo šele iz pogovora jezikoslovca Fr. Bezljaja v Naših razgledih (1980), v katerem omenja grožnje A. Belića, predsednika srbske akademije, potem ko je na nekem beograjskem kongresu spregovoril o nalogah slovenistike.

Unitaristična ideologija se je bila torej polastila zgodovinske, pa tudi jezikovne in drugih ved, ki so na ta način postale uradne oz. brezpogojne. In presenetljivo, vsaka kritika takšnega stanja je podvržena zastraševanju s protijugoslovanstvom. Obstoj slovenskih imen po Tirolskem, v Švici in drugod pa se predstavniki uradne vede niti ne dotaknejo.

Rojstne hiše naših velikih mož v Benečiji in na Primorskem

IVAN TRINKO

»OČE BENEŠKIH SLOVENCEV«

(Spodnji Trčmun [Tercimonte]
v Benečiji)

Trinkova rojstna hiša »pri Pjerno-vih« stoji v Spodnjem Trčmunu med skupino hiš, zato je okrog nje malo prostora. Hiša danes ni več taka, kot je bila ob Trinkovem rojstvu. Novi lastnik jo je temeljito prenovil in ji spremenil tudi zunanjo podobo. Nekoč je bila trdno zidana, enonadstropna, ometana in pobeljena. V pritličju so bila preprosta lesena hišna vrata, ki so vodila v kuhinjo. Kuhinja je bila središče družinskega življenja. V njej je stalo običajno benečansko ognjišče, ob katerem so se pozimi tudi grel. Na veliki mizi sredi kuhinje so jedli in molili, na njej so se otroci igrali in učili. Svetloba vanjo je prihajala skozi veliko okno na levi strani vrat. Vrata in okna imajo kamnite okvire,

Pri hišnih vratih na desni strani pročelja so vodile v prvo nadstropje strme lesene stopnice, ki so se iztekale na lesen balkon, zavarovan z obdelanimi pokončnimi letvami, stopnice same pa so bile zavarovane z lesenim drogom. Skozi ozka vrata se je prišlo v nadstropje, kamor je prihajala svetlo-

ba skozi eno samo okno v pročelju. Tu je vsa družina spala: starši, 3 hčere in 2 sinova.

Leta 1930 je Trinko pomagal nečakom, da so si zgradili novo hišo na ravnici na koncu vasi, oddaljeno od sosedov. Hiša je enonadstropna, a s tako visokim podstrešjem, da se zdi dvonadstropna, nič kmečka. Stene so iz obdelanih kamnov, v pritličju so moderna hišna vrata in tri okna, v prvem nadstropju štiri velika okna z naoknicami. Vrata in okna imajo kamnite okvire. Na desni strani hišnih vrat je vzdana podoba Matere božje.

Ivan Trinko je največ svojega življenja preživel v tej hiši

Rojstna hiša Ivana Trinka

Veža je istočasno sprejemnica, na desni je velika družinska soba, na levi manjša soba. V nadstropju je več sob, eno je imel Trinko. V tej hiši je preživel Trinko vsake počitnice, sem se je preselil za stalno leta 1942, ko ga je povozil v Vidmu italijanski vojak in mu zlomil desno nogo v stegnu, da je mogel poslej hoditi samo s palicami. V hiši si je uredil tudi kapelico, kjer je maševal. Veliko je predsedal na klopi pred hišo, od koder je imel čudovit razgled po deželi. V tej hiši je tudi umrl.

Ivan Trinko je bil duhovnik, profesor, pesnik, pisatelj, glasbenik, slikar, prevajalec, znanstvenik in politik, prvi »oče Beneških Slovencev«, kakor ga nekateri imenujejo. Rodil se je 25. jan. 1863 v Spodnjem Trčmunu in tam tudi umrl 26. junija 1954. Studiral je v Čedadu in v videmskem semenišču in bil posvečen 1886. V semenišču je ostal sprva kot prefekt, potem pa profesor, od 1894 do 1942, ko ga je podrl s kolesom italijanski vojak in mu zlomil desno nogo v stegnu, profesor filozofije. Istočasno je bil v Collegio Nobili Dimesse od 1901 spovednik, od 1913 do 1942 ravnatelj. S tem zavodom se je po kobariškem zlomu v prvi svetovni vojni umaknil v Padovo in potem v Firence. Od 1902 do 1923 je bil pokrajinski svetovalec v Vidmu za čedajski okraj in napredoval do odbornika. Leta 1923 je bil izvoljen v izvršni odbor Partito popolare. Od 1901 je bil dopisni član Società Cattolica Italiana per gli studi scientifici v Rimu, od 1904 član Accademia di Arti e Scienze v Vidmu. Tudi v Cerkvi je dosegel več počastitev.

Knjižne slovenščine se je naučil sam in je pisal pesmi in prozo. Pesmi je izdal v revijah, v knjigi *Poezije* so izšle 1897 v Gorici. Tudi črtice *Naši paglavci* so izšle v Gorici pri MD 1929. Kot jezikoslovec slovníčar je napisal

Grammatica della lingua slovena ad uso delle scuole (Gorica 1930). Napisal je še več narodopisnih, krajepisnih in znanstvenih razprav.

Posebno poglavje predstavlja Trin-kovo seznanjanje Italijanov s slovan-skim kulturnim svetom, kar je delal s prevajanjem in članki. Tako je prevedel v italijanščino prvi slovensko po-vest, Ivana Tavčarja *Vita vitae meae* (v *Il Cittadino italiano*, Videm 1885). Sle-

Albert Miklavc

BOZICNE ZELJE

*Kristalne snežinke
božičnih darov
bogate nocoj
drobne veje
moje duše.*

*Veselim se
svete beline
božičnih kosmink
in koprnim
po dopolnitvi časov...*

*Postal bom smreka
globokih korenin,
širokih vej
in sinjih višin:
bogato božično drevo.*

Zbor »Lojze Bratuž«
v pevski cerkvi
20. marca 1986

dili so še drugi prevodi iz slovenščine, češčine, ruščine in poljščine. Zadnja Trinkova knjiga o Slovencih za Italijane je *Storia politica, letteraria ed artistica della Jugoslavia* (Udine 1940).

Trinkovo delo je bilo tako mnogostransko, da še ni v celoti raziskano. Leta 1986 sta izšla o njem dva zbornika: *Trinkov simpozij v Rimu* (Ljubljana 1986, izdala Slovenska bogoslovna akademija v Rimu) in *Ricerche su Ivan Trinko* (a cura di Pietro Zovatto, izdala Videmska pokrajina). V obeh je vrsta razprav o Trinku z raznih področij.

NARODNI BUDITELJ ANDREJ MARUŠIČ

(Štandrež pri Gorici, ul. Pola 23)

Narodni buditelj Andrej Marušič se je rodil v Štandrežu pri Gorici v današnji ul. Pola 23. Ta predel Štandreža se je nekoč imenoval Na skalcah in hišna številka je bila 244, širši okraj pa so bile Male Rojce.

Hiša ni več ista, kot je bila ob Marušičevem rojstvu 1828. Prva svetovna vojna jo je porušila, da so ostale le gole stene. Na pročelni steni, ki gleda proti vasi, so bila na desni vrata v kuhinjo, na levi zgoraj zaokrožena vrata v klet. Na sredi so vodile kamnite stopnice v prvo nadstropje, ki je imelo ob vsej steni hodnik. V prvem nadstropju so bile tri sobe. V podstrežju so spravljali sirk.

Današnja hiša je trdna, velika kmečka domačija, zgrajena na istih temeljih kot prejšnja. Spremenjena je v toliko, da ima samo ena vhodna vrata, ki vodijo v levo urejeno vežo, iz nje se pride na desno v prostorno kuhinjo, ki zajema vso širino hiše, na levo pa v dve vezani sobi. Iz veže vodijo stopnice v prvo nadstropje, kjer so tri sobe, in v podstrežje.

Odpadel je kamniti hodnik v prvem nadstropju, namesto njega pa je plastična poševna streha, ki pokriva betonski hodnik ob hiši. Pred hišo je obširno dvorišče s kamnito mizo in rožami, nad vsem pa mogočna brajda, ki

pokriva dvorišče. Hiši je na levem koncu prizidana garaža s podzemsko kletjo.

Nasproti hiše stoji velik hlev, v katerem so redili do 20 glav goveje živine in konja. Pred časom so ga predelali: spodaj sta klet in garaža, zgoraj stanovanjski prostori za sina.

Vse dvorišče je ograjeno z železno mrežo, železna so tudi vhodna vrata. Pred hišo proti vasi se razprostira vinograd. Na levem koncu hiše sta rasli stoletni murvi, ki so ju posekali, ko so odpravili svilarstvo.

»Andrej Marušič — Častni kanonik prvostolne cerkve v Gorici, konzistorialni svetovalec in ljudskih šol viši nadzornik za verouk — profesor veroznanstva na c. kr. gimnaziji, goriškega c. kr. deželnega šolskega sveta predsednik.« Tako je zapisano v slovenščini in latinščini na nagrobnem spomeniku v Štandrežu pri Gorici, kjer se je rodil 7. decembra 1828 Andrej Marušič, narodni buditelj, urednik, zgodovinar. Vse šole in bogoslovje je dovršil v bližnji Gorici in bil posvečen konec leta 1851 v duhovnika. Na gimnaziji je bil domači učitelj pri Carlu Catinelliju, v bogoslovju in do 1858 pri plem. družini Attems v Podgori.

Leta 1854 je postal pomožni učitelj slovenščine na nižji gimnaziji (do 1865), 1858 še katehet na nižji gimnaziji, deset let pozneje pa katehet na celi gimnaziji. Ob upokojitvi 1894 so ga predlagali za škofa v Poreču, a je tržaški vladni namestnik imenovanje prepredil, dve leti pozneje so mu ponudili krško škofijo, vendar je ponudbo sam odklonil. Umrl je v Gorici 16. oktobra 1898.

Andrej Marušič je bil eden izmed najbolj zmožnih in treznih narodnih delavcev in politikov tedanje dobe na Goriškem. Že zgodaj je začel pisati v Novice, Šolskega prijatelja in Zgodnjo Danico o cerkvenih zadevah, kulturnih vprašanjih, šolstvu, domoznanstvu, narodnosti in slovenščini v Gorici.

Ker je bil član Goriške Kmetijske družbe, je predlagal, da bi Družba ustanovila strokovno glasilo za slovenske

Rojstna hiša
Andreja Marušiča

kmete. Res ga je 1863 ustanovila in Marušič ga je urejal pod naslovom *Umni gospodar*. Bil je prvi pravi slovenski list na Goriškem in urednik je začel poleg strokovnih člankov objavljati tudi politične, saj je bil njegov življenjski cilj, da bi uveljavil slovenščino v javnem življenju ter priboril Slovincem narodno enakopravnost. Vse to pa je hotel doseči na miren način, po ustavni poti, ker se je zavedal razmer, ki so vladale v Gorici, kjer je postajal italijanski nacionalizem vedno napadalnejši. In ta nacionalizem je list leta 1865 pokopal.

Da bi mogel Marušič širiti svoje ideje, je v začetku leta 1867 ustanovil, izdajal in urejal tednik *Domovina*. Izhajala je tri leta in odigrala važno vlogo med Slovenci na Goriškem. Sam je veliko pisal o različnih narodnih zadevah, pridobil pa je tudi vrsto odličnih sodelavcev.

Leta 1867 je bil izvoljen v goriški deželni svet kot zastopnik kmečkih občin. Bil je namestnik deželnega odbornika, član odseka za vladne predloge in njegov poročevalec o ljudskošolskem zakonu in zakonu o realkah. Izpodbijal je načelo o ločitvi šole od Cerkve, podpisal Tonklijevo interpelacijo za enakopravnost slovenščine v šolah in uradih, ni pa zagovarjal zedinjene Slovenije, ker se njemu in večini sloven-

skih poslancev še ni zdel »ugoden čas spravljati na dnevni red Slovenijo«. Po treh letih je *Domovina* prenehala in tudi ponovno ni bil izvoljen.

Tedaj se je posvetil cerkvenemu pisanju. Napisal je molitvenik *Jaz sem pot, resnica in življenje* (1873), leto pozneje priročnik *Sveti veliki teden in Velika noč*. Leta 1890 je priredil *Načrt za verouk v ljudskih šolah v goriški nadškofiji*, pozneje je dodal še načrt za meščanske šole in učiteljišča. Pred smrtjo je uredil tri letnike *Koledarja*, veljavnega v goriški nadškofiji. Po smrti so izšli njegovi spomini *Moja doba in podoba*, ki so izhajali v Primorskem listu, a niso zaključeni, ker jih je sproti pisal.

NARODNOOBRAMBNI DELAVEC LAVO ČERMELJ (Trst, ul. Nordio 4)

Ulica Nordio se je ob Čermeljovem rojstvu imenovala Gelsi po murvah, ki so nekoč rasle po velikih vrtovih v tem predelu mesta. Danes se imenuje ul. Nordio po bratih Avreliju in Fabiu Nordio, prostovoljcih v prvi svetovni vojni. Druga desna ulica je z Viale XX Settembre in sega do ul. Slataper pred glavno bolnišnico. Vsem Tržačanom je dobro poznana, ker je v njej Davčna iztirjevalnica.

Čermelj se je rodil v drugi hiši na levi strani, če zavijemo z Viale. Ima št. 4, je trinadstropna kakor njena sosedna na desni, obe pa oklepata štirinadstropni hiši. Pritličje je visoko in danes predelano, ker je v njem trgovina z električnimi potrebščinami, zato ima sama steklena okna in steklena vrata, da je v prostoru več svetlobe, ker je ulica razmeroma ozka in proti Viale zaprta za promet.

Na zunaj je hiša preprosta, a solidna, stena je gladka, le ob oknih so nizki kamniti okviri. Prenovljeno pa je pritličje. Vsako nadstropje ima po tri okna z lesenimi naoknicami in vsa nadstropja so enaka.

Vhodna vrata so na levem koncu pročelja, pol m od sosednje hiše. Veža je izdelana in okrašena, v drugem delu so tri stopnice in prehod. Desna vrata vodijo na pokrito dvorišče, na levi strani so kamnite stopnice v nadstropja. Najprej vodi 14 stopnic do prehoda, kjer so na levi steklena vrata na teraso. Po njej pridemo v majhno stanovanje, ki je za pokritim dvoriščem. S prehoda pridemo po stopnicah do 1. nadstropja, kjer je na levi eno samo stanovanje. V drugo in tretje nadstropje vodi 10 stopnic do prehoda z oknom in 10 do stanovanja. Tako so stopnice svetle, stanovanja pa so samo tri, v vsakem nadstropju eno.

Lavo Čermelj, profesor, poljudnoznanstveni pisec, narodnoobrambni publicist, prosvetni organizator, se je rodil 10. oktobra 1889 v Trstu, kjer je dovršil nemško osnovno šolo in gimnazijo 1909, na dunajski univerzi pa matematiko in fiziko z doktoratom iz fizike 1914. Od 1914-18 je poučeval na Zasebni slovenski trgovski šoli v Trstu, nato na zaposlovalnih tečajih Goriške slovenske gimnazije v Trstu, na ilegalnem tečaju za slovenske dijake, na italijanski obrtni šoli, kjer pa so ga preganjali in odpuščali, končno je vodil dvorazredno trgovsko šolo Trgovskega izobraževalnega društva. Pred aretacijo se je 1929 umaknil v Ljubljano, kjer je postal profesor na III. realni gimna-

V tej stavbi se je rodil Lavo Čermelj

ziji. Leta 1933 so ga dodelili Manjšinskemu inštitutu, da bi se lahko ves posvetil vprašanjem slovenske manjšine v Italiji. Italijani so ga že 20. aprila 1941 aretirali in postavili pred drugi tržaški proces, na katerem je bil obsojen na smrt, a še isti dan pomiloščen na dosmrtno ječo. Konec januarja 1944 so ga izpustili in odšel je k partizanom. Po vojni je bil član Inštituta za mednarodna vprašanja v Beogradu in izvedenec na konferenci zunanjih ministrov velikih sil v Londonu in na mirovni konferenci v Parizu. Potem je bil funkcionar v Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani in 1959 upokojen, umrl pa je 26. januarja 1980.

Čermelj je napisal ogromno člankov, razprav in knjig. V Trstu je redno sodeloval v *Edinosti*, bil je med ustanovitelji tednika *Novice*, urednik *Luči* in pobudnik Biblioteke za pouk in zabavo. V Ljubljani je bil med ustanovitelji prirodoslovne revije *Pro-*

teus in 22 let njen urednik. Spisal je vrsto šolskih učbenikov iz naravoslovnih ved in predstavil več slovenskih znanstvenikov.

Najpomembnejše pa je njegovo delo za slovensko manjšino v Italiji. Že 1936 je izdal v angleščini knjigo *Slovinci in Hrvatje pod Italijo*, ki je doživela dve angleški, dve francoski, rusko, italijansko in slovensko, *Julijska krajina, Beneška Slovenija in Zadrška pokrajina* (1945), *Il Vescovo Santin e gli Sloveni e Croati delle diocesi di Fiume e Trieste-Capodistria* (1953) in vrsta drugih, ki so navedene v članku o njem v PSBL I, 225-29. Omeniti je treba še spomine: *Ob tržaškem procesu 1941. Spomini in beležke* (1962); *Spomini na moja tržaška leta* (1969) in *Med prvim in drugim tržaškim procesom* (1972). Za svoje delo je dobil več priznanj.

POLITIK IN PUBLICIST IVAN REGENT

(Kontovel pri Trstu št. 69)

Kontovel pri Trstu — če gremo po ulici od župnišča proti levi, vidimo, da se drži župnišča hiša, ki je zaradi ovinka zaokrožena. Med to hišo in drugo po vrsti je vdrelana manjša hiša, ki nosi št. 69 in je rojstna hiša politika in publicista Ivana Regenta. Danes ni več taka kot ob njegovem rojstvu in je tudi že dolgo v tujih rokah.

Hiša je zelo majhna, stisnjena, saj ima v nadstropju samo kuhinjo in sobo, vmes pa ozek hodnik. Nekoč je bil v pritličju in malo v zemlji hlev za živino, ker so bili Regentovi delavsko-kmečka družina. Desno od hlevskih vrat so vodile skrilste stopnice na lesen balkon (»gank«), ki je bil pokrit z leseno strešico. Tako je bila hiša na zunaj prikupna in se je ločila od sosed. S hodnika se je prišlo skozi desna vrata v kuhinjo, ki je bila tudi majhna. Tu se je odvijalo vse družinsko življenje, saj so imeli sobo za spalnico.

V sobo so hodili z balkona skozi leva vrata, ker notranje kuhinja in soba

nista bili povezani. Ob sobi je bil ozek hodnik, ki je ob vratih vodil v sobo, z njega pa se je hodilo tudi na podstrežje skozi pridvižna vrata. Soba ni bila dosti večja od kuhinje.

Sedaj je hiša modernizirana. Namesto hleva so napravili dve prijetni sobi, da so pridobili na prostorih. Stopnice so kamnite, namesto lesenega balkona je steklena veranda, da je vse stanovanje pod enim ključem. Kuhinja in soba sta sodobno opremljeni. Kupili so tudi sosednjo zaokroženo hišo, a še ni urejena.

Ivan Regent, politik, publicist in urednik, se je rodil na Kontovelu pri Trstu 24. januarja 1884. Po osnovni šoli si je že s 13 letom poiskal zaslužek v Trstu, kjer je bil pomagač v žganjarni, tekač, vajenec na tovorni ladji in v slaščičarni. Medtem se je vneto sam izobraževal in pisal v slovenščini in italijanščini. Pridružil se je socialnodemokratski stranki, raznašal Rdeči prapor

Nekdanja prenovljena rojstna hiša I. Regenta

in pisal vanj. 1904-05 je bil med ustanovitelji in odborniki tržaškega delavskega prosvetnega društva Ljudski oder. Ko se je Rdeči prapor preselil v Ljubljano, se je oklenil dnevnika *Il Lavoratore* in bil njegov glavni ekspeditor. V začetku 1908 je ustanovila JSDS v Trstu tednik *Delavski list* in Regent ga je urejal leto in pol. Potem je postal uradnik okrožne bolniške blagajne v Trstu in ostal tu do 1919. Med vojno je bil vojak, po vojni pa je v Trstu dal pobudo za ustanovitev višjega kulturnega sveta, ki je izdajal tednik *Njiva*, kateri je bil Regent odgovorni urednik. Na kongresu v Livornu 1921 je prestopil v KPI in bil vodilna osebnost v pokrajinskem vodstvu KPI za Julijsko krajino. Od 1920-26 je izdajal *Delo* in bil glavni urednik.

Maja 1927 se je izselil v Jugoslavijo, a so ga po dveh letih zaradi komunističnega delovanja izgnali. Odšel je v Pariz, od tam pa v Moskvo, kjer je ostal do 1944 in opravljal razne službe: bil je uradnik Mednarodne rdeče pomoči, načelnik jugoslovanskega oddelka pri založbi tujejezične literature, predaval je občo zgodovino na Komunistični univerzi narodnih manjšin zahoda, govoril po radiu in pisal v tamkajšnje časopise.

Maja 1945 se je vrnil v Trst in urejal obnovljeni *Il Lavoratore*, po stavki julija 1946 pa se je umaknil v Ljubljano, ker je bil obsojen na štiri mesece zapora, in v Ljubljani je bil do smrti 26. septembra 1967. Tu je bil minister, poslanec, član izvršnega odbora CK ZKS, predsednik Svobod in Izseljenke matice. Veliko je pisal, malo pred smrtjo pa so izšli njegovi *Spomini* (Lj. 1967).

SKLADATELJ IVAN GRBEC

(Škedenj - Trst, ul. Comuzzi 7)

Škedenj — ulica Comuzzi — ozka in kratka, brez avtomobilov, zaprta proti ulici Soncini, po kateri vozi avtobus iz mesta, soseda ulici Pane bianco. Grbčeva hiša s št. 7 stoji na levi, neparni strani, če pridemo z ul. Soncini,

Rojstna hiša I. Grbca v Škedenju

in tu so vse hiše ločene z zidom od ulice Comuzzi. Grbčeva hiša je odmaknjena od ulice in zidu za kakih 5 m, zato je pred njo tlakovano dvorišče, nekdanji borjač. Z zidom in ograjo pa je ločena tudi od svojih sosed, da je svet zase. S ceste vodijo na dvorišče dvokrilna vrata iz pokončnih desk, med katerimi so špranje, da je možno nekoliko videti hišo. Nad vrati je nadzidek s strešico, levo od vrat pa je stal nekoč manjši hlev, ki je zdaj spremenjen v sobo.

Hiša je enonadstropna, a zidana tako, kakor da bi bila dvodelna. Desni del je malo nižji in ožji. Hišna vrata so v levem delu, vodijo v vežo in tu so stopnice za v prvo nadstropje. Iz veže se je prišlo na levo v veliko kuhinjo, za njo je bila shramba, na desni strani veže pa je bila manjša sobica. Tu je bil najprej harmonij, ker je bil oče Matevž zelo glasbeno nadarjen in je vsako soboto pripravljaval otroke za

nedeljsko mašo. Ko je Grbec maturiral na koprskem učiteljskišču, so harmonij prodali očetu pesnika Srečka Kosovela in si nabavili klavir.

V kuhinji je bila krušna peč, v kateri je pekla mati znameniti škedenjski kruh, ki ga je prodajala v Trstu. Ko pa je odprl oče trgovinico z zelenjavo, je podrl peč, da je mogel sin učiti petje kar v kuhinji. Tu je bilo tudi nekoliko višje ognjišče, na katerem so kurili s koksom. Na mizi v kuhinji so tudi jedli in opravljali na njej različna dela. Kot drugod se je tudi pri Grbčevih odvijalo v kuhinji družinsko in družabno življenje.

Po stopnicah se je prišlo v prvo nadstropje, kjer so bile tri sobe: ena na desni polovici z oknom na dvorišče, ostali dve v levi polovici, vsaka s svojim oknom. Tu je imel Grbec svojo sobico in v njej je živel v mladosti in po vrnitvi leta 1945 do smrti.

Leta 1974 so hišo prenovili. Na zunaj je enaka, le ometali so jo, znotraj pa so jo močno predelali in modernizirali. Iz prvega nadstropja zadaj so napravili stopnice na majhno obzidano dvorišče.

Ivan Grbec, učitelj, skladatelj in zborovodja, se je rodil v Škednju-Trst 23. junija 1889 in tam tudi umrl 24. septembra 1966. Veselja do petja se je navzel doma, z devetim letom je začel

študirati violino, pozneje se je z raznimi učitelji učil klavir, orgle in petje. V Kopru je dovršil učiteljske 1908 in poučeval v Škednju, Rojanu in spet Škednju do 1926. Leta 1930 se je odpravil v Zagreb, kjer je s Sr. Kumarjem ustanovil glasbeno šolo, nato je poučeval na glasbeni šoli Lisinski, istočasno pa študiral na Državni Muzički Akademiji in 1933 diplomiral. Tega leta sta s Kumarjem začela izdajati *Grlico*, v katero je pisal uvodnike, članke in razlago skladb. Po dve leti je učil in bil kapelnik v Vukovaru, Borovem in Bakru, septembra 1939 pa se je vrnil v Trst. Po zadnji vojni je spet učil v Škednju, upokojen pa je bil 1954 kot šolski upravitelj pri Sv. Ani.

Grbec je začel skladati vsaj že 1916 instrumentalna in vokalna dela in v teh zadnjih je dosegel trajno vrednost. Prof. Pavle Merku, Grbčev učenec, je napisal o njem izčrpno razpravo *Lik in delo Ivana Grbca* (Škedenj nekdanj in danes, izdala osnovna šola v Škednju ob priliki poimenovanja po Ivanu Grbcu, maj 1980), v kateri je prikazal Grbčevo življenje in delo, ki obsega 35 samospevov, 11 klavirskih skladb, 35 zborov, 82 otroških zborov, 6 otroških iger in 4 kantate.

Prof. Merku je uredil in z uvodi opremil Grbečeve knjige: *Ljudske pesmi* (Trst 1971), *Samospevi za visok glas*

Mladinska zhora iz Štandreža in Podgore pojeta pod vodstvom Elvire Chiabal na božičnici v goriški stolnici

in klavir, 1. in 2. zvezek (Lj. 1968), sam pa je napisal *Pesmarico* za osnovne, nižje srednje in strokovne šole (Trst 1954). Nekaj posameznih skladb je izšlo v samozaložbi in v strokovnih revijah.

V vseh šolah, kjer je poučeval, je vodil otroške in mladinske pevske zборе.

PROSVETNI IN POLITIČNI DELAVEC ANTON MIKLAVEC (Trst, ul. Costalunga 115)

Sv. Marija Magdalena Spodnja, ul. Costalunga 115, tu se je rodil Anton Miklavec, kulturni, politični in gospodarski delavec. Hiša je po zadnji vojni popolnoma zapuščena in nima vhoda s ceste, ampak je treba iti ob koncu hiše na dvorišče. Dvorišče je toliko pod cesto, da je v višini ceste prvo nadstropje. Hiša je enonadstropna. Skozi hišna vrata v sredini pridemo v manjšo vežo, ob veži sta dve kuhinji in dve sobi, ker sta bili dve stanovanji. Lesene stopnice vodijo v prvo nadstropje, kjer je hodnik z oknom na dvorišče, na vsaki strani pa po ena soba z dvema oknoma. Na ul. Costalunga nima ne okna ne vrat.

Po poroki z Antonijo Vekjet si je Miklavec prizidal stanovanje, trgovino in spodaj dvorano z odrom (1896), v kateri so bile do konca prve svetovne vojne prireditve in sedež Pevskega društva Slava. Trgovina z živili, žganjarna in pekarna so imele vhod z ul. Costalunga, stanovanje in dvorana z dvorišča.

V letih 1910-12 si je zgradil novo hišo na št. 121, ki je v primerjavi z ostalimi hišami moderna zgradba. Ob cesti je železna ograja, ki loči kake tri metre širok prostor od hiše. Hišna vrata se odpirajo na hodnik: na levi strani je bila prvotno velika kuhinja, a je bila tako mrzla, da jo je Miklavec pozneje spremenil v sprejemnico, kuhinjo pa prestavil v manjšo sobo. Na desni strani je imel spalnico, sprejemnico in sobo, ki je postala kuhinja. Hodnik vodi na verando za hišo in Miklavec jo je

spremenil v nekako galerijo z vrsto slik. Tu je živel do smrti.

S ceste vodijo kamnite stopnice na dvorišče in v pritličje, ki ima vhod s konca hiše. Pred vrati je bila lesena veranda, zdaj je steklena, in iz nje se pride v kuhinjo. Na desni strani kuhinje je sobica, na levi spalnica.

Če gremo po dvorišču ob hiši, pridemo še do enega stanovanja, sestavljenega iz kuhinje, sobe in shrambe.

Anton Miklavec, prosvetni, politični in gospodarski delavec, se je rodil pri Sv. Mariji Magdaleni Spodnji 25. decembra 1867, v tržaškem predmestju, ki je bilo izrazito slovensko in zavedno, saj je od 1876 do nastopa fašizma tam delovalo 12 različnih društev. V Škedenju je dovršil dvorazredno osnovno šolo, potem se sam izobraževal. Dne 24. aprila 1892 je ustanovil Pevsko društvo Slava, ki ji je bil predsednik do prve svetovne vojne, društveni prostori

Albert Miklavec

SPOMINI

*Po shojenem bregu
trudne trte spe.
Po svežem snegu —
kot po belem listu —
prepredeno trstje
z nejasno senco
riše skrhane spomine
minulih dni.*

*Morda še danes
bo stopil kmet
med svoje brajde
in s hitrim striženjem
bo brisal sence
prepredenih spominov.*

*Tako bom stopil sam
v vinograd svoje duše
in strigel bom spomine,
brisal sence
s svoje borne ruše:
saj zima hitro mine
in prebuja se pomlad
z nakitom svetlih nad.*

Rojstna hiša
Antona Miklavca

so bili v njegovi hiši, prireditve v njegovi dvorani. Pel je v zboru in kvartetu, za Slavo je zložil himno, ki jo je uglasbil škedenjski pevovodja Valentin Pižon. Leta 1901 sta vpeljala Miklavca in Ivan Godina, predsednik škedenjske Velesile slovenske popevke, z besedili je tekmoval tudi Miklavca in nagrajeni sta bili njegovi *Lahko je zate, duša* (1901) in *Nekdaj je bila deklica* (1903). Razen doma je Miklavca pomagal pri prosvetnem delu v drugih krajih tržaške okolice in v mestu samem. Po prvi svetovni vojni je Miklavca že 1919 obnovil delo Slave, ob proslavljanju 30-letnice pa so vdrli v gostilno fašisti in jo zažgali, vendar so domačini ogenj pogasili, delovanja pa je bilo konec.

Drugo Miklavčevo zanimanje je bila politika. Pridružil se je tedanjim voditeljem Edinosti in bil voditelj v svojem okraju. Leta 1908 ga je tržaški mestni svet izbral v komisijo, ki se je poklonila v imenu tržaškega mesta cesarju Francu Jožefu ob 60-letnici vladanja. V letih 1909-19 je bil tržaški mestni in deželni svetovalec in se je trudil za svoj okraj in za pravice Slovencev na Tržaškem. Leta 1912 je pregovoril ljudi, da so odstopili toliko zemlje, da je mogla občina zgraditi cesto Costalunga in povezati okraj z mestom. Po vojni je bil član Narodnega sveta in bil 23. novembra 1918 z dr. Vil-

fanom navzoč pri nasilnem zaprtju njegovih prostorov.

Tretje Miklavčevo področje je bilo gospodarsko. Dolga leta je bil svetovalec in cenilec TPH, največjega slovenskega denarnega zavoda v Trstu, potem odbornik, podpredsednik in član načelstva.

Po zadnji vojni se je pridružil SDZ, a je umrl že 16. decembra 1948 v Mariboru, kamor je šel obiskat sorodnike.

PET BRATOV ŠVARA GLASBENIKOV (Ricmanj pri Trstu št. 111)

Skoraj sredi Ricmanj stoji dolga enonadstropna hiša s št. 111. V njej se je rodilo pet bratov glasbenikov. Sprva je bila hiša skoraj polovico krajša, ker se je je držala osnovna šola. Leta 1905 pa so Švarovi kupili šolo in jo povezali s svojo hišo, da je nastala enota. Pred hišo je veliko dvorišče, ki ga kamnita ograja loči od vaškega trga. Na kamniti ograji je stala še železna ograja, ki pa jo je oblast med vojno zaplenila za vojne potrebe. Vhod na dvorišče sestavljata dve zidani kvadratni koloni z vazo na vrhu. Na vrhu sta bili povezani z železnim pasom, na katerem je pisalo Gostilna Švara, v sredi pa je bil znak za trafiko. Na dvorišču rastejo visoka drevesa, ki skoraj

zakrivajo hišo, nudila pa so senco balinarjem.

Spodaj ima hiša štiri vhode. Desni vodi v dvorano, kjer je bila prej šola, levo od njega v gostilniško kuhinjo in sobico, nato v veliko sobo s stopnicami za prvo nadstropje. Zadnja vrata vodijo v klet, kjer so imeli vino in obzidan vodnjak (6 m globok), vodna črpalka pa je bila pred hišo.

V prvem nadstropju je bila na levi velika soba (10x5,5 m) in 7 spalnic, izmed katerih sta bili dve za tužce. Družina ni imela posebne kuhinje zase, ker so jedli v gostilni.

V hiši so imeli zelo znano gostilno, trgovino, mesnico in trafiko do 1927, ko jim je fašistična oblast gostilno zaprla.

Pozneje so gostilno prodali, ostali del hiše pa je dobila sestra.

Družina ŠVARA iz Ricmanj pri Trstu je znana po glasbeni nadarnjenosti od pradedu Jakoba, ki je prišel iz Komna in bil v Ricmanjih pevec in organist samouk. Oče Anton, krojač in gostilničar, in mati Frančiška Gulič sta bila pevca in imela pet glasbeno nadarjenih sinov:

Ivan Ernest (1897-) je bil učitelj in je najprej vodil pevski zbor Bralnega in pevskega društva Slavec v domači vasi, potem pa ustanavljal in vodil pevske zборе povsod, kjer je službo-

val. V Ljubljani je ustanovil salonski orkester Odeon, s katerim se je rodila slovenska zabavna glasba. Zložil je vrsto cerkvenih, ljudskih zabavnih in mladinskih skladb.

Darko (1900-1940 Kranj) je dovršil dveletno kmetijsko šolo, prevzel očetovo kmetijo in gostilno in zelo dobro igral klavir in orgle. Zaradi stikov z bazoviškimi junaki je zbežal v Jugoslavijo, odprl v Kranju gostilno in igral klavir na plesni šoli mojstra Jenka. Kot dober pevec je pel pri Slavcu in bil v njegovem odboru.

Danilo (1902-1981 Ljubljana) je bil skladatelj, dirigent, pedagog in kritik, od 1925 dalje dirigent ljubljanske Opere in profesor na Glasbeni matici in Glasbeni akademiji. Njegovo skladateljsko delo šteje nad 100 skladb, med njimi so opere: Kleopatra, Veronika Deseniška, Prešeren - Slovo od mladosti, Ocean, Srednjeveški punt in mladinska Štirje junaki. Dalje več baletov, simfonij, suit, koncertov in pesmi. — Pianist in dirigent je tudi njegov sin Igor, ki se je rodil 1947 v Ljubljani.

Vladimir (1907-) je bil pevec in glasbenik, po poklicu elektromehanik. Glasbo je študiral na Glasbeni matici v Trstu in že s 14 leti orgljal v domači cerkvi, kjer je vodil cerkveni in pevski zbor Slavec do razpustitve 1927. Vodil

Prenovljena rojstna hiša bratov Švara

je različne zборе, šentjakovski cerkveni pevski zbor je dvignil na zavidljivo višino in ga vodil do zavora 1940. Po vojni je vodil šentjakovski pevski zbor I. Cankar in z njim gostoval po Jugoslaviji. Uveljavil se je tudi kot skladatelj. — Dirigent in 12 let umetniški vodja mariborske Opere je njegov sin Boris, rojen 1933 v Trstu.

Vinko, organist in pevovodja (1914-1937 Trst). Študiral je na Glasbeni matici v Trstu, bil organist in pevovodja v Ricmanjih in okoliških vaseh. Vodil je kavarniški orkester in igral v plesnih solah klavir, kontrabas in klarinet.

DUHOVNIK IN PESNIK LADO PIŠČANC

(Trst-Barkovlje, Strada del Friuli 126-128)

Barkovljanski breg, ves v zelenju, brnistri, vinogradih, redkih drevesih in posejan s hišami. Po njem pa se proti vrhu vije proti Kontovelu Furlanska cesta, ki so jo nekoč imenovali Belo cesto, uradno pa ulico Bovedo. In ob tej cesti se je rodil duhovnik in pesnik Lado Piščanc. Da pridemo do njegove rojstne hiše, moramo iti mimo Svetilnika Zmage, Stare gore, opuščenega kamnoloma do mogočne Vagnarjeve hiše tik ob desni strani ceste (št. 181).

Malo naprej pod cesto na levi je nekdanja Piščančeva hiša, z domačim imenom »pri Kandušu«.

S ceste pridemo po kamnitih stopnicah in betonirani poti do desnega konca hiše, če jo gledamo s Furlanske ceste, kjer železna vrata zapirajo do stop na dvorišče. Dvorišče je betonirano in ograjeno. Pod njim je manjši zelenjavni vrt.

Hiši sta pravzaprav dve, na to kaže tudi hišni številki 126-128, vendar sta tako združeni, da se zdita ena. Zunanja razlika je samo v tem, da je desni del, gledan z dvorišča, ožji in nekoliko višji, saj ima spodaj le vhodna vrata z oknom, v nadstropju na dve okni. Levi del pa ima spodaj vrata in dve okni, zgoraj pa 4 okna.

Piščančevi niso dajali v najem in so uporabljali celo hišo (oz. obe), saj so imeli pet otrok: sina in štiri hčere. Spodaj so imeli sobo in kuhinjo, desno kuhinjo pa so spremenili v shrambo in klet. Zgoraj so imeli tri spalnice in na desni manjšo, nekoliko više stoječo sobo, ki so ji rekli »šaluca«.

Na desni strani dvorišča je prizidana lopa za kokoši, po prvi svetovni vojni pa so Piščančevi v njej gojili zajce in kozo. Piščančev breg, zasajen s sadnim drevjem in rožami, je segal do potoka, preko katerega je vodila lesena brv. Na drugem bregu so se dvigali

Rojstna hiša
Lada Piščanca

stopničasti vinogradi, ki jih je oče ob prostem času obdeloval.

To idilično življenje s čudovitim razgledom pa so uživali le do 1927, ko so se preselili v Pizo, kamor so leto prej prestavili očeta, poštnega uradnika v Trstu. Leta 1935 je oče hišo prodal.

Pesnik **Lado Piščanc** se je rodil 16. junija 1914. Oče Rafael je bil iz Rojana, brat župnika Gabrijela, mati Ivana Pipan iz Skofje Loke je bila sestra župnika Valentina Pipana v Renčah. Oče je bil poštni uradnik v Trstu, 1926 prestavljen v Pizo, po upokojitvi se je naselil v Gorici.

Lado je dovršil osnovno šolo v Trstu, ostale šole v Gorici, in sicer pripravnico v Alojzijevišču, gimnazijo v Malem semenišču z maturo 1934, nato semenišče in bil posvečen v duhovnika 11. junija 1938. Po novi maši je bil kaplan pri Sv. Ignaciju v Gorici, 1940 župni upravitelj v sedanjem Podnansu, od 1941 do smrti kaplan v Cerknem.

V Malem semenišču sta na njegovo duhovno oblikovanje vplivala spiritual

Leopold Cigoj in podravnatelj Ivo Juvančič. Vstopil je v zavodsko Marijino družbo in se pridružil mladinskemu gibanju, ki mu je razkrilo naravo in gore, kamor je zahajal vsake počitnice. Bil je pesniška in umetniška duša s prijetnim tenorjem. Že kot srednješolec se je posvetil pesništvu in mu ostal zvest do smrti. Nekaj pesmi je priobčil v Mladiki, 1942 pa je pripravil zbirko *Pesmi zelene pomladi*, ki pa zaradi vojne ni mogla iziti. Izdala jih je šele 1950 njegova sestra Zora, ki jih je dopolnila še s poznejšimi pesmimi, z uvodom in razlago. Pesmi so odsev mlade duše, ki uživa lepoto stvarstva, išče in se bori za večjo popolnost.

Piščanc je od 26. avgusta 1930 do 24. novembra 1943 pisal dnevnik, kamor je vestno zapisoval svoje misli, spoznanja, boje za večjo popolnost, prikazoval življenje med domom in zavodom, izlete ipd. Izšel je v tržaški Mladiki 1978 in 1979 pod naslovom *V zelenih daljavah božje bodočnosti*.

Tragična in nepojasnjena pa je še vedno Piščančeva smrt. Cerkno je po italijanski kapitulaciji veljalo za osvo-

Otroško mladinski zbor iz Števerjana

bojeno ozemlje in tu so bile razne partizanske komande, januarja 1944 tudi partijska šola. Piščanca je partizanska oblast novembra 1943 aretirala in zaprla skupaj s sokaplanom Slugo, očetom, sestro in drugimi, jih postavila pred vojaško sodišče in izpustila. V jutru 27. januarja 1944 pa je v Cerknou nenadoma vdrl oddelek nemških vojakov iz Idrije in postrelil 47 največ mladih članov partijske šole. Zaradi napada so 2. februarja aretirali Piščanca, Slugo in 13 Cerkljanov in jih (razen enega) naslednji dan proti večeru ustrelili na Cerkljanskem vrhu, njihova trupla pa vrgli v brezno. Dogodek je odmeval po Primoski in vsej Sloveniji, toda še danes ni jasno, kdo je bil v resnici kriv. Uradno tolmačenje dolži ustreljene, toda bivši oficir VOŠa

Andrej Kranjc je v ljubljanski Tedenški Tribuni 17. septembra 1958 zapisal, da so imeli v štabu XXXI. divizije gestapovskega agenta, majorja Jerneja Hrastnika: »Slutili smo takoj, da je poglavitni izdajalec ravno on. Samo vojaški strokovnjak, ki je podrobno poznal razmere na osvobojenem ozemlju, ki je sam bival na kraju samem, je lahko izdelal takšen načrt. Takšnega preciznega načrta ni mogel izdelati kak kaplan ali tercijska.« Hrastnika so pozneje likvidirali, Piščanc in ustreljeni pa še vedno čakajo na vrnitev ugleda.

Več o Piščancu in njegovi sestri Zori, pisateljici, ki živi v Gorici, je v 12. snopiču PSBL. Zora Piščanc je napisala o bratu daljšo povest *Pesem zelene pomladi*, ki je še v rokopisu.

PETER MOČNIK

Utrinki iz spominske knjige

Čaven 1903 - 1909

Brskanje po stari omari na podstrešju ali v kleti je gotovo za vsakogar posebno doživetje, rekel bi skoraj pustolovščina. Tak občutek me je prevzel, ko sem se zakopal med stotine knjig svojega pokojnega deda Huberta. Njegova knjižnica je bila zame vedno nekaj skrivnostnega in veličastnega, ker jo je ded stalno skrbno zaklepal in čuval. Komaj danes razumem, zakaj ji je posvečal toliko truda, saj je v njej shranjena njegova duhovna dediščina. Med starimi izvodi naših klasikov, med šolskimi knjigami, mohorjevskimi tiskanimi v Celovcu ali Gorici, sta pritegnili mojo pozornost dve manjši knjižici, trdo vezani in z porumenelimi listi: spominski knjigi iz Močnikove gozdarne na Čavnu.

Močnikova družina je prebivala na Čavnu od 1897 do 1909 leta, kakor je vklesano v skali, ki leži na koncu travnika pred domačijo — danes koč —

na vrhu tega hriba. Praded Jožef je bil namreč gozdarski čuvaj in je z družino romal od gozdarne do gozdarne. Domačija na Čavnu pa je bila v neposredni bližini večjih središč in so jo ljubitelji vrhov večkrat obiskovali. Tako je prababica Katarina, poleg družine, skrbela tudi za planinsko postojanko in lačne, žejne in trudne turiste, ki so se tja gor zatekali v vseh letnih časih.

Iz pozdravov, zahval, poezij in raznih spisov, ki so jih obiskovalci Čavna pustili v knjigi, je najprej razvidno, kakšen svet je pravzaprav bilo staro avstroogrsko cesarstvo. Praded Jožef, kot državni uslužbenec in prababica Katarina, ki je imela srednješolsko izobrazbo, sta obvladala tri jezike: slovensko, nemško in italijansko. Tudi planinci so se podpisovali v vseh jezikih cesarstva. Večina spisov je sicer v nemščini, toda zasledimo tudi pozdrave v slovenščini, italijanščini, v hrvaškem, češkem in madžarskem jeziku; v ciri-

Koča na Čavnu, kjer je otroška leta preživel Hubert Močnik

lici in celo po enega iz Anglije, Madagaskarja in Združenih držav Amerike.

Zanimivo je, da je lepo število podpisnikov dodajalo lastnemu imenu tudi poklic. Tako vemo npr., da sta se na vrh pozpela Stanko Čibej dijak in Anton Tonkli študent gimnazije, Jernej Troha paznik, dr. Damiano Luzzatto »avvocato in Gorizia«, cav. Tagliapietra Vittorio »maestro di scherma in Trieste«, Albert Črnigoj c. k. sodni uradnik v Vipavi, Franjo Pirc, časnikar iz Ljubljane, ing. Walter Greth von Czoernig »akademische lector im Graz«, Hans Evangelist »k.k. Bauinspiciant aus Görz«, Anton Vodopivec, posestnik iz Trsta, Ettore Del Conte »assistente postale«, Ivan Bajec c.kr. orožniški stražmojster, Dougan Janko, c.kr. sodnik iz Cerknega. Očitno poklic, še posebno, če je šlo za državno službo, je bil v tistih časih zelo važen. Ne pozabimo namreč, da so c.kr. funkcionarji imeli pravico nositi poleg uniforme tudi sabljo, ki je bila znak oblasti.

Poleg omenjenih obiskovalcev, zasledimo v spominski knjigi tudi precej slavna imena. Uvodno misel je podpisal Lukas Daniel Suringar, verjetno poznejši holandski konzul v Trstu; lepo misel sta podpisala tudi dr. Ennio Ferrari in Wilhelm Fabiani, člana znanih družin iz Stanjela in Kobdilja; goriški fotograf Anton Jerkič se je tudi vpisal s celo družino; nato takrat še gimna-

zijski študent Lavo Čermelj; priznan tržaški športnik Bruno Bianchi, po katerem je poimenovan tržaški občinski bazen; vidni slovenski predstavniki iz Trsta dr. Edvard Slavik s Slavojem in drugimi otroci, dr. Josip Abram, dr. Mirko Pretner z družino, Ivan Bandel iz Rojana. Na Čaven se je večkrat povzpел tudi pater Celestin Loik, ki je bil takrat zelo priznan erborist na Vipavskem.

Do tu bi lahko zgledalo, da je takratno življenje v gorskem svetu bilo skoraj idilično. Pa ni tako. Tudi na vrhove so prodirala nasprotja in težave, ki so pestila družbo avstroogrškega cesarstva na začetku XX. stoletja.

Tako poleg živahnega in svobodnega ter narodnoobrambnega delovanja vseh narodnosti, katerega izraz so bili pogosti izleti Sokolov iz Češke, SPD iz Trsta in Gorice ter Ljubljane, podružnice CAI Alpina delle Giulie iz Trsta, avstrijskega DÖAV, izhajajo iz knjige tudi mračnejša znamenja.

Zasledimo namreč tudi znamenja narodne nestrpnosti in prezira v nekaterih besedah, ki so bile očitno dodane prav s tem namenom. Tako izraz »leccapiattini« (petolizniki), s katerim je kak italijanski iredentist označil pripadnike avstrijskega mladinskega patriotičnega društva iz Trsta. V odgovor je nemška roka dodala besedo »bombardista« podpisu člana Alpina

delle Giulie G. Sillaniju, ki je očitno bil zelo aktiven med Italijani v svojem mestu, morda tudi na prevratniški način (po njemu je še danes poimenovan italijanski odsek osnovne šole v Bazovici). Slovenci niso zaostajali, čutili so se že dovolj močne, da bi lahko spraševali po neodvisnosti in na ta račun koga tudi »zbodli«. Logično, da je naš takratni nasprotnik bila Avstrija sama in Nemci, ki so pretili z asimilacijo. Tako je nekdo dodal stavek »Njokoti, ne znate več slovenščine?« nemškemu pozdravu dveh stražarjev s slovenskim priimkom. Kar se asimilacije tiče, navajam samo dva dovolj zgovorna primera: Gabriele Cidrich (Kidrič?) »aus Laibach« in Gina Canobel (Kanolbelj?) »da Trieste«. Če pa še pomislimo, da so Italijani zahtevali Trst zase in da neki Slovenec imenuje Čaven »lepota in kras naše domovine!« iz katerega se zre »po naših hribih in dolih, Krasu, kršni Istri in sinji Adrijali«, lahko razumemo, da je bilo enotno ce-

sarstvo ob prehodu v naše stoletje že zdavnaj samo še zemljepisni pojem. Tak zgodovinski pogled morda nima strokovnega značaja, ampak podobne misli so se mi vsiljevale ob branju teh knjžic.

Da ne bi pa bil zaključek teh utrinkov preveč žalosten, bi dodal še dve misli. Prvo je napisal študent filozofije Mirko Božič in kaže veliko zaupanje v bodočnost razumnega človeštva: »Strela naj bliska in grom naj pretresa skrivnostno vsemirje, pot kaže vest in razum — hrabro korakaj naprej!«. Druga pa je čisto navadna zahvala za lep sprejem, zapisana v nemškem jeziku in opremljena z naifskim gorskim motivom. To kar je pa zanjo značilno so podpisi: M. Lorenzutti, P. Bitežnik, R. Dilena, R. Boschin, A. Bucik: lepa skupinica mladih prijateljev vseh narodnosti: Primorci, Furlani, Istrani. Prijatelji torej, čeprav različnih narodnosti, kljub oblakom, ki so že naznačevali propad skupne države.

IVAN KRETIČ

Avgust Černigoj v cerkvi v Štivanu pri Devinu

Ko danes slišiš imenovati kraj Štivan pri Devinu, ti najprej pride v spomin tisto, kar je sedaj za vas Štivan ob Timavi najbolj važno in pereče, to je velika papirnica v Štivanu in njeni notranji problemi: poslovanje, zaposlitev in nevarnost odpusta novega precejšnjega števila delavcev.

Papirnica postaja tako za mnoge znamenje mučne skrbi in upravičenega strahu za bodočnost, namesto simbol gotove zaposlitve v domačem kraju ter mirnega delavnega življenja.

Štivan je majhno naselje, vendar ima zelo zanimivo zgodovino. Iz davnih časov nam listi zgodovine pripovedujejo o lepih naravnost idiličnih časih v gaju ob izviru Timave, o globoko vernih in resnih časih ob starodavnem benediktinskem samostanu, o krutih časih

vojn in bojov, uničevanja in prelite krvi zlasti v času prve svetovne vojne.

V tej prvi svetovni vojni je bila uničena in izropana tudi slavna štivanska gotska arhidiakonska cerkev sv. Janeza Krstnika ob izvirih Timave. Dolgo vrsto let po vojni so Štivanci obhajali bogoslužje v baraki sredi vasi.

Sedanja župna cerkev je bila zgrajena šele v letu 1932. Načrt za cerkev je naredil arhitekt Mazzoni iz Firenc; zato je tudi slog cerkve romansko-toskanski z bizantinskim navdihom. Posvetil jo je tržaški škof Alojzij Fogar. Bila je sezidana na bolj visokem in zdravem zemljišču in sicer na račun vojne škode za staro porušeno cerkev.

V načrtu in proračunu za novo cerkev pa ni bilo postavke za notranjo opremo in za poslikanje cerkve. Bila

Prezbiterij
z oltarjem
v štivanski
cerkvi:
delo
A. Černigoja

je kakor nevesta brez poročne obleke. Znotraj vsa čista in pobeljena, toda brez vsega.

V istem času pa je prišel iz Ljubljane mlad razborit umetnik konstruktivist — kakor so imenovali novo strujo stavbene slikarske in kiparske umetnosti —, ki je bil trenutno brez dela in jela, Avgust Černigoj. Poznal se je z umetniškim kritikom Milkom Bambičem ter z arhitektom Poljakom in ti so mu ponudili prepotrebno delo poslikanja in opreme nove cerkve v Štivanu.

»Žrtvoval sem se,« je ob neki priložnosti dejal Avgust Černigoj, ne brez strahu, kajti delo v cerkvi v Štivanu je bilo njegovo prvo cerkveno delo in take razsežnosti. Černigoj je sprejel to delo tudi zato, da bi sam sebe prepričal in drugim praktično pokazal, da je zmožen, čeprav konstruktivist, tudi figurativne umetnosti. Delo, ki ga je v štivanski cerkvi izvršil, je bilo popoln dokaz njegovih izrednih umetniških zmožnosti, ki jih je kasneje v življenju še izpopolnjeval.

V začetku svojega dela je bil posebno vesel, da ni bil pogojen po kakšnem prejšnjem slikanju cerkve. Stavba je bila nova, vsa na razpolago njegovemu umetniškemu talentu. V njej se je čutil gospodarja, neodvisnega

umetnika, imel je proste roke, da ustvarja po svojem okusu in umetniškem navdihnjenju.

Ob priliki je Avgust Černigoj na vprašanje, kako bi danes to cerkev slikal in opremil, rekel: »Danes bi tega sploh ne začel in če vsekakor bi, bi bil slog drugačen.«

Prvi pogled na Černigojeve umetnine v cerkvi ti daje občutek velike skladnosti, umirjenosti.

Černigoj je — po lastnih besedah — uporabil pri svojem umetniškem delu te elemente: slikarijo, štukaturo, kovinarstvo, marmor in les. Pri slikarskem delu je Černigoju v začetku pomagal pleskar Mavričič z Opčin, ki je kasneje Černigoja zapustil in odšel v Ameriko. Delo je nadaljeval in dokončal Černigoj sam.

Slikarijo v cerkvi lahko opredelimo v simbolično, figurativno in dekorativno.

V prezbiteriju je Černigoj s posebno likovno tehniko napravil pet velikih slik izpraskanic ali zgrafitov.

Tehnika je v uporabi dvojne mavte: prva ali spodnja mavta je temnejše rjave barve, tudi nekoliko bolj debela, druga ali zgornja mavta je svetlejšje barve in v tanjši plasti nanesena. Umetnik izpraska gornjo plast tako, da

se v figurativnih črtah pokaže spodnja temnejša plast, ki predstavlja sliko. Ta tehnika zahteva zares izreden okus in veliko umetniško sposobnost; vse to je Černigoj imel v veliki meri.

SLIKE V PREZBITERIJU

Te izpraskanice predstavljajo v ozadju sredinsko sliko sv. Janeza Krstnika, ko krščuje Jezusa, ob straneh sta sliki apostolov Petra in Pavla. Stranski sliki v prezbitериju predstavljata Jezusovo križanje na desni nad vrati v zakristijo in Jezusa Učenika na levi strani.

Ta druga slika je zelo zanimiva, ker je njena vsebina postavljena v domače okolje. Ob mogočni postavi Jezusa Učenika, ki oznanja kakor tisti, ki ima oblast, je na levi v ozadju naslikan devinski grad z nekaj vaškimi hišami, v ospredju pa izviri Timave; na Jezusovi desni so v ozadju tržiške tovarne in spredaj ribič s košem polnim rib. Velik okvir slikama tvorita dva oboka, ki odmerjata v prezbitериju oltarni prostor in prostor med velikim oltarjem in obhajilno mizo, kjer stoji sedaj oltar obrnjen proti vernikom. Strop med lokoma je kasetiran s plavimi polji, posejanimi z zlatimi zvezdicami.

Nad obema stranskima oltarjema

sta naslikana dva angela, ki napolnjujeta prostor nad kipoma Matere bižje z Detetom in Marije z mrtvim Jezusom v naročju. Ta desni oltar, naj bi bil spominski oltar na vse žrtve prve svetovne vojne; vseh tistih, ki so se v teh krajih kot vojni sovražniki pobijali, pa jih je smrt objela v posmrtno prijateljstvo pod okriljem Matere vseh živih in mrtvih v božjem kraljestvu večnega miru in ljubezni. Oba kipa je naredil tržiški kipar pri Sv. Soboti, Scheriani.

Naj tu omenim še dva kipa zunaj cerkve. Prvi je kip sv. Janeza in ga je naredil kipar Sartori iz Gorice; drugi pa je kip angela miru, delo slovenskega akademskega kiparja Franceta Goršeta.

V naši župniji imamo poleg kipa v Štivanu še Goršetov doprnski kip pisatelja Josipa Jurčiča, ki ga je Gorše napravil za novo devinsko osnovno šolo, ki je bila poimenovana leta 1983 po tem pisatelju.

MARMOR V CERKVI

Veliki oltar je iz domačega črnega, rjavega in belega marmorja; tako oltar sam, kakor tudi tabernakelj in stopnice pred oltarjem. Vse je zelo masivno, vendar olahkoteno s prečnimi črtami-vstavki rjavega marmorja, ki nekako

A. Černigoj:
Križev pot
v štivanski
cerkvi

razdelijo veliki oltar v manjše lažje sestavne dele, ki mu dajejo prijetno umetniško podobo.

Pri stranskih oltarjih je isti material in ista zamisel, le da so vložki v sprednji oltarni strani iz svetlordečega roza marmorja in poševni; zares vse bogato in različno ter hkrati lepo skladno. Delo izpričuje velikega in duhovno poglobljenega umetnika.

Tudi cerkveni tlak je sestavljen po načrtu in risbi Avgusta Černigoja iz plošč domačega sivega in rdečega marmorja.

ŠTUKATURE

Na glavnem loku pred prezbiterijem na vrhu v sredi je podoba keliha, nad katerim je povzdignjena sveta hostija, od desne in leve pa sta podobi dveh angelov častilcev sv. R. Telesa.

Na korni ograji je štukatura, ki upodablja orgle in piščal.

KOVINARSTVO

Avgust Černigoj si je za štivansko cerkev umetniško zamislil in v bakru izdelal v slogu tolkanic, tri vratca za tri tabernaklje, tri križe na treh oltarjih in kupolo nad krstnim kamnom pri glavnih vratih, 14 svečnikov raznih velikosti. Vsa ta dela se harmonično vključujejo v celotni cerkveni prostor.

DELA IZ LESA

V cerkvi je 14 postaj križevega pota iz lesa v visokem reliefu. Posamezne postaje so z ozirom na velikost cerkve majhne, visoke 50 cm in 39 cm široke. Černigoj je vse te postaje najprej izoblikoval v ilovici, nato izdelal v lesu, ker daje les več možnosti za dela v treh dimenzijah. Na vprašanje, zakaj so osebe na postajah tako krepke, baročne, napihnjene, je Černigoj odgovoril, da jih tako od daleč lepše vidimo. V tem mu osebno ne bi dal prav, če je res, da je ob blagoslovitvi teh postaj in ob razpostavitvi na stene tedanji devinski dekan pok. Vinko Štanta zelo goreče poljubil debelega Judeža namesto Jezusa. Pač ni dobro videl in

Umetnina Avg. Černigoja v cerkvi sv. Janeza Krstnika v Štivanu

je poljub seveda veljal Jezusu.

K lesenim izdelkom prištejmo še klopi in spovednice v cerkvi. Tako klopi kakor spovednice so zelo nepraktične, nerodne, utrujajoče. V klopi ne moreš niti prav sedeti niti klečati ali stati. So lepo zamišljene in dobro izdelane, vendar ne po meri vernega človeka, ki pride v cerkev molit in mu je cerkev hiša molitve in daritve, ne pa muzej lepih umetnosti.

V začetku sem zapisal, da vsa ta dela, ki jih je v štivanski cerkvi Avgust Černigoj izvršil niso bila v proračunu. Arhitekt Poljak je zainteresiral vladne oblasti, da bi tudi ta dela poravnali z nakazilom Ministrstva za javna dela v Rimu. To se je tudi zgodilo, vendar je financa zahtevala od umetnika toliko davka, da je Černigoj napravil svoje prvo veliko in znamenito delo v cerkvi skoraj zastonj. Čutil se je opeharjenega in užaljenega.

Še dve stvari je pokojni umetnik hotel narediti v štivanski cerkvi. Narisati in dati izvršiti v istem slogu vse oltarne prte in razsvetljava v cerkvi. Tega ni dočakal.

Avgust Černigoj je umrl v Sežani

19. novembra 1985 v 87. letu starosti. Naj bo ta kratki opis njegovega umetniškega dela v štivanski cerkvi pri Devinu v hvaležen spomin temu velikanu, ki si je tako postavil trajen spomenik tudi v cerkveni umetnosti.

Božični koncert 1986 v štivanski cerkvi: sodelujeta moški zbor Fantje izpod Grmade in dekliški zbor Devin

JOZKO ŠAVLI

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

Leta 1981 je bil na območju Julijskih Alp ustanovljen s posebnim zakonom Triglavski narodni park, obsegajoč površino okoli 80.000 ha. S tem so bila uresničena dolgoletna prizadevanja ljubiteljev narave in gorskega sveta, saj se prvi predlog o zaščiti Julijcev pojavi že v letu 1908. Zamisel je bila uresničena deloma po prvi svetovni vojni, ko je bil leta 1924 na območju Triglavskih jezer ustanovljen *Alpski varstveni park* na 1.400 ha zakupljene površine. S potekom zakupne pogodbe sredi druge svetovne vojne preneha tudi zaščita nad območjem varstvenega parka.

Po končani drugi svetovni vojni vsa prizadevanja za ponovno zaščito dolgo

let niso prinesla uspeha. To se je potem zgodilo šele leta 1961, ko so varstveni park obnovili pod sedanjim imenom *Triglavski narodni park*, na nekoliko povečani površini 2.000 ha. Tokrat za trajno.

Toda v naslednjih letih je sledil izreden razmah zimskih športov, zlasti množičnega smučanja. Ta razmah je ogrozil tudi gorski svet v Julijcih, saj so bili izdelani številni načrti za izgradnjo žičnic tudi v pogorju Triglava, pa okoli Krna v povezavi na Komno. Visokogorska snežišča bi s tem odprli množicam smučarjev, zaradi trajanja snega pa omogočili smučanje tudi v pozno pomlad, kar bi omogočilo ustrezno zasedbo hotelov na Bledu, v Bohinju in v Bovcu tudi za ta letni čas.

Kriza na začetku sedemdesetih let je uresničenje o visokogorskih žičnicah zavlekla, tako da je bilo ob številnih primerih zaščite narave po celem svetu tudi za Julijce nujno uresničiti široko varstvo njihovega edinstvenega gorskega sveta.

Sedanji park obsega skoraj celotno območje Julijcev. Najvišjo nadmorsko višino doseže na vrhu Triglava (2863 m), najnižjo pa pod Hudičevim mostom nad reko Tolminko v soteski Korita (200 m).

Na območju Triglavskega narodnega parka se vzdigujejo najlepši in najbolj slikoviti julijski vrhovi, poleg samega Triglava še zlasti imenitni *Jalovec* (2645 m), razgledni *Mangart* (2679 m), mogočna *Skrlatica* (2738 m), *Spik* (2472 m) v Martuljkovi skupini, sledijo na južni strani *Kanjavec* (2568 m), *Lepo Špičje* (2398 m), pa sončni *Krn* (2245 m) in nato greben Tolminskih ali Bohinjskih gora, v katerem izstopajo *Veliki Bogatin* (Mahavšček 2008 m), *Vogel* (1922 m), *Gradica* (Rodica 1966 m) ter *Črna prst* (1844 m). Od severne strani omejuje park široka dolina Save Dolinke, od vzhodne dolina Save Bohinjke, od zahodne in južne dolina Soče, od jugozahodne pa Baška grapa.

V te široke doline se iz Julijcev stekajo stranske gorske doline, grabni

in grape, izmed katerih se mnoge odlikujejo po izredni slikovitosti. Iz njih se odpira pogled na skalnate bele vrhove, ki se bleščijo v opoldanskem soncu ali pa žarijo ob sončnem zahodu. Po rebrih teh dolin se na osojah in prisojeh menjavajo odtenki poletnega zelenja; v jeseni se pomnožijo v bogastvo barv, v katerega se odeva jesenski gozd. Od rujne, v kateri blesti *divja češnja* do rjavkaste *bukve*, svetlejših *gabrov*, *rumenega jesena*, pa do *lipe*, živo rume-nih *macesnov* ter *jelk* in *smrek*, ki ostanejo zelene. Pozimi se gorske doline bleščijo v belini snega in v soncu, nad njimi se razprostira jasno nebo, in spomladi se znova prebudijo v mehkem zelenju. Na dnu vsake od njih žubori rečica, potok ali hudournik, ki ob deževju narase v deroče vodovje.

Vsaka od teh dolin ustvarja svojo posebno krajino. K Savi na severno stran s stekajo *Planica s Tamarjem*, *Velika* in *Mala Pišnica*, *Martuljek*, *Vra-*

Jalovec 2645 m

Triglavska roža (*Potentilla nitida*)

ta ter Krna in Kot. V porečju Soče se vrstijo Loška Koritnica, Možnica, Bavščica, pa Zadnja Trenta, Zadnjica in Lepena, dalje proti jugu pa dolini Tolminke ter Zalaščence. Visoko v gorah je Dolina Triglavskih jezer, okoli visokih vrhov pa obsežne planote zakraselega sveta, kakor so podi pod Bogatinom ali Komna s kontami, brezni, školi in škarpami.

V visokih gorah se v skalnih dolinah skrivajo bistra jezerca, v katerih se kot v ogledalu odsevajo bližnji grebeni. Poleg Triglavskih jezer so poznana Kriška jezera ter Krnski jezera. Slikoviti slapovi po gorskih dolinah so posebnost zase. Najbolj znameniti med njimi so: v Bohinju slap Savice, slap Sum v Vintgarju, slap Peričnik v Vratih, Skočniki na Bele mpotoku, slapova v Martuljku, slap Nediža v Tamarju. Na južni strani Julijcev pa se nahajajo že zunaj meje parka slap Boka pod Kaninom, slap Kozjak pod Drežnico ter Gregorčičev slap pod Vrsnim.

Z nekaterih julijskih vrhov se odpira izreden razgled. Tako s Krna na bližnjo furlansko ravnino in na morje ter pod njim na dolino Soče, njena bela prodišča in modrozeleno vode. Z Mangarta pa na koroška jezera in Visoke Ture, iz katerih se v daljavi dviga kot majhen bel tj. zasnežen stožec

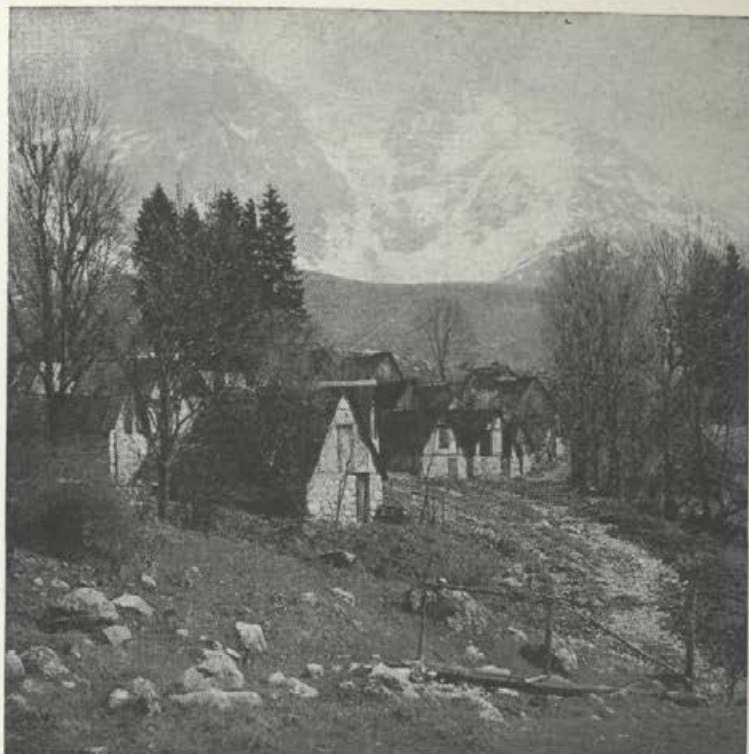
Visoki Klek (Grossglockner 3798 m).

Izredno bogato je v Triglavskem narodnem parku rastlinstvo. Večinoma prevladujejo alpske vrste. Na južnih rebrih, kamor segajo še topli zračni tokovi z Jadrana, pa uspevajo tudi mnoge vrste ilirskega in sredozemskega rastlinja. Najbolj bogato in pisano gorsko cvetje rase na pobočjih Črne prsti, na planjah Krna in po pečeh Rdečega roba ter na Mangartskem sedlu.

Najbolj cenjena gorska roža je seveda očnica (*Leontopodium alpinum*), ki jo najdemo po skalnatih robovih. Od prejšnjega stoletja je simbol gornišstva. Skalnat svet, vendar hladnejše lege ljubi prav tako znani sleč (*Rhododendron*), ki ga najdemo v več podvrstah. Njegovo cvetje žari v svetlo rdeči barvi. Priljubljen je tudi svišč (*Gentiana*), najbolj Clusijev s temno plavimi zvončastimi cvetovi. Očnica, sleč in svišč so tri najbolj simbolične gorske rože.

Ljubitelji gorskega cvetja pa vam znajo odkriti še mnogo vrst, mimo katerih sicer hodimo, ne da bi bili nanje posebej pozorni. Ali pa rasejo bolj skrito. Nekaterne nosijo ime po Triglavu, npr. triglavski svišč (*Gentiana terglouensis*), triglavska roža (*Potentilla nitida*), triglavska neboglasnica (*Eritrichum nanum*); prvi v sijoče plavi, druga v roza in tretja v mehko sinji barvi. V nižjih legah uspeva redka kranjska lilija (*Lilium carniolicum*), svetlordeča, ter divja lilija (*Lilium martagon*), svetlo lilasta; ne smemo pozabiti tudi živo rumenega cveta, kakršnega ima planinski jeglič (*Primula auricula*). Da omenimo le najbolj značilne vrste.

V visokih legah zarašča skalnate goličave ponekod grmičasto ruševje. Osamljeni macesni tkim. viharniki kljubujejo hudemu vremenu. V nižjih legah se širijo bukovi gozdovi, pa smreka in jelka na severni strani, na južni pa tvorijo hosto v glavnem gabri, jeni, lipe, divja češnja, lim (brest), jerebika. Na hribih, kjer še veje gorski zrak uspeva grmičasta breka, katere li-

Planina Kuhnja
pod Krnom
v ozadju Vel. Stador
1905 m
in Masenk
1906 m

sti so na spodnji strani belkasti. In ko se v vetru obrnejo, se ves grm zablešči v belini.

Umirjen obiskovalec bo v Triglavskem parku v Julijcih naletel tudi na pisani živalski svet. V nižjih legah kroži v zraku pogosto *kanja* (*Buteo buteo*); večkrat vzbudi našo pozornost tudi *postovka* (*Falco tinnunculus*), imenovana tudi *šprenca*. Na Tolminskem velja kot znanilka dežja, kadar se peže po zraku. Tudi *kragulji* (*Accipitridae*) niso na tem območju nobena redkost, nadalje razni *sokoli* (*Falconidae*). Za vladarja višav pa velja na vsak način *planinski orel* (*Aquila chrysaetos*), krožeč nad visokimi pečmi. V velike jate se družijo *planinska kavka* (*Pyrrhocorax graculus*), značilna po rumenem kljunu.

Izmed perjadi na tleh je še posebno imeniten *ruševac* (*Lyrurus tetrix*). Njegovo krivasto perje iz repa je bilo svoj čas fantovski ponos, tako da so si ga zatikali za klobuk. V bolj gostih hostah se nahaja *divji petelin* (*Tetrao urogal-*

lus), po skalnih policah pa se po drnu skriva *skalni jereb* ali *belka* (*Lagopus mutus*).

Visoko divjad predstavlja v Julijcih *divja koza* ali *gams* (*Rupicapra rupicapra*). Najdemo jo po skalnih policah. Pred leti so naselili v te predele še dve vrsti divjadi, to sta *divja ovca* ali *muflon* (*Ovis musimon*) ter *kozorog* (*Capra hircus ibex*). V nižjih legah je mnogo *srnjadi*, v bolj gostih gozdovih *jeleni*.

Izmed talnih živali je vreden omembe zlasti *planinski zajec* (*Lepus timidus varronis*), ki postane pozimi čisto bel. Poleg tega pa tudi *alpski svizec* (*Marmota marmota*). Med plazilci izstopata *gad* (*Vipera berus*) in *modras* (*Vipera ammodytes*).

Še do pred leti je bilo na območju Julijcev in s tem tudi na območju sedanjega parka veliko planin, od katerih jih danes obratuje samo še nekaj. V nižjih in bolj strmih legah so se širile senožeti, ki so danes povsem opuščene

Kozorogi spet živijo
v Julijskih Alpah

in se naglo zaraščajo, v kolikor jih niso spremenili v pašnike. Glede mlečne živine je treba povedati, da so sedaj že povsod odpravili nekdanjo rdečo kravo ter uvedli sivo. Sicer ima *sovra* (sivka) več mleka, je pa težka in dokaj nerodna za planino. Tako da, dolgoročno gledano, precej poškoduje tla, ko trga travnato drn s svojimi težkimi parklji. Njena mlečnost pa na kilogram žive teže ni nič večja od rdečke.

Izraz planina označuje v slovenščini samo visokogorski pašnik, tj. plani in zložni svet, kjer pasejo poleti mlečno živino. Nekoč so pasli po planinah tudi ovce, zlasti na Bovškem, zato je bila

znana tudi *ovčja planina*. Zelo redka je bila *konjska planina*, kamor so poleti gnali na pašo konje. Taka planina se je nahajala pod Krnom.

Popotnik, ki se bo napotil v Julijce, bo našel številne označene poti. Žal za pohod skozi park ne obstaja primeren vodič. Knjižica s tem nazivom je dejansko predstavitev zanimivosti v Triglavskem narodnem parku in ne vodič.

Tisti, ki se peljejo skozi Julijce z avtom, imajo več možnosti, da si ogledajo lepote tega gorskega sveta. Najlepša je vožnja čez *prelaz Vršič* (1611 m), iz Trente v Kranjsko goro. Pozimi in spomladi, nekako do konca aprila je

Triglav 2863 m
najvišja gora
v Sloveniji

Cerkev Sv. Duha v Bohinju

prelaz zaprt. Nekoliko nižji je *prelaz Predel* (1156 m), na cesti iz Bovca v Trbiž. Pred tem prelazom se odcepi *visokogorska cesta na Mangart*, do sedla pod njim (2072 m), primerna za močnejša vozila. Tretji prelaz je *Soriška planina* (1287 m), na cesti iz Baške grape čez Petrovo brdo do Bohinjske Bistrice. Iz Tolmina je z avtom skoraj dosegljiva *planina Razor* (1333 m) in sicer po dveh straneh, do sela Tolminske Ravne in do planine Kuk (pri 1247 m). Od obeh strani je potem do plinskega doma na omenjeni planini nekako še uro hoda.

Na gorenjski strani vodijo ceste v gorske doline, iz katerih so čudoviti pogledi na gorske vrhove. Med najlepšimi je *dolinska cesta v Vrata* do Aljaževega doma (1015 m), pod severno steno Triglava. Druga prav tako lepa pa je *dolinska cesta v Planico* do Tamarja (1108 m) pod Jalovcem.

Nekoliko težji dostop je z vozilom do Pologa (461 m) pod Rdečim robom (1916 m). Nad Pologom je Javorca

(587 m), s prenovljeno spominsko cerkvico iz prve svetovne vojne. V njej so na notranjih stenah vžgana imena padlih, na zunanji strani pa grbi vseh avstro-ogrskih dežel. Od Pologa je še eno uro do izvira Tolminke (700 m). Od Kobarida vodi lepa asfaltirana cesta v vas Drežnico pod Krnom.

Julijci ohranjajo svojo lepoto in obiskovalca vedno znova pritegnejo. Najlepše opise najdemo v knjigah, ki jih je po prvi vojni izdal tržaški pisatelj Julius Kugy († 1944). Njegov spomenik se nahaja v Trenti, na prvem ovinku ceste na Vršič.

Obisk Julijcev in Triglavskega parka v njih je na vsak način vreden svojega truda.

JOŽE ALEKSIJ MARKUŽA

HVALILNI PSALM

*Vse si k življenju obudil,
naravo si okrasil z lepoto,
s pomladnim brstenjem in rastjo;
s petjem raznokrilih ptic
si razveselil srca ljudi.
Hvalite Gospoda!*

*Sončni žar je prijetno objel
trate, polja in gozdne stezé,
potokov, rek in jezer vodé;
poletna je pesem vesela
odmevala od morja do skalnih višin.
Hvalite Gospoda!*

*V razkošni jeseni
obilno si blagoslovil
človeka trud in delo,
z dobrotami si mu napolnil
shrambe, kašče in kleti.
Hvalite Gospoda!*

*S srebrnobelim prtom narave
prekril si vse loge in poti,
odel s skrivnostnim pokojem noči
drobnico, goved in človeka;
hvaležno zdaj vse naj te slavi!
Hvalite Gospoda!*

O Slovencih na Laškem

Slovenci z Laškega
pred Certoso
pri Pavlji

Že v prejšnjih koledarjih GMD je bilo prikazano delovanje Slovencev na Laškem kot verske skupnosti, v tem prispevku pa podajam dejavnost v sezonah 1984-85 ter 1985-86.

Najprej naj omenim srečanje, ki privabi največ ljudi in to je božični koncert. Leta 1985 sta ga izvajala kar dva zbora, in sicer cerkveni pevski zbor iz Štandreža in ženski pevski zbor iz Repentabra; naslednje leto pa je imel svoj koncert mešani pevski zbor F. B. Sedej iz Števerjana.

Sv. Miklavž je že dvakrat 5. decembra prišel v Romjan in je obdaril otroke slovenskega otroškega vrtca ter osnovne šole. V gosteh smo imeli tudi dramski odsek prosvetnega društva Štandrež z veseloigro »Moč uniforme« in naslednje leto komedijo »Milijonarji v oblakih«.

Romanje je tradicionalna prilžnost, ki popestri medsebojno spoznavanje. Leta 1985 smo šli na Koroško h Gospej Sveti in v Tinje; leta 1986 pa v Dalmacijo oz. na otok Košljun, otok Krk ter na Trsat nad Reko.

Kulturno delovanje teh dveh let je

bilo zelo bogato, saj se je posrečil cikel srečanj z zamejskimi filmskimi amaterji. Tako smo spomladi leta 1985 prvič na Goriškem videli nekatera najvažnejša dela tržaških avtorjev. Predvajali so : M. Jevnikar, A. Žerjal, S. Cesar ter S. Verč. Leta 1986 pa so prišli na vrsto filmski ustvarjalci iz goriške pokrajine in sicer: M. Černe, D. Frandolič, Z. Vogrič ter M. Terpin. Poleg tega so bili še večeri z diapozitivi bodisi v Ronkah kot v Tržiču. Videli smo razne značilnosti krajevnega življenja in dogodke v Medjugorju.

Tudi ženski zbor je prispeval k naši skupni kulturni dejavnosti in to predvsem pri slovenskih bogoslužjih in raznih domačih praznikih. Zbor je tudi edini na Laškem, ki zastopa Slovence v tem kraju.

Leta 1985 pa sta bila za zbor predvsem pomembna dva dogodka: najprej v maju je zbor imel koncert v Milanu pri tamkajšnjih Slovencih, nato je novembra praznoval s posebnim slavljem pet let delovanja in obletnico slovenske sv. maše v Ronkah, ki jo ponavadi daruje msgr. O. Simčič.

Ne moremo v tem pregledu opustiti prireditev in delovanja otroškega vrtca ter osnovne šole v Romjanu. Zahvala gre požrtvovalnosti učnega osebja in staršev, ki vsako leto pripravijo prireditve in srečanja, kot npr.: božičnico, prešernovo proslavo, srečanje z učenci novogoriške šole M. Strukelj, bralno značko, risbni prispevek za razstavo k spoznavanju problema presajanje organov itd.

Verjetno je najbolj važno za domačine vsakoletno zaključno šolsko srečanje na vrtu nekdanjega kina Excelsior v Ronkah. Starši, otroci iz Ronk in Dobrdo, učno osebje ter zavedni Slovenci preživijo nekaj veselih ur skupaj. To prireditev, ki je preteklo leto bila že sedmič, pravzaprav organizira slovenska komisija pri javnem večnamenskem kulturnem središču v Ronkah.

Ta komisija organizira med drugim tudi vsakoletno Prešernovo proslavo, prispeva k uspehu zborovske prireditve »Primorska poje« v Trziču in informira italijansko večino o slovenski kulturi. V tem smislu je v juliju leta 1986 izšla v italijanščini v Ronkah nova številka revije »Il territorio«, kjer je na 280 straneh zbranih niz različnih zapisov o kulturni dejavnosti, idejah, izkušnjah, življenju in sožitju Slovencev in Italijanov v treh pokrajinah naše dežele.

Na koncu naj omenimo še, da obstajata posvetovalna komisija za slovenske probleme v okviru občine Ronke, ki drži stike tudi z matično domovino ter slovenska občinska knjižnica, ki je med drugim leta 1985 organizirala razstavo mladinskih ilustracij Karmile Volčansek in Kostje Gatnika.

Cerkveni ženski
pevski zbor
na Laškem

Albert Miklavc

PROŠNJA

*Kako preteče valovi nocoj
razpenjeno morje,
obalo mojega srca
objema nepokojoj,
ker sluti vseh gorje.*

*Kako bi rad zaježil
peneče se valove:
čedalje bolj poplavlja
nam njive in domove
ter vklepajo v okove
odvisnosti naš rod.*

*Poslušam, zrem vse naokrog:
povsod temačna noč
in vse drvi v nemoč...
Pomagaj nam,
pomagaj nam, o Bog!*

Slovenska skupnost v letu 1986

Prva polovica leta 1986 je bila za Slovensko skupnost obdobje notranjih kongresov, na katerih so člani pregledali delovanje stranke na raznih ravneh v zadnjih treh letih in še zlasti po upravnih volitvah junija 1985.

Praden preidemo k pregledu poteka deželne Slovenske skupnosti, naj v zvezi z volilnimi izidi lanskimi upravnimi volitev omenimo izvolitev predstavnika SSk Bojana Brezigarja za novega župana v občini Devin-Nabrežina, do katere je prišlo lani konec oktobra. Odveč je poudariti, da gre za nadvse pomembno pridobitev, ker je s tem Slovenska skupnost spet prišla do župana v omenjeni občini in hkrati do edinega župana v deželi po izgubi števerjanske občine. Novo upravno koalicijsko sestavo v občini Devin-Nabrežina sestavljajo svetovalci DC (5), SSk (3), PSI (3) in PDSI (1).

Pokrajinski kongres v Gorici

19. januarja je bil pokrajinski kongres Slovenske skupnosti za Goriško. Potekal je v konferenčni dvorani hotela Palace v Gorici ob številni ude-

ležbi članov, delegatov in gostov. Pokrajinski tajnik Marjan Terpin je opisal vse glavne dogodke iz življenja in delovanja stranke, vključno ne povsem povoljne izide občinskih volitev v mestu in izgubo občine Števerjan zaradi znanih notranjih sporov v tamkajšnji krajevni sekciji. Dejal je, da se je v zvezi z dogodki v Števerjanu začel proces razčiščevanja, ki naj privede do končne ureditve razmer.

Govorec o politični usmeritvi stranke, je tajnik Terpin poudaril načela, ki vodijo strankine organe pri izbiranju zaveznikov in vdrževanja odnosov z drugimi strankami in organizacijami, vključno z onimi v matični državi. V tem smislu si je vodstvo prizadevalo, da predstavniki SSk vstopijo v upravna odbora goriške občine in pokrajine skupno z drugimi strankami deželne večine (DC, PSI, PRI, PSDI in PLI) in v tem okviru skušajo kaj pozitivnega doseči za našo manjšinsko skupnost.

V razpravi so se delegati med drugim dotaknili problemov organizacijske narave, ki jih bo moralo novo vodstvo čim prej zadovoljivo rešiti, ker je

Zenski pevski zbor z Repentabra gost pri Slovencih v Ronkah

Manifestacija
Slovenske skupnosti
v Osimu.
Manifest mladine

to bistvenega pomena za učinkovito delovanje stranke.

Na kongresu je bil izvoljen 44-članski pokrajinski svet, v katerem so razmerno zastopane vse občine oziroma področja, kjer delujejo krajevne sekcije. Ta novo izvoljeni pokrajinski svet je na svoji prvi seji izvolil Gradimira Gradnika za predsednika in Marjana Terpina za pokrajinskega tajnika.

Pokrajinski kongres SSK za Tržaško

Na Tržaškem je bil pokrajinski kongres 12. aprila v Finžgarjevem domu na Opčinah. Krajevne sekcije so poslale na kongres 60 delegatov, ki so jih bile izbrale na svojih občnih zborih. Za kongres je vladalo precejšnje zanimanje, ker je sovpadal z nastopom zapletene politične krize na tržaški občini in pokrajini v zvezi z vprašanjem zamenjave župana oziroma predsednika pokrajine. Z notranjega strankinega vidika pa je bil kongres pomemben zaradi tega, ker je bila to priložnost za politično preveritev vstopa predstavnikov SSK v tržaški občinski in pokrajinski odbor po dogovorih iz maja 1984, ki jih v stranki niso vsi odobraval. O tem in drugih problemih je obširno spregovoril v svojem poročilu pokrajinski tajnik dr. Zorko Harej, ki je med drugim poudaril načela strankinega obstoja in delova-

nja, ki so: narodna samobitnost, demokracija, politični pluralizem, socialna pravičnost in narodna enakopravnost.

Na kongresu je bila spet poudarjena potreba po obnovitvi stvarne in vsebinske enotnosti v stranki, da bo lahko učinkovito delovala v nelahkih in zapletenih razmerah. V tem smislu je bil med notranjimi komponenti dosežen dogovor o enotni listi za volitve vodstvenih organov in še zlasti pokrajinskega sveta.

Sekcijski delegati (66) so na kongresu izvolili novi pokrajinski svet, ki ga sestavlja 31 članov.

Pokrajinski svet je na svoji seji 25. junija izvolil za pokrajinskega tajnika dr. Hareja in za predsednika sveta dr. Draga Legiša.

Rešitev tržaške krize

Med političnimi probelmi, s katerimi se je morala SSK na Tržaškem soočiti v minulem letu, moramo na prvem mestu omeniti krizo v upravljanju tržaške občine in pokrajine ter vprašanje namestitve jedrskega pospeševalnika (sinhrotrona) na območju Bazovice in termocentrala v Miljskem zalivu.

Kot znano, bi se po dogovorih iz maja 1984 morala zamenjati župan dr. Richetti in predsednik pokrajine prof.

Marchio s predstavnikom Liste za Trst (odv. Cecovinijem) oziroma DC (z Dariom Locchijem). Župan Richetti je res odstopil, toda tega ni storil prof. Marchio na pokrajini, ki se je med tem ločil od Liste za Trst in prešel k disidentski skupini. Pogajanja so se vlekla dolge mesece in je že kazalo, da bo Lista v znak protesta prešla v opozicijo in da bo dr. Richetti spet izvoljen za župana. Toda v zadnjem trenutku se je Lista premislila in se s pomočjo PSI spet vključila v politično igro in kot najmočnejša skupina dosegla, da njen predstavnik Staffieri zasede župansko mesto v okviru nove večinske koalicije, ki jo sestavljajo LpT, DC, PSI, SSk, PSDI in PRI.

Konec septembra je končno odstopil prof. Marchio in tako omogočil sestavo novega odbora po vzorcu večine na tržaški občini. Predstavnik DC Locchi je postal novi predsednik pokrajinske uprave.

Slovenska skupnost je aktivno sodelovala pri večmesečni pogajanjih in dosegla potrditev odborništvu prof. Lokarju na občini in dr. Hareju na pokrajini. Poleg tega ji je, kljub znatnemu nasprotovanju ostalih zaveznikov, uspelo ohraniti v programskem dokumentu izjavo o potrebi po zakonski zaščiti slovenske manjšine iz sporazuma leta 1984.

SSk se je iz razlogov politične stvarnosti odločila za soočanje z danimi sogovorniki in ob tem nekaj doseči v korist manjšine. Odkloniti v tem trenutku vsakršno sodelovanje v pričakovanju boljših časov bi lahko bila nepopravljiva napaka, kot dokazujejo povojni dogodki pri nas.

Termocentrala in sinhrotron

V ospredju živahnih in polemičnih razprav v minulem letu sta bila načrta o postavitvi velikanske električne centrale na premog v Tržaškem zalivu in sinhrotrona na Krasu. SSk je do obeh teh problemov zavzela jasno in z raznih vidikov utemeljeno nasprotno stališče. Če gre pri termocentrali bolj za zdravje škodljive posledice, ki bi ne odtehtale gospodarskih koristi, pa gre pri sinhrotronu za spor glede nje-gove lokacije. Prvotno je bila le-ta predvidena na območju obstoječega Razi-skovalnega centra pri Padričah, nato pa so izbrali področje v neposredni bližini Bazovice, ki zahteva nove ob-sežne razlastitve in načjenja samo druž-beno-gospodarsko tkivo naše narodne skupnosti. Zato tej lokaciji odločno nasprotuje krajevno prebivalstvo in tudi organizacije za zaščito narave. Od poli-tičnih sil tej lokaciji odločno naspro-tuje SSk, medtem ko se stranki KPI in PSI izmikata jasnim stališčem.

V Nabrežini so z razstavami in prireditvami počastili 2000-letnico nabrežinskih kamnolomov

Deželni kongres SSK v goriškem Avditoriju 10. maja 1986

Šolski problemi na Goriškem

Na Goriškem so bili v minulen letu na dnevnem redu pomembni problemi v zvezi s šolskimi prostori in ustanovitvijo nove sekcije informatike na Industrijskem tehničnem zavodu (ITI) Galilei v Gorici. Z nameravanim odkupom stavbe Malega semenišča za potrebe nove fakultete diplomatskih ved tržaške univerze, se namreč stvarno postavlja vprašanje, kam namestiti slovenske šole, ki so sedaj tam nastanjene.

SSk si je prizadevala, da bi dežela to stavbo odkupila za potrebe slovenskih šol. Kot alternativo pa zahteva finansiranje in zgraditev novega šolskega centra v južnem delu mesta, kjer je tudi predvideno področje po regulacijskem načrtu. Dokler se ta načrt ne uresniči, morajo slovenske šole ostati v stavbi Malega semenišča. Deželni odbor je v ta namen sprejel ovbezo o nakazilu 8,5 milijard lit.

Pozitivno se je ob začetku šolskega leta rešilo vprašanje slovenske triletne sekcije informatike v okviru Industrijskega tehničnega zavoda (ITI) Galilei. Ker se vprašanje kljub raznim zagotovilom dolge mesece ni premaknilo z mrtvila, je pri šolskem ministrstvu v

Rimu osebno posegel pokrajinski odbornik SSK dr. M. Špacapan in dosegel da je ministrica Falcucci podpisala zadevni dekret.

SSk na Goriškem je o šolski problematiki priredila v minulem letu javni posvet, ki je vzbudil veliko pozornost in dosegel svoj namen.

Deželni kongres SSK in delo za globalno zaščito

Po obeh pokrajinskih kongresih je bil 10. maja v goriškem Avditoriju 5. deželni kongres Slovenske skupnosti. Izčrpno poročilo o delovanju in problemih, s katerimi se je morala spopadati stranka v zadnjem obdobju, je podal politični tajnik prof. Andrej Bratuž. Uvodne misli pa je kongresu podal predsednik dr. Rafko Dolhar. Razumljivo je, da je bilo v ospredju pozornosti tako v poročilih kot v razpravi zlasti vprašanje zakonske zaščite slovenske manjšine, ki se ne premakne naprej.

Letošnji deželni kongres je med drugim odobril novi statut, ki izpopolnjuje zlasti organizacijsko strukturo stranke.

Končno je kongres ob koncu razprave izvolil novo deželno vodstvo (tajništvo), ki ga sestavlja po sedem

predstavnikov iz tržaške in goriške pokrajine in dva predstavnika iz videmske pokrajine. Za deželnega političnega tajnika je bil izvoljen Ivo Jevnikar, za predsednika pa Marjan Terpin.

Novo deželno vodstvo se je brž sprijelo s problemi in še posebno z vprašanjem globalne zaščite. V ta namen se je junija v Rimu sestalo z vsedravnim tajnikom PSDI Nicolazzijem in nato še z ministrom za deželna vprašanja Vizzinijem, ki je bil od vlade zadolžen za vprašanje Slovencev.

Predstavniki SSK so sodelovali tudi pri pobudah enotne delegacije.

Slovenska skupnost redno sodeluje v deželni šeststrankarski koaliciji, kjer ima njen svetovalec dr. Drago Štoka predsedstvo pomembne stalne komisije za probleme kulture in šolstva, kot na političnih pogovorih, kjer se občasno preverja delo deželnega sveta in odbora in načrtuje zakonodajna dejavnost dežele. V ospredju sta zlasti osnutka, ki zadevata decentralizacijo deželnih pristojnosti in preustroj deželnih

uradov. SSK skrbno proučuje oba osnutka zlasti pod vidikom vloge zaščite koristi slovenskega prebivalstva.

Ob koncu tega pregleda je primerno spomniti naše ljudi na nujno potrebo nastopanja manjšine na ravni političnega subjekta. To težnjo posebej in v danih razmerah uresničuje Slovenska skupnost kot samostojna slovenska stranka, ki se mora na osnovi demokratičnih načel odprto približevati vsem tistim posameznikom in sredinam v okviru manjšine same, ki so pripravljeni predpostavljati zvestobo narodni biti pred ideološko ali strankarsko pripadnostjo. Skratka, biti mora stvarna alternativa vključevanju v italijanske stranke, ki ne morejo voditi manjšinske politike mimo ali proti svojim strankarskim interesom. Izkušnje zlasti zadnjih desetletij so potrdile resnico, da tudi sicer Slovincem naklonjene vsedravnne stranke zagovarjajo manjšinske pravice le v toliko, v kolikor jim to ne škoduje pri ohranjanju ali pridobivanju italijanskih volilcev.

LOJZE SKERL

Bratje Sila iz Povirja

Bratje Sila
(od leve proti desni)
Franc, Matija in Jakob

Vasica Povir na Krasu je dala tržaški Cerkvi vrsto duhovnikov, ki so vsi zasloveli po predanosti in zavzetosti za Cerkev in narod. Mislim predvsem na tri brate Sila in njihovega strica-ujca Žvaba.

Najstarejši od treh bratov je bil **Matija**, ki se je rodil v Povirju 17. februarja 1840. Po zaslugi svojega strica Mihaela Žvaba, ki je tri nečake poklical v Trst na gimnazijo, je končal študije in 24. oktobra 1863 postal duhovnik. Služboval je v Dekanih, v Voloski (tudi kot učitelj), na Opčinah, pri Sv. Jakobu v Trstu, v Rodiku, na Repentabru in končno kot župnik in dekan v Tomaju, kjer je umrl 7. aprila 1925, potem ko je po dolgem in bolečem oklevanju februarja 1923 stopil v pokoj.

Bil je dober duhovnik, ljudski govornik, pridna mravlja, ki se je za vse zanimal; bil je neutrudljiv zbiralec spominov. Na Repentabru je zapustil dragoceno župnijsko kroniko, v Trstu je leta 1882 izdal knjigo »Trst in okolica«, ki je ponatis i Edinosti.

Izkazana so mu bila razna priznanja: častni kanonik tržaškega stolnega kapitlja, vitez Franca Jožefovega reda, konzistorialni svetnik.

Njegov brat **Jakob** se je rodil v Povirju 22. julija 1851 in postal duhovnik

25. julija 1874. Služboval je v Pazinu in nato kot katehet na državnih šolah v Kopru in od leta 1884 v Trstu. Umrl je v Trstu 1. maja 1916. Tudi on je bil deležen raznih priznanj.

Brat **Franč** se je rodil v Povirju 27. septembra 1862, v duhovniški stan je stopil 27. marca 1885. Umrl je v Trstu 31. avgusta 1936.

Služboval je v Oprtalju v Istri, pri Sv. Jakobu v Trstu, pri Sv. Antonu v Trstu, pri Sv. Vincenciju; leta 1902 je prišel v župnijo Sv. Ivana v Trstu in ostal do svoje smrti.

Msr. Božo Milanović, ki je bil njegov kaplan pri Sv. Ivanu, piše v svojih Spominih, da je bil Sila »dobrohotan Slovenac«. Bil je ponižen, skrben, pobožen in res dober duhovnik in dušni pastir. Bil je vedno ubog, da je lahko ubogim pomagal. Skrbel je več časa za bolnike v tržaški umobolnici. Vsi so ga radi imeli. Priznanje je prejel z imenovanjem za monsignorja.

Njihov stric **Mihael Žvab (Schwab)** se je rodil v Povirju 22. septembra 1813. Kot duhovnik je služboval v Trstu, bil kanonik sholastik pri Sv. Justu, škofijski nadzornik ljudskih šol po škofiji, ravnatelj c. kr. normalke in sp. realke v Trstu. V Trstu je tudi umrl 27. aprila 1883.

Božični koncert 1985
ZCPZ pri Sv. Justu
v Trstu
(Fotomladika)

Latinska Amerika po 500 letih, kam?

Leta 1992 bo 500 let, odkar je Krištof Kolumb odkril Ameriko. V Santo Domingo, v prvem mestu, ki so ga v Novem svetu ustanovili Španci, so 12. oktobra 1984 z veliko slovesnostjo odprli osemletno pripravo na primerno počastitev te izredne zgodovinske obletnice. Navzoči so bili predsedniki vseh latinsko-ameriških držav, bil je navzoč tudi papež Janez Pavel II., ki se je že prej ustavil v Zaragozi v Španiji in tam počastil Marijo Devico »del Pilar«, glavno zavetnico vsega španskega sveta.

Osem let priprav na neko praznovanje, ali ni nekoliko preveč? Brez dvoma, če bi šlo samo za programiranje neke zunanje slovesnosti, nekega pompoznega ceremoniala. Toda očitno je bilo, da so organizatorji, najvišji voditelji držav in Cerkve vzeli stvar bolj resno, zaorali so bolj globoko. V osemletni pripravi naj bi latinsko-ameriški svet vsaj delno odstranil ali poravnal strahotne vrzeli svojega socialnega ustroja in bi se razmere, v katerih ljudje živijo dvignile vsaj toliko, da bi ne

zgledale povsem nečloveške. V drugih besedah, cilj osemletnega načrta bi bil, da bi se Latinska Amerika izvlekla iz števila »lačnih« in se povzpela na bolj dostojno raven »dežel v razvoju«.

Stvar seveda ni lahka, ker ni samo ekonomskega značaja, temveč gre za globoka kulturna vprašanja. Paziti je treba, da bi zdravilo ne postalo slabše od bolezni same, da bi morebitni materialni napredek ne izmaličil kulturnih obrisov teh narodov, ki niso po svojem izvoru in po svoji preteklosti nikakor neizoblikovana masa, s katero lahko delaš po mili volji. Latinska Amerika je namreč od Španije in Portugalske, pa tudi od avtohtonega predkolumbijskega prebivalstva podedovala mnoge in težke pomanjkljivosti, pa tudi velika duhovna in kulturna bogastva.

Problem je svetovnega pomena

Še pred leti je bila Latinska Amerika za evropsko javnost čisto odmaknjen in nepoznan svet, prava »španska vas«. Danes pa se brez dvoma postav-

Trubarjeva proslava na Bazovici ob 400-letnici smrti očeta slovenske tiskane knjige (Fotomladika)

lja v ospredje svetovnega dogajanja. Skoraj ni dneva, da ne bi časopisje prinašalo razburljivih novic iz tega dela sveta. Dogodki na Kubi, v Čilu, Nikaragvi, Argentini itd. so na dnevnem redu. Na splošno je razširjeno mnenje, da se tako v Latinski Ameriki kot na Bližnjem vzhodu bije bitka za usodo sveta. In kaj ne bi. Saj gre za ogromno ozemlje, ki meji neposredno na Severno Ameriko in je zato za obrambo zahodnega sveta primarne strateške važnosti, po drugi strani pa politično nestabilno in v nemirnem iskanju novih poti v boljšo bodočnost.

Ne smemo pozabiti, da Latinska Amerika obsega 20 neodvisnih držav, ki skupno merijo 20 milijonov kv. km in šteje okoli pol milijarde prebivalcev.

Z etnološko-kulturnega vidika pa je to precej homogen svet, kjer prevladujeta samo dva med seboj podobna si jezika, španščina in portugalsščina, ter samo ena, rimsko-katoliška vera.

Latinska Amerika — Tretji svet

Leta 1956 so se sestali v Bandungu (Indonezija) predstavniki tistih afriško-azijskih držav, ki so se komaj osvobodile kolonialne odvisnosti, pa se niso hotele politično opredeliti ne za kapitalistični blok pod vodstvom ZDA in ne za socialistični blok pod Sovjetsko zvezo. Hotele so ostani nekje v sredini kot »neuvrščene«. Na isti konferenci se je prvič zaslíhal izraz »Tretji svet«. Države Latinske Amerike se bandunške konference niso udeležile, pač zato, ker niso bile države »novega kova«. Toda kmalu je postalo jasno, da se večina teh držav po svojih političnih in ekonomsko socialnih razmerah bistveno ne razlikujejo od novo nastalih držav v Afriki in Aziji. Zato so se kasneje vse države Latinske Amerike uvrstile v blok neopredeljenih in so sodelovale na vseh konferencah, ki so jih sklicali v Beogradu (1961), Lusaki (1970), Alžiru (1973), Colombu (Sri Lanka, 1976) in Havani (Kuba, 1979). S havansko konferenco pa se je ta enotnost zelo omajala, da ne rečemo razbila, ker je prevladala Castrova teza, da je Sovjet-

ska zveza »naravni« zaveznik »Tretjega sveta« proti Titovi tezi, da bi te države še naprej vztrajale na poti stroge »ekvidistance«.

V Havani je prišlo tudi v ospredje dejstvo, da se tudi države »Tretjega sveta« po ekonomskih možnostih močno razlikujejo med seboj. Dočim nekatere razpolagajo z ogromnimi dohodki, jim ga prinaša izvoz surovin (zlasti petroleja), pesti druge resnična revščina, životarijo na podlagi primitivnega poljedelstva, ki pa je spričo slabih klimatskih in ekoloških razmer popolnoma nezadostno tudi za domače potrebe.

Začel se je tako govor o nekem »četrtem«, skrajno zaostalem svetu. Države Latinske Amerike — z izjemo Argentine, Urugvaja in Venezuele — spadajo pravzaprav v ta četrti svet.

Zaostalost in revščina

Glavna značilnost za države Tretjega ali bolje Četrtega sveta je splošna tehnična, socialna in kulturna zaostalost, seveda pa tudi velika revščina. Težko je analizirati vzroke za takšno stanje. Mnogoteri vzroki so globoko zasidrani v kulturni in politični preteklosti teh držav. Popolnoma zgrešena in očitno krivična je trditev, da gre predvsem za ljudstva, ki se rada vdajajo brezdjelju in lenobi. Brez dvoma je lenoba tudi navzoča, vendar ne kot prvi vzrok, marveč kot posledica nekega nezdravega okolja. Najbolj boleča rana, ki pretrese vsakega človeka, ko pride v stik s tem ljudstvom je lakota, zlasti če ta zadeva otroke ali mlade matere. V tem primeru se človeku zdijo skoraj ironične razne statistike dietologov, ko nam govorijo o zadostnem ali nezadostnem številu kalorij v ljudski prehrani posameznih držav. In vendar je tudi to potrebno, če si želimo ustvariti neko popolnejšo sliko o »stopnji« lakote, ki tare neko deželo. Znano je, da potrebuje normalen človek, tudi če ne opravlja težkih del, okoli 3000 hranilnih kalorij. V Latinski Ameriki na 20 držav sta samo dve, Argentina in Urugvaj, ki sta dosegli komaj zadovoljivo normo. Za vse druge velja kot

pavšalni indeks 2500 kalorij, nekatere (Haiti, Bolivija) pa komaj 2000 kalorij. To pomeni lakoto za ogromno večino prebivalstva.

Vzemimo še drugo »lestvico«, po kateri lahko ugotavljamo ekonomsko stanje nekega naroda. To lahko naredimo na podlagi srednjega letnega dohodka na osebo izračunano v ameriških dolarjih. Tako npr. v Jugoslaviji, ki zaradi svojega zaostalega juga spada v Evropi med revnejše dežele, pride po zadnjih statistikah okoli 1500 dolarjev letnega dohodka na osebo. Prava malenkost, če ga primerjamo s 5-7000 dolarji, ki jih povprečno prejema državljan bogatejših držav na Zahodu (ZDA, Švica, Holandska). Vendar je primer Jugoslavije zadovoljiv, če ga primerjamo s 500-600 dolarji, ki jih prejme prebivalec Kolumbije, Perúja ali Srednjeameriških republik. V praksi to pomeni, da množice ljudi denarja sploh ne vidijo in si ničesar ne morejo kupiti.

Velik dokaz zaostalosti je visoka stopnja nepismenosti. Znano je, da je nevednost mati mnogih moralnih in materialnih zablod. Nepismenost je praktično odpravljena v Sloveniji, dočim je v ostali Jugoslaviji še vedno okoli 17 odstotkov analfabetov. V nekaterih državah Latinske Amerike pa število nepismenih niha med 20 in 60 %. Vendar je treba priznati, da je Latinska Amerika v tem oziru in to prav po zaslugi privatnih katoliških šol in zavodov precej na boljšem od afriških in južnoazijskih držav (Gabon 80 % Bangladeš 70% analfabetov).

Nadvse žalostna je slika, ki nam jo Latinska Amerika kaže na področju higiene in zdravstva. Predvsem gre za ozemlje, ki je povečini v ekvatorialnem pasu, kar pomeni, da v njem prevladujejo slaba, za belega človeka še posebno nezdrava podnebja. Malaria (paludizem), amebiaza (driska), anemija, gobavost so splošno razširjene bolezni, ki ne samo krajšajo ljudem življenje, temveč jim skozi vse življenje pijejo moč in energijo za sleherno delo. In

vendar — tu ne gre za neizogibno zlo. Izkušnja uči, da so vse te bolezni ozdravljive, kakor je ozdravljiv ves ambient, v katerem se te bolezni pojavljajo. Zelo pomanjkljiva je zdravniška pomoč. Naj velja samo sledeči podatek: V Braziliji (ki pa je v Latinski Ameriki na boljšem) pride en zdravnik na 2100 prebivalcev in ena bolnišnica postelja vsakih 200. To je točno polovico tega, kar se na splošno smatra za minimalno potrebo (en zdravnik za 1000 in ena postelja za 100 prebivalcev).

Zgodovinske odgovornosti za neurejene razmere

Na slovesnosti v mestu Santo Domingo (12. okt. 1984) so najvišji predstavniki latinsko ameriškega sveta, pa tudi tisti iz Španije in Portugalske ter

Albert Miklavec

PREDPOLETJE

*Nedopovedljivo je
kako pomlad dorašča
v doganljivost predpoletja:
cvet se spreobrača v sad,
vzbrsteli mehki lističi
že rastejo v široka pljuča,
ki oživljajo orjaške hraste,
drobne korenine iščejo
kot nenasitna usteca
in srkajo sokove
kot slastno mleko
iz nabreklih grudi
matere zemlje...*

*Dan na dan strmim
v ta obred rasti
in vzhajanja življenja
in nestrpno koprnim
po milosti doznanja,
da se prebudim
v svetlost spoznanja,
ker je nepojmljivo
in nedopovedljivo,
kar se tu dogaja
v predpoletnih dneh,
ko pravi čudeži
so kakor na dlaneh.*

Skupina izletnikov
iz mavhinske župnije
v Benetkah
septembra 1986

sam papež Janez Pavel II., vsak po svoje priznali zgodovinsko odgovornost svojih prednikov.

Javno mnenje že od nekdaj vali vso odgovornost na kolonialistično Španijo. Iz primerjave s Severno Ameriko nekateri kar hitro prihajajo do enostavnega zaključka: »Tam so gospodarili Anglo-Saksonci in je vse v redu; na jugu celine pa so gospodarili Španci oz. Portugalci in je vse narobe.«

Zdi se, da so bile gospodarske sposobnosti germanskih Anglo-Saksoncev res večje od latinskih Špancev, toda tako presojanje je dokaj enostavno. Upoštevati moramo, da so bile v Severni Ameriki klimatske razmere neprimerno boljše od tistih, ki vladajo na jugu celine in da ni domače prebivalstvo (Indijanci) predstavljalo velikih ovir za sistematično kolonizacijo, ker je bilo precej primitivno in redko naseljeno. Zato so jih Evropejci kratkotalo izgnali ali celo iztrebili. Španci so pa v Mehiki, Kolumbiji in Perúju naleteli na gosto naseljena področja, na narode z višjo kulturo, ki pa je že vsebovala vse osnove globokega socialnega razlikovanja. Tudi Angleži, kjer so naleteli na slične razmere niso naredili »čudežev«, kot nam dokazuje položaj v bivših kolonijah v Afriki (Nigerija, Uganda) ali v Aziji (Indija in Bangladeš) itd.

Španski duh odkrije, podjarmi in opustoši Ameriko

Ko je Krištof Kolumb leta 1492 odkril Ameriko, je Španija bila na višku svoje državniške moči. Domače meje so bile pretesne za to veliko notranjo moč, ki je vodila pirenejski narod, da bi izpolnil svoje poslanstvo, za katerega se je čutil poklicanega (španski mešijanizem).

Sloviti kardinal in državnik Cisneros, pravo poosebljenje kastiljskega duha je bil preusmeril politiko kraljice Izabele v dvojni cilj: osvoboditi Španijo vsake tuje nadoblasti (Arabcev in Judov) in zedinini pirenejski polotok na strogo verski oz. cerkveni podlagi. Njegova je bila tudi zamisel neke svetovne katoliške monarhije pod vodstvom Španije; zamisel, ki sta jo kasneje skušala izvesti Habsburžana Karel V. in Filip II. Veliki načrti seveda zahtevajo veliko denarja. Zato so španski vladarji podeljevali naslove »adelantado« (prvak) in »guverner« tistim pomorščakom, ki so obljubljali in dejansko prinašali španski kroni največ bogastva.

Zato ni čudno, če se je doba osvajanje spreminila v dobo sistematičnega pustošenja in uzakonjenega roparstva. Verski fanatizem pa je bil le preteza, s katero so »conquistadores«

(osvojevalci) skušali »poplemenititi« svoje podvige.

»Ne, ni jih gnala krščanska pobuda,« pravi največji poznavalec španske duše Lope de Vega, »temveč grabežljivost in častihlepnost.«

Španska uprava v kolonialni dobi

Špansko oz. portugalsko gospodovanje je trajalo celih 300 let. Po kratki dobi osvajalnih bojev so se razmere umirile in v neki meri normalizirale. Grabežljivosti je bilo konec že zato, ker ni bilo več kaj grabiti, pa tudi zato, ker je ekonomska dejavnost počasi prešla v roke »kreolov«, to se pravi belcev, potomcev španskih osvajalcev, ki matični Španiji niso bili več naklonjeni, čestokrat pa sovražni. Najbolj donosna panoga je bilo rudarstvo. Pridobivanje zlata, srebra in bakra je bilo posebno ugodno v Andih. Še vedno je večji del dohodkov pripadal guvernerjem in španskemu kralju.

Temelj ekonomske dejavnosti je pa bilo poljedelstvo, ki je ostalo na ravni domače uporabe. Zato ni bilo lakote v deželi! Španci so ohranili agrarni sistem, ki je vladal za časa indijanskih cesarstev (Inkas, Azteki). Mesto indijanskega veljaka-upravnika je prevzel španski »encomendero« (poverjenik), ki pa je polagoma postal edini lastnik njemu »poverjene« zemlje. Tako so nastala veleposestva s tisoči kolonov Indijancev, kar do neke mere traja še danes.

V 300 letih se je življenje v Latinski Ameriki le malo spremenilo. Zavoljo trgovskega monopola je bilo kolonijam prepovedano kupčevati z drugimi državami izven Španije, prav tako je bilo »vsled kulturnega monopola (inkvizicija) — prepovedano uvažanje tujih knjig, prepovedan tudi vstop Judom, drugovercem in še celo misijonarjem, ki niso bili Španci. Edino za časa Karla V., ki je bil tudi nemški cesar, je prišlo v deželo večje število nemških jezuitov, med temi tudi nekaj slovenskih.

V glavnem je življenje potekalo mirno. Skoro vsa celina je bila odmak-

njena od svetovnih dogodkov. Odnosi gospodarjev do svojih kolonov niso bili surovi, pač pa paternalistični. Slo-neli so pač na krščanskih tradicijah, saj so bili eni in drugi zelo verni. Kreolski veleposestniki so bili v mnogih primerih še kar radodarni. Vzdrževali so cerkve, podpirali sirote in reveže. Seveda je bilo tudi res, kar je neki satirični pesnik dal napisati na grob takega bogataša: »Sirotam in revnim je bil dobitnik, še prej pa je sirote in reveže ustvaril.«

Latinska Amerika v novejši dobi (1820-1985)

Narodi Latinske Amerike so se uprli Španiji in Portugalski po Napoleonomem vdoru v Španijo. Hudi boji so se zavlekli dobrih deset let (Bolivar, San Martin). Iz nekdanjih kolonij je nastalo kar 18 novih držav. Družbeni položaj se je pod mnogimi vidiki poslabšal. Svobodomiselne ideje francoske revolucije, ki so se spočetka širile v novih republikah niso ustvarile, kot so si bili želeli razni »osvoboditelji« prave demokracije, temveč neko nemirno stanje stalne anarhije. Poljedelstvo je nujno prešlo iz primitivne oblike proizvodnje za domačo uporabo v proizvodnjo za izvoz. Beg s podeželja v mesta je stalno naraščal, v zadnjih 50 letih pa je zadobil naravnost pošastne obsege. Mesta kakor Sao Paulo, mehiško glavno mesto, Bogotá, Lima, ki so v začetku tega stoletja štela komaj nekaj stotisoč prebivalcev so danes kaotični aglomerati, ki presegajo 10 milijonov ljudi (mehiška prestolnica baje 18 milijonov!).

V mestih se je seveda razvila tudi industrija, ki je večkrat v rokah tujega kapitala (večnarodne družbe). Te so vpeljale v teh deželah še posebno nečloveške oblike izkoriščanja.

Odgovornost katoliške Cerkve

Za položaj v Latinski Ameriki mnogi dolžijo tudi katoliško Cerkev. Njihova teza je enostavna: Katolicizem je bila edina vera, ki je imela dostop

in vpliv na španske kolonije v Ameriki, torej je tudi odgovorna in sokriva za sedanji žalostni socialno-ekonomski položaj.

Trditev ni popolnoma brez podlage. Papež Janez Pavel II. je v govorih, ki jih je imel na svojih potovanjih po Latinski Ameriki priznal, da ni Cerkev v Latinski Ameriki povsem izpolnila svojega poslanstva; škofove, duhovnike in sploh vernike je večkrat pozval, naj si na vso moč prizadevajo, da nadomestijo, kar je bilo zamujenega.

Pripomniti pa je treba, da je Cerkev v Latinski Ameriki zagrešila nekaj nasprotnega, kakor si domišljajo nekateri današnji površni antiklerikalci. Ni bilo preveč politike, temveč, če hočemo, premalo.

Znano je, da je katoliška Cerkev skozi stoletja ohranila neodvisnost od svetnih vladarjev. Prav v tem se razlikuje npr. od bizantinske Cerkve, ki je bila »zvesta služabnica« bizantinskega cesarja in je s cesarstvom uspevala, pa tudi propadla. Podobno usodo je doživela ruska pravoslavna Cerkev.

V Latinski Ameriki bi podobna usoda doletela tudi katoliško Cerkev. Toda Rim se je iz velikega zaupanja v »katoliško« špansko monarhijo praktično odpovedal nadzorstvu nad Cerkvijo v španskih kolonijah. Vodstvo te Cerkve je bilo poverjeno španski vladi.

Bolj kot od Apostol. sedeža je Cerkev bila odvisna od »Consejo de Indias« (Svet za Ameriko), katerega sedež je bilo obmorsko mesto Cadiz. Od tega »veleurada«, ki je sčasoma zrasel v zabuhlo in neokretno pošast, so bili odvisni vsi kolonialni uradniki od podkraljev, guvernerjev in sodnikov do škofov in redovniških provincialov. Da, tudi teh slednjih, kajti uprava cerkvâ je bila v smislu posebnega sporazuma med španskim kraljem in papežem (Patronato Real) podrejena španski vladi. Bila je doba, ko so v Rimu komaj vedeli, kdo je škof določenega mesta v Latinski Ameriki, ali katere so meje neke južnoameriške škofije.

»Patronato Real« je bil skozi stoletja prava cokla na nogah Cerkve in glavni vzrok, da se je poslanstvo Cerkve večkrat omejilo zgolj na obredno področje. »Patronato Real« je bil podpisan leta 1753; izvajali so ga pa že od časov Krištofa Kolumba. Resnici na ljubo pa je treba priznati, da so v Cerkvi vedno bile tudi osebe in ustanove, ki se niso udinjale uradnim versko-političnim smernicam, temveč so s pogumom delovale v korist Indijancev in prebivalstva sploh v pravem krščanskem duhu. Naj omenim samo slavnega p. Bartolomeja Las Casasa in pa nadvse originalne socialne podvige jezuitov (Družbe Jezusove).

Na praznik sv. Jožefa
goriški nadškof
p. A. V. Bommarco
mašuje v nabrežinskih
kamnolomih

P. Bartolomej Las Casas. Ta je brez dvoma ena največjih osebnosti v zgodovini Latinske Amerike. Znan je kot neutrudljiv zagovornik pravic ameriških domačinov. V Latinski Ameriki ga imajo za svetnika, uradna Španija pa ga še danes nekako ignorira, češ da je s svojimi spisi (Črna knjiga o Ameriki) čez mejo očrnil vso špansko dejavnost v letih odkritja in osvajanja Latinske Amerike. Očitani so mu, da je judovskega pokolenja in kot tak, bolj kot prijatelj Indijancev sovražnik Špancev. Las Casas si je silno prizadeval, da bi olajšal življenje domačinov. Bajje je sedemkrat preplul Atlantski ocean in se osebno javil na dvoru cesarja Karla V. in ga v silovitih govorih obveščal o grozodejstvih, ki so jih španski kolonizatorji izvajali nad nedolžnim ljudstvom. Njegovo delovanje ni bilo vedno uspešno, vendar je dosegel, da se je tudi dejansko uveljavilo dvojno načelo:

1. Indijanec je in ostane svoboden človek, ki ga noben Španec pod nobenim pogojem ne more in ne sme usuznjiti (za sužnje so Španci lahko imeli samo afriške črnce).

2. Nobenemu Špancu ni dovoljeno, da bi s silo odgnal Indijanca zemlje, na kateri živi. (Narobe kot v Severni Ameriki).

Protestantski in sploh protikatoliški zgodovinarji le premalo upoštevajo zasluge Las Casasa. In vendar, če so še danes planote v Mehiki, v Srednji Ameriki, v Peruju in Boliviji gosto naseljene z indijanskim prebivalstvom gre ta zasluga predvsem patru Las Casasu.

Jezuitsko »kraljestvo« v Paragvaju

Jezuitski red je morda napisal najlepša poglavja v zgodovini Južne Amerike. Jezuiti niso bili podložni ne cerkvenim ne političnim oblastem. Odvisni so bili od svojih predstojnikov v Rimu. Jezuitske ustanove, zlasti šole so postale prava žarišča kulture in dobrotelnosti. Jezuiti so bili predvsem veliki branitelji in civilizatorji Indijancev. V mnogih krajih jim je upelo, da so lah-

ko upravljali indijanska ozemlja neodvisno od vsake druge oblasti. Najbolj znan primer so »jezuitske redukcije« v Paragvaju in južni Braziliji. Tu so ustanovili pravo državo, ki je po svoji ureditvi zbudjala občudovanje takih brezverskih pisateljev in mislecev kot so bili Voltaire in D'Alambert.

Začelo se je okoli leta 1609, ko je bivši lizbonski pridigar p. Antonio Vieira (danes blažen) začel zbirati indijanska plemena v porečju rek Parana in Paragvaj. Pobudo je uradno potrdil kralj Filip II.

Kot vzgojitelji in organizatorji so se patri izkazali za prave učitelje. V kratkem času so zbrali na »svojem« ozemlju nekaj stotisočev Indijancev, jih udomačili in pokristjanili. Gradili so številne vasi (redukcije), zidali cerkve, šole in samostane; močvirja in goščave so se umaknile dobro obdelanim vrtovom in polju. Vladal je red, splošna poštenost in velika verska gorečnost. Zemljišča so bila skupna last. Vsaka družina je sicer dobila kos zemlje v lastno obdelovanje in uporabo, toda del delovnih ur so morali žrtvovati za potrebe skupnosti. Sem je spadala graditev javnih poslopij in oskrba sirot, bolnih in starih.

»Jezuitsko kraljestvo« v Paragvaju je trajalo 158 let.

Propadlo ni samo po sebi, temveč je bilo nasilno ukinjeno. Leta 1767 je španska (framasonska) vlada izgnala jezuite iz svojih kolonij. Isto je storila Portugalska.

Paragvajskim jezuitom so očitali, da ovirajo trgovino s Španci, da so silno obogateli, da pripravljajo upor proti Španiji.

Izgon misijonarjev ni prinesel nobenega izboljšanja ne za pokrajino kot tako, ne za Špance še manj pa za Indijance. Beli koloni, ki so prevzeli mesta redovnikov so propadli. Nekdaj cvetočo deželo so kmalu prekrile džungle in močvirja. Indijanci, če niso zbežali v gozdove, kjer še danes tavajo, so umirali po plantažah nenasitnih novih gospodarjev.

Kamnoseško delo
domačih umetnikov
v Nabrežini

Danes v Latinski Ameriki

Vrnimo se k današnjemu stanju v Latinski Ameriki. Položaj postaja nevzdržen. Drastične reforme so nujno potrebne. Sicer je Latinska Amerika že od nekdanj dežela revolucij. Vsaka država je v dobrem stoletju doživela vsaj 50 vojaških udarov. Seveda je šlo največkrat le za »zamenjavo na vrhu«.

V zadnjih desetletjih so v južnoameriški družbi nastala bolj resna in globoka trenja; jasen opomin, da se bližajo hudi in odločilni pretresi. Kot se rado dogaja v teh primerih, prevladujejo gibanja, ki silijo v skrajnosti. Skrajno desnico tvorijo sloji, ki bi hoteli na vsak način ohraniti stari red in z njim svoje privilegije in blagostanje. Opirajo se največkrat na vojsko, pomoč pa jim je večkrat nudila Severna Amerika.

V opoziciji so razne demokratične sile, toda večkrat je najbolj aktivna skrajna leвица marksistov, katerih cilj je popolen socialni prevrat (revolucija). Pomoč dobivajo iz Sovjetskega bloka, zlasti z Kube. S svojimi preuranjenimi terorističnimi podvigi postanejo večkrat najboljši izgovor za drastične reakcije desničarskih diktatur.

Primer Argentine. Prvo važnejšo so-

cialno revolucijo v Južni Ameriki je izpeljal leta 1946 Juan D. Perón. Peronizem je bil v notranjih zadevah usmerjen v nekak nacional-socializem po fašističnem kovu, na zunaj se je boril proti gospodarski nadvladi Severne Amerike nad Južno. Peronovi revoluciji je navzlic pogrēskom (n.pr. prisiljena in nedonosna industrializacija) treba priznati, da je prva v Južni Ameriki zlomila vsemogočno oblast krajevne aristokracije veleposestnikov ter včlenila v politično življenje delovne množice sestavljene predvsem iz evropskih priseljencev in njihovih potomcev. Po Peronu se je začela organizirati skrajna leвица. Po mestih so nastopile skupine takozvanih »tupamarosov« (Tupak Amaru je bil indijanski upornik proti španski nadvladi), ki so hoteli po zgledu italijanskih »rdečih brigad« z umori uglednih in povsem nedolžnih oseb strmoglaviti vlado in ves demokratični sistem.

Obsojanja vredne akcije tupamara-sov pa so izvale naravnost blazno reakcijo konservativnih sil. Pod vojaško diktaturo generalov Videle in Viole je zavladata v Argentini strahovlada kakršnih je bilo le malo v zgodovini človeštva. Vojaštvo in policija sta imela proste roke za vsako grozodejstvo. No-

KRIZANTEME

*Tiho,
neslovesno
so rastle krizanteme
od spomladi
čez poletje
na grobovih
naših dragih,
noseče v sebi cvet
hvaležnega spomina
in ljubezni ...*

*Tako so rastle
v meni,
v tebi,
v vseh
tihе prošnje
in se razcvetele
v sveti čas
novembrskih obiskov:*

*krizanteme
hvaležnega srca.*

ben človek, ki bi bil le malenkostno osumljen, da simpatizira za socialno reformo (tudi krščansko) ni bil varen, da ga ne odpeljejo, mučijo in ubijejo. Tako je izginilo nekaj desetstisočev ljudi (desaparecidos). Argentinski uzorec so posnemale še druge države, npr. Brazilija, Urugvaj, Bolivija in v nekoliko drugačni obliki Čile.

Primer Kube. Ko je Fidel Castro dne 8. januarja 1959 vkorakal v glavno mesto Kube Havano in strmoglavil diktaturo polkovnika Batiste, ni še imel jasnih pojmov, kakšno obliko naj bi zadobila njegova vlada. Bil je vsekakor za agrarno reformo in za večjo neodvisnost od ameriškega kapitala. Bil pa je tudi demokratičnega mišljenja in katoliškega prepričanja. Ko se je boril v gorah Sierre Madre je pri sebi imel kaplana. Tudi komunisti so mu nasprotovali. Krivda, da je Castro polagoma zašel v objem Sovjetske zveze pade na Združene države Amerike, ki so bile prepričane, da bodo lahko Kubo

ohranili v nedogled v svoji odvisnosti.

Kuba je tako postala odskočna deska za komunistično revolucijo po vsej Latinski Ameriki. Toda kubanski »model«, ki je spočetka vzbujal veliko navdušenje, danes ne privlačuje več. Dežela se je militarizirala, ni pa izboljšala svoje ekonomije; veliko je pomanjkanje potrošniškega blaga ali pa je silno drago. Tudi za Kubo so značilne dolge vrste ljudi pred trgovinami za nakup najnujnejših potrebščin. Pač pa deluje na račun Sovjetske zveze okoli 50.000 kubanskih vojakov v tujini, v Angoli, Etiopiji, Mozambiku in drugih afriških deželah.

Castrovo upanje v Latinski Ameriki so le gverilske enote, ki pa ne uživajo podpore niti s strani najrevnejših slojev.

Primer Nikaragve. Največji uspeh je kubanska politika dosegla v srednje-ameriški republiki Nikaragvi. V tej državi so skozi 20 let samovoljno vladali člani iz družine Somoza. Ljudstvo je Somoze sovražilo, a se jim ni moglo upreti. Po hudem potresu, ki je leta 1972 razdejal Managuo je prišla v deželo ogromna tuja pomoč, ki so jo tuje organizacije v dobri meri nudile ljudstvu preko predsednika Somoze. Opozicijske sile so se tako okrepile, da so lahko proglasile več zelo učinkovitih splošnih stavk. Izkazalo se je, da so Somozi in njegovi popolnoma osamljeni in da jih tudi ZDA ne podpirajo več.

Zasluga za padeč Somoze (1979) pa nikakor ne gre samo sandinistični (komunistični) stranki. Učinkovito so sodelovale vse druge demokratične sile, v prvi vrsti sam managvijski nadškof Obando (danes kardinal). Toda sandinisti so iz Kube dobivali vojaške svetovalce in orožje. Počasi so iz vlade izpodrinili vse predstavnike nekomunističnih strank. Še celo general Pastora, glava upora proti Somozi je zbežal v tujino. Sandinisti so zdaj nastopili tudi proti Cerkvi. Podpirali so le narodno »Cerkev« in nekatere duhovnike celo imenovali za vladne ministre.

Vidci iz Medjugorja (Jugoslavija), katerim naj bi se prikazovala Mati božja. Od leve: Vicka, Jakov, Ivanka, Mirjana, Marija in Ivan

Primer El Salvadorja. Vsa Latinska Amerika tvega, da bi v naslednjih letih zdrknila v tragičen položaj, v katerem se je v zadnjih časih znašla mala Salvadorska republika. Po eni strani so še vedno močne desničarske sile generala Romera, čeprav se je moral pod pritiskom ZDA odpovedati vladi. Vojaške tolpe krožijo po deželi in pobijajo levičarstva osumljene ljudi. Leta 1980 so pred oltarjem ubili salvadorskega nadškofa msgr. Romera.

Po drugi strani pa niso nič boljši komunistični gverilci. Brezobzirno se maščujejo nad ljudmi, ki so komaj kaj imeli opravka z vojaki. Tako je v tej nesrečni deželi, ki šteje komaj štiri milijone prebivalcev bilo umorjenih okoli 30.000 tisoč oseb, po večini revnih podeželskih kolonov. Ljudstvo, ki si sicer želi socialnih reform je sito nasilnih skrajnežev, pa naj si bodo katekole barve. To se je dokazalo pri zadnjih volitvah (1984). Kljub ustrahovanju, ki je prihajalo iz obeh strani se je ljudstvo masovno (80 %) udeležilo volitev ter izbralo za predsednika države Napoleona Duarteja, voditelja še nedavno ustanovljene Krščanske demokracije. Seveda, v sedanjih razmerah naloga novega predsednika ni lahka. Le težko bo izpeljal svoj umerjen, toda napreden socialno-politični program.

Zadržanje Cerkve

Janez Pavel II. je prvi papež, ki se je z veliko prizadevnostjo začel zanimati za dogajanja v Latinski Ameriki. Dobro se zaveda, da se tam odloča v veliki meri bodočnost katoliške Cerkve, saj je Latinska Amerika edini skoro povsem katoliški kontinent, pa bo kmalu predstavljal polovico vseh katoličanov na svetu. Kmalu po svoji izvolitvi (januarja 1979) se je podal v Mehiko in se udeležil konference vseh latinskoameriških škofov v Puebli.

Že takrat je škofom začrtal svoj idejni program za Latinsko Ameriko:

1. Več pastoralnega prizadevanja za rast in poglobitev verskega življenja. Večja krščanska zavednost bo ustvarila boljše ljudi in samo boljši ljudje bodo lahko ustvarili boljši svet.

2. Cerkev naj predvsem posveti vse svoje sile revnim in zatiranim slojem. Ves svoj prestiž (ki je v Latinski Ameriki zelo velik), naj zastavi v obrambo človeka, se pravi človečanskih pravic. Bori naj se za bolj pravično socialno ureditev, ne da bi se neposredno vmešavala v politično dejavnost. V nobenem primeru naj se Cerkev ne povezuje z določeno politično stranko. Duhovnikom pa je sploh prepovedal prevzem vodilnega mesta v politiki.

3. Cerkev je proti vsakemu nasilju,

s katerekoli strani naj prihaja. Cerkev ne verjame, da se položaj lahko izboljša z nasilnim prevratom. Dolgotrajne državljanske vojne povzročajo med ljudstvom ogromno trpljenja, njihov končni izid pa je navadno nova diktatura, ki prav tako zatira svobodo in človekovo dostojanstvo.

Papežev nauk je padel na rodovitna tla. Versko življenje se je v zadnjih letih zelo poglobilo. Mnogi škofje so se odpovedali svojim škofijskim dvorcem sredi mesta in se preselili v skromne domove med revnimi v predmestjih. Mnogi veliki zavodi (jezuitov, šolskih bratov, salezijancev), ki so prej služili samo mladini iz boljših družin, so danes središče za vzgojo, zdravstveno in pravno pomoč revnejšim slojem. Stroške zato nosijo predvsem nemška in ameriška Caritas, pa tudi — in to je vzpodbudno — razne krajevne organizacije. Med laiki so se vpeljale in utrdile nove stranke, ki se navdihujejo s krščanskimi socialnimi načeli. Toda v Cerkvi sami so se pojavile tudi senčne strani.

Teologija osvoboditve

Omenili smo, kako je bila Cerkev, zlasti na deželi, skozi stoletja odvisna od veleposestnikov, ki so dejansko edini gradili in vzdrževali cerkve. Večini duhovščine, na splošno bolj malo izobraženi, se je ta položaj zdel čisto normalen. To je trajalo skoraj do današnjih dni. Iz tega mirnega sna je južnoameriško Cerkev prebudil dvojni alarm: Castrova revolucija na Kubi in drugi vatikanski cerkveni zbor.

Škofje, duhovniki in katoličani so zdaj spoznali, koliko so zamudili. Vrgli so se na delo z Latincem prirojeno vročernostjo. Žal, pa delo ni bilo pravilno vzklajeno ali uravnano. Nastali so spori in razprtije. Začelo se je v Kolumbiji (in, kot kaže, se je v Kolumbiji z zadnjim papeževim potovanjem, zadeva morda tudi končala).

Leta 1966 je kolumbijsko javnost pretresel nenavaden dogodek. Sloviti univerzitetni profesor in duhovnik Ca-

milo Torres je pozval vse »prave« kristjane, naj z orožjem v roki izsilijo od vlade agrarno reformo. Sam se je podal med partizane in v spopadu z uradno vojsko tam tudi padel. Ime Camila Torresa je za vse revolucionarne sile v Južni Ameriki takoj postalo simbol edino »pravega« kristjana, edino »pravega« duhovnika.

Dve leti kasneje 1968 se je v Medellinu (vedno v Kolumbiji) prvič sestala konferenca vseh škofov iz Latinske Amerike (CELAM). Izid konference pa je bil precej dvoumen. Morda pod vplivom Camilo Torresove geste je večina škofov izrazilo če ne odobravanje pa vsaj »razumevanje« za nasilne nastope tlačnega ljudstva. Papež Pavel VI. konference v Medellinu ni obsodil, a znano je bilo, da je bil nad izidom konference globoko užaloščen.

Toda kmalu je postalo jasno, da konferenca v Medellinu ni prinesla dobrih sadov. Skoraj po vseh državah so se vnele »gverile«, v katere so bili zapleteni tudi duhovniki. Dokazalo pa se je tudi, da se sodelovanje s skrajnimi levičarji (komunisti) stalno konča s popolno zmago marksističnih načel in z dosledno odstranitvijo katoliških sodelavcev.

Leta 1979 so se škofje Latinske Amerike drugič sestali v Puebli v Mehiki. Konference se je udeležil tudi papež Janez Pavel II. Vendar se polemika tudi zdaj ni poglela. Papeževo vabilo, naj se vsa Cerkev zavzame za odpravo krivičnega stanja je na svoj način odjeknilo pri nekaterih katoliških filozofih in teologih. Boju za pravičnost so hoteli dati neko ideološko-versko podlago. Imenovali so jo teologijo osvoboditve. Škoda, da so mnogi v tem oziru šli predaleč. Nekateri nauki, če bi se uveljavili, bi razbili enotnost vesoljne Cerkve. Za nekatere je marksistično pojmovanje družbe edina »znanstvena« oblika družbe same. Kristus naj bi bil poslan od Boga kot novi Mojzes, da osvobodi vse zatirane pred tujimi in domačimi zatiralci. In to je vse, ali skoraj nič o osebnem grehu,

potrebi spreobrnitve in večnemu življenju. Praktično to je neke vrste ateizem.

Teologija osvoboditve je v Latinski Ameriki povzročila veliko zmedo. Poseg Vatikana je bil potreben in, na splošno, tudi zaželjen. Bil pa je po svoji obliki nenavaden in izredno umirjen. Nobene papeške bule, ki bi spominjala na »Exurge Domine« (1520) proti Lutru ali »Pascendi« (1907) proti modernizmu, temveč preprosto pismo z navdili, (Instructio 22. marca 1986), kako presojati razna stališča nekaterih predstavnikov takozvane teologije osvoboditve. Torej ni bilo nobene obsodbe, nobenega izobčenja, nobene cerkvene kazni. In vendar je komunistični in sploh levičarski tisk dvignil krik in vik o nekem razkolu med Rimom in latinsko-ameriško Cerkvijo.

Toda nekaj dni pozneje so časopisi prinesli vest, da se je pater Boff — glavni predstavnik brazilskih teologov — sestal s kardinalom Ratzingerjem v Rimu. V predsobi so ga čakali časniki. Prišel je ves miren in nasmejan. Na vprašanje: »Ali je kakšno izobčenje na vidiku?«, je odgovoril: »O tem ni govora! Samo napet razgovor, ne lahek dialog, vendar dialog...« Pozneje je priznal, da nekatere njegove trditve niso dovolj jasne in pristal na enoleten »spoštljiv« molk.

Najbolj energično in jasno stališče v tej zadevi je papež Janez Pavel II. zavzel v svojem zadnjem potovanju v Južno Ameriko, v Kolumbijo (1986). Takoj ko je prišel v Bogotá so ga predstavniki gverile zaprosili, naj jih uradno sprejme v avdienco. Papež je prošnjo odklonil, a v svojem prvem govoru pred milijonsko množico pozval vse upornike, naj odložijo orožje in prisedejo k skupni mizi na odkrit razgovor.

V Medellinu je med drugim poudaril: »Iz tega mesta, v katerem je pred 20 leti vsa latinsko-ameriška Cerkev sklenila, da se bo na poseben način posvečala ponižanim slojem, kličem na delo vse krščanske ustanove! Obnovite vaše sile in ne odnehajte v borbi za boljše socialne razmere v deželi... toda (je v očitni polemiki s teologi dodal)

ne pozabite, da Cerkev v svojem socialnem delovanju ne potrebuje nobenih izposojenk iz tujih ideologij, zlasti ne iz tistih, ki so protikrščanske v svojem bistvu!«

V Popayanu se je papež med drugim zavzel za ohranitev vseh kulturnih značilnosti indijskih plemen, zlasti še njihovega lastnega jezika.

Ko se je v Barrankilji poslavljaj od Kolumbije je papež vzkliknil: »Umolknite naj orožje! Prijateljsko si stisnite roke! Po tolikih letih nasilja in trpljenja naj zavlada med vami vsemi tako zaželjeni mir! Vaša Cerkev je polna življenja in s svojo vero v Boga z zapanjem gleda v bodočnost!«

Zaključek

Latinska Amerika bo kmalu stopila v drugo poltisočletje svojega obstoja. O prvem poltisočletju lahko rečemo, da ga je v nekem smislu prespala. Na pragu druge polovice tisočletja se je ta ogromna dežela prebudila. Dobro se zaveda svojega položaja, zaveda se koliko je bilo zamujenega. Upati smemo, da bo v naslednjih letih našla svojo pot v boljšo bodočnost. Ne bo ji treba posnemati togih modelov, ki se ji ponujajo iz tujine in bi bili v protislovju z vsemi značilnostmi tega sicer lahkoživega, a na dnu zelo modrega ljudstva. Pri vseh spremembah smemo upati, da bo ostala zvesta svoji globoki krščanski tradiciji.

JOŽE ALEKSIJ MARKUZA

MIR

Mir

*je spokojnost
in večnost.*

*V željah srca
odmevi neba,
sonca in zvezd.*

Mir

*je to, kar želiš,
po čemer hrepeniš.*

Mir,

*skrivnostni dih,
koprnjenje duha.*

Spominski zapisi

MARTIN JEVIKAR

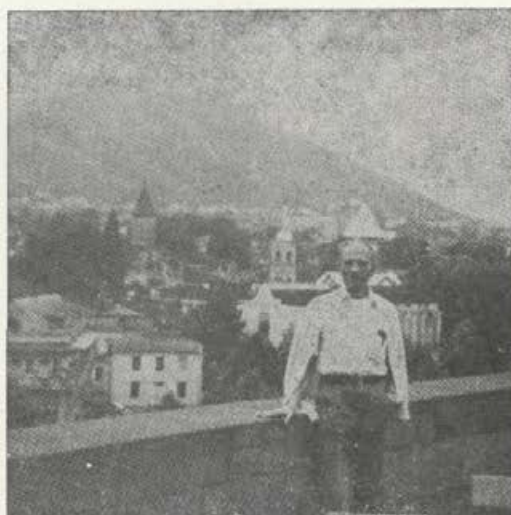
Prof. Ludvik Čepon

Dne 6. oktobra 1985 je umrl v bolnišnici v mestu Latrobe, Pennsylvanija, ZDA, prof. dr. Ludvik Čepon, strokovnjak za verstva na svetu. Rodil se je 28. avg. 1908 v Horjulu blizu Ljubljane, kjer je dovršil klasično gimnazijo in bogoslovje in bil posvečen 8. jul. 1934. Nadaljeval je študij in 1940 dosegel doktorat iz teologije z disertacijo *Doktrina sv. Avguština o stvarjenju*. V letih 1941-43 je študiral na papeškem Bibličnem inštitutu v Rimu in se poglobljal v pet orientalskih bibličnih jezikov, a tudi v moderne, da jih je govoril sedem. V letih 1943-45 je bil na Teološki fakulteti v Ljubljani docent za arabsko in svetopisemsko arheologijo, po vojni pa asistent-profesor za Sv. pismo v semenišču v Briksnu (1946-48).

Ko je prišel Čepon v Ameriko, je bil od 1957 do smrti prof. v St. Vincent College, Latrobe, Penn., za hebrejščino, nemščino in ruščino, od 1964 še za verstva Daljnega vzhoda. O počitnicah je veliko potoval, 1962 je obkrožil svet, da bi se seznanil s tujimi deželami, verovanji, ljudmi in razmerami. Sad teh spoznanj so tri knjige, ki jih je izdal v samozaložbi v Trstu, za prvo je poskrbel dr. Jože Prešeren, za ostali prof. Martin Jevnikar, ki jima je napisal tudi krajši uvod o avtorju in vsebini.

Prva knjiga so *Bežna srečanja z verami Indije, južnoameriških dežel in Japonske*, Trst 1964. V knjigi je predstavil tri velike vzhodne vere: hinduizem, budizem in šintoizem, njihov nastanek, nauke in razvoj.

V drugi knjigi *Vtisi in misli iz Rusije*, Trst 1982, je razgrnil sodobne ruske razmere in rusko pravoslavlje od začetka do današnjega položaja. V Rusijo je šel temeljito pripravljen dva-

Ludvik Čepon v Tiflisu

krat, da bi spoznal ljudi in razmere, brez predsodkov in vnaprejšnjih sodb. O tem je zapisal značilne besede: »Kar vidiš in najdeš v Rusiji, je v veliki meri odvisno od tvojega razpoloženja, od namena, ki ga hočeš doseči z obiskom. Skušal sem iskati in gledati v ruskem človeku najprej človeka.« In po tem načelu je napisana vsa knjiga.

V knjigi *Na pragu*, Trst 1985, je združil 23 razmišljanj o važnejših vprašanjih krščanske vere. Ustavlja se pri ateizmu, razvojni teoriji, pri človekovi podobnosti Bogu, pri izvirnem grehu, desetih zapovedih, osmerih blagrih, pri moralnih in etičnih naukih... V ekumenskem duhu jasno postavlja druge vere na njihovo mesto, češ da »niso napačne, so samo nepopolne, predstopnja do končne resnice, ki je krščanstvo... različne vere so kakor različne steze, ki vodijo k istemu cilju, kakor se različne turistične poti od raznih strani gore končno srečajo na vrhu, ki je končni cilj«.

Glasbeni zgodovinar Stanko Trobina

Dne 8. jan. 1986 je umrl na svojem domu v Metlečah pri Šoštanju na Stajerskem Stanko Trobina, župnik in profesor glasbe, zborovodja in glasbeni zgodovinar. Po rodu je bil Primorec, saj se je rodil 16. nov. 1907 v Volčah pri Tolminu. Osnovno šolo je začel 1914 na Ciril-Methodovi šoli v Krminu, ob vstopu Italije v prvo svetovno vojno pa se je družina preselila v Šoštanj. Nižjo klasično gimnazijo je dovršil v Ljubljani, višjo z maturo 1928 v Mariboru. Tu je študiral tudi bogoslovje in bil posvečen 10. jul. 1932.

Vzporedno z obveznim študijem se je Trobina vneto posvečal glasbeni teoriji in petju. Njegova prva glasbena mentorja sta bila v Ljubljani skladatelj Alojzij Mav in prof. Marko Bajuk, v Mariboru prof. Schweiger, regens chori Gašparič in glasbenik Hinko Druzovič. Pri Druzoviču je študiral šest let klavir, orgle, zborovodstvo in pel pri njegovem zboru (1926-32). Nato se je učil teoretično in praktično solo petje pri prof. Žagarju v Ljutomeru (1934-37), pri prof. Trostu v Ljubljani in pri prof. Justu Trobinovi v Mariboru (1937-40). Končno je s pomočjo Stanka Premrla končal Konservatorij v Ljubljani leta 1951.

Kot kaplan in katehet je služboval pri Sv. Juriju v Slovenskih goricah (1933-34), v Ljutomeru (1934-36), v Črensovcih (1936-37), v Čadranu-Oplotnici kaplan in katehet, župni upravitelj in župnik do 1968, ko je odšel na Gomilsko, leta 1981 pa zaradi bolezni v pokoj. V Čadranu ga je zajela druga svetovna vojna, med katero je veliko trpel, čeprav je bil eden redkih mladih duhovnikov, ki jih Nemci niso izselili. Imel je vrsto preiskav, odnesli so mu vse slovenske knjige, vse rokopise in mu prepovedali rabo slovenskega jezika pri verskih opravilih. Upravljal je še dve župniji, Prihovo in Kebelj, vse peš in pogosto v smrtni nevarnosti.

V vseh župnijah je dvigal versko življenje z misijoni, duhovnimi obnavljanji, z verskimi in glasbenimi prire-

ditvami. Povsod je vodil mešane, moške, mladinske in otroške pevske zборе, pospeševal pa je tudi ljudsko petje. Povsod je tudi veliko gradil in obnavljal cerkvena in župnijska poslopja.

Drugo njegovo področje je bila glasba, s katero je hotel dvigniti religiozne vrednote in slovensko kulturo. Bil je glasbeni estetik, kritik, muzikolog, solo pevec in zborovodja. Od 1965 do smrti je predaval na vsakoletnih seminarjih cerkvene glasbe cerkvenim pevovodjem v Mariboru, od 1979 je predaval glasbo na cerkveni glasbeni šoli v Mariboru. Istočasno je bil urednik Cerkvenega glasbenika.

Napisal je vrsto strokovnih člankov in razprav, največja verska in kulturna vrednota pa je njegova knjiga *Slovenski cerkveni skladatelji* z uvodom v cerkveno glasbo in njeno zgodovino (Obzorja Maribor 1972). To je prva knjiga na Slovenskem (311 str.), ki sistematično in izčrpno obravnava cerkveno glasbo v vseh njenih zvrsteh, slovenske cerkvene skladatelje od začetka do danes, kratko zgodovino katoliške in zgodovino slovenske cerkvene glas-

Stanko Trobina

be. Predstavil je kakih 270 slovenskih cerkvenih skladateljev, pri pomembnejših je podal njihovo življenje in delo z oceno in sliko. Knjigo so vpeljali v srednji glasbeni cerkveni šoli v Ljubljani in Mariboru.

Poleg tega se je Trobina uveljavljal v praktičnem glasbenem delu. S svojim lirično mehkim baritonom je nastopal v cerkvah in na prosvetnih odrih in izvajal solistične skladbe religiozne in svetne vsebine. S svojimi mešanimi, moškimi in mladinskimi zbori je priredil v cerkvah in dvoranah nad 130 koncertov. Harmoniziral je 24 ljudskih pesmi, a so mu jih uničili Nemci, napisal pa je tudi več religioznih in svetnih pesmi.

Duhovnik in politik Jožef Godina

Dne 16. jan. 1986 je umrl v bolnišnici v Gradcu duhovnik in politik Jožef Godina, rojen 12. maja 1898 v Črensovcih v Prekmurju. Stopil je med lazariste in bil posvečen 1925 v Ljubljani. Nekaj časa je vodil Misijonsko tiskarno v Grobljah, ki je bila med obema vojnama zelo delavna. Pozneje je prestopil med duhovnike ljubljanske nadškofije in se posvečal delavcem. Ob koncu prve svetovne vojne si je pridobil zasluge za priključitev Prekmurja Jugoslaviji, zato so ga Madžari obsodili na smrt.

Med drugo svetovno vojno se je z Gorenjskega umaknil v Ljubljano in se po sili razmer bolj posvetil politiki. Kot zastopnik SLS je prihajal tudi na Primorsko in povezoval protikomunistične vrste. Nato se je pomaknil v Rim, kjer je postal tajnik bivšega ministra dr. Mihe Kreka. Tudi na tem mestu je delal za Slovence doma in po svetu. S Krekom se je preselil v ZDA, kjer se je naselil v Clevelandu in delal kot duhovnik med slovenskimi izseljenci. Po upokojitvi je odšel v Marquette in nadaljeval delo, da bi postal škof Baraga svetnik. Leta 1969 se je Godina preselil v Pliberk na Koroškem, kjer je bil zadnja leta hudo bolan.

ab

Skladatelji Matija Tomc - umrl

Na predvečer slovenskega kulturnega praznika, v petek 7. februarja 1986 je v Domžalah umrl starosta slovenskih skladateljev prof. msgr. Matija Tomc, osrednja podoba slovenske posebej nabožne glasbe v našem stoletju. S pokojnim skladateljem je legel v grob obenem tudi zadnji predstavnik pomembnih slovenskih skladateljev, ki so vtisnili modernejši slovenski nabožni glasbi trajen pečat. Marsikdo je še upal, da bo med letošnjimi Prešernovimi nagrajenci tudi Matija Tomc. Gotovo bi si za svoje veliko in pomembno opravljeno delo na glasbenem področju to zaslužil, toda odšel je po neko drugo, višjo nagrado...

Matija Tomc se je rodil 25. decembra 1899 v Kapljučču pri Metliki na Belokranjskem. Gimnazijo je študiral v Novem mestu in v Ljubljani (škofijski zavodi). Potem je vstopil v seminšče in dokončal teologijo. Po posvečenju je bil najprej kaplan v Mokronogu, nato prefekt v Šentvidu. Obenem je študiral glasbo, najprej na konservatoriju v Ljubljani, nato pa tudi obiskoval Glasbeno akademijo na Dunaju (orgle, klavir, kompozicija). Po končanih študijah je še poučeval glasbo na Državni klasični gimnaziji v Ljubljani, nato pa je bil od leta 1946 dalje župnik v Domžalah, kjer je živel še po upokojitvi. Bil je tudi ljubljanski častni kanonik.

Po zadnji vojni se je Tomc moral umakniti v zasebno življenje oz. postal je po želji ljubljanskega nadškofa Vovka župnik v Domžalah. Tu je potem živel v času svoje upokojitve, kjer pa je vedno aktivno sledil glasbenemu življenju v Ljubljani in na Slovenskem. Do zadnjih let smo ga redno srečavali zlasti na koncertih, ki jih je v dvorani Slovenske filharmonije prirejal Consortium musicum, ki je tudi izvedel in posnel veliko njegovih del, tako zlasti kantati Slovenski božič in Ravbar.

Naj posebej zabeležimo lepo priznanje, ki ga je prejel od strani Teološke fakultete v Ljubljani. Ta ga je namreč 8. marca 1982 imenovala za častnega doktorja teologije v priznanje za velike zasluge na področju cerkvene glasbe. V nagovoru ob podelitvi tega visokega priznanja je promotor dr. Marijan Smolik med drugim takole obrazložil Tomčeve zasluge:

Častni doktorat teoloških znanosti podeljujemo prof. Matiji Tomcu zaradi njegovih izrednih zaslug za cerkveno glasbo. Ta glasba, zlasti še cerkveno petje, je po besedah 2. vatikanskega koncila "nujna in neločljiva sestavina slovesnega bogoslužja", zato sodi poučevanje cerkvene glasbe, ohranjevanje njenih zakladov, spoštovanje domačega glasbenega izročila, množitev njenih zakladov z novimi skladbami med naloge nauka o bogoslužju in zato tudi utemeljitev Tomčevega častnega doktorata sodi k liturgični katedri.«

Oglejmo si v bežnih obrisih glavne Tomčeve skladbe oz. glasbeni opus. Ta obsega predvsem zborovsko glasbo, po kateri je pokojni skladatelj najbolj znan zlasti med cerkvenimi pevci. Pesmi za vse dobe cerkvenega leta (kdo se recimo ne spominja adventne Vso zemljo tema krije, božični Angelsko petje in Presveta noč, velikonočno Močno se potrese, cele vrste liturgičnih pesmi za druge dobe in rabe) so med najbolj znanimi. Nato njegove maše, latinske in slovenske. Med prvimi naj omenimo zlasti Missa Immaculati Cordis Mariae za mešani zbor in orgle, potem Missa brevis; med drugimi še Surrexit Dominus (po slovenskih velikonočnih napevih) in veliko lepih in priljubljenih slovenskih maš (npr. na čast sv. Jožefu). Med zelo znanimi Marijinimi pesmimi velja omeniti npr. rožnovensko Pozdravljena, Mati; nato majniško Oj, sončni maj, pa spet Lučke gorijo ali Ko srce nemir objema.

Tomc je veliko svojega dela posvetil tudi svetni glasbi, tudi zborovski ali pa vokalno-instrumentalni. Že cela vrsta posrečenih priredb narodnih pesmi, posebej koroških in belokrajinskih. Se-

Matija Tomc

gel je po zahtevnejših in širših oblikah kantate. Med temi so zelo znane Stara pravda, Janičar in Ravbar — vse z epsko tematiko. Neobjavljena je njegova glasba za opero Krst pri Savici. Veliko, nešteto je drugih umetnih pesmi na besedila slovenskih pesnikov, ki bodo ostale trajno zakoreninjene v slovenski glasbeni ustvarjalnosti.

Med oratoriji velja zabeležiti zlasti dva, Odrešeniku sveta in Kruh iz nebes. Znana kantata pa je še Križev pot.

Tomčevo orgelsko delo je tudi za tovrstno slovensko ustvarjalnost zelo pomembno. Napisal je štiri zbirke orgelskih preludijev; nekateri so izšli v zbirki Musica organistica slovenica v izdaji Cerkevne glasbenika. Poleg tega je tudi napisal nekaj teoretskih del o modulaciji. Njegove orgelske skladbe (preludiji, tokate, fuge, variacije itd.) razodevajo smisel za bogato invencijo in stilno rafiniranost.

V svetni, posebej zborovski glasbi je skladatelj zapustil veliko pomembnih del. Tako vrsto narodnih priredb, umetnih pesmi in večjih del. Naj tu omenimo zbirko Gremo v Korotan za glas in klavir. Slovijo Svatske pesmi, zbirka Dolenjsko ženitovanje, nato za simfonični orkester suita Nizki rej in druge.

Matija Tomc je veliko sodeloval v glasbenih publikacijah. Že od vsega začetka pri Cerkevne glasbeniku, kjer je objavljal skladbe in pisal glasbene

članke. Nadalje je do konca sodeloval s skladbami v mladinski reviji Mavrica, ki izhaja v Ljubljani.

Glasbeni svet skladatelja Matije Tomca je silno bogat in zanimiv. Njegov slog ne odraža avantgardne izrazne govorice, ni za vsako ceno »moderen«, čeprav je v svojem delu nedvomno sledil novim tokovom evropske glasbe. V njegovi glasbi je tudi bistveno prisotna ljudska motivika, ki ji je znal zelo ple-

menito vdahniti osebni ton, zlasti v zborovskih delih.

Nismo tu mogli zajeti vsega obsežnega Tomčevega glasbenega dela. Njegov doprinos v slovenski glasbeni stvarjalnosti je nadvse pomemben in izviren in ga bo morala še osvetliti naša glasbena zgodovina. S tega mesta smo mu danes dolžni le izraziti vse priznanje in zahvalo za to, kar je naši glasbeni umetnosti dal.

Deset let delovanja pevovodje Cveta Marca v zboru PD Mačkolje (Fotomladika)

AL. T.

Msgr. Branko Dorčić

Skopsko-prizrenska škofija je izgubila najstarejšega inkardiniranega duhovnika, ki pa tudi na Primorskem ni bil nepoznan. Msgr. Branko Dorčić se je rodil 1. septembra 1905 v Gorici. Oče je bil pravnik s Krka, mati pa Slovenka iz Gorice. Tako se je Dorčić čutil Primorca in Slovenca, predvsem pa katoliškega duhovnika s širokimi ekumenskimi pogledi.

Zaradi prve svetovne vojne se je družina preselila v Ljubljano, kjer je Branko končal gimnazijo, na univerzi pa geodezijo; nekaj časa je študiral tudi gradbeno tehniko ter bil izredni

slušatelj filozofije. Po končanih izpitihih se je zaposlil kot profesor matematike v Koprivnici in Virovitici v Slavoniji. Tam ga je srečal svetniški škof Janez Gnidovec, takratni skopski škof s sedežem v Prizrenu. Na praznik sv. Jožefa je zapustil vse in se napotil proti cilju, ki ga je imel vedno pred očmi ter po njem hrepenel — duhovništvu.

V Prizren je dospel 22. marca 1928, kjer takoj prevzel nadzor nad gradnjo malega semenišča, s katerim je hotel apostolsko goreči škof Gnidovec rešiti obupno vprašanje pomanjkanja domačih duhovnikov. Teologijo je zaradi tega študiral zasebno, in je zato samo zadnje leto bil v Innsbrucku, kjer je diplomiral ter bil prav na praznik sv. Jožefa v Prizrenu posvečen 19. marca 1932.

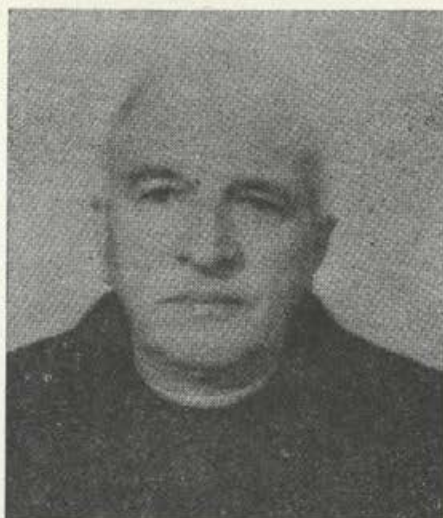
Bil je odličen vzgojitelj semeniščnikov, kakor je bil sposoben graditelj zgradbe semenišča, pri čemer mu je koristil študij na ljubljanski univerzi. Pomagal je seveda pridno v dušnem pastirstvu, ker pri za duše gorečem škofu ni bilo časa za počitnice.

Prva generacija gojencev semenišča se je bližala maturi, ko je izbruhnila vojna. Na gimnaziji so zato predčasno prvi maturanti napravili izpite, takoj za tem pa so Italijani zasedli semenišče, ki je zovoljo tega prenehalo delovati. Branko Dorčić je odšel v največjo hrvaško župnijo na Kosovem — Janjevo, kjer je v težkih pogojih ostal do konca vojne in čez.

Zaradi spremenjenih razmer semenišča ni bilo mogoče obnoviti, a on je iskal kandidate za semenišče še naprej, in seveda tudi semenišče, ki bi jih sprejelo. Uspel jih je po nekaj vključiti v mala semenišča v Poreču, Dubrovniku in Subotici. Sam pa je tudi želel iti v svoj rodni kraj, ker je upal, da bo Gorica pripadla Jugoslaviji. Zato je nekaj let deloval na Primorskem. Ko pa je njemu draga Gorica ostala pod Italijo, se je vrnil v skopsko škofijo in deloval nekaj časa v Skopju, kjer je bilo treba zamenjati odsotnega msgr. Alojzija Turka. Na tem mestu je ostal do tragičnega potresa 25. julija 1963, ki je uničil Skoplje, z njim pa tudi cerkvene zgradbe, medtem ko so škofijsko rezidenco uničile nemške bombe že leta 1941.

Zaradi novo nastalih razmer je ponovno šel za župnika na Kosovo, v Kosovsko imTrovico in Janjevo, končno pa je stopil v pokoj brez kake plače v Ohridu, kjer je vzorno deloval v mali kapelici ob jezeru, ki je posvečena slovanskima apostoloma, ker so pač njuni učenci tamkaj razvili največjo versko in kulturno dejavnost. Med poletjem je skrbel za turiste, ker domačih vernikov skoraj ni, a pred zadnjo vojno je bila tamkaj močna katoliška skupnost državnih uslužbencev.

V soboto 1. marca 1986 ga je v jutranjih urah zadela kap in okrog pol dneva se je preselil v večnost.

Msgr. Branko Dorčić

Bil je zares vzoren duhovnik, ki se je odlikoval predvsem v ljubezni do duhovniškega naraščaja, kjer je dosegel lepe uspehe, potem za bolnike, ekumenizem in misijone. Tudi pisatelj je bil. Znan je njegov obširni roman »Popotnik«.

Pokopali so ga 3. marca na katoliškem pokopališču v Bitoli, ker v Ohridu ni pravega prostora za to. Ohrid seveda pripada bitoljski župniji.

Gorečega duhovnika in apostolskega delavca naj v večnosti osreči družba s svetniškim škofom Gnidovcem, ki ga je vse življenje spoštoval, poprej pa z njim najbolj neposredno sodeloval. Naj sprejme zaslužno plačilo.

JOZE JURAK

Msgr. Anton Orehar

V majskih dneh leta 1945 je 25.000 Slovencev zapustilo svojo domovino, saj je vse zgledalo, da bo tudi Slovenija postala sovjetska provinca, ki ji bo stalinizem krojil nadaljno usodo. K sreči so se kasnejši dogodki tako razvijali, da do tega ni prišlo.

S tistimi, ki so tedaj odšli na bledko pot begunstva, je bil tudi profesor verouka in stolni vikar v Ljubljani An-

Msgr. Anton Orehar

ton Orehar. Njegova sošolca v bogoslovnem študiju sta bila med drugimi beograjski nadškof Alojzij Turk in koprski škof Janez Jenko.

Pok. msgr. Orehar se je rodil 13. junija 1910 v Predosljah pri Kranju. Izšel je iz vzorne krščanske družine z 9 otroki. Po gimnaziji v Kranju je nadaljeval študije v ljubljanskem semenišču in bil 8. julija 1934 posvečen v duhovnika.

Že prve tedne po odhodu iz domovine je v maju leta 1945 prevzel na svoja ramena dušnopastirsko službo v taborišču Monigo pri Trevisu in spremljal nato svoje rojake v Servigliano in Senigallio pri Anconi. Dostikrat je tedaj doživel težke ure bodisi s strani angleških oblasti, ki njegovega poslanstva niso hotele razumeti bodisi s strani nekaterih rojakov, ki so njegovo avtoriteto zlonamerno rušili.

Leta 1948 je prišel v Argentino pod tujim imenom, kajti jugoslovanski režim mu je na vsak način skušal preprečiti odhod iz Italije in zahteval od zasedbenih oblasti, da mu ga izročijo. Najprej se je nastanil kot hišni kaplan v župniji sv. Julije v Buenos Airesu, odkoder je začel z versko organizacijo novodošlih rojakov, kakih sedem tisoč po številu.

Leta 1953 je na podlagi papeške enciklike »Exul familia« prejel iz Rima imenovanje za ravnatelja slovenskih dušnih pastirjev. Pri tem si je pridobil neminljivih zaslug za versko oskrbo svojih rojakov in za ustvarjanje struktur za njihovo narodno in prosvetno-kulturno rast.

Organiziral je 17 dušnopastirskih središč (9 v Vel. Buenos Airesu in 8 v notranjosti Argentine), dal pobudo in vodil akcijo za postavitve osrednje Slovenske hiše in cerkve Marije Pomagaj v samem Buenos Airesu, se zavzel skupaj z nesebičnimi učitelji in učiteljicami za organizacijo osnovnošolskih tečajev in kasneje še srednješolskega, pospeševal slovenski verski tisk, med katerim prednjačita tedensko dušnopastirsko glasilo »Oznanilo« ter mesečna revija »Duhovno življenje« s prilogami za otroke »Božje stezice«. Veliko naporov je vložil tudi v delo za verske in katoliške organizacije (štiri veje KA, fantovska in dekleška organizacija, društvo slovenskih katoliških starešin in študentov, Zveza mater, Vincencijska konferenca in podporna ustanova Čebelica). Veliko važnost je polagal tudi obiskom družin in njihovi duhovni rasti. In Bog je blagoslovil njegovo delo! Od leta 1948 je iz teh družin izšlo skoro 80 duhovnikov, samo predlanskim šest in lani spet dva, pa tudi za letos se obetajo novi. Kakšna bogata duhovna žetev za skupnost, ki šteje komaj 7.000 oseb!

Hvaležni rojaki so se mu z množično udeležbo oddolžili za vse opravljeno delo ob njegovi zlati maši, ki jo je 8. julija 1984, na sam dan svojega posvečenja, opravil v cerkvi Marije Pomagaj v Buenos Airesu. Štiri dni nato je zlatomašnik prišel v Evropo, da se sestane s svojimi sobratji jubilanti in sorodniki. Ne da bi slutil, je bil zadnji obisk domačih krajev.

V Marijinem domu v Trstu je 17. julija 1984 somaševal z zlatomašnikom škofoma Turkom in Jenkom ter sošolcema msgr. Jamnikom in msgr. Prešernom, v nedeljo 22. julija pa je opravil zahvalno daritev v župnijski

cerkvi v Gabrjah, kamor ga je povabil tamkajšnji dušni pastir Jože Jurak, ki je bil v letih 1951-1960 v Argentini njegov najožji sodelavec. Tedaj so ga osrečili s svojo prisotnostjo številni sorodniki, ki so prišli iz domovine, med njimi 89-letna sestra in 83-letni brat.

Po tem slavlju se je msgr. Orehar vrnil med svoje rojake v Argentini, da nadaljuje s svojim poslanstvom. Iz tednika tamkajšnjih Slovencev »Svobodna Slovenija« smo razbrali, da nadaljuje s svojo vsestransko dejavnostjo, dasi se je moral že nad dvajset let spoprijemati z močno sladkorno boleznijo. Zato nas je vse, ki smo ga poznali, presenetila vest, da je 7. marca 1986, na prvi petek v mesecu prenehalo biti njegovo duhovniško srce. Novica je hitro prišla tudi v naše kraje in radio Trst A jo je nato razširil do zadnje slovenske vasi. Pokopali so ga v ponedeljek 10.

B. K.

Franc Štuhec duhovnik

»Duhovnik vodi duše z ljubeznijo. Je služabnik svoje črede. Ne hodi za ovčami, da bi jih s silo gnal pred seboj, ampak gre pred njimi po poti zveličanja. Duhovnik ima rajši, da ga ljubijo, kakor da se ga boje.« S temi besedami je rajni duhovnik Franc Štuhec izrazil poslanstvo Kristusovih najožjih sodelavcev v knjižici »Delavcev je malo«, ki je izšla v Trstu leta 1964. Njegova življenjska pot, katere pretežni del je preživel na Tržaškem in Goriškem, je bila potrditev njegovih besed.

Cerkveno občestvo župnije Trebče pri Trstu je 26. maja 1986 izreklo zadnje slovo svojemu dušnemu pastirju, salezijancu Francu Štuhcu. Čeprav je za njihovo skupnost skrbel le kratek čas, od decembra 1985, so ga sprejeli za svojega in radi sodelovali pri dejavnostih, ki jih je z navdušenjem načrtoval. Ob šestdesetih duhovnikih, prišli so iz matične domovine, s Tržaškega in Goriškega, je somaševanju ob slovesu predsedoval tržaški škof Lorenzo

marca, kasneje pa mislijo njegove posmrtne ostanke prenesti v cerkev Marije Pomagaj, ki je njegovo življenjsko delo.

Ko izrekamo sožalje argentinskim Slovincem ob tej težki izgubi, želimo navesti besede nadškofa dr. Šuštarja, ki jih je na msgr. Oreharja naslovil ob njegovi zlati maši. Glasijo se:

»Ob tvoji zlati maši se ti iskreno zahvaljujem za tvoje veliko duhovniško življenjsko delo najprej doma in potem zlasti med našimi izseljenci v Argentini. Ko sem s teboj obiskal naše rojake v tej deželi, sem se sam prepričal, kako bogate sadove je prinesla in še prinaša tvoja setev in tvoje prizadevanje za ohranitev vere in narodne zavesti med našimi rojaki. Bog ti bodi za vse bogat plačnik, Dobri pastir, ki pozna vse tvoje trude in skrbi, pa dá nagrado, kakršno si si zaslužil.«

Bellomi in se rajnemu duhovniku z iskrenimi besedami zahvalil za dolgoletno in uspešno delo v njegovi škofiji. Predstojnik Ljubljanske salezijanske inšpektorije, Anton Košir, je v govoru orisal življenjsko pot in duhovno podobo duhovnika Štuhca. V imenu tržaških duhovnikov se mu je zahvalil škofov vikar za Slovence dr. Lojze

Franc Štuhec SDB

Škerl, ki je tudi vodil pogreb na repentaborskem pokopališču. Tu je ob odprtem grobu izrekel besede priznanja in zahvale deželni poslanec SSK dr. Drago Štoka. Številni verni so se udeležili poslovilnega obreda. Pri maši je sodeloval zbor pevcev, mladinski zbor Vesela pomlad z Opčin in salezijanski bogoslovci. Ti so mu v slovo zapeli ob grobu.

Razgibana življenjska pot duhovnika Franca Štuheca se je končala 22. maja 1986 v tržaški bolnišnici pri Mariji Magdaleni. Kratka a huda bolezen je pretrgala nit življenja in širokopoteznih načrtov. Z vso resnostjo in zavestno je doživel tudi ta korak. »Tako nam je zapustil najlepšo oporoko, ki jo more napraviti duhovnik, ki povzema v zadnjem odločilnem koraku pred smrtjo vse življenje; življenje žrtvovano iz ljubezni,« je dejal škof Bellomi.

Duhovnik Franc Štuhec se je rodil 23. marca 1913 v Stari Novi vasi, župnija Križevci pri Ljutomeru. Oče, dolgoletni župan domačega kraja, mu je omogočil, da se je lahko šolal, trdna krščanska družina pa ga je povezala s Cerkvijo in verskimi koreninami domačega kraja. Gimnazijsko šolanje je začel v Marijanišču, salezijanskem zavodu v Veržeju, nedaleč od rojstnega kraja, ki ga je ustanovil velik veržejski

rojak, zgodovinar in filozof Franc Kovačič. Mnogi pomurski fantje so skupaj z njim v tem zavodu stopili na pot izobraževanja in uresničevanja svojega poklica. Seznanil se je z velikim apostolom Marije Pomočnice in prijateljem mladih, sv. Janezom Boskom. Sklenil je, da postane njegov duhovni sin. Stopil je v noviciat in 17. avgusta 1930 postal salezijanec. Po letih vzgojne prakse in študiju teologije na Visoki teološki šoli na Rakovniku pri Ljubljani ga je škof dr. Gregorij Rožman 7. julija 1940 v ljubljanski stolnici posvetil v duhovnika.

Že kot bogoslovec še bolj kot duhovnik je razgibal delo mladinskega centra na Rakovniku in apostolat dobrega tiska. Vihra druge svetovne vojne mu je sicer omejila možnosti dela, ni pa mogla uničiti mnogih zamisli. Težka leta je preživel v Ljubljani, nato pa je odšel v tržaško škofijo in na spodbudo škofa Santina postal kaplan v Sežani, nato na Katinari in leta 1949 župnik v Dolini pri Trstu. Z vso vnemo se je lotil prenavljanja župnijskih prostorov, gradil je in pomagal šolskim sestram, da so odprle otroški vrtec. Deset let kasneje, 1. oktobra 1959, je prevzel vodstvo Marijanišča na Opčinah. Poleg doma je bila njegova druga skrb verski tisk. Obnovil je salezijanske

Skupina mladenk s Proseka in Kontovela v narodnih nošah ob odprtju kulturnega doma na Proseku (Fotomladika)

Knjižice, ki so pred vojno izhajale v Ljubljani, začel izdajati *Marijanski koledar*, ki izhaja še sedaj, in rad dopisoval v časopisje. Zavzemal se je, da bi slovenski katoliški dijaki v Trstu dobili svoj zavod. Več let je bil tudi predsednik združenja slovenskih tržaških duhovnikov. Pet let (1968-1973) je bil župnik na Rudniku pri Ljubljani, nato se je ponovno vrnil na Tržaško. Kot odličен organizator je več kot sto cerkvam pomagal, da so si priskrbele peči za ogrevanje. Pri tem si je nakopal velike težave.

V drugem tržaškem obdobju je bival na Opčinah in pomagal, kjerkoli je bilo potrebno. Bil je kaplan v Podlonjerju, vodil župnijo Zgonik in konec leta 1985 prevzel župnijo Trebče. Tudi sedaj je velikodušno podpiral misijonarje in si z njimi dopisoval. Zavzemal se je za ohranjanje slovenstva; s pisano in govorjeno besedo se je trudil, da bi bilo v svetišču na Vejni več slovenskega. Neutrudno je pripravljajl krajša in daljša romanja. Na znana Marijina svetišča po vsej Evropi je na vsakem romanju popeljal po več sto in celo preko tisoč romarjev s Tržaškega in Goriškega. V času dela ob svetišču Marije Pomočnice na Rakovniku je pripravil shode mašnih strežnikov in kasneje obnovil procesijo s kipom Marije Pomočnice. Začel je s študijskimi potovanji za katehetske delavce, kar je danes že redna oblika usposabljanja slovenskih katehetov. Praktična iznajdljivost in neizčrpne energije mu niso dale miru. Z vsem srcem, ki je utripalo za Boga, Cerkev in duše, je v sebi upodabljal lik Dobrega pastirja, »božjega služabnika, ki je v dušnem pastirstvu zastavil vse svoje moči, kreposti in meje, in stremlji s svojimi osebnimi posebnostmi za doseg enega samega cilja: rešitev duš« (škof Bellomi).

Rajni duhovnik Franc Štuhec je v veliki ljubezni do Marije, po zgledu ustanovitelja salezijancev sv. Janeza Boska, posvetil vse svoje sposobnosti, delo in življenje uresničevanju prošnje, ki jo je vsak dan z vsem srcem izgovarjal: »Pridi k nam tvoje kraljestvo.«

Župnik Rudi Žgur

Rudi Žgur, župnik v Ospu, je v nedeljo, 29. junija 1986, na praznik apostolov Petra in Pavla opravil še vse svoje duhovniške dolžnosti. Nihče ni slutil, da je bila to njegova zadnja daritev. V ponedeljek dopoldne se je z motorjem napotil k svojemu prijatelju Alojziju Kocjančiču, župniku v Klancu, da bi se zmenila, kako bi šla v torek na srečanje duhovnikov v Gorico. Pri Petrinjah je v prometni nesreči izgubil življenje. Njegova nenadna smrt na cesti je močno odjeknila v župniji, na vsem Koprskem ter onstran meje.

Rajni duhovnik Rudi se je rodil pred 70 leti v kmečki družini v Kazljah v tomajski župniji. Ob vernih starših, ob zgledu zavzetega župnika msgr. Albina Kjudra, ob šolskih sestrah, ki so tam imele samostan, ter ob drugih duhovnih poklicih, ki so bili takrat v Tomaju številni, je tudi sam začutil božji klic in šel za njim. Po končanem šolanju doma je nadaljeval gimnazijo v Gorici in deloma v Koprju, kjer je leta 1938 maturiral. Bogoslovje je študiral v Gorici, v duhovnika pa je bil posvečen v Trstu 30. maja 1942.

Njegovo duhovniško delo in življenje je bilo posvečeno vernikom Slovenske Istre. Najprej je bil 21 let v Podgorju. Z ljudmi, katerim je bil poslan za duhovnega očeta, je doživljal strahote druge svetovne vojne. Z njimi je molil, trpel in jim pomagal, spodbujal jih je in tolažil. Od leta 1963 do 1965 je bil župnik na večji župniji v Šmarju pri Koprju, nato pa se je umaknil na majhno obmejno župnijo Osp, kjer je ostal do smrti. Nekaj časa je ob nedeljah hodil še v Kastelec, Socerb ali v Črnotiče.

Bil je preprost, skromen in osebno urejen duhovnik. Nikoli ni silil v ospredje. Duhovniške dolžnosti je skušal po svojih močeh in zmožnostih vestno opravljati. Zaradi ljubeznivosti in preprostosti so ga ljudje imeli radi, kar so pokazali tudi na pogrebu. Obrede je

v sredo, 2. julija, vodil škof Jenko. Pristrčno se mu je zahvalil za opravljeno duhovniško delo. Ob božji besedi pa je vse spodbudil k čuječnosti in pripravljenosti na srečanje z Gospodom, ker ne vemo ne dneva ne ure, kdaj pride Sin človekov. S škofom je sodelovalo okrog 60 duhovnikov, med njimi precej slovenskih duhovnikov iz tržaške škofije. Na pokopališču so se od pokojnega poslovili še zastopnik krajevne skupnosti, župnik Alojz Kocjančič, rojakinja iz Kazelj ter deklica iz Ospa v imenu otrok in župljanov. Pevski zbor iz Mačkovelj, (poprej je to naselje spadalo pod Osp) mu je občuteno prepeval pri bogoslužju v cerkvi in na pokopališču.

Rajni duhovnik je 44 let duhovniške službe s Kristusom umiral sebi, naj z njim sedaj živi na veke.

K. HUMAR

Prelat Andrej Simčič

V župnijski cerkvi sv. Štefana v Solkanu se je primorsko cerkveno občestvo v četrtek 17. julija 1986 ob 17. uri poslovilo od pok. Andreja Simčiča. V življenju je opravljal odgovorne službe v korist vernega slovenskega ljudstva na Primorskem. Zato ni bilo nič čudnega, če so ga k zadnjemu slovesu spremljali trije škofje: Janez Jenko, Metod Pirih ter Stanislav Lenič in skoro sto duhovnikov ter prepolna cerkev ljudstva.

Pok. msgr. Andrej Simčič je bil Bric po rodu in po značaju. Doma s Huma pri Kojskem se je rodil leta 1912. Kot dijak je bil med prvimi gojenci obnovljenega malega semenišča v Gorici po prvi svetovni vojni. Zato je čez osem let (1932) bil tudi med prvimi maturanti te gimnazije. Ti prvi fantje so zrastle ob vodstvu ravnatelja msgr. Valdemarina, spirituala Leopolda Cigoja ter prefekta dr. Juvančiča. Mi, ki smo prišli za njimi smo nanje gledali z velikim rešpektom, ker so se nam zdeli sila učeni.

Andrej Simčič

Po končani gimnaziji maturantu Andreju izbira ni bila težka, saj je osem let premišljeval, kakšna naj bi bila njegova pot. Izbral si je službo primorskemu ljudstvu kot Kristusov duhovnik. Stopil je v goriško bogoslovje in še pred koncem četrtega letnika bil posvečen na praznik Marijinega brezmadežnega spočetja leta 1935.

Župnik na Vipavskem

Po končanem bogoslovju je nadškof K. Margotti poslal novomašnika Simčiča v župnijo Sv. Križ na Vipavskem. To je bila tista leta nevarna župnija, saj so aretirali in potem internirali najprej župnika Ivana Rejca leta 1931, za njim pa še naslednika Srečka Rejca leta 1934. V takšno nevarno gnezdo je prišel novomašnik Andrej Simčič. Nadškof Margotti je verjetno računal, da se bo duhovnik, ki je izšel iz »avstrijantstva očiščenega« goriškega bogoslovja, znašel bolje kot prejšnji »panslavistični« župniki. Ne vem, kako je bilo mlademu Andreju pri srcu, ko je šel v tako politično nevarno gnezdo. Dejstvo je, da je ostal v Sv. Križu tudi med vojno in po njej, dokler ga niso prestavili v Solkan leta 1953.

O tem njegovem delu v Sv. Križu

je g. Jožko Benedetič v cerkvi rekel: »Najprej je kot mlad duhovnik stopil v vrste primorskih duhovnikov, ki so v času med obema vojnama v zavesti zvestobe do ljudstva edini ostali s svojim trpinčenim ljudstvom, z njim trpeli in mu pomagali braniti vrednote naroda, domače kulture, jezika, pesmi in izročil. Andrej Simčič je v tem poslanstvu odigral pomembno vlogo.«

Pri tem je v Sv. Križu imel veliko oporo v prijatelju Rudolfu Klincu, ki je kmalu za njim prišel v Velike Žablje, v sosedu Dušanu Bratini, ki je postal župnik v Ajdovščini ter župniku Srečku Gregorcju v Šturjah. Skupno so delali in programirali dušnopastirsko delo v Gornji Vipavski dolini. Imeli so cvetoče Marijine družbe za fante, dekleta in žene; prirejali so z njimi srečanja, romanja, razne pobožnosti zlasti v Logu.

To skupno delo je trajalo tudi med vojno, ko so postale razmere v nekem oziru še težje in bolj zapletene kot pod fašizmom. Dr. Rudi Klinec je te razmere opisal v podlistku v Katoliškem glasu pod naslovom »Zgodbe župnika zarezkega«. Ob koncu vojne aprila 1945 so se vsi štirje omenjeni župniki umaknili v Gorico in nato še dalje v Italijo. Toda še isto leto v septembru, ko so se duhovi nekoliko pomirili, sta se Dušan in Andrej Simčič vrnila na svoje župnije, Rudi Klinec in Srečko Grego-

rec pa sta se ustavila v Gorici; eden je postal kancler na škofiji, drugi pa stolni kanonik in katehet.

Ljudski misijonar

Tista prva leta po zadnji vojni so bila leta zmede in iskanja. Cerkev je bila na moč utesnjena in kontrolirana. Toda nekateri mlajši duhovniki so se znašli tudi v tem času. Ker niso smeli nastopati zunaj cerkve, so se posvetili duhovni obnovi ljudstva. Začeli so z ljudskimi misijoni. Jožko Benedetič omenja to dobo Simčičevega delovanja takole: »Po vojni je Andrej Simčič zaslovel kot oznanjevalec v dobi, ko je bilo treba v zvestobi ljudstvu braniti še globlje verske, duhovne, cerkvene vrednote naših ljudi. Bil je med prvimi misijonarji, ki so začeli misijone po naših župnijah. V zlati knjigi prvih misijonov na Primorskem je z zlatimi črkami napisano ime Andreja Simčiča.«

Za liturgično prenovo

Potem je prišel zadnji koncil, ki je prinesel v Cerkev veliko novega, posebno v liturgiji. V to prenovo je bila zajeta tudi Cerkev na Slovenskem. Jožko Benedetič se je tega spomnil z besedami: »V trpljenju preizkušena, a tudi prečiščena Cerkev, je kot nova in mlada Cerkev stopila pred našo družbo

Božičnica 1985
v župnijski cerkvi
v Sv. Križu
pri Trstu
(Fotomladika)

v službi človeku. Tu je bil Andrej Simčič spet v prvih vrstah duhovnikov, ki so pri nas utirali pot obnove zlasti na liturgičnem in pastoralnem področju.»

Tudi škof Stanko Lenič se je spomnil teh zaslug Andreja Simčiča. Prišel je namreč v medškofijski liturgični svet, ki je moral pripraviti prevode liturgičnih besedil in vse ostalo, kar je prinesla liturgija v živih jezikih.

V vodstvu škofije

Andrej Simčič je v tem času že bil v Solkanu, kamor ga je poklical apostolski administrator pok. msgr. Mihael Toroš. Svojega rojaka Simčiča je želel imeti poleg sebe kot svetovalca in pomočnika. Po njegovi smrti je bil Andrej Simčič nekaj mesecev tudi kapitularni vikar do imenovanja dr. Janeza Jenka za upravitelja primorske administrature v Jugoslaviji. »Končno, ko je nastala potreba, je nekaj časa stopil tudi k samemu krmilu in vodstvu škofije po smrti takratnega administratorja dr. Mihaela Toroša,« je omenil Jožko Benedetič.

Zadnja leta

Solkan je velika in s pastoralnega vidika zahtevna župnija. Andrej Simčič je z leti začutil, da ni več kos delu, ki ga taka župnija zahteva. Zato je prosil za razrešitev in se umaknil v manjšo župnijo Ravnico pri Grgarju. Tudi zdravje mu je opešalo zaradi lažje možganske kapi. Toda opomogel si je in še naprej skrbel za Ravnico. Rad je tudi še vedno pomagal po drugih župnijah, saj so ljudje vedno radi poslušali njegove pridige. Na naši goriški strani je zadnjič maševal in govoril v Števerjanu za god sv. Florijana prvo nedeljo v maju 1986. Obudil je spomine na mlada leta, ko je s soslednega Huma hodil v Števerjan k maši, ker je bilo bližje kot v Kojsko. V nedeljo 13. julija je še slovesno obhajal god sv. Mohorja v Ravnici v družbi s prijatelji in sosedi. Toda v torek 15. julija ga je Gospodar božjega vinograda nenadoma poklical: »Pridi, zvesti služabnik, v malem si bil zvest, čez veliko te bom postavil.«

Po maši v Solkanu so pok. Andreja Simčiča prepeljali v Kojsko, kjer so ga položili k večnemu počitku pri Sv. Križu. Pogreb je vodil škof Metod Piriš. Na pokopališču so se od pokojnega prelata poslovili zastopniki civilnih oblasti.

K. HUMAR

Hubertu Močniku v spomin

Hubert Močnik si je v življenju sam napisal svoj nekrolog in sicer s pisano besedo v »Spomini hin izkustvih«, ki so izšli leta 1971 pri Goriški Mohorjevi družbi, ter s svojim učiteljskim in vzgojnim delom, s katerim se je zapisal v srca svojih neštetihi šolskih otrok in dijakov.

Svoje spomine začenja takole: »Bilo je 13. svečana 1893, ko sem kot prvo-rojenec iz drugega očetovega zakona zagledal v gozdarski hiši na Krekovčah luč sveta. Krekovče so samotna gozdarska hiša v dolini Bele, pritoka Idrijce. Pravili so mi, da je bilo tedaj čez meter snega. Babica me je tretji dan po

Hubert Močnik

rojstvu v posebni košari nesla h krstu v Idrijo v cerkev sv. Barbare. Pot po snegu je babici s krplji utiral oče. Krstili so me na ime lovskega zaščitnika Huberta in pristavili še drugo ime Valentin ali Zdravko, ker je bil ta svetnik v koledarju najbližji mojemu rojstnemu dnevju. Morda me je prav to prvo romanje ob mrzli temperaturi utrdilo duševno in telesno.«

Tako pokojni Hubert Močnik o samem sebi. Pritrditi mu človek mora, ko je prav ob 93. rojstnem dnevju, v sredo 12. svečana (februarja 1986) odšel v večna lovišča sv. Huberta.

Ko je bil še otrok, so se njegovi starši preselili z družino v gozdarsko hišo pod Čavnom. Tu se je pri materi vsega naučil, kot piše: »Učila me je pospravljati, pometati, likati, prati, kuhati, plesti, kvačkati.« Materina praktična vzgoja je gotovo prispevala svoje, da je pozneje kot šolnik znal učiti za življenje in ne samo za učenost.

Pa še nečesa se je doma naučil. »Vsak večer smo skupno molili po večerji. S tem so nam starši vzgojili vero v Boga, nas učili, kako je treba bogaboječje živeti, kajti glavna skrb je zveličanje naše duše.«

V življenju je pok. Hubert Močnik videl veliko sveta, se srečal z ljudmi raznih nazorov, doživel veselje in razočaranje, toda dveh vrednot ni nikoli

zatajil: vere v Boga in zvestobe svojemu narodu. To sta bili zvezdi vodnici v njegovem dolgem življenju, ki sta ga vodili kot zvezda repatica svete Tri kralje.

Hubert Močnik je bil eden zadnjih, ki je osebno poznal pesnika Simona Gregorčiča. O tem je rad pripovedoval. Bil je tudi na njegovem pogrebu. O tem piše: »Ko je zbor goriškega pevskega društva na Catterinijevem trgu zapel v slovo Goriškemu slavčku "Nazaj v planinski raj", so polzele solze iz oči nas vseh.« Bilo je to novembra 1906. Toda za Gregorčičem ni samo jokal, temveč si je nekako izbral za življenjsko vodilo njegove verze: »Ne samo, kar veleva mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan!«

Starši so ga poslali v Gorico študirat. Vpisal se je na gimnazijo, potem na učiteljsko in postal šolnik. Služboval je na Cerkljanskem in Tolminskem; med prvo svetovno vojno tudi v Črni gori. Po vojni je učil v raznih vaseh na Tolminskem, nazadnje na Grahovem. Vedno je s službo v šoli družil tudi delo izven šole v prid ljudstvu (pomagal je ustanavljati mlekarne, pospeševal sadjarstvo, sodeloval pri posojilnicah ipd.).

Ko je fašizem začel premeščati slovenske učitelje v notranjost Italije, je leta 1931 zadela ta usoda tudi njega;

Ob odprtju kulturnega doma na Proseku 20. oktobra 1985 je nastopila dramska skupina »Jaka Štoka« s Proseka in Kontovela z igro Pika nogavička (Fotomladika)

prestavljen je bil v Ligurijo. Tudi tam se je izkazal za vestnega vzgojitelja, tako da so domačini po prvem nezaupanju kmalu ugotovili: »Che bravo maestro!« V Liguriji je na raznih službenih mestih ostal do marca 1944, ko se je z družino vrnil na Primorsko in se ustavil v Solkanu.

Ravnatelju Močniku je bila pri srcu mladina in ne politika. Zato se je v Gorici kmalu pridružil tistim, ki so pod nemško okupacijo in kasneje pod zavezniško vojaško upravo obnovili slovensko šolstvo v mestu in na podeželju. Pri tem delu sta tesno sodelovala z dr. A. Kacinom. Seveda se je zameril tistim, ki so hoteli, naj bi bila šola v službi novega režima kot je bila prej za črno diktaturo. Toda Hubert Močnik ni bil tega mnenja, zato je prevzel nevhvaležno in takrat tudi nevarno odgovornost za obnovo slovenskega šolstva. Pod zavezniki je bil imenovan za ravnatelja na osnovni šoli v Šolskem domu in za didaktičnega ravnatelja slovenskih osnovnih šol na Goriškem.

Ko je septembra 1947 prišla Gorica spet pod Italijo, so se spremenile razmere tudi za ravnatelja Močnika. Nekaterim italijanskim nacionalistom zaradi svoje zagnanosti za slovensko šolstvo ni bil pogodu. Odstranili so ga od didaktičnega ravnateljstva in mu poverili službo profesorja na slovenski strokovni šoli v ul. Randaccio. Mesto je sprejel.

Mislím, da so bila to najbolj plodna leta njegove dolge šolske kariere. Ves se je posvetil šoli in dijakom ob složenem sodelovanju ravnatelja ter kolegov in kolegic. Krona tega njegovega dela so bile vsakoletne zaključne šolske prireditve na dvorišču Šolskega ali Malega doma. Leta 1958 je stopil v pokoj po več kot 40 letih službe.

Akoravno ni več učil, je ostal živo povezan s šolo in se zanimal za vse, kar se je na šoli godilo, pa tudi sploh v našem kulturnem življenju.

Kot kristjan je bil vsako nedeljo pri maši na Travniku. Zato je bil tudi njegov pogreb v tej cerkvi v petek 14. februarja. Pogreb je vodil g. Cvetko

Žbogar, somaševala pa sta prof. M. Rijavec in dr. K. Humar, ki je tudi spregovoril pokojnemu ravnatelju v spomin. Na koru je med mašo pel zbor enotne srednje šole pod vodstvom prof. St. Jericija, pred mašo pa so se od njega poslovili otroci osnovne šole »O. Župančič« v ul. Brolo. Na pokopališču se je s pesmijo poslovil od njega moški zbor M. Filej pod vodstvom Z. Klanjščka, ki je bil njegov učenec.

Sedaj Hubert Močnik počiva ob svoji ženi na goriškem pokopališču. Za vse dobro, kar je storil za našo mladino in za naše ljudstvo, naj mu bo Bog velikodušen plačnik.

A. B.

Maks Debenjak goriški glasbenik

Lansko zimo nas je zapustil znani goriški zborovodja, organist in skladatelj Maks Debenjak. Kmalu po prejemu zlate Gallusove značke za zasluge na glasbenem področju, ki so mu ga v imenu osrednje Slovenije izročili na lanski Cecilijanki, je po kratki bolezní odšel od nas. Malo je goriških Slovencev, ki ga niso poznali. Vse do konca vojne sem je deloval kot dirigent mešanega zbora na Placuti pri nastajajočem prosvetnem društvu, kot organist od sv. Ivana do sv. Ignacija, kasneje pa posebej Štandreža in še druge, do zvestega in natančnega notnega prepisovalca, h kateremu so se radi zatekali vsi pevovodje na Goriškem pa vse do prijetnega tamburaškega orkestra, ki ga je dolgo let z ljubeznijo vodil v okviru naše katoliške prosvete na Placuti.

Pokojni Maks Debenjak se je rodil leta 1909 v Kozani v Brdih. V rojstnem kraju je obiskoval osnovno in kmetijsko šolo. Glasbo se je najprej učil pri Ignaciju Kožlinu, nato pa pri prof. Emilu Komelu. Že 16-leten je vodil domači pevski zbor. Med vojno je med drugim vodil zbor vojakov iz posebnega bataljona v mestu Aquila v Abrucih in imel z njim lepe uspehe. Po vojni se je leta

1947 preselil v Gorico in začel s pevskim delovanjem. Med leti 1947-50 je vodil zbor v Podgori, nato pa tudi v Gorici. Kasneje je dolgo let vodil zbor v Štandrežu, kjer je bil tudi organist. Zadnja leta pa je stalno deloval kot organist v cerkvi sv. Ivana. Umrl je na božično vigilijo 1985.

Delokrog slovenskega pevovodje in organista na Goriškem je bil vedno zelo širok in poln. Petje in glasba sta namreč vedno zlasti primorske Slovence dvigala v najtežjih časih, zlasti ko slovenska beseda drugače ni mogla in ni smela v javnost. Posebej cerkveno petje je bilo področje, ki je zlasti med obema vojnama bilo edino možno delovanje. Zato so mu tudi naši glasbeniki posvetili vse svoje moči: od Vinca Vodopivca do Lojzeta Bratuža, Emila Komela in drugih, ki so prav to glasbeno zvrst najbolj in najbolje gojili. In Maks Debenjak se je gotovo zgledoval pri teh vzorih in se pri njih tudi dejansko učil.

Delovanje Maksa Debenjaka se je posebej pokazalo že v prvih povojnih letih, ko je začel voditi mešani zbor na Placuti, ki ga je kasneje prevzel prof. Mirko Filej. Debenjak pa je obenem igral ves čas tudi pomembno vlogo na cerkvenem glasbenem področju. Bil je organist in pevovodja v neštetih cerkvah v Gorici in okolici. Sploh si je bilo težko zamišljati vlogo organista na Goriškem brez Maksa Debenjaka. Dolgo let je igral tudi pri travniški večerni maši. Še posebej pa je bila njegova vloga organista nepogrešljiva vsa leta v cerkvi sv. Ivana, središču slovenske duhovnije v mestu. Jutranje in dopoldanske, večerne in praznične maše, blagoslovi, šmarnice — to in drugo je pokojni Maks preživel v orglanju za skromnimi, a prijetnimi enomanualnimi orglami v tej stari goriški cerkvi.

Poleg že omenjenega zborovskega delovanja je v petdesetih oziroma šestdesetih letih ustanovil in uspešno vodil tamburaški orkester. Veliko je bilo mladih, ki so radi pristopili v tako tipično slovenski ansambel mandolin, mandol, tamburic, kitar in drugih in-

Maks Debenjak je na Cecilijanki 1985 prejel od ZKD Slovenije Gallusovo značko

štrumentov na brenkala. Dolgo let je ta skupina pod uspešnim Debenjakovim vodstvom poživljala naš oder na Placuti in vse glavne prireditve in nastope. V tem okviru velja še posebej zabeležiti spevoigro »Zvesto deklec«, ki jo je uglasbil po narodnih melodijah Debenjak sam. S to melodiozno opereto je gostoval po skoro vseh zamejskih odrih in društvih ter žel vedno veliko uspeha.

Omenili smo že, da je pokojni Maks tudi skladal. Sodeloval je v Pastirčku, z otroškimi pesmicami, nato pa je posebej več skladb napisal za bogoslužno rabo. Naj spomnimo na dva njegova »Svet«, ki jih zlasti pri sv. Ivanu stalno pojejo, pa še na razne druge priložnostne pesmi. V njih je melodičen, preprost in peven. Prav tak, kot se je odražal v osebnost preprosti, prijazni in požrtvovalni osebnosti.

Za vse njegovo delo smo mu danes res lahko hvaležni. Naše pevsko in zborovsko, posebej cerkveno glasbeno udejstvovanje bo gotovo občutilo vrzel za tem svojim zvestim in zavzetim delavcem, ki je odšel po večno plačilo. Naj počiva v miru!

Francetu Goršetu v spomin

Teško je bilo slovo od priljubljenega umetnika. Ko smo leta 1977 praznovali v Svečah njegovo osemdesetletnico, smo bili vsi trdno prepričani, da se bomo čez deset let spet srečali ob njegovem 90-letnem jubileju. Božji Umetnik pa je drugače odločil. V zdravilišču na Golniku je 2. avgusta 1986 France Gorše odšel uživat večno Lepoto.

Ko smo se 9. avgusta zbrali v Svečah za zadnje slovo od umetnika, je bil vroč, sončen poletni dan. Zdelo se je, da smo se kot tolikokrat srečali v živahni umetnikovi družbi: suhi hlodi so pod napuščem domačije čakali na kiparjevo dleto, domači zbor Kočna je lepo zapel, bližnja cerkev sv. Lamberta, v katero je umetnik tako rad zahajal, je kar puhtela od prisrčne domačnosti. Manjkala je samo Goršetova drobna, živahna postava.

V cerkvi (somaševalo je veliko število duhovnikov) je o Goršetu spregovoril ljubljanski pomožni škof dr. St. Lenič. Ob slovesu na domačem pokopališču so se z občutenimi besedami zvrstili številni prijatelji in predstavniki raznih kulturnih organizacij. Na zadnji poti je Goršeta spremljalo veliko znancev in prijateljev iz vseh koncev Evrope in celo iz Severne Amerike, prisotni so bili tudi predstavniki kulturnih in političnih oblasti iz Slovenije in celovški škof dr. Egon Kapellari.

Izročilo, ki nam ga je Gorše zapustil, pa bo živelo preko njegovega groba. Izredno zahtevno bo delo umetnostnega zgodovinarja, ki se bo lotil proučevanja Goršetovega opusa. Umetnine so posejane domala po vsem svetu, duhovne razsežnosti njegovega ustvarjanja pa so težko opredeljive in opisne. Dr. Rajko Ložar je že leta 1938 posvetil Goršetu monografijo (ki je do danes ena izmed redkih publikacij o umetni-

ku). V njem je zaslužil talent, ki se je razraščal iz samosvojih korenin. To je lahko leta 1972 potrdil F. Stelè v katalogu (prepovedane) kostanjeviške razstave, ko je že zrelega umetnika označil kot velikega samorastnika. Nesporno je dejstvo, da je Gorše eden izmed velikanov v slovenski likovni umetnosti. Skromnost, vera v življenje, globoka religioznost in zvestoba slovenskemu izročilu so vrednote, ki jih je spoštoval in gojil vse življenje in na katerih temelji ves njegov umetniški opus.

Gorše spada v generacijo umetnikov, ki so doživljali izredno težke čase; preživeli so dve svetovni vojni z vsemi posledicami, ki jih taki prevrati prinašajo tako zunanjemu življenju kot notranjemu doživljanju. Vse to se je odražalo v likovni umetnosti, ki je dobila izredno kompleksno podobo.

Otroštvo, ki ga je Gorše doživljal na Dolenjskem (r. 26. sept. 1897) v Hudem dolu - Zamostec pri Sodražici), v deželici z bogato umetniško in obrtniško tradicijo, je bilo prepojeno s skromnostjo (oče je bil knjigovez, otrok pa se je pri hiši rodilo dvanajst), nudilo pa je veliko duhovne hrane. Knjige, posebno ilustrirane, so malega Francea že zgodaj navduševale in mu bile prvi likovni pouk. Po obrtniški šoli v Ljubljani (prof. A. Repič) in zagrebški likovni akademiji, kjer je bil odličen Meštrovičev učenec — še pred tem pa je moral obleči vojaško suknjo in odriniti na italijansko fronto v okolico Pordenona — je umetnik prišel na Kras k bratu Martinu, župniku v Vremah. Kmalu zatem ga je privabil Trst, a ga tudi razočaral. Kljub temu je imel v tržaškem mestu nekaj razstav. Leta 1928 se je preselil v Gorico, kjer je nekajkrat z uspehom razstavljal. Iz tega obdobja je pomemben njegov nastop

France Gorše
s predstavniki
vseh treh
Mohorjevih družb
pred svojim
ateljejem v Svečah
na Koroškem
22. junija 1985

na Beneškem bienalu leta 1930. Zaradi poslabšanja razmer na Primorskem in vedno večjega fašističnega pritiska se je Gorše nato umaknil v Ljubljano. Tam je dvignil val živahnega kulturnega delovanja. Ob svojem delu je Gorše gojil živahne stike s svojimi sodobniki; bil je pobudnik skupine Trojica (M. Maleš, G. A. Kos, F. Gorše), bil je med ustanovitelji revije Umetnost itd. Zael je tudi z lastno kiparsko šolo.

Zavoljo novih razmer je po drugi svetovni vojni raje zapustil Slovenijo in se umaknil v Trst. Tu je do leta 1952 marljivo ustvarjal, čeprav so bile okoliščine težke in za umetniško delo ne preveč spodbudne. Poleg tega je poživljal oddaje slovenske radijske postaje in bil profesor na slovenskih višjih šolah v Trstu. Pot ga je nato zanesla čez morje, najprej v Cleveland nato v New York.

Ameriška leta predstavljajo Goršeto popolno predanost umetniškemu poklicu. Po letu 1971 pa se je umetnik vrnil v Evropo in si za svoje zadnje bivališče izbral Sveče na Koroškem, kjer je našel tudi večni počitek.

Čeprav je bil sin svojega časa, je Gorše vedno skušal ustvarjati daleč od trenutnih razpoloženj in prevladujočih stilnih tokov. Iskal je lasten slog, ki

bi najbolje prevajal njegova doživljanja in umetniška stremjenja v konkretne oblike. Njegova najbolj priljubljena snov je bil človek, večni, vedno nov v svoji enakosti: spremljal ga je v pričakovanju, v otroštvu, v mladosti, v zreli dobi, v starosti; spremljal je človeka v veselju, brezskrbnosti, v trpljenju. Vsemu temu pa je vlil veliko mero osebnega optimizma, saj je Gorše po težkih življenjskih preizkušnjah še trdneje veroval v človekovo neupogljivost in vztrajnost, v očiščevalno moč trpljenja, v duhovno dimenzijo človeka. Prav ta značilnost v njegovem umetniškem 'credu' daje njegovim delom še posebno trajnostne in človeka presegaajoče razsežnosti. Bil je zmeraj oster opazovalec življenja, z zanimanjem je spremljal slovensko stvarnost, posebno rad se je mudil ob vprašanjih slovenskih narodnih manjšin, bil je duhovit in pronicljiv sogovornik, zvest prijatelj in izredno globoko čuteč človek.

Njegova ogromna dediščina, ki jo je z izredno skromnostjo ustvarjal vse svoje nelahko življenje, nas obvezuje in sili k razmišljanju in stalnemu preverjanju naših lastnih pogledov na življenje, naših medsebojnih odnosov predvsem pa razmerja do nas samih.

V zadnjem letu so umrli

Akademik dr. Viktor Korošec

V Ljubljani je umrl 16. nov. 1985 univerzitetni prof. in akademik dr. Viktor Korošec, ki se je rodil prav tam 7. dec. 1899. Po gimnaziji je stopil najprej v bogoslovje, pozneje se je prepisal na novo ustanovljeno Pravno fakulteto ljubljanske univerze. Tu je doktoriral 1926. Zaradi izredne nadarjenosti v poznavanju antičnih in modernih jezikov se je od 1924-26 v Leipzigu izpopolnjeval v rimskem pravu pri svetovno znanim prof. Pavlu Koschakerju, ki ga je uvedel tudi v orientalistiko. Pod njegovim vodstvom je kmalu postal znan znanstvenemu svetu in si osvojil mesto med vodilnimi raziskovalci pravne zgodovine starega Orienta. Leta 1928/29 je obiskoval predavanja in vaje iz akadskega in hetitskega jezika v Leipzigu, kjer se je tudi habilitiral za univ. prof. Studiral je še v Münchnu in Londonu.

Službeno pot je začel 1924 kot sodniški pripravnik in tajnik Pravne fakultete v Ljubljani. Leta 1927 je postal tukaj docent, 1930 izredni, 1935 redni

Viktor Korošec

prof. za rimsko pravo; dokončno je stopil v pokoj 30. sept. 1973. Za slušatelje je oskrbel tudi potrebni učbenik. Nekaj let je predaval tudi antični del zgodovine države in prava. Na Filozofski fakulteti pa je od 1951 učil akadski in pozneje še hetitski jezik.

Že 1931 je izdal v nemščini knjigo o pravni analizi hetitskih državnih pogodb — *Hethitische Staatsverträge*, leta 1965 pa sintezo razvoja klinopijskih prav pod naslovom *Keilschriftrecht*. Za to delo je prejel Kidričevo nagrado. Pisal je v številne tuje in domače strokovne revije in se kot strokovnjak udeleževal zadevnih svetovnih kongresov, kjer je sodeloval tudi s predavanji. Član je bil različnih mednarodnih društev, od 2. okt. 1956 redni član SAZU. Odlikovan je bil z Redom dela z rdečo zastavo in z Redom zaslug za narod z zlato zvezdo. Leta 1985 je dobil Prešernovo nagrado in jo razdelil v dobrodelne namene. Vse življenje je bil globoko veren in karitativen.

Akademik dr. Gorazd Kušej

Malo pred svojim 78. rojstnim dnem je v začetku decembra 1985 umrl v ljubljanski bolnišnici po daljši bolezni univerzitetni prof. in akademik dr. Gorazd Kušej, rojen 17. dec. 1907 v Gradcu. Studiral je na Pravni fakulteti v Ljubljani in 1930 promoviral za doktorja prava. Kot štipendist dr. Turnerjeve ustanove se je izpopolnjeval na univerzah v Bordeauxu in na Dunaju. Leta 1933 je bil imenovan za privatnega, 1935 za rednega docenta, 1939 za izrednega in 1945 za rednega prof. za ustavno pravo in teorijo države na Pravni fakulteti v Ljubljani.

Poleg poklicnega dela na univerzi je po vojni sodeloval v strokovni komisiji, ki je pripravila ustavo LRS. Od 1951 dalje je bil član komisije za uprav-

Gorazd Kušelj

ne predpise pri svetu za zakonodajo in izgradnjo ljudske oblasti vlade LRS, pri sekretariatu za zakonodajo pri Izvršnem svetu Ljudske skupščine, 1952 je sodeloval na konferenci strokovnjakov za pripravo zveznega ustavnega zakona itd.

Predvsem pa se je posvetil preučevanju človekovih pravic, značilnostim federalnih držav in manjšinski problematiki. Med pripravami na Mednarodno manjšinsko konferenco v Trstu 1974 je izšlo v samostojni obliki, v zbornikih in revijah več njegovih tehtnih razprav o pravnem položaju Slovencev v Italiji, o pomenu Londonskega memoranduma in italijanskih notranjih predpisih. S svojimi strokovnimi pripombami je analiziral in podkrepil prve predloge za globalni zaščitni zakon.

Dr. Kušelj je nekajkrat predaval v Trstu, tako leta 1971 na Študijskih dnevih Draga. Redni član SAZU je bil od 1958, od 1972 njen glavni tajnik. Bil je član različnih mednarodnih ustanov in bil odlikovan z Redom dela s srebrnim in zlatim vencem.

Učitelj Miro Presl

Dne 1. dec. 1985 je umrl v Izoli šolnik in prosvetni delavec Miro Presl, rojen 18. jul. 1899 na Bazovici pri Trstu. Osnovno šolo je dovršil v domači

vasi, gimnazijo v Gorici, učiteljsko pripravnico v Tolminu, učiteljsko v Gorici, maturiral pa je 1918 v Trstu tik pred odhodom k vojakom v Radgono, Gradec in Szekesfehervar. Med znanim uporom v Radgoni je bil zaprt. Po vojni se je vrnil domov in z drugimi povratniki ustanovil Narodni svet.

Prvo službo je dobil na Katinari, nato je bil v domači vasi ravnatelj, od 1925 je bil spet na Katinari, kjer je bil po Gentilejevi šolski reformi odpuščen. Leta 1926 je odšel v Slovenijo in učil na meščanski šoli v Ljutomeru, od 1938 do jul. 1942 pa v Črnomlju, od koder so ga zaradi sodelovanja z OF odpeljali v taborišče Monigo pri Trevisu, nato v Gonars. Jul. 1943 se je vrnil v Črnomelj in odšel k partizanom. Maja 1945 se je vrnil domov in eno leto poučeval na osnovni šoli, nato ga je ZVU odpustila, šele od 1954-66 je bil spet ravnatelj na Bazovici.

V kulturno-prosvetno in družbeno delo se je vključil v Ljutomeru kot šolnik in član Sokola, pri katerem je deloval kot telovadec, dramski igralec in član orkestra. Po vojni je bil v Trstu od 1949-53 organizacijski tajnik Slovensko-hrvaške prosvetne zveze in nato Slovenske prosvetne zveze. Od 1954 je bil tudi vodja Ljudske knjižnice, dokler se ta ni spojila z NSKT. Na Bazovici je bil član odbora in pevec pri PD Lipa, od njegove ustanovitve je bil član in častni član in pevec Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pino Tomažič s sedežem na Bazovici.

Etruskolog Anton Berlot

V Izoli je umrl 1986 etruskolog Anton Berlot, rojen 13. jun. 1897 pri Stari mitnici v Livarski ulici v Trstu. Tu je dovršil nemško realko, po prvi svetovni vojni pa agronomijo. Najprej je bil carinski uradnik, nato prof. v Piranu in Vipavi. Posvečal se je glasbi, slikarstvu, pesništvu, predvsem pa etruskologiji. Z dobrim poznanjem literature o etruščanščini je začel razreševati nekatere napise na slovanski jezikovni podlagi. Njegova študija o etruščanščini je izšla 1966 v Zürichu pod naslovom *Eine*

Anton Berlot (na levi) s prijateljem I. Rebcecm

Studie des Spracehn der Rasenen oder der Etrusker.

Leta 1974 se je Berlot v Kopru združil z drugim etruskologom, Ivanom Rebcecm, in skupaj sta izdala dvodelno razpravo *So bili Etruščani Slovani?*, ki je izhajala v ITD v Ljubljani od 29. okt. 1976 do 17. mar. 1977 ter vzbudila ostre kritike in polemike, a tudi odobravanja. Nasprotovanja in začetek boleznih so ga tako potrli, da se je odmaknil od javnosti in prepustil vse delo za knjigo, ki jo je po dolgem odlašnju izdala Založba Lipa v Kopru 1984 pod naslovom *So bili Etruščani Slovani?* Berlotovo je branje spomenikov in razlaga, kako je prišel do tega prepričanja. Knjiga ni zbudila tistega odmeva, ki ga je bilo pričakovati. (Glej PSBL I, 67).

Igralka Stana Kopitar-Offizia

Dne 20. febr. 1986 je umrla v Trstu Stana Kopitar, poročena Offizia, zaslužna narodna delavka, gledališka in radijska igralka. Rodila se je 11. aprila 1907 v Trstu, kjer je bil njen oče tramvajski uslužbenec. Dopršila je Ciril-Metodovo šolo pri Sv. Jakobu, nato je bilo 10 let šivilja pri podjetju Beltrame. Leta 1936 se je poročila s trgovcem

Jakobom Offizia in mu pomagala pri delu. Kot mladenka je vstopila v Marijino družbo v ulici Risorta in od 1922 igrala na odru Marijinega doma igre, namenjene družbenicam in slovenskim služkinjam, a tudi drugim, saj so bile v času fašizma edine slovenske predstave v Italiji, in to sredi Trsta. Tudi med zadnjo vojno je režirala in igrala po štiri igre na leto. Vse to njeno delo za ohranitev slovenskega jezika in narodne zavesti še ni našlo primerne priznanja, nekoliko ga je predstavil dr. Jože Prešeren v knjigi *Marijina družba »Marije Milostljive« v Trstu* (Trst 1975).

Kopitarjeva je bila članica Radijskega odra Radia Trst A od njegove ustanovitve 1946, od 1962-82 je bila tudi organizacijski vodja skupine. Odigrala in zrežirala je nešteto iger in v vse svoje like je prelila življenjsko izkušnost, modrost, dobroto in temperamentnost. Njen igralski razpon je bil zelo širok, saj je šel od karakternega do globoko tragičnega lika. V drugačnih razmerah bi bila postala velika umetnica, toda njej je šlo predvsem za zvestobo narodu in veri. Vrsto let je nastopala kot »naša gospa«, ki je bila tako prisrčna, da so jo mnogi poznali samo kot »našo gospo«.

Stana Kopitar

Inž. Janez Ložar

Dne 6. aprila 1986 je umrl v Belo Horizonte, glavnem mestu brazilske province Minas Gerais, za možgansko kapjo inž. Janez Ložar, brat 1985 umrlega narodopisca dr. Rajka (gl. Koledar GMD 1986, 125-26 s sl.). Rodil se je 11. maja 1913 v Ljubljani, kjer je dovršil klasično gimnazijo in dosegel na univerzi naslov inž. elektrotehnik. Službo je dobil v tovarni pohišstva v Duplici pod Kamnikom in se hitro uveljavil kot strokovnjak.

Na univerzi se je pridružil dr. Ehrlihu in njegovim Stražarjem, po vojni pa se je umaknil na Koroško in se naselil z nekaj prijatelji v nekdanjem Ehrlichovem slovenskem dijaškem domu v Celovcu. Potem je odšel sam v Brazilijo in po vrsti dobil službo šefa vzdrževalca v dveh metalurgičnih tovarnah. Ker pa mu vlažno mestno podnebje ni prijalo, je sprejel 1951 mesto vodje nakupov v državnem podjetju ZEMIG v hribovitem in suhem Belo Horizonte. Priznali so mu ljubljansko diplomo in zaslužek je bil tako dober, da si je kmalu mogel kupiti večje posestvo. Najel je delavce domačine in jim zgradil udobne stanovanjske hišice, zato je bil razočaran, ko so se čez nekaj časa vrnili v svoje iz palmovih vej spletene kolibe.

Tako se je vživel v brazilske razmere, da je državni in pokrajinski upravi sporočal svoje nasvete za izboljšanje razmer. Dopisoval si je z ministri in zadnje leto življenja je dal tedanjemu ministru za gospodarstvo nekaj zelo praktičnih in koristnih predlogov in dopolnitev k izvajajoči se gospodarski reformi. Nekaj njegovih predlogov so že uresničili.

Zelo se je zanimal za zdomske ustanove in jih podpiral, prav tako je bil naročen na vse zdomske časopise in publikacije po svetu. Očetovsko je skrbel za nečake, katerih očeta so kot domobranca vrnili iz Vetrinja. Vse življenje je bil prepričan katoličan.

Začetnik zabavne glasbe Miljutin Negode

Dne 11. apr. 1986 je umrl v Ljubljani Miljutin Negode, začetnik in utemeljitelj zabavne glasbe na Slovenskem, glasbeni pedagog in amaterski igralec, doma od Sv. Ivana v Trstu, kjer se je rodil 22. jan. 1889. Njegov oče je bil odličen kamnoseški mojster, kulturni in politični delavec, zato je tudi sin hodil po njegovih stopinjah. Osnovno šolo je dovršil pri Sv. Ivanu, pripravnico v Rojanu, pet razredov nemške gimnazije v Trstu (1901-06), od 2. do 4. gimnazije je stanoval v škofijskem konviktu pri Sv. Justu. V začetku 6.

Misijonar
Klemen Štolcar
med srednješolci
v Nabrežini

gimnazije se je odzval ministrski okrožnici, ki je vabila dijake v državno službo in jim zagotavljala po sedmih letih vzorne službe priznanje mature. Tako je stopil okt. 1906 v poštno službo v Trstu, napravil poštni izpit in ostal v Trstu do prve svetovne vojne, ko so prestavili Poštno direkcijo v Ljubljano. Negodeta so poslali v Novo mesto, 1919 pa se je vozil v Ljubljano, da je pomagal organizirati slovensko Poštno direkcijo. Od 1921 do upokojitve 1947 je bil na Poštnem ravnateljstvu v Ljubljani in napredoval do inšpektorja.

Negode je bil rojen glasbenik. Prvi pouk o glasbi mu je dal v škofijskem konviktu Vasilij Mirk, in ko se je ta pripravljaj na maturo, je Negode na ravnateljevo željo 13-leten prevzel vodstvo zavodskega pevskega zbora in igranje na male orgle. V Ljubljani je v letih 1920-22 študiral harmonijo na Konservatoriju Glasbene Maticice, drugače pa se je izobrazil sam in igral šest instrumentov. V Trstu je igral klavir na raznih plesih, od 1907 je sodeloval pri Sokolu v Trstu, leto pozneje še pri Sokolu na Vrdeli-Sv. Ivanu, kjer je ustanovil Tamburaški odsek, sodeloval pa je tudi v njegovem dramskem odseku. 1910 je organiziral Tamburaški zbor v okviru pevskega društva Zvezda iz Podlonjerja, bil pa je tudi flautist v orkestru Emila Adamiča.

V celoti pa se je razvil Negode po vojni v Ljubljani, kjer je najprej prevzel vodstvo orkestra pri Sokolu na Taboru, ker zaradi pomanjkanja denarja ni mogel ustanoviti poštarke godbe. Iz orkestra je 1922 sestavil Jazz kvintet, 1924 pa pravi Jazz ansambel, ki se je imenoval Original Jazz Negode in je bil do 1933 prvi in edini v Sloveniji in Jugoslaviji. Od 1926 je kot prvi uporabljal saksofone, ki jih je nabavil v Milanu, na Dunaju, kamor je zahajal na jazz koncerte, pa je kupil banjo trobento in violinofon. Ta ansambel je vodil do 1963, ko se je razšel.

Leta 1951 je Negode ustanovil Ljubljanski sindikalni simfonični orkester, v katerem je igral do 1979, od ustano-

vitve pa je bil tudi gospodar. Orkester je dobil na svetovnem tekmovanju amaterskih orkestrov v Kerkrade na Holandskem 1978 v I. kategoriji zlato nagrado s posebno pohvalno diplomom.

Negode je skladal za svoje orkestre, s skladbami pa je zalagal tudi številne pihalne orkestre. Poučeval je študente glasbe, med zadnjo vojno pa je imel doma otroško harmonikarsko šolo. Zbral je največji zasebni notni in glasbeni arhiv. Leta 1951 je stopil v ansambel Šentjakobskega gledališča v Ljubljani kot igralec in glasbenik. Za ta oder je uglasbil 12 iger, kot igralec pa je nastopil nad 500 krat, zato je dobil Linhartovo odličje in Gallusovo zlato značko. Kot igralec je nastopil tudi v nekaterih filmih.

Albert Miklavec

HVALA TI, GOSPOD

*Ko smo bili
odpadlo listje
in vihar strasti
nas je podil
v ponor razpadanja,
si nas ustavil.*

*Ko smo bili
raztrgani nomadi,
nemirni in nestalni
v iskanju mehkih tal
za dviganje šotorov,
si nas umiril.*

*Ko smo bili
sinovi izgubljeni,
pravice lačni in ljubezni,
siti strupa in bolezni,
domovju odtujeni,
si nas poklical.*

*Ko smo, umetni sateliti,
ubrali svojo pot
in kot meteoriti
krožili brez cilja
vsekovsod,
si nas usmeril.*

Učiteljica Ivanka Omahen

Dva meseca po svojem stotem rojstnem dnevu je umrla 7. maja 1986 v kraju Brugherio pri Milanu učiteljica Ivanka Omahen. Rodila se je 7. marca 1886 v Tomaju kot najstarejša izmed devetih otrok. Mladost je preživela v Podgradu (Castelnuovo) v Istri, kjer je bil njen oče občinski tajnik. Učiteljišče je dovršila v Gorici in nato več kot 20 let poučevala v videmski pokrajini, predvsem v kraju Boreana.

Leta 1931 so tudi njo prestavili v notranjost Italije, v Brugherio pri Milanu. Sprijateljila se je s tamkajšnjo učiteljico Francesco Viganò, stanovala do smrti pri njeni družini, ki jo je pokopala v svojo grobnico.

Ko so se po zadnji vojni v Trstu

Ivanka Omahen

obnovile slovenske šole, se je Omahnova vrnila v Trst in poučevala v ul. sv. Frančiška. Toda neurejene razmere in domotožje po prijateljih v Brugheriu so jo po petih letih potegnili nazaj v Brugherio. Po 40 letih poučevanja so jo javno počastili v mestecu, Ministrstvo za javno šolstvo pa ji je podelilo zlato medaljo. Prav tako so proslavili njenih sto let: občina Brugherio ji je podelila srebrno medaljo s pergamentom v znak hvaležnosti za dolgoletno in

uspešno poučevanje v mestecu, kjer je bila vsesplošno znana in priljubljena. Svojim učencem je bila vodnica in vzornica v življenju, zajemala je iz svoje bogate kulture, učne ure pa je poživljala s petjem in risanjem. Sama se je namreč ukvarjala s slikarstvom in glasbo, pela je sopran in igrala violino.

Pesnik, esejist, prevajalec France Vodnik

Dne 14. avgusta 1986 je umrl v Ljubljani pesnik, esejist in prevajalec France Vodnik, ki se je rodil 5. marca 1903 v Podutiku pri Ljubljani. Slavistiko je dovršil na ljubljanski univerzi, nato se je 1928/29 izpopolnjeval v Varšavi na Poljskem. Vse življenje je bil gimnazijski profesor, le 1941/42 je predaval dramaturgijo na Glasbeni akademiji, v času Živkovićeve diktature je bil nekaj časa brez službe, med zadnjo vojno pa v italijanskem taborišču Gonars.

Vodnik se je v akademskih letih pridružil križarskemu gibanju, ki je iskalo rešitev iz povojnih grozot v poglobljenem krščanstvu in osebnem stiku z Bogom. Tedaj piše pesmi, v katerih se prizadeto in trpko izpoveduje Bogu in beli deklici o svojih padcih, razklanosti, dvomih, zapuščenosti, rad bi se boril z Bogom, ker ne mara več usmiljenja in tolažbe, vse to pa zato, ker bi se rad popolnoma zblížal z Bogom v duhu otroške verne vdanosti. Zavedal se je, »da samo, če goriš / in padaš, ker je pretežak romarski križ, / se srcu razklanemu Bog smehlja«. V tem eskpressionistično prežarjenem razpoloženju je ustvaril nekaj najboljših religioznih pesmi tistega časa. Svoje pesmi je izdal šele 1932 pod naslovom *Borivec z Bogom*. Že prej pa je izdal *Slovensko religiozno liriko* (1928), pozneje pa *Slovensko sodobno liriko* (1933), ji ji je napisal uvod Rajko Ložar.

Že zgodaj pa se je Vodnik razvil v esejista, kritika in znanstvenega pisca. Predvsem so zanimivi njegovi spisi načelnega značaja, v katerih je dokazal, da je krščanski kulturni filozof. Za na-

France Vodnik

rodno občestvo in njegov napredek mu je pomembna kvaliteta osebnosti in ne pripadnost tej ali oni stranki. V umetnosti je lahko vsak svetovni nazor ustvarjalen, če je življenjsko pristen in poln. Odklanja vsako tendenco in se zavzema za avtonomijo umetnosti, od umetnine po zahteva poleg lepe oblike in izraza tudi humanistični etos. Pisal je v *Dom in svet*, *Slovenca*, *Mentor* idr., pozneje v *Dejanje*, po zadnji vojni je sodeloval s Slovensko Matico in Mohorjevo družbo ter bil v izdajateljskem svetu *Prostora* in *Časa*.

Celo desetletje je spremljal razvoj ljubljanske Drame. V tridesetih letih je pisal ocene posameznih predstav, pregleda ob koncu sezon, načelne članke in polemike ter razpravo o dramaturgiji.

Po vojni je pripravil izbor svojih spisov v treh knjigah: *Ideja in kvaliteta* (1964) in *Prevrednotenja* (1971) zajemata slovstveno in kulturno proble-

matiko, *Kritična dramaturgija* (1968) obravnava uprizoritve in dogajanja v ljubljanski Drami v tridesetih letih. Zadnje njegovo knjižno delo *Od obzorja do obzorja* (MD 1972) je pedagoškega značaja in v njem skuša mlademu bralcu zbuditi razumevanje in spoštovanje slovenskega jezika, lepe knjige, kulture in ustvarjalcev.

Vodnik je bil tudi uspešen prevajalec predvsem iz poljščine. Prevedel je 47 leposlovnih del in 7 radijskih in gledaliških iger. Samo njegov prevod Sienkiewiczzevega romana *V puščavi in goščavi* je doživel od 1952 do 1982 devet natisov. Poleg tega je ves čas obveščal slovensko javnost o poljski literaturi. Ob prevajanju pa je sestavil prvi in zelo obširni *Poljsko-slovenski slovar*. Za vse to delo je dobil 1964 nagrado poljskega Penkluba, 1970 častno diplomu Združenja avtorjev v Varšavi ter medaljo Ministrstva za kulturo. V Ljubljani je dobil za prevajanje 1977 Sovretovo nagrado.

Prof. Janko Lavrin

O velikem šmarnu 1986 je umrl v Londonu dr. Janko Lavrin, ki je vse življenje poklicno deloval na Angleškem, a je bil tesno povezan s slovensko kulturo in z njo seznanjal angleško govoreči svet. Rodil se je 10. februarja 1887 na Krupi v Beli krajini, maturiral na Sušaku, študije pa nadaljeval v Rusiji, na Skandinavskem in v Parizu. Med prvo svetovno vojno je bil do 1917 dopisnik največjega ruskega časopisa, potem je pisal za angleške liste. Od 1918 do upokojitve 1953 je bil profesor novejšje ruske književnosti na univerzi v Nottinghamu v Angliji, potem je živel v Londonu.

Lavrin je v mladosti veliko pisal v ruščini in prevajal vanjo, od vsega začetka pa ga je zanimala novejša ruska literatura, predvsem vprašanje, kakšen je bil odnos glavnih ustvarjalcev do najbolj perečih družbenih pojavov sodobnega ruskega življenja. Z upoštevanjem sociološki hin psiholoških vidikov je ustvaril svojevrstno esejistično-kri-

Janko Lavrin

tično metodo, s katero je raziskal glavne avtorje in smeri ruske literature, večkrat pa je tudi primerjal po dva značilna avtorja iz različnih literatur. Obširno je razpravljal tudi o deležu, ki so ga imeli v ruski literaturi literarni kritiki. Kot sintezo je napisal kratek pregled ruskega slovstva 19. in 20. stoletja.

V slovenščino so bile prevedene naslednje Lavrinove razprave: Dostojevski, Nietzsche, Tolstoj (1937), Književnost in duh časa (1968), Dostojevski (1968), Gogolj (1968), Tolstoj (1969), Panorama ruske literature (1979). Posamezne knjige so bile prevedene v več jezikov, štiri v japonščino, nekaj v nemščino itd.

Iz slovenščine je prevedel v angleščino: Izidor Cankar, *S poti* (1934); Matej Bor, *Sel je popotnik skozi atomski vek* (1959, 1961, 1970); Fr. Prešeren, *Pesmi* (1963, 1969); *Neka druga dežela* (1964). Z drugimi pa je prevedel: Fr. Prešeren, *Izbor pesmi* (1954); Fr. Prešeren, *1800-1849* (1955); *Parnas malega naroda. Antologija slovenske lirike* (1957, 1965); *Antologija moderne jugoslovanske poezije* (1962); *Izbrane Gradnikove* (1964) in *Župančičeve pesmi* (1967); *Uvod v jugoslovanske literature* (1973).

Lavrin je prevajal tudi iz svetovnih literatur v ruščino in angleščino. Leta

1926 je pomagal ustanoviti slovenski Penklub, 2. okt. 1956 pa je postal zunanji dopisni član SAZU. Član je bil več angleških znanstvenih ustanov in društev.

Akademik dr. Bogdan Breclj

V začetku septembra 1986 je umrl v Ljubljani goriški rojak dr. Bogdan Breclj, prof. ljubljanske univerze in od 1949 redni član SAZU. Njegov oče dr. Anton je bil da 1920, ko se je z družino preselil v Ljubljano, v Gorici med najvidnejšimi kulturnimi, prosvetnimi in političnimi delavci.

Bogdan Breclj se je rodil v Gorici 6. maja 1906. Medicino je študiral v Ljubljani, na Dunaju in Innsbrucku, kjer je doktoriral 1926, izpopolnjeval pa se je po Evropi in Ameriki. Med zadnjo vojno je bil v partizanih, kjer je bil glavni kirurg v NOV in organizator sanitete. Po vojni je bil v maju 1945 tajnik PNOO v Trstu. Že avgusta 1945 pa je bil imenovan za rednega prof. Medicinske fakultete in predstojnika Ortopedske klinike. Na svojem strokovnem področju je vpeljal nove metode zdravljenja. Skrbel je tudi za sistematično zdravljenje kostne in sklepne tuberkuloze v Sloveniji. Bistveno je pripomogel k ustanovitvi zdravilišč v Valdoltri, v Rovinju, v Sempetru pri Gorici, vpeljal je rehabilitacijsko službo in domove zanj. Sodeloval je pri Svetovni zdravstveni organizaciji in kot njen delegat obiskal skoraj ves svet.

Breclj je bil velik strokovnjak in kot tak član različnih svetovnih znanstvenih akademij in ustanov. Zato je prejel vrsto domačih in tujih odlikovanj in priznanj.

Marinka Theuerschuh

(roj. 13. dec. 1935, umrla 27. avg. 1986)

Vedeli smo, da je bolna, a da je tako hudo, nismo pričakovali, saj je bila vedno med nami vedra in vesela. Pokojna Marinka se je rodila v Šoštanjju na Štajerskem, kjer je učiteljeval njen oče. Pozneje se je družina pre-

selila službeno v Slovenj Gradec, kjer je ostala do izbruha vojne, ko so očeta zaprli in izselili, družina pa se je zatekla k sorodnikom v Ljubljano, kamor je uspelo priti tudi očetu iz izgnanstva. Pa tudi tu ni bilo miru. Bila je vojna, pomanjkanje in strah.

Leta 1945 se je oče umaknil v cono A, kjer je poprijel za delo kot šolnik najrej na Goriškem in nato na Tržaškem. Sem je prispela tudi družina in Marinka je hodila v šolo, končala učiteljske, a službe zanjo ni bilo. Priložnostno je nastopala od leta 1949 na tržaški radijski postaji in se vključila v dramsko skupino Radijski oder, pri katerem je stalno nastopala in oblikovala čudovite ženske like kot igralka pa tudi kot recitatorka. Nastopala je

tudi pri dramski skupini Slovenske prosvete pri prireditvah v Trstu in v okoliških dvorinah in na prostem. Pokazala je velike sposobnosti v vseh zunanjih nastopih, ki jih je pogosto pripravljala z mladino.

Poročila se je z univerzitetnim docentom Frankom Piščancem in si ustvarila družino ter lastni dom v Velikem Repnu. Tam se je takoj vključila v krajevno kulturno delo in župnijsko skupnost. Kako je bila priljubljena in spoštovana ter cenjena za vse, kar je storila, je pokazal njen pogreb, v soboto 30. avgusta na Repentabru, kjer je našla poslednji dom ob pokojnem očetu in materi tudi ona, Marinka, najmlajša hči. Na njeno željo so ji njene sopevke zapele: »Mrzel veter...«

MARTIN JEVIKAR

Pisatelj Mirko Javornik umrl

Dne 1. maja 1986 je nepričakovano umrl za kapjo v Washingtonu v ZDA pisatelj, esejist, publicist, urednik in prevajalec Mirko Javornik, ki je več let deloval tudi med Slovenci v Italiji. Rodil se je 26. sept. 1909 v Cerknici, kjer je bila doma njegova mati Uršula Branisel, medtem ko je bil njegov oče Jakob iz Dramelj pri Celju ter je delal v železarni v Škednju (Trst). Pred prvo svetovno vojno se je oče izselil v ZDA in je bil do 1914 električar v Clevelandu. Po osnovni šoli v domači vasi je odšel na Škofijsko klasično gimnazijo v Šentvid nad Ljubljano, kjer je dovršil šest razredov, zadnja dva pa kot gojenec Marijanišča na klasični gimnaziji v Ljubljani (matura 1929). Dve leti je študiral slavistiko in eno leto pravo na ljubljanski univerzi, vendar študija ni dovršil, ker je živel od 1930 dalje kot svoboden pisatelj.

Veliko je potoval po Evropi, Palestini, Maroku in na Kanarskih otokih ter povsod študiral razmere in pokraji-

ne, kar je kasneje uporabil v svojih spisih. V jeseni 1935 je dobil službo programskega ravnatelja v novem kinu Union, ker pa je hotel izbirati filme samo po umetniških merilih in estetski vrednosti, je prišel navzkriž z lastniki in zapustil službo. 28. dec. 1935 je postal glavni urednik novega katoliškega dnevnika *Slovenski dom*, pri katerem je ostal do konca izhajanja 28. aprila 1945 (1943 je postal tednik). Javornik ga je s sodelavci spremenil med vojno v bojevito protikomunistično glasilo, ki se je borilo proti revoluciji in zagovarjalo vaške straže in domobrance ter Rupnikovo politiko.

Maja 1945 je odšel na Koroško in bil do avgusta tolmač pri britanskih zasedbenih silah na gornjem Koroškem. Nato se je preselil v Rim in nadaljeval z istim delom do marca 1948. Maja 1948 je prišel v Trst, kamor ga je povabila Slovenska demokratska zveza, da bi urejal njeno glasilo *Demokracijo*. Ker se niso mogli zmeniti za

pogoje urejanja, je sprejel okt. 1948 mesto urednika poročil na zavezniškem Radiu Trst II. v slovenskem jeziku. Tu je bil več let tudi politični komentator, nastopal pa je tudi kot napovedovalec, igralec in pevec v radijskem zboru. Ob vsem tem pa je pisal in sestavljal razne oddaje: informativne, zgodovinske, literarne, npr.: *Zgodovina odkrivanja sveta*, Azija (12 oddaj), Afrika (8 oddaj); *Tuja jadra na obzorju* - prigode morskih razbojnikov od praveka do danes (13 oddaj). Od 1958 do okt. 1960 je vodil lastno vsakodnevno enurno oddajo *Vrtiljak sveta*. Za radio je prevedel iz raznih literatur okrog 80 dramskih del (naslovi so v knjigi 20 let Radijskega odra) in dramatisiral Pregljeve *Zgodbe zdravnika Muznika*, Tavčarjevo *Visoško kroniko*, Bertolcljev *Vzpon na Dhaulagiri*, Bora-Komorowskega *Nepremagljive*, Poea *Konec Usherjevine* in *Zločin v mrtvašniški ulici*. Sam je napisal za radio *Rdeči mak*, *Potni list* in *Tri božiče* (po motivih Ch. Dickensa).

Ko so odšli 1954 zavezniki iz Trsta, je zgubil Javornik službo, preživel se je kot zunanji radijski sodelavec in kot vodja dramskega odseka (1956-57). Spoznal je, da se brez italijanskega državljanstva ne bo mogel vključiti v redno življenje, zato je nov. 1960 odšel z družino v ZDA. Od jul. 1961 do upokolitve jun. 1974 je bil v službi pri zunanjem ministrstvu ZDA kot spremljevalec njegovih uradnih gostov iz tujine, največ iz Jugoslavije, kot njihov tolmač. Istočasno je ustno in pismeno prevajal iz slovenščine, srbohrvaščine in nemščine v angleščino. Pogosto je prevajal tudi za Belo hišo pod Johnsonom in Nixonom. V Evropi je sodeloval pri celovškem radiu, v ZDA pri Glasu Amerike v Washingtonu (1961-70).

Javornik je začel pisati leta 1927 novele, črtice in potopise v Slovenca, Modro ptico, Dom in svet idr., z Rudo Jurčecem je urejal *Besedo* o sodobnih vprašanjih, z Ludvikom Klakočermem *Obisk*, v Trstu je sodeloval v *Demokraciji*, *Katoliškem glasu*, *Mladiki*, v ZDA v *Meddobju*, *Glasu Kulturne akcije*,

Mirko Javornik

Siju in Slovenski državi. Prvo večje priznanje je dosegel z novelama *Balada o cigareti* in *Osem ur življenja*, ki sta socialno nadahnjeni in sta izšli v almanahu *Sedem mladih slovenskih pripovednikov* (1930). Josip Vidmar ju je pohvalil in dostavil: »Slutim roko, ki bo prijemala mrtvo snov in odlagala kristale. Verujem pa tudi, da se bo Javorniku med zbiranjem te moči razširil in poglobil pogled na svet in v človeško notranjost.«

Leta 1933 je izšla povest *Črni breg*, v kateri je prvi prepričljivo popisal delo in nesrečo v rudniku. Središčna oseba je fant, ki v nesreči ohromi in ga zato dekle zapusti, nazadnje ga ubije pogrezajoča se hiša. Opis je stvaren, deloma naturalističen, v podajanju fantove duševne napetosti ekspresionističen.

Dar za poročanje in oblikovanje je uspešno razvil v potopisih, ki so bili tedaj med Slovenci še malo v navadi.

Tako je izdal 1934 *Srečanja z nepoznanimi*, knjigo o potih in ljudeh. V štirih potopisnih novelah vodi bralce po Evropi in v prerezu podaja duhovno podobo tedanje Evrope: prenasičenega in zdolgočasenega Evropca, mlado Primorje, ki mora živeti pod fašističnim pritiskom in v mračnem duševnem vzdušju, mladega Nemca kot predstavnika evropskega nacionalizma, razrvane razmere v mednarodnem pomorskem Marseillu. Kritika je knjigo ugodno sprejela, I. Brnčič pa je o Nemcu zapisal, da spadajo posamezne strani te novele »med najbolj uspelo tovrstno našo prozo«.

Na podobni višini je *Pomlad v Palestini*, potopis (1935), v katerem je opisal pot v svete kraje, pokrajino in mesta, Jude in Arabce, srečanja s trgovskim duhom, ki ga je odbijal, judovsko naseljevanje in spreminjanje puščav v nasade, toda med prvimi Slovenci je videl tudi izrivanje Arabcev, kar bo nujno pripeljalo do sporov. Ob izidu je kritika molčala, morda je bila problematika preveč odmaknjena, zato se je Javornik užaljen umaknil iz javnega literarnega ustvarjanja, vendar ni odložil peresa.

Leta 1944 je izdal »izbor iz let 1931-1941« v knjigi *Pero in čas*. V njej je zbral izpovedi o umetnosti in o sebi, prikaze domačega sveta, potopise in razprave o ljudeh in vprašanih teh desetih let. Najmočnejši je v pripovednem popisu domače pokrajine okrog Cerknškega jezera in tedanje meje, ki mu na vsak korak oživlja spomine na mlada leta, na zgodbe s tihotapci in kmečkimi ljudmi. Živi in sveži so potopisi, ki predstavljajo jedro knjige.

Leta 1980 je izdal knjigo *Pero in čas, II.* izbor iz pisanja od 1927 do 1977. Izšla je pri založbi Tabor (Trst, Washington, Buenos Aires), natisnili pa so jo v Vidmu (ponatis 1981). O knjigi je zapisal avtor, da je »nekaka literarna avtobiografija v obliki vseh zvrsti mojega pisanja, razen političnega, obsegajočega petdeset let službe slovenski besedi in ustvarjanju lepote v njej«. Tu je resničen prerez skozi vse Javor-

nikovo pisanje, razgibano in bogato, toda ker je deloval na tolikih področjih, ni mogel nikjer ustvariti daljših in večjih del. Brez dvoma je bila zanj usodna zadnja vojna, ki ga je odtrgala od leposlovnega ustvarjanja in ga vrgla v politični boj, po vojni pa je bila stalna borba za kruh in je le redke trenutke mogel posvetiti umetnosti.

Pred vojno je prevedel nekaj znanih povesti in romanov iz svetovne literature in so izšli v Ljubljani (seznam je v Prostor in čas, II.). V Trstu je prevajal samo za radio, v ZDA je opustil to delo.

Mirko Javornik je bil izredno nadarjen in razgledan človek, delaven in podjeten, ker ni hotel biti v podrejenem položaju. Bil je močnega in bojevitega značaja, zato je imel malo pravih prijateljev, a veliko dobrih znancev vsepovsod. Njegove številne polemike so bile bojovite in neusmiljene. Vse življenje pa je bil veren človek.

Albert Miklavec

KO TI NE GOVORIS

*So trenutki,
ko Ti ne govoriš
in pustiš,
da govore ljudje.*

*Sol je postala plehka
in pastirji
močno trepetajo
pred volkovi:
kako je prišlo
do tega,
je skrivnost
Tvoje tišine!*

*Ko Ti molčiš,
ljudje izgubljajo
svoje poti,
se ne razumejo več
in si ne odpuščajo:
so bedni,
ko trs v vetru,
ko plamen,
ki mrzlično šviga
v poslednjo svetlobo.*

Ob 35 letnici smrti msgr. Andreja Furlana

V nedeljo 31. avgusta 1986 je minilo 35 let odkar je v Gornjem Logatcu umrl msgr. Andrej Furlan, ki je bil 37 let, od leta 1906 do leta 1943, župnik v Sv. Križu pri Trstu.

Na ta dan se je skupina svetokriških župljanov s svojim cerkvenim pevskim zborom peljala v Gornji Logatec. Tam smo skupaj z Logačani darovali sveto mašo za svojega ljubljenega in nepozabnega dušnega pastirja ter obiskali njegov grob. Logačani so za to priložnost lepo in okusno okrasili svojo cerkev in jo tudi napolnili. Somaševala sta domačin dr. Ivan Merlak, ki je študiral v bogoslovju in pel novo mašo v času, ko je msgr. Andrej Furlan vodil župnijo v Logatcu, in župnik v Sv. Križu pri Trstu Jože Kunčič. Dr. Ivan Merlak je po evangeliju tudi z velikim navdušenjem govoril o svojem nekdanjem gorečem dušnem pastirju. Na koru je ubrano in občuteno pel naš svetokriški cerkveni zbor. Po končani sveti maši smo se podali še na pokopališče, na grob pok. msgr. Andreja Furlana in tam molili, nakar je zbor zapel še nekaj pesmi. Tako smo spet počastili spomin svojega izrednega dušnega pastirja, ki se je, kakor sveča, tako dolgo použival za našo župnijo.

Msgr. Andrej Furlan se je rodil 18. oktobra 1870 na Verdjelu v svetoivanški župniji v Trstu. Njegov oče Anton je bil kmečki vipavski sin, njegova mati Marija Pollik pa Tržačanka. Osnovno šolo in gimnazijo je obiskoval v Trstu, bogoslovje pa v Gorici. Za mašnika je bil posvečen 2. julija 1893 z dispenco iz Rima, ker še ni imel 24 let. Po novi maši je bil kaplan najprej v svoji rojstni župniji, potem v Miljah in pri Novem sv. Antonu v Trstu. Leta 1906 je bil imenovan za župnika v Sv. Križu pri Trstu.

Že takoj po prihodu v Sv. Križ je začel obnavljati župno cerkev, ki je bila v zelo slabem stanju. Poskrbel je nove

zvonove, nove lestence, nov kip Srca Jezusovega in nove moderne orgle. Dal je poslikati notranjost cerkve in je nabavil veliko cerkvene obleke ter cerkvenega perila.

Bil je poln žive vere in ljubezni do Jezusa v sv. Rešnjem telesu in velik ter vnet Marijin častilec. Sam Bog ve, koliko ur je preklečal pred tabernakljem in koliko je premolil za svoje župljane. Uvedel je razne pobožnosti in bratovščine. Ustanovil je dekliško Marijino družbo. Prirejal je duhovne vaje, misijone in romanja. Starejši župljani se spominjajo in ne morejo prehvaliti njegovih verskih manifestacij z veličastnimi evharističnimi in Marijinimi procesijami, ki so privabliale tudi vernike iz drugih sosednjih župnij. Najbolj se jim je vtisnila v spomin procesija s kipom Srca Jezusovega v jubilejnem letu 1933, ki jo je vodil tržaški škof Alojzij Fogar in katere se je udeležilo pet tisoč vernikov s tržaške okolice.

S svojimi župljani je bil dober, prijazen, prizanesljiv in usmiljen, pa tudi

Andrej Furlan

strog in odločen, kadar je šlo za božjo postavo in božja načela.

Že kot kaplan pri Novem sv. Antonu je skupaj s kaplanom Čokom organiziral katoliško delavstvo. V svoji župniji je ustanovil podružnico Slovenske straže, narodnoobrabne organizacije, s knjižnico in pevskim zborom. Pod okriljem Slovenske straže je ustanovil prvi slovenski otroški vrtec na Tržaškem. Vanj je zahajalo veliko otrok vse do prve svetovne vojne. Ustanovil je Hranilnico in posojilnico v Sv. Križu. Ustanovnega občnega zbora se je udeležil sam oče slovenskega združništva dr. Janez Evangelist Krek. Hranilnica je uspešno delovala do leta 1938, ko so jo fašisti likvidirali. Sodeloval je pri odseku za narodno in socialno politiko, ki ga je bil ustanovil Zbor svečnikov sv. Pavla. Bil je tudi voditelj duhovnikov častilcev sv. Rešnjega telesa.

V letih fašizma je moral marsikaj prestati. 12. maja 1921 so ga fašisti odurno pozvali, naj zapusti župnijo, sicer ga bodo s silo odstranili. Na dan volitev, 15. maja istega leta, so ga pretepli. Novembra 1922, ko so komaj prišli na oblast, so ga prisilili, da je spil pol litra ricinovega olja. Tudi pozneje so ga preganjali zaradi slovenskih pridig in petja v cerkvi ter zaradi poučevanja verouka v materinščini.

Msgr. Furlan je bil vzoren sobrat vsem duhovnikom. Vsem je rad in vedno pomagal. Tako si je s svojo dobroto in s svojim širokim nasmehom pridobil srca vseh sobratov. Predstojniki so ga visoko cenili. Zato ga je sv. stolica pod nepozabnim škofom Alojzijem Fogarjem imenovala za monsinjorja.

Zlato mašo msgr. Andreja Furlana, ki je bila v nedeljo 4. julija 1943, so Križani zelo slovesno praznovali. Pred cerkvijo so postavili velik slavolok. Cerkev so znotraj in zunaj okrasili z zelenjem in cvetjem. Zlatomašnika so počastili z mnogimi darovi v denarju, živilih in cvetlicah. Pred praznikom so imeli tridnevno. Na dan praznovanja so cerkev napolnili do zadnjega kotička. Prisotnih duhovnikov je bilo osem. Slavnostni pridigar je bil dr. Jakob

Ukmar. Pevski zbor je odlično izvedel svojo vlogo.

Že pred zlato mašo pa se je msgr. Andrej Furlan odpovedal župniji. Bil je utrujen, bolehen in precej izčrpan. V nedeljo po zlato maši se je za vedno poslovil od svojih nepozabnih Križanov. Preselil se je na Planino v grad Wasberg k Windischgraetzu za hišnega kaplana. Ko pa je bil med vojno grad požgan, se je preselil za župnega upravitelja v Gornji Logatec. S svojo dobroto in pobožnost si je kmalu pridobil srca tamkajšnjih ljudi. Toda čeprav so ga Logačani radi imeli, ni mogel nikdar pozabiti na svoje nekdanje vernike v Sv. Križu. Veliko je molil zanje in jim ob vsaki priložnosti pošiljal pozdrave. Z mislijo na Sv. Križ je tudi umrl.

Msgr. Andrej Furlan je bil Tržačan. Bog daj, da bi se kmalu še kakšen tržaški fant opogumil in odzval klicu ter po dobri pripravi pristopil h Gospodovemu oltarju.

Albert Miklavec

VEČER

*Večer je vtisnil
svoje znamenje
na vse:
na nas,
na zidovje hiš,
na cestno kamenje,
na skrillove
cerkvenih streh ...*

*Hribi tonejo
v poslednji plamen dneva,
sonce je le še ogorek,
ki prehitro izgoreva;
na pokopališču
dolge sence
se objemajo ...*

*A vse je bežna slika
v filmu časa:
ko jo uzreš,
je že ni več,
sedanjost je spomin,
prihodnost sanja.*

Stoletnica rojstva Davida Doktoriča

V letu 1987 se spominjamo več obletnic slovenskih skladateljev: 100 letnica rojstva Zorka Prelovca, Franceta Rapotca, Franca Mlinarja Cigaleta in Karla Adamiča; 200 letnica rojstva Jana Slavika, 150 letnica rojstva Antona Foesterja ter 100 letnica smrti Antona Hribarja in 50 letnica mučeniške smrti Lojzeta Bratuža.

Pred sto leti se je rodil tudi David Doktorič, duhovnik in skladatelj, ki je le malo znan. Spominjamo se ga zaradi njegovega doprinosa h kulturnemu, predvsem glasbenemu razvoju na Goriškem v desetletju po prvi svetovni vojni. Ob njem so bili Emil Komel, Lojze in Jožko Bratuž, Vinko Vodopivec in Janez Laharnar, čeprav slednji ni živel v Gorici, marveč na Šentviški gori nad Mostom na Soči. Krog ljudi s posebnim duhovnim obrazom.

Ko prebiram Doktoričeve sestavke o zborovskem petju, se mi zdi, kakor da se je čas ustavil; tako je vse aktualno in živo. Ko piše o vlogi in poslanstvu zborovodje, podčrtava nujnost, da ima znanje in ugled ter vzoren in neomadeževan značaj. Od njega

zavisi zborov obstoj in njegovo petje. Tudi v času Doktoričevega bivanja v Gorici se je čutila potreba po dobrih pevovodjih. Zanimiv je zato Doktoričev predlog na goriškem sestanku pevovodij 25. septembra 1924, naj Pevski odsek Prosvetne zveze preuči vprašanje ustanovitve najprej tečajev in sčasoma šole za vzgojo dobrih pevovodij; ustanovi naj se društvo pevovodij in organistov, ki naj skrbijo za moralni dvig njihovega stanu in izboljšanje njihovega gmotnega položaja. (O gmotnem položaju vodij zborov smo premišljevali in razpravljali tudi v Trstu, kot o eni izmed ključnih postavk za napredek naše pevske kulture. Zborovodje so lahko ljudje, ki opravljajo lažjo ali delno službo. Če so utrujeni, ne morejo čutiti, doživljati in poustvarjati glasbe). In Doktoričev predlog se nadaljuje, naj se vsi na sestanku zbrani pevovodje obvežejo, da bodo v svojem delokrogu skrbeli za vzorno cerkveno petje sploh, za vsestransko poglobitev slovenskega in ljudskega cerkvenega petja posebej, da bodo po svojih močeh spopolnjevali svoje znanje

Mladinski zbor
iz Ukev
na Cecilijanki 1985

in zmožnostji, posebno s študiranjem resne moderne glasbe, da ne bodo zane-marjali skrbi za mladi pevski naraščaj. Domenjeno je tudi bilo, da si bodo pomagali s tečaji, dokler ne bodo ustanovili glasbene šole. Ta tečaj so dejansko organizirali v Gorici že naslednje leto, od 27. julija do 8. avgusta 1925. Na njem so predavali Emil Adamič, Rihard Orel, Breda Šček, Srečko Kumar, Ivan Grbec, Anton Sever in Filip Terčelj. Doktorič je na tečaju učil koral.

V članku *Naša naloga*, ki je izšel v *Našem čolničju*, priporoča pevovodju, naj posvečajo dolge zimske večere teoretični izobrazbi pevcev, ker pevec, ki ne pozna not in intervalov, ni pevec. V istem glasilu za leto 1927 povzdiguje delo in poslanstvo pevcev, ki so bili v vseh časih, od najstarejše zgodovine, voditelji in učitelji, vidci in izbrani božji glasniki. In še ena lastnost je označevala to goriško glasbeno sredino, nega in širjenje slovenske narodne pesmi.

David Doktorič je bil v glasbi samouk, a je dovolj dobro poznal glasbeno teorijo, tako da je o glasbi pisal članke in razprave. Vemo, da je imela tedanja Gorica dobrega poznavalca glasbe, Emila Komela, ki je eden izmed redkih v tistih letih opravil normalno glasbeno šolo. Študiral je na Dunaju. Komel, ki

je pripravljaval tekst za knjige o harmoniji, kontrapunktu in kompoziciji, je pač lahko pomagal goriškim glasbenikom, ki niso mogli imeti enake glasbene izobrazbe. Doktorič je gotovo poznal tudi tehniko lepega petja, ki jo je koristno uporabljal pri vodenju odličnega zbora v cerkvi sv. Ignacija na Travniku v Gorici, kateremu je za večje praznike dodal še orkester. Težko si ga namreč predstavljam kot apostola, ki druge spodbuja k popolnosti, sam pa je nima in se zanjo ne zanima. Bil je vodja Pevskega odseka Prosvetne zveze v Gorici, ki je štel približno 80 podeželskih zborov. Doktorič se je bavil tudi s skladanjem. Napisal je malo, a njegove skladbe razodevajo dobrega poznavalca kompozicijske tehnike. Imajo preprosto melodijo, le da so v primerjavi z goriškimi sodobniki nekoliko obtežene z modulacijami in alteracijami. Razumljivo je, da je kot zborovodja skladal predvsem zborovske pesmi. Devet jih je izšlo v pesmaricah Goriške Mohorjeve družbe v Božjih spevih (1929), Gospodovem dnevu (1930) in Zdravi Mariji (1933). Nekaj jih objavil Cerkveni glasbenik. Nekaj jih je izšlo v samozaložbi, zlasti posvetne pesmi, teh pa je malo. Take so npr. V Jugoslaviji, Pesem izgnancev in Goriške trte, ki so izšle 1922 kot priloga Mladike, katere urednik je bil sam Dok-

Dekliški zbor iz Steverjana je na Cecilijanki 1985 vodila prerano umrla Alenka Černič

torič. Od instrumentalne glasbe velja omeniti Zbirko preludijev, Sonato v treh stavkih in Koračnici.

Rodil se je v Našicah v Slavoniji 24. oktobra 1887 uradniku Ivanu in Terziji Paronitti, ki je bila furlanskega porekla iz Cervignana. Po očetovi nasilni smrti se je mati z devetletnim otrokom vrnila v Cervignan. A ker se je težko preživljala, je vzela teta malega Davida na Dunaj. Po stričevi smrti so ga sprejeli v ljubljansko Marijanišče, kjer je opravil dva razreda gimnazije. Nato je kot Missijev štipendist prišel v Gorico in tu dovršil z odliko gimnazijo in bogoslovje. Novo mašo je pel leta 1911. Nato je bil dve leti kaplan na Placuti in obenem vodja Alojzijevišča, dve leti kaplan pri Sv. Roku, med vojno kurat v Gaberju pri Štanjelu. Še pred koncem vojne ga je nadškof Sedej poklical v Gorico za kanclista v svoji pisarni in ga obenem imenoval za kaplana pri Sv. Roku in pri Sv. Ignaciju.

Zaradi njegove narodnostne dejavnosti mu je italijanska oblast leta 1927 dokončno odbila državljanstvo. Bil je razrešen vsake službe in se je spomladi 1928 izselil v Slovenijo. Služboval je na Brniku in v Radomljah pri Kamniku. V tem času je duhovnik Kastelic iskal duhovnika, ki bi šel med slovenske naseljence v Argentino. Obrnil se je na Doktoriča. Ta je septembra 1936 dospel v Buenos Aires kot izseljenski dopisnik pri jugoslovanskem konzulatu. Poslanik Izidor Cankar ga je pregovoril, da je odšel v Uruguay in tam skrbel za duhovne potrebe Slovencev

LJUBKA SORLI

MINILO PETDESET JE LET (Spominu Lojzeta Bratuža)

I

*Podgora med Kalvarijo in Sočo
na težke dni oživlja mi spomine.
Srce je polno solz in bolečine —
krivico čuti še, v nebo vpijočo.*

*Božična pesem s kora je donela,
ob jaslicah se zlila je v molitev
za mir, za našega rodu rešitev.
Vsa cerkev v to, ko v čudež, je verjela.*

*Pa je prišlo, kar moralo je priti...
In leglo je na mesta in vasice
ko skala, ki ne moreš ji uiti.*

*Prek Soče splaval glas je do Gorice...
Jokati nisem mogla, ne moliti.
Prekril osat mi srčne je gredice.*

II

*Za okni Rdeče hiše dolga noč je,
strahu prepolna, sredi februarja.
Moj duh z Nevidnim plah se pogovarja,
ko v duši smrtna stiska in nemoč je.*

*Ob tebi čujem, dragi... Težki vzdih
ti trgajo nemirno, rahlo spanje.
Od muk in groze ti obraz potan je,
kot bilka ves trepečeš v noči tihi.*

*Do okna s ceste sred noči priplove
Kragulčkov mila, tožna melodija...
V trenutku z lic ti zmiije zla sledove.*

*Zbledela je človeška hudobija —
pretrgal pesmi glas je nje okove
za hip... Zdaj spet srce ti pelin vpija...*

III

*Zatisnil si oči, ves strt od boja...
Kako bolijo misli v tem spoznanju!
Slovo sem dala upom in čakanju —
s teboj umrla ni ljubezen moja.*

*O, koliko snovanj za dni bodoče
v trenutkih srečnih skupaj sva kovala...
Otroka sta jim sonca prilivala,
da nisva bala se neviht ne toče.*

*Omagal si... In nič te ne predrami.
Preveč gorja se nate je zgrnilo.
Le kdo naj v uri tej poguma da mi?*

*Srce se za pomoč bo obrnilo
k Mariji, k Njej, izbrani med ženami,
ki je sprejela božje sporočilo.*

in sploh Jugoslovancev. Z odlokom ministra Dragiše Cvetkovića je bil imenovan za začasnega honorarnega atašea jugoslovanskega poslaništva v Argentini s sedežem v Montevideu. Tam je deloval kot konzularni izseljenski dopisnik do leta 1950 in bil obenem v dušnem pastirstvu. Bil je kaplan pri slovenskih šolskih sestrah v Coloradu in Montevideu. Ustanovil je Slovenski krožek, kjer je večkrat tudi sam predaval. Zaradi ugleda, ki si ga je pridobil,

ga je tamkajšnji škof poklical v osrednji odbor Katoliške akcije in imenoval za asistenta akademičark Katoliške akcije. S Kastelcem in Hladnikom je urejeval list Duhovno življenje in vanj pisal pesmi in članke. Umrl je 12. aprila 1962 v Duhovskem domu v Montevideu.

Doktorič pripada skupini izobražencev, ki je po razdejanjih prve svetovne vojne obnavljala gospodarstvo, predvsem pa kulturo na Goriškem.

MARIJAN KRAVOS

Cerkveni mešani pevski zbor od Novega sv. Antona 40 let delovanja

Da so štiridesetletja relativno dolga doba v življenju pevske skupine, pričujejo sivi lasje tistih članov, ki so od vsega začetka, v še rosni mladosti, navdušeno povzdignili brnenje svojih glasilk v hvalospev dobremu Očetu, ki je v nebesih. Takih pevcev je v našem zboru sicer malo, pa vendar s kakšnim navdušenjem se spominjajo na tiste čase, ko je slovenska pesem lahko spet zadonela v samem središču mesta Trst.

Že staro svetišče, prvotno zgrajeno v sedemdesetih letih 18. stoletja, je moralo kriti potrebe župljanov Novega mesta (Terezijanske četrti), Barkovelj, Grete, Vrdele, Skorklje, Rojana, Rocola in deloma tudi Sv. Marije Magdalne spodnje, torej širokega območja, ki je bilo takrat naseljeno skoraj izključno s slovenskimi prebivalci. Dejstvo je torej, da je slovenska služba božja v naši cerkvi že tradicija in da soupada-

Cvetna
nedelja
1957:
slovo od prof.
L. Klakočerja

Cerkveni
pevski zbor
od Novega
sv. Antona
v Trstu
vodi Edi Race

jo njeni začetki z nastajanjem prepotrebne božjega hrama v novozgrajenem predelu tržaškega mesta. Le fašizmu je uspelo za dobo 24 let utišati slovensko pesem.

»Leta 1921 je bila v cerkvi Novega sv. Antona slovenščina prepovedana. Takratni kaplan Franc Gustin je naprosil svojega sobrata Sellingerja, da je slovensko besedilo pesmi prevedel v latinščino. Tako se je z velikega kora, kjer so vedno peli, razlegala slovenska melodija z latinskim besedilom celih 24 let!« Tako piše Tončka Curk v svojem prispevku za zbornik Slovensko cerkveno petje na Tržaškem.

Kakorkoli že, naj gre tu zahvala vsem, ki so s požrtvovalnostjo uspeli ohraniti vero in jezik naših ljudi, predvsem pa ljubezen do lepega petja. Prav je torej, da se tu spomnimo vsaj nekaterih važnejših imen zborovodij. Pred tem pa je treba podčrtati pomen in zasluge, ki sta jih za slovensko cerkveno petje pri Novem sv. Antonu doprinesla Marijina družba Marije milostljive in pa bratovščina sv. Cirila in Metoda.

Solske sestre zasledimo med prvimi v seznamu tistih, ki so zbor vodili že ob koncu prejšnjega stoletja. V tem stoletju pa so se pred zborom vzvrstili

še Amalija Reichman, Matija Škabar, Franc Vranjac, Helena Giurkov. Naslednjega imena pa se lotim s posebnim spoštovanjem.

Rozalija Čičigoj je živela z našim zborom vse od leta 1925 do 1973. Kot pevovodja je prestala težko obdobje fašizma, vojno in še prvo povojno leto, nakar se je umaknila na orgelski stolček in prepustila taktirko Ludviku Klakočerju. Orglala je vse do svoje boleznin leta 1973. Ludvik Klakočer je jeseni leta 1946 ustanovil mešani pevski zbor. Vse dotlej je pri slovenski službi božji prepeval troglasni ženski pevski zbor (le v prvih letih tega stoletja zabeleži kronika obstoj mešanega pevskega zbora). Odhodu Ludvika Klakočerja sledi nekajletni premor, ko prevzame ponovno vodstvo ženskega zbora R. Čičigoj.

Šele leta 1967 se ponovno oglasijo tudi moški glasovi. Mešani zbor še enkrat zaživi. Vodi ga Janko Ban. Sledi mu za krajše obdobje Magda Bizjak. Leta 1973 pa končno prevzame vodstvo Edi Race iz Rodika pri Divači.

Letos poteka torej 40 let, odkar je ponovno zaživel naš mešani pevski zbor. Odbor je sklenil, da bo obletnico praznoval s slavnostno akademijo, ki se bo vršila v nedeljo 7. decembra 1986,

na kateri naj bi, poleg priličnih govornikov nastopila mešani in moški zbor od Novega sv. Antona. Omeniti je namreč treba, da se je leta 1977 prvič pojavil na odrskih deskah naš zbor v moški zasedbi. Od tedaj redno nastopa na raznih revijah in samostojnih koncertih. Ob priložnosti praznovanj pa je v načrtu tudi izid brošure o življenju slovenskih vernikov in o cerkvenem petju pri Novem sv. Antonu.

Če se za trenutek ozremo v preteklost, vidimo, da je bera slovenskih pevcev v samem središču mesta kar precejšnja. Koliko žrtev pa tudi poguma

in zvitosti je bilo treba, da so domače melodije lahko odmevale pod mogočno kupolo. In vendar se je ta tradicija ohranila do danes in ostaja naš zbor edini, ki v mestnem centru hvali Boga v slovenskem jeziku. Težko se je zamisliti v prihodnost tega pevskega ansambla, saj je dejstvo, da se cerkev počasi prazni, le zaskrbljujoče. Pa tudi mladega prirastka je malo. Kljub vsemu temu pa družijo pevce in vse vernike prepričanje, da je v naši cerkvi le treba ohraniti službo božjo in petje, da je to bogastvo in tradicija, ki nikakor ne sme zamreti.

M. T.

20 let pevskega zbora „Fantov izpod Grmade“

Ko je pred dvajsetimi leti, na začetku leta 1966 bil ustanovljen moški pevski zbor Fantov izpod Grmade je to bil dogodek, ki je pomenil kulturno prenovu za vso občino Devin-Nabrežina. Že nekaj let namreč je vladalo v občini precejšnje mrtvilo, tako je na zborovskem področju, ob cerkvenih pevskih zborih, deloval le še otroški zbor Glasbene matice iz Nabrežine »Kraški slavček«, ki ga je vodil zdaj rajni prof. Radovič. Po tem letu pa se je kulturno delovanje obnovilo in poživilo tudi v drugih vaseh našega zahodnega Krasa in še posebej v Nabrežini.

Zbor je na začetku sestavljalo 12 pevcev in pevovodja Ivo Kralj, ki ga smemo imenovati dušo tega pevskega sestoja. Jedro Fantov izpod Grmade so na začetku sestavljali pevci, ki so izhajali iz »šole« g. Bernarda Špacapana, ki je več let služboval v Brestovici in tu vzgojil vrsto pevcev in pevk. Kmalu pa so se jim pridružili tudi pevci iz okoliških vasi, tako da so prihajali in še prihajajo iz Jamelj, Štivana, Devina, Sesljana, Cerovelj, Mavhinj, Vižovelj, Slivnega, Nabrežine in Sv. Križa.

Slavnostni koncert, v počastitev tega 20-letnega delovanja pa je dokazal, da je zbor priljubljen, saj je na kon-

certu, 6. julija 1986, bila stara cerkev sv. Janeza Krstnika v Štivanu nabito polna, tako da mnogi udeleženci sploh niso mogli vstopiti vanjo. Ob tem pa bi veljalo omeniti tudi preko dvajset čestitk, ki jih je zbor prejel s strani posameznikov in društev, pevskih zborov ter ustanov.

V utemeljitev temu odzivu s strani občinstva navajamo odlomek, ki ga je ob proslavi 20-letnice prebral slavnostni govornik pokrajinski odbornik za kulturo dr. Zorko Harej, ki je med drugim rekel: »Brez dvomov, senc, a z odprtim razumom in prostim srcem lahko danes izpovem: čestitam in veselim se z Vami ob tem lepem jubileju — dvajset let dela, brez belih lis in premorov, 20 let zveste službe slovenski umetnosti, kulturi, veri, za slovenstvo. Dvajset let tega izbornega glasnika naših umetniških teženj, kulturnih hotenj, ki je s svojo prisotnostjo vedno in povsod, pravilno doumel poslanstvo pevskega zbora, ki je tam, kjer ga rabimo, ali ga rabijo: na Tržaškem, Goriškem, v Sloveniji, na Hrvaškem, v Milanu, v Rimu, v Avstriji, Švici, Nemčiji, ki je tudi v težjih položajih vedno prikazal dostojno petje, ki je umetniško rasel, izpopolnjeval svojo interpretativno teh-

niko, širil obseg svojega znanja, ki se ni zadovoljil s ponavljanjem zadnjih uspešnih pesmi, temveč je iskal v mnogoteri in pestri slovenski zborovski literaturi, kar je v danih momentih in priložnostih ustrezalo potrebam, občutju in razpoloženju.«

Zbor je ob jubilejnem koncertu izdal priložnostno publikacijo, v kateri je objavljen podroben zapis o zgodovini zbora. Bralec bo v njem lahko spoznal, da so »Fantje« v zadnjih dvajsetih letih res bili prisotni s svojim delom in pesmijo na številnih prireditvah in koncertih, saj bi drugače ne mogli zbrati nad 370 nastopov.

Na začetku je zbor vadil na domu enega izmed pevcev, sledila so leta, ko je zbor imel svoj dom v župnijski dvoranici v Devinu, ki so jo zaradi težav z ogrevanjem in drugimi potrebnimi popravili, ki jih je bilo nemogoče opraviti, ker lastniki — devinski princ — ni nikoli dal potrebnega dovoljenja, zamenjali s prostori nove osnovne šole v Devinu. Da pa se ob slovesnostih za dvajsetletnico zbor ni polenil, oziroma da pevci in njihov pevovodja Ivo Kralj gledajo v prihodnost, nam priča dejstvo, da so 1. septembra 1986 skupaj z Dekliškim zborom Devin, s katerim zbor sodeluje, podpisali z občino Devin-Nabrežina pogodbo, ki jim za dobo 20 let dodeljuje bivši rastlinjak na vrtu otroškega vrta v Devinu, kjer naj bi si zbora, po potrebnem popravilu in obnovi zgradbe, ustvarila svoj sedež. To pomeni, da se bo s tem povečalo in poživilo vse kulturno življenje, ne samo v Devinu, ampak tudi v okoliških vaseh iz katerih izhajajo pevci oziroma pevke Dekliškega zbora Devin.

Prepričani smo, da bodo Fantje izpod Grmade znali tudi v naslednjih letih, prav tako kot doslej, z dobro voljo in veseljem do lepega slovenskega petja ter vesele družbe, ustvariti še mnogo lepih spominov in kulturnih pobud. Voščimo jim še veliko uspehov in to, da bi vedno znali s svojim petjem navdušiti ali ganiti, utrditi in razveseliti vse tiste, ki so jih in jih še bodo poslušali.

Jubilejni koncert ob 20-letnici zbora Fantje izpod Grmade 6. julija 1986 v stari štivanski cerkvi

L. B.

Gorica počastila spomin Matije Tomca

Na pobudo Združenja cerkvenih pevskih zborov je bila v nedeljo 9. marca 1986 zvečer v Gorici slovesna služba božja v spomin skladatelja Matija Tomca ob tridesetem dnevu njegove smrti. Za to priložnost se je v kapucinski cerkvi zbralo veliko ljudi, predvsem pevcev iz mesta in okolice. Somaševanje je vodil msgr. Oskar Simčič, spominski govor pa je imel prof. Stan-ko Jeričijo.

Celotno bogoslužje so spremljale izključno Tomčeve skladbe: nekatere preproste kot pesmi Ko srce nemir objema, O kralj časti presveti ali ljud-

Primož Trubar

ska O luč nebeška, druge zahtevnejše kot mašni spevi iz Maše v čast sv. Jožefu ali darovanjska Molite, bratje iz prelepe Tomčeve maše Stopil bom k oltarju. Stevilne pevce je vodil Mirko Špacapan.

Slovesnost je povzdignil tudi govor, v katerem je prof. Jericijo osvetlil lik pokojnega skladatelja in razčlenil njegov obsežni opus. Najprej je nanizal nekaj misli o glasbeni umetnosti, o njenih značilnostih in funkcij. Nato je orisal Tomčevo življenjsko pot in jo povezal z njegovo glasbeno ustvarjalnostjo. Pri tem je poudaril Tomčev delež na področju slovenske cerkvene in svetne glasbe. »Teško bi bilo reči, na katerem področju je pomembnejši. Pomemben pa je, in to v veliki meri, na obeh. Ali ne bi zazijala velika vrzel, če ne bi bilo njegovih priredb narodnih pesmi? Ali ni mogoče pri vsaki slovenski maši navzoč s petjem, s svojim vzklikom po povzdigovanju "Tvojo smrt oznanjamo, Gospod..." Ali ni v Sloveniji najbolj razširjena njegova liturgična maša na čast sv. Cirilu in Metodu, ki so jo peli večer pred njegovo smrtjo, kot za slovo, ljubljanski pevci, zbrani ob misijonu v stolnici?«

V nadaljevanju je prof. Jericijo orisal Tomčevo cerkveno glasbo ter njegovo instrumentalno glasbo s poseb-

nim ozirom na orgelske skladbe. Poudaril je tudi bogastvo Tomčeve svetne zborovske glasbe in še posebej njegov izredni delež v priredbah pesmi iz ljudske zakladnice. Muzikologe čaka še veliko dela, saj bodo morali pregledati in analizirati Tomčevo delo in odkriti bogastvo njegovih stvaritev. »Vsekakor je že zdaj znano, da Tomca odlikuje močna in bogata invencija, zlasti ga povzdigujeta jasno in lepo izpeljevanje glasov, mojstrska polifonija, s katero je ustvaril odlične umetnine. Pa tudi v homofonskem pogledu je dosegel neprekosljivo stopnjo. Slovenska cerkevna, pa tudi svetna glasba ima danes v njem največjega predstavnika, na katerega je upravičeno ponosna.«

Ob koncu je prof. Jericijo povedal še naslednjo misel: »Nocoj smo se zbrali, da bi ob sveti mašni daritvi molili za pokojnega skladatelja, zlasti pa, da

Stiristoletnice Trubarjeve smrti so se spomnili s številnimi proslavami na Slovenskem in v zamejstvu. Na sliki balkon nekdanje hiše baronov Eckov v Gorici nasproti stolne cerkve, kjer je Trubar pridigal novembra 1563

bi izrazili priznanje in zahvalo za njegovo delo.« Pri tem se mu je vsililo vprašanje: kako gleda naša domovina, in tudi mi, na tako nadarjene, izredne, delavne umetnike? Ali dovolj cenimo take izbrane, redke ljudi, ki so nam zapustili tako dragocene stvaritve? Govornik je ugotovil, da od nekdanji naši ljudje niso dovolj cenili svojih glasbenih ustvarjalcev, in zaključil, da smo kot kristjani dolžni imeti povsem drugačen odnos do glasbene umetnosti in

do tistih, ki se z njo ukvarjajo, zlasti še na področju cerkvene, sakralne glasbe. »Današnja laična in sekularizirana družba tega gotovo ne bo storila namesto nas. Zato je prav, da se kot kristjani bolj zavedamo, koliko lepega je človek ustvaril, da bi izrazil svojo religioznost, da bi izpovedal svojo vero...«

Goriška je tako v zbrani molitvi, z bogatim govorom in z mogočnim petjem dostojno počastila spomin duhovnika in skladatelja Matija Tomca.

P. ZLOBEC

Halleyev komet je šel mimo nas...

Najpomembnejši del komete je jedro, ki meri le nekaj kilometrov. To se v bližini sonca segreje. Pri tem se sprostijo plini ter prah in tako nastane glava, nekakšna atmosfera, ki obkroža jedro in rep. Slednjega oblikuje sončni veter in ga lahko že od daleč opazimo; brez sončne energije pa bi bil komet praktično neviden. Opazovanja z Zemlje so pomanjkljiva — opazimo lahko le večje spremembe v repu.

Marca 1986 so se kometu Halley približali evropski umetni satelit Giotto, sovjetski sondi Vega ter japonski Sakigake in Suisei. To je bil prvi človeški poskus, s katerim so poslali v bližino

jedra naprave, ki so lahko opravile kopicu meritev. Že dolgo so si namreč znanstveniki želeli ogledati komet iz bližine, da bi ga bolje spoznali. Naprave so tako lahko slikale tudi košček vsemirja, ki na svoji poti preleti ogromne razdalje (tja do roba sončnega sistema). Komet je edinstven primerek iz časa nastanka našega osončja — nima namreč notranje toplote, zunanja, sončna pa je le občasna.

2. julija 1985 je francoska raketa Ariane popeljala proti kometu Halley vsemirsko ladjico Giotto. Evropska ladjica tehta približno eno tono, premer meri skoraj 2 m, višina pa 3 m. Glede

Halleyev komet

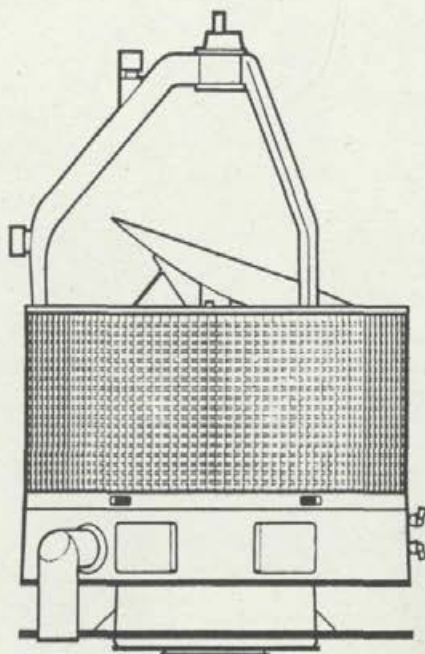

Pogled na jedro Halleyevega kometa: svetli curki preprečujejo pogled na celo jedro. Puščica kaže položaj Sonca

na jedro se je Giotto približal kometu s hitrostjo 68 km/s (v eni minuti je pretekel 4100 km), to je približno 50 krat hitreje od puškega izstrelka. Približala sta se do razdalje 610 km in to 144 milijonov kilometrov od Zemlje. Tirnico so znanstveniki izračunali najprej glede na meritve z Zemlje, kasneje pa s pomočjo podatkov s sonde Vega. Poglešili so največ za 40 km, kar bi lahko primerjali lokostrelcu, ki zgreši 100 m oddaljen cilj le za tri stotinke milimetra. Če bi se Giotto bolj približal jedru, bi ga lahko večji prašni delci dosegli in uničili, večja razdalja pa ne bi bila primerna za večji del merjenj.

V jutranjih urah 14. marca 1986, točneje ob 1 uri, 3 minute in 2 sekundi po srednjeevropskem času, je na milijone ljudi sledilo na malem ekranu edinstvenemu podvigu: vsemirska ladjica Giotto je zaplavala mimo jedra. Podatke so sprejemali v Avstraliji, od tod pa so jih pošiljali v vesoljski center v Darmstadt (Nemčija). Tu so radijske signale zbrali in jih s pomočjo računalnikov spremenili v slike. Jedro je bilo vidno že z razdalje 57.000 km. Sonce ga je osvetljevalo le deloma, zasenčeni del pa se je polagoma manjšal. Kmalu so opazili, da je jedro nepravilne »krompirjaste« oblike in je pokrito z nekakšnimi vdolbinami ali vzpetinami.

Na osvetljeni strani sta bila lepo vidna mogočna »curka«, nekakšna »svetlobna stebra«, ki sta se dvigala z jedra v višino 5 do 15 km. Podobnih manjših curkov pa je bilo še več. Se-stavlja jih snov, ki sublimira (se spreminja neposredno iz trdnega v plinasto stanje). Sončna svetloba, ki se odbija od prašnih delcev, daje curkom blesk, kar pa onemogoča, da bi lahko videli večji del jedra. Ko sta manjkali le dve sekundi do najmanjše razdalje in je Giotto že poslal na Zemljo 2.000 posnetkov, je bila ločljivost na jedru 50 m. Takrat je ladjico zajel gostejši sloj prahu. Fotografski aparat in nekatere občutljive naprave so poškodovali drobc, čeprav jih je branil dvojni ščit. Tudi oddajna antena ni bila več usmerjena proti Zemlji. Šele po 34 minutah nepredvidenega nihanja je antena spet vzpostavila zvezo z Zemljo. Izračunali so, da je Giotto zadelo okrog 12.000 prašnih delcev in to tako drobnih, da je bila njih celotna teža večjemu en gram. Vesoljski »veliki« prašni delci so milijonko grama težki drobc, podobni najmanjšim peščenim zrci.

Vesoljska ladjica Giotto

nom; »srednji« delci prahu pa so slični delcem cigaretnega dima. Malenkost je torej zadostovala, da uspeh ni bil popoln. Pri tako veliki hitrosti so bili tudi tako drobni delci usodni. Ko bi Giotto lahko dalje opazoval jedro, bi točneje določili njegovo prostornino in obliko.

Vsekakor danes vemo, da je jedro Halleyevega kometa večje, kot so znanstveniki nekoč menili: meri približno 15 km za 7.5 km. Spoznali so tudi, da se snov neenakomerno sprošča iz jedra v obliki curkov zelo razredčene materije. Njih izvirni nekako pokrivajo desetino površine jedra. Zgornji sloj (verjetno meri le nekaj centimetrov) je zelo temen, saj se od njega odbije le 2 % sončnih žarkov. Nobeno telo našega osončja ni tako temno (na primer Luna odbija okoli 11 % sončne svetlobe).

Halleyevo jedro se obrne okoli svo-

je osi v približno 52 urah. Razne meritve so potrdile domnevo, da je jedro sestavljeno predvsem iz ledu, precej je tudi ogljikovega dvokisa. Prisotne so tudi druge spojine, ki vsebujejo ogljik, dušik, žveplo, železo, kobalt, baker, nikelj, itd. Curki, ki prihajajo iz jedra so razmeroma hladni (od 30 do 130°C), ko pa jih doseže veliko toplejši sončni veter, nastanejo zelo zapleteni fizikalni in kemični učinki. Preučevanje teh bo strokovnjake gotovo zaposlilo z večletnim študijem.

Ruski akademik R. Sagdejev je dejal, da se je komet v tednu, ko so ga obiskale razne vesoljske ladjice, zelo spremenil. Iz tega sledi, da je preučevanje narave zelo zamotano, a hkrati zelo zanimivo. Za doseg zastavljenih ciljev je nujno potrebno mednarodno sodelovanje. To je med drugim zelo koristno, ker zbližuje ljudi in vodi k miru.

K. V.

Plečnik v Parizu

Plečnikovo razstavo v Parizu lahko imamo za zgodovinsko doživetje. Uspeh, ki ga je požela, si moremo razlagati tudi kot potrdilo, da imamo Slovenci velike ljudi, ki pa jih svet vse premalo pozna. Krivda za to je mogoče pri nas samih, ki svoje blago premalo cenimo in se nam ne zdi vredno, da bi ga svetu predstavljali. Razstava, ki so jo predstavili Center za industrijsko oblikovanje v Parizu, SR Slovenija in mesto Ljubljana, je iz Pariza začela popotovanje po Evropi. Katalog, ki so ga pripravili ob tej manifestaciji, je do danes gotovo najizčrpnjši prikaz Plečnikovega dela. Studije so prispevali strokovnjaki iz Francije, Češke, Avstrije in Slovenije (François Burkhardt, Friedrich Achleitner, Peter Krečič, Edo Ravnikar, Alain Arvois, Cristina Conrad von Eybesfeld, Damjan Prelovšek, Vladimir Slapeta(Alena Kubová, Guy Bal-

Arhitekt Jože Plečnik

langé, Boris Podrecca, Lucius Burkhardt in Linde Burkhardt). Glavni po-

budniki razstave (ki je bila odprta od 12. marca do 26. maja 1986) so bili arhitekt Boris Podrecca, ki je bil zadolžen tudi za namestitev razstave, dr. Damjan Prelovšek s SAZU, Lojze Gosliša, ki je leta 1968 organiziral prvo Plečnikovo razstavo v Jugoslaviji, dr. Peter Krečič, direktor arhitekturnega muzeja v Ljubljani in François Burkhardt, direktor Centra za industrijsko oblikovanje (v sklopu ustanove Georges Pompidou).

Razstava je že s svojo prezentacijo veličastno učinkovala. Vhod vanjo je omejeval v lesu izdelan del Tromostovja v naravni velikosti. Na približno 400 m² površine so bile razvrščene številne originalne Plečnikove risbe (načrti, skice itd.), kosi pohištva in cerkvene opreme, maketa ljubljanskih Zal, na dnu dvorane pa je bil rekonstruiran umetnikov ljubljanski atelje. Fotografije velikega formata so prikazovale Plečnikov dunajski, praški in ljubljanski arhitekturni opus. V posebnem prostoru so se obiskovalci preko avdiovizualnih sredstev lahko seznanili s Plečnikovim življenjem in delom. Razstava

je bila zamišljena kot sinteza vsega Plečnikovega opusa, tako da je bil umetnik ne samo z nekaterih vidikov, pač pa celovito predstavljen svetu. Obiskovalci so se tako preko prave monografske razstave mogli približati Plečnikovemu genialnemu ustvarjanju.

Nedvomno je Jože Plečnik (1872-1957) eden izmed najgenialnejših slovenskih arhitektov. Svojo umetnost, zgrajeno na osnovah sočasnih usmeritev, je znal originalno prepojit s klasično, ne da bi se pri tem odrekel lastnim koreninam. Prav zaradi tega je Plečnikova umetnost kljub navidezni heterogenosti izredno enovita, samo-svoja, plečnikovska.

Slovenski kulturni prostor se je do danes premalo zanimal za tega velikega moža. Upamo, da bo vsaj pariška razstava, ki je Plečnika postavila na svetovno prizorišče, prebudila tudi zavest pristojnih oblasti za ohranjanje kulturne dediščine: do sedaj so se namreč vse preveč brezobzirno vedle do Plečnikovih stvaritev, ki so dale predvsem Ljubljani edinstveno podobo.

K. V.

Trouver Trieste?

O prireditvah pod skupnim naslovom Trouver Trieste, ki so potekale od novembra 1985 do junija 1986, je bilo že veliko napisanega. Celotna manifestacija je bila tako očitno enostransko zasnovana, da se človeku skoraj ne zdi vredno, da bi o njej razpravljali. Glavni organizatorji (mesto Trst in Italijanski kulturni center v Parizu v sodelovanju z različnimi francoskimi ustanovami za posamezne razstave) so si prizadevali, da bi bil Trst prikazan na najlepših pariških razstaviščih. Posamezne razstave so bile porazdeljene po znamenitih prostorih (npr. Portraits pour une ville v Conciergerie, Le bateau blanc v Pompidoujevem centru, razsta-

va fotografije na Eifflovm stolpu itd.); izšlo je več razkošnih katalogov. Vse to pa ni moglo pregnati zadrege obiskovalcev, ki poznajo tržaške razmere in zadušiti jeze ob takem lažnem prikazu Trsta. Razstava z zgodovinskim orisom mesta v Conciergerie (tu je bilo sicer razstavljenih nekaj Tominčevih portretov, slikarjevo poreklo pa seveda skrbno zamolčano) je popolnoma ignorirala slovensko prisotnost v Trstu. Obiskovalci s celega sveta so si lahko ogledali risbo noža, s katerim je bil Winckelmann ubit, in podobne nadrobnoti, ki gotovo niso bistvene za prikaz nekega kraja; o Slovencih pa, ki že stoletja sooblikujejo zgodovino in podobo

mesta, pa niso mogli zvedeti ničesar.

To je le ena izmed cvetk, ki bi jih lahko našli. Slovenski glasovi, vključeni v okvir prireditev, so imeli le obrobni značaj, saj niso bili uradno načrtovani. Uresničeni so bili predvsem na pobudo in po osebni zaslugi nekaterih Slovencev, ki živijo v Parizu. V ta kontekst je npr. spadala razstava slovenskega tiska v spodnjih prostorih Pompidoujevega centra. Čeprav je bil slovenskemu tisku dodeljen le omejen kotic, so slovenske knjige, v primerjavi z italijanskimi v istem prostoru,

takoj pritegnile pozornost zaradi kvalitete opreme. Kljub težavam in zapostavljanju je slovenska beseda vendarle odmevala v tem slovitem francoskem centru: na okroglih mizah, na literarnih večerih (na katerih je sodeloval tudi eden izmed francoskih prevajalcev slovenskih del v francoščino).

Mesto Trst si je še enkrat zapravilo možnost pokazati svojo kulturno širino, ponovno pa sta stopili v opredje ozkosrčnost in bojazen polna predsodkov, ki sta botrovali lažnemu prikazu zgodovinske resničnosti.

KARLO MUČIČ

Nekaj o vplivih sevanja na okolje in človeka

Zadnja leta nas sredstva javnega obveščanja pogosto seznanjajo z onesnaževanjem okolja in njegovimi posledicami. Pri tem največkrat poudarjamo velike količine škodljivih kemijskih snovi, ki jih spuščajo v okolje npr. tovarne, prevozna sredstva, upepeljevalniki in termoelektrarne. Mislimo seveda tudi na vse tiste smeti in odpadke, ki so našim čutilom neposredno zaznavni, nismo pa pozorni na druge onesnaževalne pojave kot so npr. šum, elektromagnetno sevanje ter radioaktivnost.

POSLEDICE JEDRSKIH NESREČ

Prve dni maja preteklega leta je večji del Evrope doživel neprijetno izkušnjo z radioaktivnostjo, ki nas je navdala z veliko zaskrbljenostjo in morda celo s strahom. Zgodilo se je namreč, da je svet z nekajdnevno zamudo zvedel, da se je pripetila velika nesreča v jedrski elektrarni v Černobilu. Pozorno smo sledili nepopolnim novicam o radioaktivnem oblaku, ki se je od tam sprostil in krožil po velikem delu Evrope.

Posledica te lažje radioaktivne zastrupitve okolja v naših krajih je bila,

da so oblasti prepovedale za mesec dni uživanje svežega mleka nosečnicam in otrokom do 10 let starosti in ga tudi kasneje odsvetovale, ker so se v mleku nahajali radioaktivni delci. Tudi odraslim so odsvetovali uporabo mleka in priporočili konzervirano mleko, ki je zaradi kopičenja domačih zalog pošlo že v par dneh. Prepovedali so tudi uporabo kapnice, listnate zelenjave in nasploh povrtnin, ki so bile izpostavljene radioaktivnim padavinam. Te so bile neenakomerne in seveda bolj izrazite, kjer je deževalo, ker je dež spiral iz zračnih plasti mikroskopsko majhne delce (fallout), ki so jih zračni tokovi iz Ukrajine zanesli v velike višine ter razširili na veliko območje.

Škodljivost radioaktivnih delcev in sploh sevanja je znana že od prvega atomskega napada na Japonsko, kjer še danes povprečno umira 10 ljudi dnevno za posledicami radioaktivne okužbe. Stopnja radioaktivnosti, ki je prizadela Evropo preteklo pomlad, ni bila na srečo tako nevarna. Zaradi jedrskega sevanja je umrlo nekaj desetih gasilcev in tehničnega osebja elektrarne, ki je bilo v njeni neposredni bližini med odpravljanjem posledic nesreče. Vendar Sovjetske oblasti so za-

Jedrska centrala v Černobilu v Ukrajini

radi previdnosti izselile na desettisoče ljudi iz bližnjih krajev in tako izolirale območje okrog reaktorja v premeru 80 kilometrov.

Ob jedrski nesreči v Černobilu pa velja pripomniti, da so bila evropska sredstva javnega obveščanja nepripravljena točno poročati o njenih vzrokih in posledicah. Same izjave ministrov in delno strokovnjakov, so se v ocenah nevarnosti razlikovale in so zato povzročale še dodatno zaskrbljenost. Še danes širši krog ljudi ne ve, kaj se je v Černobilski jedrski elektrarni pravzaprav zgodilo.

KAJ JE RADIOAKTIVNOST?

Radioaktivnost izvira iz latinske besede radius — kar pomeni žarek, ker je lastnost nekaterih atomov, da oddajajo določene žarke, ko razpadajo bolj stabilne prvine. Zato moramo vedeti, kaj je atom. Ta je graditelj materije oz. kemijskih elementov. Poznamo 92 naravnih različnih atomov. Najmanjši je atom vodika, največji naravni atom pa je atom urana. Atom sestavljata jedro in elektronski ovoj, ki vsebuje toliko elektronov, kolikšna je vrstna številka elementa v periodnem sistemu. Jedro sestoji pa iz protonov in nevtronov. Ker je atom električno nevtralen,

so protoni številčno enaki elektronom. Obstajajo pa atomska jedra z enakim številom protonov, toda z različnim številom nevtronov. Take atome imenujemo izotope. Izotopi, ki jih je veliko, niso obstojni, nekateri se celo lahko brez zunanjih vplivov spremenijo (razpadajo) v druga atomska jedra. Temu sledijo spremembe notranje energije atoma in oddajanje manjnih delcev kot so žarki afta, beta, gama idr. Ti delci pri tem odletijo, zadenejo druge atome in jih pri tem lahko poškodujejo.

Pri izotopih obstaja določeni razpadni čas, ker radioaktivna snov seva tako dolgo, dokler se vsa radioaktivna jedra ne spremenijo v obstojna jedra. Navadna mera za hitrost razpada neke snovi je pa njena značilna razpolovna doba, t. j. čas, v katerem pade aktivnost izotopa na polovico začetne vrednosti. Ta doba je za nekatere snovi krajša od sekunde, za druge pa znaša nekaj milijard let.

Kot posledica nesreče v Černobilu smo bili podvrženi predvsem trem radioaktivnim izotopom: zelo nevarnemu »jodju 131«, ki se nabira v ščitni žlezi in ki se razpolovi v osmih dneh. Obstajata pa še »cezij 137« in »stroncij 90« katerih razpolovna doba je ca. 30 let, in katerih delci torej bodo še za

dolgo časa škodovali celicam našega telesa. Na srečo pa bo del teh snovi naše telo izločilo; vsekakor notranje poškodbe sevanja težko ugotovimo in često prejete doze ne moremo izračunati. Zato moramo predvsem preprečiti vdor radioaktivnih snovi skozi usta (tudi kajenje radioaktivnih delcev v tobaku), nos ali kožo.

NARAVNA IN UMETNA SEVANJA

Radioaktivno sevanje je prisotno vedno in povsod, čeprav v neznatni meri. Izvori radioaktivnosti so naravni ali umetni. Med prve štejemo termalna kopališča, kjer so v vodi prisotni radioaktivni izotopi, vulkanska področja in ležišča urana. Prav tako je naravnega izvora žarčenje sonca in zvezd, proti katerim predstavlja naša atmosfera, čeprav ogrožena, težak zastor, ki nas ščiti.

Umetni viri radioaktivnosti so tisti, ki nastanejo zaradi človekovega posega. To so npr.: nekateri gradbeni materiali, iztrošeno jedrsko gorivo, žarčenje po jedrski eksploziji ali radioaktivnost v dimu, ki ga izločajo termoelektrarne na premog (kot npr. tista v Trziču in načrtovana v Miljah). Aktualen problem so tudi jedrski odpadki. Teh je treba čimbolje uskladiščiti in zagotoviti, da je varnostni oklep (iz kovinske ali betonske posode) trajen, ker je iztrošeno gorivo še dolgo časa po uporabi radioaktivno. Navsezadnje je to moralna obveza današnje generacije do naslednjih.

Radioaktivni delci se postopoma kopičijo v našem telesu. Ta prisotnost vpliva na samo celično strukturo v posameznih tkivih in organih in večkrat povzroča rakasto rast le teh. Prvi znaki poškodb zaradi sevanja so naslednji: motnje v živčnem sistemu, poškodbe na koži, izguba las in okvare imunobiološkem mehanizmu. Posledice nadaljnega sevanja so npr. krvavitev, levkemija, zmanjšanje plodnosti, kožni in pljučni rak ter genetske poškodbe. Te zadnje se opazijo šele v poznejših rodovih. Obstajajo tudi drugi učin-

ki, tako da človek, ki je utrpel veliko dozo sevanja, hira leta in leta.

Škoda na ljudeh in živalih je odvisna od jakosti (doze) radioaktivnosti in od trajanja obsevanja. Našo okolico je prizadela zelo nizka stopnja radioaktivnosti, vsaj tako poročajo zdravstveni organi, vsekakor pa poudarjajo veliko previdnost in omejitve določenih jedi.

DRUGAČNA NEVARNA SEVANJA

Obstajajo pa še škodljive naprave, ki jih tudi dnevno rabimo in ki izžarvajo žarke čeprav niso radioaktivni; to so neon žarnica, televizija ter rentgenska tehnika.

Obstaja še neko posebno sevanje, o katerem se govori premalo. Gre za tako imenovano mikrovalovna elektromagnetna polja (podobno dobimo tudi v pečicah za hitro pripravo hrane), ki nastajajo okrog prenosnikov radijskih in televizijskih anten. Ti so zrasli v zadnjih letih kot gobe po dežju in ogrožajo zdravje prebivalstva, ki živi v njihovi neposredni bližini.

Dramatičen primer takega umetnega onesnaževanja okolja poznajo prebivalci Ferlugov pri Trstu. Vse kaže, da se bodo morali najbolj ogroženi prej ali slej odseliti, če si bodo hoteli ohraniti zdravje. Že sami so opazili namreč, da jim taka elektromagnetna valovanja povzročajo številna obolenja kot so: visok pritisk, težave v spanju in bolečine v mišicah in očeh. In to še ni vse: skupina francoskih znanstvenikov je

Termoelektrarna v Trziču

ugotovila, da se pod vplivom mikrovalov spremenijo nekateri najpomembnejši krvni delci (eritrociti in granulociti), nastanejo razjede notranjih organov, težave z žlezami, obolenje srca in ožilja ter živčne in prebavne motnje.

Toda ne samo visokofrekvenčni, temveč tudi nizkofrekvenčni elektromagnetni valovi so škodljivi. To velja predvsem za daljnovode, ki povezujejo električno centralo z mestom. Polja okoli njih, in to posebno pri velikih napetostih, vplivajo na živčni sistem

tistih, ki živijo v njihovi neposredni bližini. To pride v poštev predvsem za tiste kraške zaselke in torej za tiste gospodinje, ki so izpostavljene veliko ur na dan tem valovom.

Iz zgoraj navedenega lahko spoznamo nekatere človeške posege v okolje z namenom, da si današnji človek izboljša življenjske pogoje. Toda ta poseg prinaša s seboj tudi mnogo nevarnih in škodljivih učinkov, katerih posledice že občutimo, četudi jih še ne v celoti dojamemo.

IVO SIMONIČ

Razvoj računalnikov od začetkov do pete generacije

Ko je govor o elektronskih računalnikih, je še danes marsikdaj slišati izraz »elektronski možgani«. Ta definicija je popolnoma napačna, kajti človeški možgani so neprimerno višji od računalnikov, predvsem pa bistveno različni kar se tiče načina delovanja.

Osnovna naloga računalnika je izvajanje računskih operacij; to nalogo je mogoče izpeljati na dva načina: analogno in digitalno. V prvem primeru dela računalnik s fizikalnimi količinami (npr. dolžinami, napetostmi itd.), v drugem izključno s števili.

Primer analognega računalnika je logaritmično računalilo (leta 1620 - izpopolnjeno leta 1859), ki je do pred kratkim služilo kot pripomoček za hitro, čeprav približno računanje, in je nedvomno pospešilo razvoj predvsem inženirskih ved.

ZAČETKI RAČUNALNIKOV

V zadnjem desetletju 18. stoletja (leta 1791) pa se je v Angliji rodil izumitelj in priznani matematik Charles Babbage. Njega lahko štejejo za pravega izumitelja računalnikov kot jih pojmujejo danes (če lahko posamezniku sploh pripišemo takšen izum).

Tedaj je med najnapornejše račune, pri katerih se je človek zlahka zmo-

til, sodilo sestavljanje logaritmičnih tablic; in Babbage je v tablicah kar naprej odkrival drobne napake. Kmalu je v njegovi glavi dozorel načrt za napravo, ki bi natančno računala logaritme. Leta 1822 je predstavil miniaturni »diferencialni stroj«, za katerega mu je angleška vlada dodelila zlato medaljo. Navdušen se je Babbage lotil izdelave stroja. Najtežje je bilo izdelati stotine osi, zobatih koles in vzvodov na posebnih stružnicah z zelo majhnimi tolerancami. In tu ga je čakalo razočaranje. Pri stroju so se vse manjše nepopolnosti seštevale in stroj se je pri delovanju kar stresal. Kljub vsem poizkusom izdelave delov z vedno manjšimi odstopanji, Babbage ni uspel sestaviti stroja, ki bi pravilno delal. Pomanjkanje natančne tehnike je bila edina ovira pri delu. Četudi so bile tolerance še tako majhne, jih je število koles znatno povečalo.

Kljub neuspehu Babbage ni zgubil poguma, tako da je v krajšem času zasnoval pravi računalnik s petimi osnovnimi enotami: imel je vrsto vhodnih enot, se pravi naprav, ki so v notranjost stroja prenašale navodila. Tu je bila računaska enota ali procesor, ki je dejansko računala s številkami, tej enoti je dal sam Babbage ime »mlin«. Kot

tretja enota, ki je skrbela, da stroj v vsakem trenutku opravlja določeno nalogo in ne kakšno drugo, je bila krmilna enota. Četrta je bila pomnilna enota, ki je hranila podatke, nato še peta — izhodna enota. Številna kolesja pa so vrteli na roke. Kasneje je Babbage nadomestil ročno vrtenje s parnim motorjem. Vsekakor pa trud ni privedel daleč zaradi istih razlogov: tj. pomanjkanja precizne mehanike.

UPORABA ELEKTRIKE

Medtem je naraščala, predvsem pod pritiskom skokovitega napredka matematike in fizike, potreba po strojih, ki bi bili zmožni hitrega in natančnega računanja. Odkritje in uporaba elektrike je mnogim znanstvenikom dalo zamisel, da bi okorne mehanske računalnike izboljšali z elektromehanskimi stroji. To zamisel sta prva realizirala dva Američana, fizik Howard Aiken in matematik George Stibitz, ki sta začela razvijati tovrstni stroj leta 1936. Prvi prototip pa je nastal komaj leta 1944, s finančno pomočjo podjetja IBM. Stroj so imenovali MARK 1. Sestavljalo ga je 78 medtebojno povezanih računalniških elementov; vseboval je 3300 reléjev, ki so upravljali gibanje mehanskih organov. Zmožen je bil

sešteti dve števili s triindvajsetimi mesti v treh desetinkah sekunde in ju pomnožiti v šestih sekundah. Stroj je sprejemal podatke na luknjanih karticah.

Leta 1940 so na univerzi v Pennsylvaniji v ZDA začeli razmišljati, da bi reléje nadomestili z elektronkami, s čimer bi se hitrost računanja znatno povečala. Vloga reléja je namreč ta, da odpre ali zapre določeno vezje in s tem omogoči ali zaustavi prehod toka. Z uporabo velikega števila reléjev, je torej mogoče sestaviti veliko številčnih kombinacij. Vendar traja preklon reléja do deset mili sekund zaradi svoje mehanske inercije. Elektronka je zmožna opraviti isto funkcijo reléja, vendar z neprimerno večjo hitrostjo, kajti deluje na podlagi pretoka elektronov, ki se vrši v času do največ pet mikrosekund. Zaradi tega so bili računalniki z elektronkami (ENIAC) vsaj tisočkrat hitrejši od računalnikov prejšnje generacije. Eniac je vseboval 17.000 elektronk. Njegova največja hiba je bila v pogostih okvarah, katerim so bile podvržene elektronke.

Dotedanji računalniki so dejansko izvajali le računske operacije, niso pa bili zmožni izpeljati kakega predpisane programa.

Otroški zbor
»Slovenski šopek«
iz Mačkolj
ob 15-letnici delovanja
(Fotomladika)

ZASNOVA RAČUNALNIŠKIH STROJEV

Danes je pojem računalniškega programa vsakomur domač. A leta 1944, ko ga je John von Neumann (1903-57 madžarski matematik) prvič razvil, je predstavljal pravo revolucijo v zasnovi računalniških strojev. Von Neumann je prvi razčlenil računalnik na več organov, vsak od teh naj bi upravljalo eno logičnih funkcij, ki naj bi jih stroj izvrševal. Da bi stroj deloval hitro in brez prekinitev pa je bilo potrebno še nekaj. Prav v tem je genijalna Neumannova zamisel: sestaviti vrsto navodil, ki jih stroj zaporedno izvaja, brez vmesnega človekovega pristopa. Ta skupaj navodil se imenuje *računalniški program* in mora seveda vsebovati, poleg operacijskih navodil, tudi vse računalniške podatke, ki so potrebni za rešitev naloge, ki jo mora računalnik izpeljati. Te Neumannove ideje so prispevale k razvoju nove generacije računalnikov, prvi predstavnik te generacije so imenovali EDVAC. Edvac je bil tudi prvi stroj, ki je deloval po binarnem sistemu 0 in 1. Uvedba binarne aritmetike je pri računalnikih izrednega pomena, kajti popolnoma se ujema z logiko računalnikov, ki so zmožni prepoznati samo dve stanji: prisotnost ali odsotnost toka. Eno izmed teh dveh stanj se bo ujemalo z binarnim številom 0, drugo pa s številom 1. Binarna enota se imenuje BIT (ang.: binary unit). Vsak podatek, vsako navodilo se da izraziti z ustreznim številom bitov.

Proizvajalci računalnikov so tedaj doumeli pravi, bistveni pomen programacije strojev oz. uporabe tistih navodil, s katerimi računalnik deluje na določeni način. Določena navodila bodo služila znanstvenikom pri računanju matematičnih problemov. Druga pa bodo bolj umestna pri administraciji podjetij (knjigovodstvo, vodenje zalog v skladišču...). Nastopi tako ločitev med strojem kot takim — hardwareom (železjem) in človekovim intelektualnim delom, ki železje poganja — softwareom, programom.

V prvih letih razvoja računalnikov, ko si ljudje še niso predstavljali vseh možnosti uporabe, so computerji postali »status symbol« tedanje dobe. Administracije, banke in državne ustanove so kupovale računalnike bolj zaradi mode, kot iz potrebe po njih; znali so izkoristiti le delček njihove celotne zmogljivosti.

Od tedaj je minilo že skoraj trideset let in »computerji« igrajo v današnjem svetu neizbežno vlogo; *brez njih bi se znanost in administracija ustavili*. Nekaj konkretnih primerov priča o tem natančneje: v podjetjih, v katerih je poslovanje mehanizirano, bi si v primeru okvare lahko uslužbenci vzeli kolektivni dopust, država ne bi uspela dodeliti vsem državljanom plače, sateliti ne bi mogli več analizirati nikakršnih podatkov in meteorologija bi postala netočna, kot je pač bila v začetku stoletja. Ob tem zadnjem primeru se spet pojavi ime von Neumann, saj je bil on prvi, ki je na podlagi rešitev matematičnih operacij in problemov uspel izračunati, seveda z računalnikom, vremensko stanje in to v času šestih sekund, kar pomeni neprimerno hitreje in natančneje, ko so do tedaj počenjali vremenoslovci.

RAZŠIRJENOST RAČUNALNIKOV

Uporaba računalnikov je začela naraščati: Thomas Watson Jr., pilot vojaških letal v drugi svetovni vojni, se je tega potenciala zavedal in je iz tega razloga ustanovil podjetje IBM, ki se je z njim na čelu stalno krepilo. Leta 1951 je IBM sprejela v službo von Neumanna. Istočasno pa se je tvrdka Remington združila s podjetjem Sperry in skupaj sta proizvedli computer UNIVAC. Začela se je tekmovalnost na računalniškem področju.

Toda ti stroji so bili ogromni in stroški za njihovo uporabo zelo visoki. Poleg visoke cene proizvoda moramo upoštevati tudi energetske stroške ter stroške za ohlajevanje in vzdrževanje računalnikov samih. Izum tranzistorja pa je računalništvu dal izreden zagon.

Majhna velikost, nizka poraba, dolga življenjska doba in nizki stroški proizvoda so bili razlogi, ki so v hipu nadomestili elektrone s tranzistorji. A tudi uporaba tranzistorjev je ob skokovitem napredku kmalu zastarela; nastopila je doba integracije, tj. koncentracije velikega števila tranzistorjev in drugih elementov na silicijevi ploščici (chip) s površino nekaj kvadratnih milimetrov. Tekma k čedalje večji integraciji še zdaleč ni pa prenehala. Danes se v laboratorijih že razvijajo chipi, ki vsebujejo en milijon tranzistorjev na kvadratni centimeter silicija.

SODOBNI RAZVOJ

Sodobni razvoj računalništva gre predvsem v dve smeri: povečanje hitrosti in zmogljivosti. Zmogljivost računalnika je vezana predvsem na ustroj njegovega spomina, ki se deli v t. i. osrednji pomnilnik ter zunanji oz. periferni spomin.

Zunanji spomin sestoji iz magnetnih trakov ali plošč, na katerih so podatki shranjeni v obliki magnetnega zapisa.

Osrednji pomnilnik pa se nahaja v centralni enoti in je sestavljen iz določenega števila mikro chipov, ki tvorijo spominske celice. Vsak tranzistor lahko primerjamo stikalu, ki v odvisnosti signala zavzame pozicijo OFF ali

ON oz. 0 ali 1 in torej si lahko »zapomni« en bit. V osrednjem pomnilniku so trajno zabeležene vse inštrukcije, ki upravljajo računalnik (operativni sistem). V preostali del pa računalnik sproti priklične iz perifernega spomina tiste podatke, ki jih mora obdelovati.

Očitno je torej, da se zmogljivost računalnika poveča sorazmerno s povečanjem spomina in torej relativno enostavno z dodajanjem perifernih enot oz. s povečanjem števila spominskih celic v osrednjem pomnilniku, čemur danes pripomore izredno nagli napredek tehnologije visoke integracije — VLSI (Very Large Scale Integration).

Seveda pa bi bilo povečanje zmogljivosti same nezadostno, če se ne bi pri tem povečala tudi hitrost obdelovanja podatkov, ki je odvisna od centralnega procesorja in dialoga med njim ter ostalimi enotami. Od prvotnih štirih bitnih procesorjev (prvi je bil Intelov 4004), ki so lahko obdelovali po štiri bite naenkrat, je danes govor že o 128 bitnih procesorjih.

Razvoj in napredek ne poznata meja. Iz dneva v dan si lahko pričakujemo skok v novo generacijo. Prav pred kratkim je 28-letni Američan, Daniel Hillis, izdelal računalnik, ki sodi v peto generacijo in kateremu je po zmogljivosti kos le CRAY X-MP, vendar je

Skavti ob tabornem ognju na dan obiskov staršev

Hillisova CONNECTION MACHINE veliko bolj vsestranska, veliko manjša ter cenejša. Po zasnovi sta računalnika popolnoma različna. Cray X-MP uporablja tradicionalno strukturo enega samega procesorja, ki je povezan z omrežjem spominskih celic. Tak koncept, ki ga je bil zasnoval von Neumann leta 1945, dovoljuje računalniku le po eno operacija naenkrat, pa čeprav z izredno hitrostjo. Connection Machine pa je sestavljena iz 65536 mikro procesorjev, vsak od katerih ima dodeljeno le minimalno količino spomina. Vsak mikro procesor je medsebojno povezan z ostalimi z optičnimi fibrami v strukturi, kjer vsi procesorji delujejo vzporedno in istočasno, zato se število operacij poveča kar na eno milijardo v sekundi. S tem sistemom je Hillis premostil t.i. Neumannovo ozko grlo. Ta koncept razgovarjanja med procesorji predpostavlja določene omejitve: sistem deluje na podlagi točno opredeljenega programa, kar se tiče povezave med procesorji; ker je število kombinacij teh po-

vezav izredno visoko, je največja težava ravno pri sestavljanju omenjenih programov. Computerji pete generacije pa naj bi nadalje te povezave upravljali sami. Tudi druge ameriške ustanove, ARPA (Advanced Research Project Agency) in NSF (National Science Foundation), ter Japonci, po načrtu iz leta 1981 in kratico FGCS (Fifth Generation Computer System), in tudi Evropejci, z načrtom iz leta 1983: ESPRIT (European Strategic Programme for Research and Development on Information Technology), skušajo doseči zastavljeni cilj in sicer samourejevanje in avtoprogramacijo računalnikov samih, ki naj bi vedno bolj približali delo teh strojev delovanju človeških možganov in ki naj bi kočno privedli do »mehanskega človeka«. Vendar na vprašanje, kdaj se bodo ti načrti uresničili ne ve nihče odgovoriti; napredek tehnologije je tako nepredvidljiv, da bo morda korak k »učlovečenju« računalnikov narejen prav kmalu.

ZASANJENA KOALA

Skavtsko delovanje na Tržaškem v delovnem letu 1985-86

V zadnjih letih se je skavtizem razvil v najštevilnejšo organizacijo v zamejstvu. Skavtske skupine na Tržaškem delujejo skoraj v vseh vaseh od Mačkolj do Medje vasi; žal pa ni več nobene skupine v zgoniški občini. Poleg stalnega naraščaja števila članov si starejši člani skavtske organizacije prizadevajo za izboljšanje kvalitete delovanja. Tako so se voditelji in tisti, ki se za to pripravljajo, v novembru in decembru 1985 zbrali na petih srečanjih, kjer so sledili predavanjem o liku voditelja in skavtskih načelih, o psihologiji mladostnika in koedukaciji, o tehniki vodenja sestankov, o metodologiji vodenja pri najmlajših članih skavtske organizacije, to je volčičih in

vevericah ter o metodologiji vodenja pri srednji starostni veji, to je izvidnikih in vodnicah. Vsa predavanja so kasneje objavili v Jamboru, ki je tudi letos izšel v 8 številkah. Tudi pri Jamboru, skavtskem glasilu, je treba omeniti kakovostni skok. Vsebinsko je bil Jambor letos zelo pester. Svojim bralcem je prinašal najrazličnejše članke od strogo skavtskih do šaljivih, literarnih, političnih, zgodovinskih, glasbenih itd., od letos ga urejuje Mitja Petaros.

Kot običajno se je skavtsko leto začelo z začetkom novega šolskega leta. Že na začetku so se zbrali skavti na tradicionalnem Marjinskem shodu na Opčinah, 13. septembra 1985. Po

Nedeljska sv. maša na skavtskem taboru v Stranjah pri Kamniku

sv. maši je bilo v Marijanišču skavtsko srečanje na katerem smo si ogledali diapozitive o taborih in počastili prvo uvrščene vode na taborih.

V teku meseca so se voditelji posameznih vej zbrali na raznih sejah in pregledali stanje v organizaciji ter se pripravili na srečanje voditeljev in voditeljic na Opčinah. Na tem občnem zboru so zjutraj pregledali delovanje v preteklem letu in si začrtali smernice za novo, popoldne pa so sledili predavanjem o duhovnosti pri skavtih.

Delovanje se je nato nadaljevalo po skupinah do adventa, ko je vsaka veja posebej organizirala božično srečanje.

V januarju in februarju 1986 je skavtska organizacija prirejala predavanja o uporabi računalnika. Vodil jih je inž. Marijan Jevnikar.

Pred jurjevanjem so bili na programu še smučarski izlet v Sappado, ki so se ga udeležili skavti in skavtinje iz Trsta in Gorice, pustovanje, velikonočna duhovna srečanja in skavtski križev pot na Repentabru.

Letošnje tradicionalno športno srečanje Trst-Gorica-Koroška je bilo v Ce-

lovcu. Prehodni pokal so ponovno osvojili Tržačani. Srečanje, ki se ga je udeležilo nad 400 članov, je posebnega pomena, saj je izjemna priložnost, da se srečajo mladi iz našega in koroškega zamejstva.

Jurjevanje je letos bilo ločeno za volčiče in veverice ter za izvidnike in vodnice. Prvi so se zbrali 20. aprila 1986 v Medji vasi, drugi pa 4. maja v Nabrežini. Po maši in obljubah sta bila na programu velika igra in taborni ogenj. Skupno je bilo letos nad 80 obljub.

Po jurjevanju so se začele priprave na poletne taborne. Tržaški skavti in skavtinje so letos pripravili štiri taborenja: potovalni tabor za novince roverje in novinke popotnice se je začel 7. julija v Ovčji vasi, od koder so šli peš v Rezijo, kjer je bil stalni del tabora, ki se je zaključil 19. julija. Načelnica je bila Eva Fičur. Tabora za izvidnike in vodnice v Stranjah (načelnik Marijan Kravos) in v Brcah pri Ilirski Bistrici (načelnica Olga Tavčar) sta se začela 28. julija, končala pa 11. avgusta. Oba sta odlično uspela. Najmlajši

člani skavtske organizacije so svoje šotore postavili v Logu pod Mangartom (načelnik Stojan Pahor). Tu so se igrali, hodili na izlete in izvajali ostali skavtski program od 30. julija do 8. avgusta. Skupno je letos taborilo približno 300 tržaških skavtov in skavtinj.

Poleg teh pobud ne smemo pozabiti še treh predavanj o socialnih vprašanjih na Tržaškem, ki jih je skupno z

našo organizacijo pripravil Mladinski krožek Vincencijeve konference iz Trsta, srečanj za odobritev novega pravilnika za celotno skavtsko organizacijo iz Trsta in Gorice ter razne tečaje za člane srednje starostne veje.

Delo skavtske organizacije v sezoni 1985/86 je bilo torej uspešno. Požrtvovalnost voditeljev in vztrajnost vseh članov sta se bogato obrestovali.

MATJAZ TERCIC

Skavtska dejavnost na Goriškem 1985-86

Skavtizem se je na Goriškem v zadnjih dveh letih zelo razvil. Danes je ena izmed najbolj razgibanih in vzgojnih organizacij sploh na svetu. V zamejskem prostoru se naša organizacija razvija in ima na Primorskem precejšnje število članov in članic. Njen namen je obvarovati doraščajočo mladino pred vsakodnevnimi nevarnostmi, ki so jim izpostavljeni mladi ljudje in jim nuditi vsestransko vzgojo na verskih temeljih.

Slovenski skavti in skavtinje v Gorici imajo svoj prenovljeni sedež v Katoliškem domu. Razdeljeni so v tri stege (pokrajine): Gorica z okolico, Sovod-

nje in Doberdob. Imajo tudi svoje glasilno Planiko, ki letos slavi 30 let svojega rednega izhajanja.

Program, ki smo ga izvedli v prejšnji sezoni je obsegal različna predavanja in praktične vaje v naravi. Vsak vod (tj. skupina, ki jo sestavlja od 6 do 9 članov) je imel več nalog, ki jih je tudi izvedel. Omenil bi nekatera, kot npr. sestavo herbarija, raziskave o ekologiji, sestava plakatov z risbami, mislimi in pregovori ter izleti v naravo.

Vsi voditelji smo se 12. in 13. oktobra zbrali v Nabrežini, kjer je bila v eni izmed kraških jam velika slovesnost: prestop novincev, roverjev in po-

Jurjevanje in prisega goriških skavtov

Veselja
na taboru
ni manjkalo

potnic v klan. To je obred, ko mladi nad 18 letom prestopijo v tretjo in zadnjo starostno vejo naše organizacije. V prvi stopnji so volčiči ali veverice, v drugi pa izvidniki oz. izvidnice.

Naslednji dan je bila nedelja, ko smo se udeležili najprej sv. maše v župnijski cerkvi v Nabrežini, nato pa imeli 2. redni občni zbor v župnijski dvorani sv. Roka.

Svoja srečanja povezujemo z igrami, športom, izleti v naravo, pohodi in raziskavami, družabnostjo in veseljem. Srečanja z brati Tržačani in Korošci nas navdušujejo in medsebojno utrjujejo ter bogatijo. Vse pa prispeva k rasti posameznika in vztrajnosti za dobra dela.

Lansko jurjevanje smo imeli v Števerjanu, kjer smo v svojo organizacijo sprejeli nove člane in članice, volčiče in veverice.

Za vsakega skavta pa je najvažnejši dogodek leta poletni tabor. Na taboru skavt živi v skladu z naravo, sproščen in vesel. Jutranja telovadba, umivanje, pospravljanje, igre, skupni pogovori, izleti v naravo popestrijo življenje v taboru in dosežejo višek ob tabornem ognju.

Lani sta bila dva tabora: za volčiče in veverice v Žabnicah (koča sv. Jožefa), za izvidnike in izvidnice v Logu pod Mangartom. Prvega tabora se je udeležilo 40 članov in članic. Vse dneve

je bilo zelo lepo in živahno; domačini so se spraševali, odkod so prišli ti mali skavti. Imeli smo dan izražanja, dan športa, celodnevni izlet na Sv. Višarje, sprehod do potoka Bela in druge dejavnosti, ki so navduševale skavte, ti pa so dokazali česar so se naučili med letom.

Tabora izvidnikov in izvidnic se je udeležilo okrog 70 članov. Pod velikom Mangartom in Jelovcem smo bili veseli in srečni. Prve dneve smo urejali tabor, nato pa smo se na skupnih srečanjih dogovarjali o načrtih, ki jih je bilo treba izvesti. Poleg športa in iger ter izletov v naravo, smo imeli tudi dan zbranosti ali duhovnosti. Imeli smo tudi dan obiskov oz. staršev. Tekmovali smo tudi v raznih spretnostih: orientacijski pohodi, plezanje, topografija, kuhanje, nudenje prve pomoči, preživljanje v naravi. Prijateljski so bili stiki z domačini in domačim župnikom, ki nam je vedno rad priskočil na pomoč. Na taboru je bilo prijetno in veselo, ker smo se nanj organizacijsko že prej pripravili.

Z novim šolskim letom se je obnovila tudi skavtska dejavnost. Na občnem zboru smo sklenili, da bomo letos namenili večjo skrb in odgovornost za mlade člane, duhovnost in organizacijsko delo, pogoj za uspeh pa je dobra volja vseh članov skavtske organizacije.

Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1985-86

September 1985 - september 1986

Kot vsako leto povzemamo iz koledarja Slovenske prosvete datume in naslove najvažnejših prireditev v obdobju september 1985 - september 1986. Občni zbor te krovne kulturne organizacije je bil 28. januarja 1986, prireditve, ki so jih pripravila razna društva, pa so sledeče:

PRIMORSKI DNEVI NA KOROŠKEM

Lansko sezono so odprle prireditve, ki so jih naša društva pripravila na Koroškem v okviru 2. primorskih dnevov od 12. do 20. oktobra. V sklopu teh prireditev, ki jih skupaj prirejajo Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici in Slovenska prosveta iz Trsta, so lani nastopili na Koroškem člani prosvetnega društva »Mačkolje« iz Mačkolj s programom »Istrska vas se predstavi Koroščem«. Nastopili so v Šmihelu v Podjuni. V knjigarni celovške Mohorjeve je svoja grafična dela razstavljal slikar Edi Zerjal, v Slomškovem domu pa je bilo srečanje s pisateljem Alojzom Rebulo ob izidu njegovega dnevnika »Oblaki Michigana«. Program primorskih dnevov so izpolnila še goriška društva z igralsko skupino iz Standreža in mešanim pevskim zborom iz Gorice.

PREŠERNOVA PROSLAVA

SP in DSI sta 10. februarja pripravila skupno Prešernovo proslavo, pri kateri je sodeloval mladinski zbor Vesela pomlad z Opčin. Slavnostni nagovor je imel prof. Marko Tavčar, na proslavi pa so razglasili tudi izid literarnega natečaja Mladike in natečaja Mladi oder.

KONCERT TMZ

Ob priliki Kraljeve razstave je 17. novembra 1985 nastopil v katinarski cerkvi Tržaški mešani zbor pod vodstvom Tomaža Simčiča s samostojnim koncertom.

RAZSTAVE

Razstava umetniških del Toneta Kralja, ki sta jo skupaj pripravila Slovenska prosveta in

Zveza slovenske katoliške prosvete, je bila v Peterlinovi dvorani od 11. do 18. novembra. 25. novembra 1985 so v istih prostorih odprli razstavo izdelkov sežanske delavnice pod posebnimi pogoji. Od 16. decembra dalje pa je bila v Peterlinovi dvorani razstava osnutkov za okna in tapiserije, ki jih je izdelala arh. Marta Kunaver. 6. januarja 1986 je bila v Peterlinovi dvorani otvoritev razstave slikarja Mateja Metlikoviča. Predstavil ga je Ivan Štuhec. Februarja 1986 je bila v isti dvorani skupinska razstava mladih ustvarjalcev SKK.

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAZENECV

Seznam ponedeljkovih večerov v DSI je naslednji: Medjugorje: montaža, halucinacija ali resnica — okrogla miza: L. Škerl, A. Rebula in A. Rustja (7.10.85); srečanje s pisateljem Ferruciom Fölkrom (14.10.); prof. Darko Bratina: Neizkoriščene možnosti za afirmacijo slovenske manjšine preko filma in videa (21.10.); Vinko Ošlak: Esperantska alternativa (28.10.); prof. Erika Košuta: Bolivija, Andi in Kilimandžaro (z diapozitivi — 4.11.); otvoritev Kraljeve razstave (11.11.); Marko Vuk: Umetnost na Primorskem med obema vojnama in pojav ekspresionizma (18.11.); dr. Janez Ambrožič: Novi pogledi na družino in Slomšek (25.11.); prof. Ester Sferco: Novi Rebulovi knjigi Savlov demon in Oblaki Michigana (2.12.); prof. Janko Messner: Solidarnost ogroženih z ogroženimi (9.12.); srečanje s škofom L. Bellomijem (16.12.); Zvonko Vidau: Moj pogled na trekking in pot po Nepal (23.12.); otvoritev razstave Mateja Metlikoviča — Ivan Štuhec (6.1.86); Taras Kermauner: Razmišljanje ob Majcnovi Revoluciji (13.1.); dr. Emidij Susič: Mladi — stil življenja in vrednote — rezultati sociološke ankete ob meji (20.1.); Boris Pahor o knjigi Franca Jeze Spomini iz taborišča ob 2. obletnici avtorjeve smrti (27.1.); dr. Drago Ocvirk: Od svetega k Bogu (3.2.); Prešernova proslava (10.2.); Paolo Parovel: »L'identità cancellata« (24.2.); Komemorativni občni zbor ob 10-letnici smrti Jožeta Peterlina — S. Martelanc, S. Pahor in Tržaški mešani zbor (3.3.); Ester Sferco: predstavitev knjige Zore Tavčar Poklical si me po ime-

Tržaški škof
Lovrenc Bellomi
gost DSI v Trstu
(Fotomladika)

nu (10.3.); predstavitev knjig J. Ferka, M. Dvoraka in V. Beličiča v izdaji celovške Družbe sv. Mohorja (17.3.); Podelitev nagrade iz Črnetovega sklada Mladiki za 30. leto izhajanja (24.3.); podelitev literarne nagrade Vstajenje pesniku Francetu Papežu — govorijo prof. M. Jevnikar, Z. Tavčar, recitacije Matejka Maver in Marijan Kravos (7.4.); dr. Daniele Bonamore: Moje srečanje s Slovenci (14.4.); Taras Kermauner: Franka Bükviča Vojna in revolucija (21.4.); Spomenka Hribar: Vrednote mladih (28.4.); ob 40-letnici Pastirčka — govorijo M. Markežič, L. Smotlak, L. Šorli in K. Humar (5.5.); Ferruccio Clavara in Riccardo Tuttar: Delo beneških katoličanov (12.5.); predstavitev organizacije Amnesty International (19.5.); Matjaž Puc: Vpliv človeka na podobo okolja — problemi prostorskega planiranja (26.5.); srečanje s Skupino 85 (9.6.).

DRAGA 86

Lanska 21. Draga, ki jo je DSI pripravilo v Parku Finžgrajevga doma na Opčinah, je bila v dneh 5., 6. in 7. septembra. Predavali so: sodnik Franc Miklavčič iz Ljubljane (Slovenska Cerkev med Bogom in cesarjem), dr. Predrag Matvejevič iz Zagreba (Matične dileme med narodnostjo in državljanstvom), dr. Drago Ocvirk iz Ljubljane (Blagodejna odvečnost krščanstva) in publicist Milan Apih iz Ljubljane (Po plovbi čez rdeče vode). Sv. mašo je v nedeljo zjutraj daroval g. Ladislav Lenček CM, predsednik Slovenske kulturne akcije v Argentini. Izšel je zbornik Draga 85.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

SKK je svojo sezono začel z začetkom šolskega leta. Sestanke je imel vsako soboto ob 18.30. Prvič so se mladi sestali 14. septembra 1985 in začrtali smernice za delovanje. Naslednji sestanki pa so bili: družabni večer (21.9.); okrogla miza: Tudi počitnice so šola (28.9.); okrogla miza: o dramatik in gledališki umetnosti (5.10.); Eva Fičur: Anapurna (12.10.); Literarni krožek prof. Zore Tavčar (19.10.); razgovor o Primorskih zdrahah (26.10.); »Vse bolj blizu večer« — slutna smrti v slovenski poezij, recitacijski večer gledališkega krožka (2.11.); Martinovanje (9.11.); Prikaz mladinskih raziskovalnih taborov (16.11.); Zora Tavčar: Nekateri značilne osebnosti slovenske povojne književnosti (23.11.); srečanje s člani Tržaškega mešanega zbora (30.11.); miklavževanje (7.12.); Zora Tavčar: Proza Kovačiča in Hienga ter eksistencialistična poezija (14.12.); božična priprava (21.12.); gledališki krožek (11.1.1986); Zora Tavčar: Stirje sodobni romanopisci — primerjalna analiza (18.1.); Sandi Slama o svojem prostovoljnem delu v Afriki (25.1.); pustni ples (8.2.); literarno-likovni večer (15.2.); nagrajevanje literarnega in slikarskega tekmovanja (22.2.); literarni krožek 1.8. in 15.3.); gledališki in likovni krožek (22.3.); likovni, literarni in gledališki krožek (5.4.); okrogla miza o Pohuššanju v dolini Šentflorjanski (12.4.); okrogla miza o sporu z Libijo (19.4.); gledališki krožek (3.5.); Borut Kodrič: o radioaktivnem izžarevanju (10.5.); gledališki večer z igralci Finžgarje-

vega doma in Liceja Prešeren (24.5.); Sergij Pahor o Mundialu (7.6.).

V okviru delovanja mladih naj na tem mestu zabeležimo še tridnevni izlet v Rim, ki ga je opravil Tržaški mešani zbor in je tam tudi nastopil s koncertom. Izlet je bil od 25. do 27. aprila 1986.

Mladi so skrbeli tudi za redno izhajanje mladinske priloge RAST pri reviji Mladika.

MLADI ODER

Na Prešernovi proslavi Slovenske prosvete so 10. februarja podelili priznanja MLADI ODER amaterskim igralskim skupinam s Tržaškega in Goriškega. Prejeli so jih: srednja šola »Srečko Kosovel« z Opčin; srednja šola »Fran Erjavec« iz Rojana; osnovna šola »France Bevk« z Opčin; osnovna šola »Bazoviški junaki« iz Rojana (tretja kategorija). V drugi kategoriji so jih pa prejeli: igralska skupina prosvetnega društva Rupa-Peč; mladinska dramska skupina prosvetnega društva Štandrež; igralska skupina prosvetnega društva Mirko Filej iz Gorice; mladinska igralska skupina prosvetnega društva Hrast iz Doberdoba; dramska skupina prosvetnega društva Mačkolje iz Mačkolj; igralska skupina Finžgarjevega doma na Opčinah; gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba; igralska skupina Marlijinega doma pri Sv. Ivanu v Trstu. V prvi kategoriji pa so bili nagradi: gledališka skupina prosvetnega društva Štandrež; Amaterski oder Jaka Štoka s Proseka in Kontovela; Sentjabska dramska skupina iz Trsta. Izven natečaja je priznanje Mladi oder prejel še igralec in reži-

ser Adrijan Rustja za postavitev igre »Blagovestnika z vzhoda« na Repentabru.

MLADIKA

Mesečnik Mladika je lani izpolnil trideseto leto. V tem letniku je izšlo osem števil. Skoraj vse številke so imele tudi mladinsko prilogo Rast, nekajkrat so izšle tudi Novice knjižnice Dušana Černeteta. Pred Drago pa je izšel vsakoletni bilten s programom in pregledom dosedanjih Drag.

LITERARNI NATEČAJ

Izid 14. literarnega natečaja, ki ga vsako leto razpisuje revija Mladika, je bil lani naslednji: nagradi so bili za prozo Dolores Terseglav (prva nagrada), Nada Dobovičnik (druga nagrada) in Pavle Zidar (tretja nagrada). Za poezijo pa so podelili drugo nagrado Mariji Kostnapfel in tretjo Marti Kunaver.

NAGRADA »VSTAJENJE« IN »SKLAD DUŠANA ČERNETA«

Literarno nagrado Vstajenje je posebna komisija lani podelila pesniku Francetu Papežu iz Argentine za pesniško zbirko »Dva svetova«.

Nagrado iz Černetovega sklada pa so podelili reviji MLADIKA za tridesetletno redno izhajanje.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

ZCPZ je tudi lani priredila svoje tradicionalne velike prireditve. Tako je bila 1. decembra 1985 v Kulturnem domu v Trstu 22. revija pev-

Prof. Spomenka Hribar
v DSI v Trstu
(Fotomladika)

Uprizoritev
»Blagovestnikov z vzhoda«
pri Sv. Ivanu v Trstu
(Fotomladika)

skih zborov, ki so jo posvetili 80-letnici Ubalda Vrabca. Na njej je nastopilo petnajst zborov.

V nedeljo, 23. marca 1986 je na mladinski reviji *Pesem mladih* nastopilo v Kulturnem domu v Trstu dvanajst pevskih skupin.

Že tradicionalna revija nabožnih pesmi, ki je vsako leto maja, je bila lani 4. maja pri

Sv. Ivanu v Trstu. Nastopilo je šest cerkvenih pevskih zborov, ki so izvajali izključno darovanske pesmi.

Vsakoletni pevski seminar pa je bil lani v Radovljici od 11. do 16. avgusta. Med drugimi sta predavala prof. Faganel in prof. Hubert Bergant, ki je imel poseben tečaj za organiste.

M. K.

Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1985-1986

V pretekli sezoni smo bili na Goriškem pričr številnim protislovenskim izpadom posebno s strani Odbora za zaščito italijanstva. Po mestu so se pojavili protislovenski lepaki z žaljivo vsebino. Na ta izzivanja smo odgovarjali s kulturnim zadržanjem.

Volja do dela se je še okrepila in delovno leto je bilo za ZSKP (Zveza slovenske katoliške prosvete) in njene članice bogato in plodno. Ker se ZSKP zaveda važnosti enotnega slovenskega kulturnega prostora, krepi sodelovanje s Slovenci, ki živijo v zamejstvu, zdomstvu in matični domovini. Plodno je bilo sodelovanje s Krščansko kulturno zvezo s Koroške posebno v zvezi s Primorskimi dnevi na Koroškem. Njih

gosta sta bila zbor Lojze Bratuž in dramska skupina Šandrež. ZSKP je imela več posvetov s Slovensko prosveto iz Trsta, z Zvezo kulturnih društev iz Gorice in z ZKO iz Nove Gorice. S kulturnimi ustanovami v Sloveniji je Zveza sodelovala na glasbenem in gledališkem področju. Na reviji pevskih zborov *Cecilijanka* je ZKO Slovenije prvič podelila Gallusova priznanja skupini, ki deluje v naši Zvezi in sicer zboru Rupa-Peč in sedaj že pokojnemu glasbeniku Maksu Debenjaku.

Naša želja je, da bi se kulturno sodelovanje s Slovenijo še okrepilo. Zveza je posvetila pozornost tudi Slovincem, ki živijo v Belgiji. Tja sta namreč šla v goste zbor Mirko Filej in an-

Deželni avditorij
v Gorici
26. oktobra 1985:
odprtje razstave
Toneta Kralja;
govori
dr. Damijan Paulin

sambel Lojzeta Hledeta. Z organizacijami večinskega naroda je na kulturnem področju tudi nekaj pobud predvsem na glasbenem. Naši zbori nastopajo na italijanskih revijah (Trst, Ločnik, božičnica v Avditoriju...). Prvič je v tej sezoni nastopil na Cecilijanki italijanski zbor. Sodelovanje pri Ljudskem radiu - Radio popolare je zelo pozitivno. Ta italijanska radijska postaja nam nudi dnevno dveurno oddajo v slovenščini. Katalog, ki ga je ZSKP pripravila v sodelovanju s Slovensko prosveto iz Trsta ob razstavi Toneta Kralja je bil dvojezičen. Tudi ta je prispeval, da si je razstavo ogledal precejšen del italijanskih sosomeščanov. Da smo dosledni pri zahtevi po dvojezičnosti, smo že nekaj let uvedli dvojezične lepake za naše prireditve.

PRIREDITVE

Na Koroškem so bili od 12. do 20. okt. 1985 Primorski dnevi, sad sodelovanja Slovenske prosvete, ZSKP in Krščanske kulturne zveze iz Celovca. Naša zveza je sodelovala z mešanim zborom L. Bratuž in dramsko skupina PD Štandrež. Pri okrogli mizi sta sodelovala dr. K. Mumar, dr. M. Špacapan; dr. D. Paulin pa je imel govor za celovski radio. ZSKP je v sodelovanju s Slovensko prosveto iz Trsta pripravila razstavo »Tone Kralj v Furlaniji-Julijski krajini«, ki je bila v goriškem deželnem Avditoriju (od 26. okt. do 7. nov. 1985). Za sestavo kataloga, ki je izšel v 1000 izvodih in izbor del na razstavi je poskrbela umetn. zgodovinarica Verena Koršič. V zvezi z razstavo sta bila v dveh cerkvah s Kraljevimi

freskami koncerta in sicer v pevmski cerkvi (6. nov.) koncert ansambla Gallus Consort in v štandreški cerkvi (11. nov.) orgeski koncert Huberta Berganta ter predavanje umetn. zgodovinarja Marka Vuka »Umetnost na Primorskem med obema vojnoma« v Katoliškem domu v Gorici (28. okt. 1985).

Pevska revija Cecilijanka 85 (23. in 24. nov. 1985) je bila posvečena Evropskemu letu glasbe in 80-letnici skladatelja Ubalda Vrabca. Priznanja za 25. nastop na reviji je prejel zbor Lojze Bratuž in dirigent Herman Srebrnič iz Števerjana. V atriju Katol. doma pa je Zveza pripravila razstavo slikarja Vojka Gašperuta iz Kopra.

Slovenski kulturni praznik je ZSKP proslavila 6. februarja v Katol. domu. Gost večera je bil pisatelj Alojz Rebula; nekaj pesmi je za uvod zapel Dekliški zbor iz Števerjana pod vodstvom Alenke Černic. Za goriške srednješolce je Zveza organizirala gledališko predstavo Cankarjevega Kurenta v izvedbi koroških študentov (22. marca 1986).

GLASBENA ŠOLA

Deluje v okviru ZSKP. Za odseke skrbijo članice PD Hrast iz Doberdoba, F.B. Sedej iz Števerjana, PD M. Filej iz Gorice, PD Štandrež. Se nepopolna odseka sta v Jamljah in na Plešivem. Vsak odsek ima nekaj letnih notranjih nastopov, ob zaključku šolskega leta pa skupen nastop v Katol. domu (7. jun. 1986). Novost je pouk za organiste pri glasbeni šoli v Gorici. V ta namen je šola prejela v dar nove orgle.

PD HRAST - DOBERDOB

Kot sem v prejšnjih letih omenila, gojijo v Doberdolu predvsem glasbo. Mešani zbor, ki ga vodi prof. Hilarij Lavrenčič, je imel nekaj zelo uspešnih koncertov. Naštudiral je Gruberjevo latinsko mašo in odlomek iz Händlovega oratorija Messia ter izbor velikonočnih pesmi. Vse je izvajal v spremljavi orkestra sestavljene za to priložnost. S tem programom je nastopil še v štandreški cerkvi in v cerkvi na Placuti. Koncerte je imel še v Trbilju v Benečiji, v Gonarsu in Castionsu delle Mora, kjer je nastopil 1. mar. 1986 s slovenskimi, italijanskimi in latinskimi pesmimi. Za božič 85 je naštudiral izbor pesmi ob spremljavi orgel in orff instrumentov. Sodeloval je na reviji Cecilijanka, Primorska poje in na reviji pevskih zborov v Casarsu. Vsako leto so otroci pripravili Miklavževanje. Za tekst in režijo igrice »Pravljčni trenutek« je poskrbela Franka Ferletič.

Na velikonočni ponedeljek je PD Hrast priredilo Praznik pomladi. V avgustu je zbor Hrast priredil za člane počitniško-študijske dneve v žabnicah s predavanjem Aleksandra Švaba.

PEVSKI ZBOR RUPA-PEČ

V Rupi in na Peči delujejo mladinski, dekliški in mešani zbor. Njihovo delovanje ne sega samo v glasbeno področje, temveč obsega tudi druge dejavnosti. Tako lahko po pravici trdimo, da je na Peči in v Rupi razvito pravo društveno življenje. Poskusili so se v gledališki umetnosti in uprizorili veseloigro Čašica kave. Mešani pevski zbor je dobil novega dirigenta in sicer Dimitrija Rejca. Zbor je uspešno pel na Cecilijanki, Božičnici v cerkvi v Rupi, na reviji Sovodenjska poje (22. febr.) in na reviji Primorska poje v Komnu. Dekliški zbor je pel na Mali Cecilijanki in na reviji Sovodenjska poje, mladinski pa na Pastirčkovem dnevu in Mali Cecilijanki.

Vsakoletni Praznik frtalje (25., 27. apr. in 1. maja) je bil bogat na kulturnem programu.

Še vedno ima zbor veliko stroškov in dela z urejanjem prostora pod cerkvijo v Rupi. Zbor je kupil montažno hišo, ki bo po potrebi služila kot dvorana ali kot skladišče.

PD STANDREŽ

PD Standrež ima zelo bogato in razvejano dejavnost. Mladinski pevski zbor, ki ga že 30

let vodi Elvira Chiabai, je nastopil na praznikih v domačem kraju, v Gorici na Mali Cecilijanki in na Božičnici v goriški stolnici. Imel je koncert v Domu onemoglih v Ločniku. Mešani zbor, ki ga vodi M. Špacapan je sodeloval na Cecilijanki, na reviji italijanskih zborov na Travniku, pri Božičnici v goriškem Avditoriju (14. dec. 1985), na Božičnici v goriški stolnici (29. dec. 1985), na reviji Primorska poje v Prvačini (23. mar. 1986).

Dramska skupina PD Standrež je zaslovela kot izredno resen in sposoben ansambel. Kjer nastopa žanje uspehe. S Povšetovo veseloigro Miličarji v oblakih je nastopil v Romjanu (5. okt. 1985), v Dobri vasi na Koroškem (12. okt. 1985), v Kanalu (16. nov. 1985), v Grgarju (17. nov. 1985). V navado je prišlo, da dramski odsek vsako leto takoj po sv. Treh kraljih uprizori novo delo. Tokrat je bila na vrsti komedija Georgea Feydeauja »Barillonova poroka« v režiji Emila Aberška (12. jan. 1986). Igro so ponovili v Štandrežu (25. jan. 1986), v Gorici v Katol. domu (26. jan. 1986), v Desklah (23. febr. 1986), v Dolenji Trebuši (9. mar. 1986), v Ricmanjih (19. mar. 1986),

Prizor iz veseloigre »Barillonova oporoka« v izvedbi dramske skupine PD Standrež

v Ajdovščini (19. apr. 1986) in v Rupih (1. maja 1986).

V okviru mednarodne folklorne prireditve »Ohcet v Ljubljani 86« so igralci PD Štandrež nastopili na Grajskem trgu (25. jun. 1986) v Ljubljani. Za izjemne dosežke na področju gledališke dejavnosti je dobil po predstavi Linhartovo značko igralec Jordan Mučič. Predstavo Barillonova poroka so ponovili še v Štanjelu v okviru prideditev »Grajski večeri« (28. jun. 1986) in v Podnanosu (10. sept. 1986).

Tečaj ritmične telovadbe vodi prof. Nataša Sirk. Dekleta so nastopile dvakrat v Štandrežu in trikrat v Gorici v Katol. in Kult. domu. PD Štandrež je priredilo tudi vsakoletni Praznik špargljev (31. maja, 8., 6., 14. in 15. jun.) z bogatim programom.

PD F. B. SEDEJ - ŠTEVERJAN

Društvo F. B. Sedej je sestavljeno iz mladih članov, ki skrbijo za razne krožke: mešani zbor, mladinski zbor, mladinski krožek, dramsko družino, ansambel in glasbeno šolo. Prireditve, ki je že davno preseгла meje, je Festival domače glasbe, ki je vsako leto julija meseca v Formentinjevem parku (tokrat 6. jul. 1986) v Števerjanu. Tudi Briški praznik je že prišel v navado (16., 17., 18. in 25. maja 1986). Ansambel L. Hledeta veliko nastopa. Daljše gostovanje je imel v Belgiji (12. okt. 1985), ko je društvo Slomšek praznovalo svojo 25-letnico.

Mešani pevski zbor vadi poleg Hermana Srebrniča še Tomaž Tozon iz Ljubljane. Zbor se je glasovno okrepil. Naštudiral je Vodopivčev latinško mašo in jo izvajal za Veliko noč. Zbor je nastopil na reviji Primorska poje na Otlici (21. apr. 1985), v maju je snemal polurni program za Radio Trst A. Sodeloval je na Cecilijanki v Katol. domu, kjer je dirigent Herman Srebrnič prejel priznanje ZSKP za 25. nastop na tej goriški reviji. Zbor je še večkrat nastopil v domači vasi in še v Ronkah in v Gorici.

Mladinski zbor šteje 40 članov in redno vadi pod vodstvom Anke Černic. Pel je pri mladinskih mašah, na Mali Cecilijanki, Božičnici, Pastirčkovem dnevu.

Dekliški zbor je vodila do prerane smrti Alenka Černic. Zelo lepo in ubrano so pele. Zadnjič smo jih poslušali na Prešernovi proslavi v Katol. domu. Alenkina smrt je globoko pretresla vso našo skupnost.

Društvo F. B. Sedej izdaja že 18. leto svoj vestnik.

PD MIRKO FILEJ - GORICA

PD Mirko Filej - Gorica skrbi za kulturno in prosvetno delovanje v Gorici. Tako aktivno sodeluje pri organizaciji prireditev v mestu, tudi ko je za te pobudnik ZSKP. Skrbi za glasbeno šolo, ki ima sedež na Placuti in za otroški zbor Kekec. Ta zbor vodi prof. Franka Žgavec. Pozornost je društvo posvetilo glasbenim večerom. V gosteh je imelo duo Lorenz-Sček (13. okt. 1985) z nastopom v Katol. domu, zbor in folklorno skupino ljubljanskega kliničnega centra (22. febr. 1986) v Katol. domu in Huberta Berganta in Sama Vremšaka, ki sta nastopila s koncertom v goriški stolnici (5. junija).

MOŠKI ZBOR MIRKO FILEJ

Zbor M. Filej ima sedež v Gorici, vodi ga že od vsega začetka Zdravko Klanjšček. Zbor je priljubljen tudi med Slovenci, ki živijo po svetu. Že drugič je bil v kratkem časovnem presledku povabljen v Belgijo (od 10. do 14. okt. 1985), kjer je imel samostojen koncert. Zbor redno sodeluje na Cecilijanki, na Primorska poje, Eku-menskem dnevu. Pel je tudi v goriškem Avditoriju na kongresu Slovenske skupnosti. Vedno je pripravljen sodelovati tudi z drugimi društvi.

MEŠANI ZBOR L. BRATUŽ

Zbor je sestavljen iz 45 mladih pevcev, ki jih vodi prof. Stanko Jericijo. Z vajami prične v drugi polovici septembra in redno vadi do junija. Zbor je nastopil na Koroškem (20. okt. 1985), pel na reviji Cecilijanka, na italijanski reviji v čast sv. Cecilije v cerkvi sv. Ignacija, na Božičnici v goriškem Avditoriju. Pripravil je program za samostojen koncert, s katerim je najprej nastopil v pevski cerkvi (20. mar. 1986), nato v župnijski cerkvi v Štandrežu (8. maja 1986), v cerkvi v Rojanu (25. maja 1986), pri Sv. Ivanu v Gorici (30. maja 1986) in v stolnici v Mariboru (22. jul. 1986).

LJUJSKI RADIO

Oddaja tako kot že vsa zadnja leta vsak dan razen ob nedeljah in praznikih od 20. do 22. ure na frekvenci 97,5 mhz.

Soglasje z italijanskim odsekom je zelo dobro. Poleg glasbe oddaja tudi posnetke s kulturnih prireditev, zanimivosti iz narave in obveščala poslušalce o kulturnih prireditvah.

Miklavževanje:
doberdobski otroci

BRUNA PERTOT

Če si se rodil ob morju

Če si se rodil ob morju, moraš biti kakor morje: in morje, morje, je široko, morje je dobro, je globoko in zna peti, se smejati, se po besu umiriti, prejšnjo jezo pozabiti. Kdo, kot morje zna molčati?

Če si se rodil ob morju, te ni nikdar strah ničesar in nikogar, ne sovražnika, ne usode. Žene te sovražna sila, razdejano in scefrano, grebeš v smrtonosne skale in odskočiš, živo, lepše, kakor prej.

Morje je življenje zemlje, čudo našega planeta. Draguljem so pesniki ga primerjali v vsakem času: smaragdu in zefiru, jantarju, akvamarinu, srebru, biseru in zlatu. In, resnično, je vse to, čas mu izpreminja lice: zarja, jutro, dan in mrak, sonce in oblak, veter, burja in vihar. Njemu ukazuje luna: da nabrekne, da se viša, da se niža, da poskoči ven iz brega in prinese razdejanje in da zopet umiri se in je kot najlepše sanje.

Morje. Morje vsepovsod po svetu in na morjih lepe ladje in pokopališča ladij, tistih, ki so davno umrle in drugih, ki sanjarijo na bregu in obujajo

spomine na nekdanja potovanja, in na bregovih lepa mesta in svetilniki na rtih, ki so kot njegove straže!

Tudi mi imamo morje, morje sivo z rdečim pasom, morje plavo, v belih rožah, vse scefrano, kakor nagelj, kadar burja ga razdira, morje črno in negibno, kakor temno ogledalo, morje svetlo, svetlo sinje, morje jantarsko zeleno, s soncem, hostijo na obzorju z zlatim odsevom, ki se v kelihu razliva čez zaliv. O, vse to je naše morje, vsa ta voda, ki se peni, in so stoletja mu trenutki in leto kot milijoni let!

In nad morjem so domovi, potopljeni med vrtovi — v njih manijolije, ciprese, oleandri in mimoze in glicinija razpreda vijoličaste omamne rese. S hriba padajo terase iz hrstelja in peščenjaka, strmo padajo v morje in prepletajo se s klanci, in med klanci vinogradi, a na vrhu bela krona, vsa iz kamna, ki do tja jo je nametal, v davnih časih, sam hudič. V skritih gnezidih se rojevajo galebi in odhajajo na morje.

Vidiš dimnike Tržiča, vidiš Gradež in laguno, Sočo, ki se družijo z morjem,

in, tam dalje še Barbano in na Barbani Mater Božjo, Božjo Mater, z zlato krono. Vse to vidiš in v zraku, onkraj zaliva, skoraj speto na nebo, ugameš cerkvico v Strunjanu, ki se zdi kot majhen čudež, kot da hodi nad valovi in se ne dotika morja.

Tam, v zelenju, cerkev svetega Jerneja: gleda daleč v tiste čase, ko bile so štiri hiše, štiri hiše v istem bregu, štiri hiše, vse iz laporja, iz kamna in pri vsaki hiši mreža, in pri vsaki hiši barka, in, tam spodaj morje, morje, čisto, (pili so ga za zdravilo), in, v morju, ob ribi riba: lahko si jo videl s hriba, s Kontovela, ali z Vene, stegnil roko si dol z brega in jo ujel. Riba pa je bila zlata. Ko se je pustila ujeti, si dobil od nje zlatnik. In večerjo za družino.

Ko je morje pobesnelo, se je zlata riba skrila v tihe jame in v goščavo morske trave. Skrili barke so v portiče. In, ko niso, so si rekli: »Jutri bo spet kakor olje; kar pobralo, bo vrnilo: kose čolnov in mrličje.«

Morje: alfa, beta in omega, in začetek in konec vsega. Nemo so sedeli ob sveči. Čakali, da se unese, ob suhem kruhu in pili vino. Pili so ga vsi od kraja, od dojenčka in stare mame: pili so, da bi živeli. In so pili, kar so imeli.

Zjutraj je bilo, kot olje. In vrnilo, kar je vzelo, kot so rekli. Vse bilo je, kakor prej. V žoltem pesku so lebdeli morski listi, v skalah, v kodrih morske trave, je gnezdil jastog, plazil se je morski pajek, raki, raki v vsaki božji luknji, morskih polžev in kobilic je bilo za cele roje, grozdi klapavic in školjk so se oklepali skalovja, po zalivu so švigale jate pisanih in raznovrstnih rib.

In življenje je teklo resno, smrtno resno, vsem enako, trdo, trdo, kakor kamen tam nad Venom, vse od zibke, tja do jame, ko je vsemu bilo amen.

V stari skrinji, iz oreha, zlat goldinar in dve obleki: ena za garanje v tednu, druga pa za raj pod lipo, za veselje in trpljenje, za poroko in za v krsto; za poroko, da si enkrat »se spraviš h kraju« in za otroke. Ni še spravila

povojev, komaj »so ga nesli h krsti, že je drugi bil na vrsti.«

V loncih, na kamniti mizi ruta, rožmarin, reseda in leviš proti komarjem; še si našel čas za nagelj in ga obesil k latniku. A pod latnikom kamnita miza in na mizi kup sardonov, a za hišo rdeče oglje, riba se na njem je pekla, ko svet sploh ni vedel zanjo. Po stopničastih vrtovih je zorela zelenjava in grozdje, slive, breskve, hruške. Vodo pa si nosil od brega: v vedrih gor po strmih klancih in lovil deževnico.

Poletje je bilo čas milosti. Sonce grelo je domove, morje je bilo dobrotno. Vse je teklo, kakor ura: delo, dnevi in življenje. Delo pa je bilo mreža: v njo ujeti vse življenje, ko so drugi varno spali, v varnem bregu, pod še najbolj varno streho, so borili se z viharji in z nevihto in s sto hudici: včasih srečno, včasih v prazno, včasih se je izteklo slabo.

Če je noč bila prav mirna, so poglegli na dno barke, se pokrili s starim platnom jadra, ker je pihalo od Sesljana, mrzlo, mrzlo, proti jutru in na barki so zaspali. Tam, na morju, je tišina. Breg je daleč, kot v sanjah. Vendar čuješ: že bude se petelini. O, da bi že bil na bregu! Z gnezd v skalah se že spuščajo galebi in vreščijo s tenkim glasom: glas galeba je glas stiske, glas nečesa, ki boli, kakor glas iz večnosti. Tiho tiho plava barka in jih nese proti domu.

A doma, okrog ognjišča, roj otrok pri vsaki hiši in pri vsaki hiši mreža. Mrežo pa si šival, šival, nisi je nikdar zašival. Kar podnevi si zacelil, je ponoči paral tun. Morski pes mu je pomagal. In tako si šival, šival, igla je bila lesena, kot čolnič je plaval, švigala, se sukala, in tako si šival dalje, vse do dne, ko si si rekel: »Zdaj pa ne bom nič več šival,« legel na visoko zglavje in izdihnil.

Zunaj je šumelo morje, butalo ob bele skale, drugi šivali so mreže, drugi so nosili brente, ti pa si razpenjal jadro za na pot po pravem morju, tihem morju večnosti. Tu je ostalo tvoje morje, ki te je do dna zoralo. A nad mor-

jem zadnji dan. Dan v oranžnem, dan v škrlatnem, dan v zelenem in se noče posloviti. A nazadnje izgine črta: morje in nebo sta eno. S Kontovela poje zvon. Komu poje? Ga dosega, tam na morju večnosti?

Zrak je topel, tla še vroča: greš v morje do kolena, bredeš sem in tja po produ. Gledaš v breg. Hiše, tihe, kot da spijo, a v resnici vse bedijo, se hladijo v prvem mraku. In v hišah: rod za rodom se rojeva in izginja.

Čas je izpremenil morje. Čas je izpremenil breg. Ali morje: da, drugačno, a zmeraj isto, v barvah, vonju, v letnih časih, na nabrežju, na peščini; le delfini več ne pridejo v vas. Vselej si jih

uganil z brega. Plavala sta zmeraj v paru, vselej le po dva in dva, vselej srečna, vselej zvesta, v zlatem loku skakala. Šli so v čistejše vode. Ribiči so odveslali tja na tisto drugo morje in je to ostalo prazno.

Vendar nam je še prijazno, kakor droben košček raja, ko nastopi kdaj tišina: v mraku mlade tamariske, z lepo rožno nogavico gledajo galebe v zraku. Kmalu ne bo več kaj jesti, ker so ribe šle z delfini. Lepa Vida je šla za njimi. Morda se ne bo vrnila. Razbežale so se vile, lepe morske deklince, skrila se je gospa z Devina, ni mrež ne ribičev.

Moral bi ta rod preiti. Morda se še vse povrne in zopet pride, če ima priti.

TONČKA CURK

Številka 13

Marsikateri človek ima nek čuden strah pred številko trinajst. Osebnost mi pomeni to število toliko kakor vsako drugo, vendar sem prav trinajstega avgusta doživela nekaj izrednega.

NOČ V GRAJSKEM STOLPU

Tisto poletje sem preživela v bližini Kopra na precej strmem pobočju griča Žusterne, ki je bil takrat le redko naseljen s hišami kmetov in vilami tržaške gospode. Vila, v kateri smo stanovali je imela prekrasen razgled na morje, koprski zaliv in kopno za njim, kjer so posejane majhne istrske vasi.

S priletno gospo sva hodili na kopanje v prosto kopalnišče vzdolž obale, ki se je raztezala od Semele do Isole. Ko sva prišli po strmem klancu dol do ceste, sva jo prečkali, se povzpeli na nekoliko višje ležečo stezo ob železniškem tiru že davno opuščene istrske železnice, ki se je imenovala zaradi majhne lokomotive in njej primer-nih vagonov »trenino« ali »mačinin«, kakor so jo imenovali domačini. Onkraj zarjavelih tračnic pa je posame-

zne kopalce vabilo bolj ali manj čisto morje.

Ves teden sva z gospo samevali doma ali na obali, sobotni dan pa je bil poln pričakovanj, saj je s prvim popoldanskim parnikom prispel gospodar na nedeljski oddih in prinesel novice iz Trsta.

Sobota. Precej časa je že minilo, odkar je sirena naznanila prihod parnika v Koper. Kakor vedno, sva pol ure po pristanku parnika zagledala gospodarja, ki naju je — kljub polurni hoji po prašni cesti in strmem klancu — vesel in zadovoljen pozdravil, se nekoliko oddahnil, nato pa povedal novice.

»Amelija,« povabljeni smo na grad Marezige in sicer kar za dva dni.«

»Kdaj?« je vprašala gospa in se vidno razveselila.

»Danes. Ko vročina nekoliko poneha, pridejo z vozom po nas.«

»Torej bomo jutri in v ponedeljek pri baronici v gosteh?«

»Seveda. Saj sem dejal, da smo povabljeni za dva dni.«

»To pa to! Vendar bo nekaj spremembe ta teden.«

»Si zadovoljna?«

»Pa še kako! Pridejo tudi drugi gostje?«

»Pridejo. Povabljeni so vsi sorodniki, bližnji in daljni. K tem zadnjim spadava tudi midva.«

»Pa kakšno slavlje praznuje baronica, da je povabila vse sorodstvo?«

»Svoj šestdeseti rojstni dan. Praznovati ga želi v krogu svojih sinov, hčera, snah, zetov in tako naprej.«

Gospa se je zamislila. Tudi ona se je bližala šestim križem. Ta molk sem izrabila in plaho vprašala:

»Ker pojedete za dva dni v Marezige, bi smela jaz danes zvečer v Trst?«

»Ne, ne!« se je oglasil odvetnik. »Baronica je naročila, naj pridemo vsi trije. Kar pohitite z delom; ob pol šestih moramo biti doli ob cesti, da nas voznik ne bo čakal.«

Žalostno sem se ozrla proti koprskemu pomolu, ker bo pozni popoldanski parnik odplul v Trst brez mene.

Ob določenem času smo zapustili Žusterno ter se na lahkem vozičku odpeljali proti Marezigam. Ko smo v Semedeli zapustili obalo, je konj še nekaj časa peketal po glavni cesti, potem pa je kar sam zavil na poljsko pot, ki se je začela vzpenjati. Počasi in previdno je stopal po od nevihte razdrapanem kolovozu v senci akacij, rešelike, leskovja, gabrovine in hrastičja ob poti. Pod vrhom se je pred nami odprla velika planota z oljčnimi nasadi, vinogradi, njivami in travniki; med vsem tem so se belile stene hiš in gospodarskih poslopij, saj je to veliko posestvo obdelovalo sedem kolonov. Na lepi ravnini je stala enonadstropna graščina s stolpom ob strani. Konj je zavil skozi odprta vrata na obzidano prostorno dvorišče in se ustavil. Voznik je skočil z voza, vrgel vajeti konju čez pleča ter nam pomagal na tla; nato je zapeljal voz na svoje mesto, izpregel in odvedel konja v hlev.

Po prijaznem sprejemu sem se ponudila gospe baronici, da bi rada pomagala pri delu in prosila, na koga naj se obrnem po navodila.

»Danes nič,« je prijazno odvrnila. »Če želite, si pred večerjo lahko ogledate sobane v pritličju, saj ste prvokrat pri nas.«

Zahvalila sem se in takoj šla na ogled. Sobane so bile bogato opremljene v starinskem slogu. Po stenah so visele oljnate slike pokrajin in portretov. Ti slednji so pritegnili mojo pozornost in sem največ časa postajala ob njih ter jih ogledovala od vseh strani. Mislim, da so to bili davni gospodarji graščine, ki so — v naravni velikosti — kakor živi z očmi spremljali moje ogledovanje. V hipu je med njimi in mano nastala nekaka psihična zveza ali dialog. Spraševala sem jih, kakšno je bilo njihovo življenje v teh razkošnih sobanah. So imeli čut pravičnosti do svojih podložnih, ali so bili samo sebični izkoriščevalci brezpravnih delavcev?... Njih oči so strmele vame... Ali so me kaj prosila? Morda so hotele izraziti porazno resnico, ki je z njih oči nisem mogla razbrati? So me morda blagrovale, ker nisem imela bogastva, ki ima toliko vab in pasti nastavljenih po vseh mogočih krajih, da se zapletajo in pogrezajo vanje, kar je skromnemu človeku prihranjeno;? Zapuščala sem sobano za sobano... oči s portretov so bile uprte vame in me spremljale do izhoda...

Po večerji je nastal problem, kam pojedem spat. V prvem nadstropju je bilo enajst spalnic; za to priložnost so tudi spalnico kuharice in sobarice določili gostom, onidve pa pojedeta spat k najbližjemu kolonu. Prosila sem, da bi smela z njima, česar pa baronica ni dovolila. Dobila je namreč sporočilo, da so nekateri povabljeni zadržani. Ker sta služabnici že odšli, me je sama pospremila v stolp, odprla vrata dveh sob in dejala:

»Trije povabljeni ne morejo priti, zato sta ti dve sobi prazni. Izberite! Ali sobico z eno posteljo ali tole z dveh.«

Izbrala sem manjšo. Voščili sva si lahko noč, nakar je ona odšla po polžastih stopnicah navzdol, jaz pa sem stopila v sobico in najprej vse skrbno pregledala: pod posteljo nič, omara prazna, prav tako nočna omarica; pod mizo nič, v kotu stojalo z umivalnikom, vrčem vode in brisačo. Zaklenila sem vrata, se razpravila in pogledala na zapestno uro. Pol enajstih. Legla sem in ugasnila luč. V sobi je nastala popolna tema, ker je okno imelo železna polkna... Kmalu sem trdno zaspala...

Nenadoma se zbudim. Podzavestno sem začutila, da je nekdo položil roki ob stran mojih ramen, kot jih položi mati, preden se oddalji od otroka, ki ga je spravila spat. V polsnu sem slišala, da mi nekdo — sklonjen k mojemu obrazu — nekaj pripoveduje... »Kdo je?« sem popolnoma budna zaspila in planila kvišku. V sobi je šelestel papir... Prižgala sem luč in se ozrla proti vratom. Bila so zaklenjena. Vstala sem in iskala papir, ki sem ga ob mojem večernem pregledu prezrla. Nikjer ni bilo niti koščka. Pogledala sem na uro. Pol dvanajstih. Spala sem eno uro. Tedaj me je prešinilo kakor blisk: pol dvanajstih! Ura strahov... V hipu so zaživele v mojem spominu vse zgodbe o strahovih, ki sem jih kdaj brala... Živo, kakor na filmskem traku — usmerjenem na belo platno — so se odvijale pred očmi mojega spomina skrivnostne dogodivščine, polne groze in strahu, ki jih je baje doživela mladenka v palači Spada v Benetkah... Strah me je bilo, toda nisem si upala odpreti vrat, kaj šele, da bi šla po polžastih stopnicah v prvo nadstropje... in h komu naj bi se zatekla opolnoči?

Legla sem in pustila luč prižgano. Skušala sem se pomiriti z molitvijo, da bi zaspala, a mi ni uspelo. Tedaj mi je prišlo na misel, da oseba oziroma duh, ki se je sklonil k meni, potrebuje moje molitve. Vzela sem zato v roke rožni venec in pričela moliti trd-

no prepričana, da mi bo kmalu med molitvijo zdrknil iz rok, pa ni bilo tako. Jagode na rožnem vencu so drsele skozi moje prste vse dotlej, da je skozi špranje železnega polkna zasijal prvi dnevni svit. Vstala sem, se opravila in odprla okno. Na vzhodu je žarela zarja nedeljskega jutra...

Bosa sem tiho stopala po polževih stopnicah in še tiše šla mimo spalnic, da ne bi zbudila spečih. V pritličju sem se obula, odklenila grajska vrata in jih za sabo spet zaklenila ter dala ključ na dogovorjeno mesto. Zvečer sem namreč povedala, da pojdem v Koper k prvi maši.

Kljub dnevni svetlobi in rahlemu čivkanju ptičev, ki so se prebujali, sem bila še vedno pod vtisom nočnega dogodka. Šele ko sem se približala glavni cesti in so do mojih ušes prihajali človeški glasovi, se je strah razblinil v nič. Bili so to glasovi žensk, ki so ponavljale samo dve — meni neznani besedi. Pospešila sem korak in kmalu prišla do ceste, kjer se mi je nudil nenavaden prizor: ob dolgi vrsti osličev, natovorjenih z vrči mleka, vrečami zelenjave in košarami sadja so stopale zgazane istrske žene, ki so z besedami »Eri muš« priganjale tovorna živinčeta, da so hitreje stopala. Bale so se namreč, da bi zgodnji jutranji parnik odplul v Trst brez njih.

Pridružila sem se tej čudni procesiji ter šla za njimi prav do pomola. Tam so raztovorile osliče in jih izročile hlevarju, ki jih je imel v oskrbi do njih vrnitve. Same pa so si natovorile vreče in košare, vzele v roke vrče z mlekom ter se vkrcale na parnik, ki se je kmalu odmaknil od pomola, se obrnil in odplul proti Trstu.

»Hvala, istrske žene!« sem dahnila za njimi. »Vaš "Eri muš" je bil danes zame kakor odrešilna pesem.«

Obrnila sem se in odšla proti stolnici, kamor sem prišla mnogo prezgodaj, saj je bila ura šele nekaj minut čez pet.

Tihi odmevi minulih dni

Jesen je znova zajela deželo. Tista jesen, ki v dolgih večerih prebuja v srcih skrite spomine na minule dni, da prijetno božajo utrujene duše. Čas domotožja, hrepenenja in dozorelih sadov...

Mesto ob morju tedaj dobiva staro vsakdanjo podobo. Ulice se polnijo s poznanimi obrazi, meščani živahno hitijo mimo izložb, turistov skorajda ni. Ljudje se zagorelih lic vračajo na svoja delovna mesta, v urade, trgovine, delavnice...

V Kanalu ob Rdečem mostu sredi mesta se pozibavajo pisani čolni, na njih ostareli možaki, ki jim je čas odmeril zaslužen pokoj. Sedaj odhajajo ribarit na morje. Zadnji kopalci na predmestni obali prepuščajo od morja zlizane čeri sivim galebom v počitek. V zalivu na obzorju čakajo ladje, njihov urnik za tovor še ni prišel.

S kraških pobočij piha hladnejši veter, prihaja od Nanosa. Tu pa tam se sunkovito spušča v obrobne kotline in z orumenelimi listi v zraku vrtinčasto naznanja mrzlejša dni. Sadovnjaki po mestnih ogradah ponujajo svoj sad, vinogradi razpeti po paštnih vabijo na skorajšnjo trgat. Osušelo grmičje med osamelimi bori po vzpetinah dobivajo barvast plašč, neviden slikar razporeja na njem paleto svojih barv...

»Čas se je krepko nagnil v drugo polovico leta,« si je v mislih ponavljal Goričnik, ko je stopil na cesto in se zazrl v to jesensko lepoto. Še malo prej je urejal svoj predal v konferenčni sobi, odvrnil odvečen papir v koš, popravil knjige v aktovko in s težo v srcu brez slovesa ubežal utesnjenim zidovom. Novo šolsko leto se še ni pričelo.

Kaj naj bi še iskal med temi sivimi stenami? Nad polovico svojega življenja je žrtvoval šoli. Sedaj odhaja,

ker mora iti. Čas se je iztekel tudi zanj. Ni mu bilo žal truda, ki ga je vložil v svoje delo. Vse življenje je posvetil mladini, jo skušal razumeti, se ji približati, ji utirati pot v svet znanja in izkustev. - Ali pa je v tem tudi uspel?

Sedaj pravijo, da ni več potreben. »Prav, umaknem se,« je trpko sklenil v srcu. »Naj drugi nadaljujejo moje delo.«

Spomnil se je na svojega očeta. Med zadnjim obiskom mu je dejal: »Glej, Nace, že petindvajset let uživam pokojnino. Zgodaj so me poslali v pokoj, taki so bili pač časi. Mlajši so nadaljevali moje delo in pri tem omagali, jaz pa pri svojih osemdesetih letih še vedno zdrav in pri moči iščem svoj vsakdan.«

»Šel bom po njegovi poti,« se je opogumil Goričnik in nadaljeval korak. Pred šolskim poslopjem ga je srečal kolega Lekan, nekoliko mlajši od nje, in mu dejal:

»Odhajaš?«

»Takò je v življenju, tudi ti boš moral kmalu izpreči.«

»Naj ti ne bo žal, čas nam ne daje zadoščenja. Trudiš se, da bi čimveč dal mladini, po delu pa se večkrat sprašujem, kaj sem dosegel. Saj veš: stavke, protesti, nerazumevanja...«

»Ne govori tako, Lekan. Šolnik gradi in vzgaja, četudi se časi spreminjajo. Ne pripada mu zadnja beseda o uspehu. O tem bodo sodili drugi,« ga je prepričeval Goričnik.

»Kaj boš sedaj?« je s prijaznim vapavskim naglasom nadaljeval sobesednik.

»Dela je vedno dovolj, prej kot zdravja in let. Vrtnaril bom, vmes pa bral, česar doslej nisem utegnil.«

»Piši!« je brez pomisleka pripomnil kolega. »Saj boš imel čas. Ljudje radi berò.«

»Ne bi dejal. Današnje življenje odvrta ljudi od razmišljanja, knjig in sploh od tiska. Še vsakdanji časopis je odveč. Televizija jim je vse: informacija, vzgoja, zabava, razvedrilo...«

»In šport?«

»Za nekatere je alfa in omega, od dihanja in sprostitve. Zame je potreben le za ohranitev čistosti duha in telesa. Jesenski sprehodi po Krasu mi bodo prav prišli,« je dodal Goričnik in se z nasmehom poslovil od kolega.

»Obišči me, ko boš imel čas,« je še pristavil Lekan in odhitel po stopnicah v ravnateljstvo.

Goričnik je pospešil korak in se kmalu dokončno znašel na mestni ulici sredi življenja. Sedel je v avto in se odpeljal domov.

* * *

Nekaj tednov pozneje se je jesen prevesila v novembrske dni. Goričnik je bil sam doma, družina mu je bila po opravkih. Hišnik Toni je že zgodaj mrmraje odšel v predmestno naselje. Snažilka Rezi je skrbno pometla večnadstropno stavbo, v kateri je stanoval Goričnik, nato pa naglo odšla po nakupih. Po stanovanjih se je umirilo stepanje preprog, iz hišnega bloka so odhiteli še zadnji stanovalci na delo.

Goričnik se je zazrl skozi okno. Onkraj ceste je ob asfaltnem robu v meglinem jutru zagledal velik oreh. Ves se je že razdal. Pod njegovo krošnjo so se v minulih dneh radi ustavljali mimoidoči in pobirali odpadel sad. Pod trdo lupino so iskali sladka jedrca. Kdor je prej prišel, je več nabral.

»Sedaj je oreh ves oklešččen,« je ugotavljal Nace. »Nekaj ga je otrsela burja, še več pa sosed, ki se je hotel pravočasno okoristiti z njegovim sadežem.«

Tak bo počakal na zimo. Veter mu bo družabnik, poigraval se bo z njegovimi preostalimi listi. V vrtincu jih bo počasi spuščal na cesto ob dvoriščni zid. Na vejah se bodo zbirali vrabci in za hip postajali v njegovem zavetju, dokler jih ne bo prepodilo šelestenje suhega listja.

Goričnik se je ob pogledu na osamelih oreh zdrznil, kot da bi mu bilo žal zapravljati dragocen čas z njim. S težavo se je znebil vtisa, da tudi zanj prihaja mrzla zima.

»Kaj naj koristnega naredim?« se je vprašal.

Ni si odgovoril, le sedel je za mizo in se zamislil. Skoraj osiveli lasje so mu silili na razorano čelo. Čez čas je nehote vzel list papirja in začel suhoparno pisati:

Prišel sem v leta, ko lahko ugotovljam, kaj sem v življenju dosegel in kako sem prebrodil težave in zapreke, ki jih ni manjkalo. Opisovanje tega je težko, ker je človek do sebe nehote prizanesljiv. Noče in noče spoznati svojih napak in, če jih prizna, jih hoče opravičiti. Svoje uspehe precenjuje, na njih gradi majave stavbe...

Prenehal je s pisanjem. Zdelo se mu je, da je tako pripovedovanje dolgočasno, nezanimivo. Po kratkem premisleku je vendarle nadaljeval:

Včasih se mi rojeva dvom v moje odločitve. Sprašujem se, zakaj sem šel po tej poti. Morda bi se sedaj drugače odločil...

Zasmejal se je nad pomislekom. »Pogled v pretekle dni je vedno kritičen,« je polglasno pomislil in se notranje okreplil. »Tokrat pa, ko se je bilo treba odločiti, te je življenjski precep neusmiljeno stisnil z vso ostrino in nakazal usodne odločitve, ki jih ti nisi videl.«

»Nekje sem bral,« je brskal dalje po spominu, »da je večina našega življenja posejana z napakami... Kako pa bi sploh moglo biti drugače!«

»Življenje je šola in le škoda, da je šolnina zanj tako draga,« mu je nekoč smeje rekel kolega Lekan, ko sta po pouku odšla na kavico v bližnji bar. In prav je imel. Tudi v njegovem življenju ni bilo drugače.

* * *

Večino svojih let je Goričnik preživel na robu domovine, v mestu ob morju, kot šolnik. Pripadal je vrsti tistih ljudi, ki jim je mladost potekala pred

drugo svetovno vojno. Slednja jih je strahovito zvrtničila. Nad polovico njegovih prijateljev in znancev je v njej izgubilo življenje. Kar jih je ostalo, so poromali na vse celine.

Nace se je zamislil nad tem grenkim obračunom, ki ga povojni rod le s težavo razume. Iz predala pri mizi je potegnil orumenelo fotografijo izza vojnih let. Na maturantski sliki je pred seboj zagledal znane obraze svojih sošolcev. Tistega cvetočega maja, sredi vojne vihre, so se slikali tik pred maturo na gimnaziji v Tomanovi ulici, v mestu, ki ga je okupator obdal z žico. Bili so vsi veseli, polni načrtov, razigrane mladosti ob koncu gimnazijskih let. Okrog njih je divjala uničujoča vojna, ki so jo oni komaj čutili. Strahotne žrtve širom Evrope so jim bile vse preveč zakrite. Nacizem in fašizem sta bila na vrhuncu svojih uspehov, domovina poteptana, razkosana, svobodna misel uklenjena...

Profesorji so jih vzgajali za življenje, za trdo življenje. A tudi ti niso slutili, kakšna jim bo bodočnost. Na maturantski sliki iz leta 1942 sedijo v prvi vrsti profesorji, med njimi razrednik Mirko Rupel, slavist in slovničar, ki se je pred fašizmom zatekel iz rodne Primorske v središče domovine. Zaradi visoke postave in dolgega vratu so mu dijaki dali vzdevek »Nebeška lojtra«.

V drugi gimnaziji je nekoč mladi Goričnik po telovadni uri planil po stopnicah iz pritličja v drugo nadstropje, kjer je imel svoj razred. »Nebeška lojtra« ga je opazil in z dolgimi koraki skokoma ulovil sredi poti. Zagrmel je nad njim, da je odmevalo po hodnikih, in malo je manjkalo, da mu ni prisolil krepke zaušnice, kar se je tedaj še dogajalo. Ukori v dijaški knjižici pa mu ni ušel. Do osme šole je bilo to že zdavnaj pozabljeno, saj mu je prof. Mirko ostal v lepem spominu.

Ob njem je na sliki prof. Jože Kolečič, poznan kot dobričina in strokovnjak za klasiko. Do njega ima Goričnik še dolg. V osmem razredu mu je profesor dal iz grščine odlično. Kako

je mogel to storiti, ko se Nace ni prav nič čutil Grka! Gotovo ga je poplašal za njegovo razumevanje, ko so mu drugi delali med poukom sive lase.

»Smem dvoriti vaši lepi hčerki Micki?« so ga hodili dražiti h katedru med poukom. Profesor se ni dal zbegati in je v šali odgovorjal: »Študirate, študirajte, fantje! Ko boste končali univerzo, se zglasite.«

Na sliki je tudi neka italijanska profesorica iz Turina, imena se Goričnik ni več spominjal. Okupator jo je k njim poslal učiti Dantejev jezik. Ni bila slaba, celò prikupna, a vendar je Turinčanka čutila, da ne spada mednje. V začetku pouka bi jo morali študentje pozdraviti z dvignjeno roko, po fašistično. Mladi narodnjaki so se temu uprli in v zboru zapeli:

Naprej zastava slave, na boj junaška kri...

Profesorica je bila toliko pametna, da je sprevidela, da se z mladimi osmošolci ne da razpravljati o njihovih protifašističnih čustvih. Ni grozila s kaznijo, le zasmejala se je v svoji nemoči. Morda pa je bila tudi ona v srcu anti-fašistka. Kdo ve?

Goričnik je nadalje ugotovil, da na sliki manjka profesor za latinščino, štajerski rojak Silvo. Ta jim je ob prebiranju klasikov dal obilo popra. Še po dolgih letih se je Nacetu zdelo, da sliši mladega latinca s pojočim štajerskim naglasom, kako skandira Horaceve ode.

V osmi šoli se je moral zaradi profesorjeve zahtevnosti učiti po štiri ure na dan latinščine. Profesor Silvo je nastopil v njegovem razredu komaj zadnje leto, zato je hotel svoje dijake dobro pripraviti za maturo. Bil je strog, dajal je nizke, a pravične ocene. Pri maturi je večino nagradil z dobrimi redi.

»Snov je treba obvladati,« jih je stalno opominjal. »Latinščina ni za v hlev!«

Prof. Silvo, velik pobudnik žive antike, ga je po vojni večkrat obiskal, ko je poleti prihajal inštruirat našo mladino latinščino ali grščino. Vsakič mu

je prinesel nove prevode Prešernovih, Jenkovih in Gradnikovih pesmi v Horacev jezik.

Nekoč je profesor, turist po Severni Italiji, prišel v Cortino d'Ampezzo in se znašel brez prenočišča. Vsi hoteli so bili zasedeni. V pozni nočni uri se je Silvo, po naravi vesel in dobrodušen, tudi tokrat znašel. Obrnil se je neposredno do nekega tamkajšnjega hotelirja s prošnjo:

»Profesor latinščine sem, iz dežele pod Triglavom, prosim za gostoljubje.«

Hotelir ga je debelo pogledal, saj je bil Silvo bolj podoben prosjaku kot profesorju. Štajerski rojak pa je samozavestno nadaljeval:

»Prihajam iz Slovenije, govorim pa tudi po latinsko.«

Mož ga je s pogledom še enkrat premeril od nog do glave, saj so bili takrat turisti z onkraj meje v Cortini redki gostje, nato pa dejal:

»Če ste res profesor, povejte mi kako latinsko pesem!«

Silvo ni niti za trenutek pomislil in že mu je iz polne duše prekipela Horaceva hvalnica: *Exegi monumentum aere perennis...* Postavil sem spomenik, trajnejši od bronaa...

»Bene, bene!« ga je hotelir potrepjal po ramenih in za gosta izpod Triglava preskrbel večerjo in prenočišče. Bilo je sicer pod stopnicami, a brezplačno.

»Vsa čast štajerskemu rojaku,« je Goričnik v mislih presojal svojega vzgojitelja, ki je nekoč pri svojih 70 letih še zaplesal v ritmu valčka na nekem našem ljudskem slavu. Vesela štajerska narava ga ni izdala.

Profesor Silvo se je po vojni stalno zanimal za našo zamejsko stvarnost in je rad spraševal, kako napreduje naša mladina. Nikoli pa ni pozabil na svojo antiko, v kateri je videl trden temelj za oblikovanje mlade osebnosti.

Na maturantski sliki Goričnik tudi ni opazil tržaškega rojaka prof. Pertotta, ki ga je poučeval filozofijo. Še nekdo od vzgojiteljev mu je prihajal v spomin. To je bil profesor za zgodovino in zemljepis Vinko Šarabon. Mož, sko-

raj pred upokojitvijo, je bil zelo razgledan. Bil je eden redkih izobraženec, ki mu je uspelo v tistih časih potovati po Evropi in Ameriki. Svoje dogodivščine in vtise iz potovanj je rad pripovedoval dijakom. Velikokrat je končal z ugotovitvijo:

»Fantje, svet se ne vrti okoli Ljubljane!«

Osmošolci smo ga poslušali, a ga v svoji mladostni zanesenosti nismo do kraja razumeli.

Prof. Vinko je imel prav, in še kako prav. Fašistične in nacistične meje so takratno Slovenijo zaplankale sredi Evrope. Na prstih ene roke bi lahko preštel našo študirajočo mladino, ki je tedaj med počitnicami kdaj koli videla Pariz, Dunaj ali Rim. Oklepali smo se domačega plota, prek katerega nismo zmogli samostojnega pogleda. To se nam je temeljito maščevalo med vojno. Šarabonove zgodovinske ure so bile zanimive, poučne in prežete z domoljubjem. V okupirani Ljubljani je imel prof. Vinko dovolj poguma, da je svojim dijakom rad ponavljal:

»Mussolini in Hitler bosta prešla, slovenski narod pa bo ostal, če bo imel v sebi dovolj moči in ponosa.«

Taka ugotovitev bi lahko profesorja tedaj privedla v zapor ali internacijo. Prof. Vinko pa nas je dobro poznal in vedel, da med nami ni bilo dvomljivcev.

Na skrajni levi v drugi vrsti je med sošolci zagledal Milka. Na sliki je še z njimi. Po maturi je hotel kot narodnjak oditi v gozd v boj za domovino. Neznanci so mu to preprečili in ga ubili.

»Njegova smrt nas je zelo pretresla, obenem pa bila znak, da se nam je revolucija močno približala,« je ugotavljal Goričnik. V naslednjih mesecih je ta zahvtevala nove žrtve. Padli so Bogomil, Gustelj, Franc...

Na skrajni desni je Goričniku obstal pogled na maturantu Borisu. Po nemški zasedbi je pribežal v Ljubljano, kjer je nadaljeval študij. V tistih majskih dneh se je med nami že širilo osvobodilno gibanje in Boris je bil

eden prvih, ki se je vključil vanj. Za svoj ideal je žrtvoval življenje.

»Kako nas je udaril čas!« mu je vrtalo po glavi. S prstom se je ustavil na prikupnem obrazu.

»Ta se je dvakrat čudežno rešil.«

Srečko je bil bister dijak z velikim smislom za filozofijo. V gimnazijo je prihajal iz ljubljanskega predmestja. Nekoč se je v razredu razširila novica, da je nanj, ko je šel v šolo, streljala italijanska vojaška obhodnica. Na cesti so bili raztreseni letaki OF in vojaki so mislili, da jih je trosil Srečko. Počil je strel, ki ga je oplazil po licu in mu pustil pečat ob srečanju s smrtno.

»Po maturi je šel v bogoslovje,« je vedel Goričnik.

»Da, a še pred koncem vojne je moral obleči vojaško suknjo. Dodelili so ga bolničarskemu oddelku, kar ga je v težkih povojnih letih že drugič rešilo smrti. Kasneje je nadaljeval študij in postal eden redkih duhovnikov tistega časa.«

Sredi druge vrste stojita Gornik in Škerjanc. Oba je Goričnik poznal mimorede, ker sta prišla v njegov razred šele kot osmošolca. Preživela sta revolucijo in se vključila v novo družbo.

Andrej je na sliki ves vesel. Po vojni je postal misijonar in odšel na Kitajsko. Bežal je pred Maocetungom na Filipine, odkoder se je bolan umaknil v Argentino, kjer je našel grob izven domovine.

Ivo živi v Vancouverju v Kanadi, Peter je v Torontu, Jože v Buenos Airesu. In tako bi lahko še dalje naštevati.

»Bili smo v 8.e razredu. Nekaj edin-stvenega za tedanja klasično gimnazijo v Ljubljani,« je ugotavljal Nace, ko je spravljal fotografijo v mizni predal in se v mislih poslavljaval od sošolcev, ki so se v tistem razredu zbrali iz vseh koncev Slovenije.

* * *

Goričnik se je za trenutek sprehodil po sobi, nato pa se spet zatopil v preteklost. Čutil je, kako se pogreza v

vojni čas. Rad bi se ga znebil, a ni mogel. Spomin je bil močnejši.

»Ljudje božji, vojna se je začela!«

Tako je nekdo v njegovi domači cerkvi zakričal med jutranjo mašo ob 6. uri na cvetno nedeljo 1941. Nekaj kilometrov od vasi so nemška letala grozeče preletavala slovensko prestolnico. Vsepovsod so se oglašale strojnice, sirene so tulile, psi lajali. Vlak, ki je vozil proti Ljubljani, je sredi poti obstal. Potniki so poskakali iz vagonov in iskali zavetja po grmovjih.

Prizor, ki ga Goričnik ne bo nikoli pozabil. Možje so planili iz cerkve, opazovali letalski ples in zaskrbljeno gledali drug drugega.

»Na vojsko bomo šli,« je nekdo pretrgal mučno tišino.

»Bomo šli,« so mu drugi vdano odgovarjali.

Ženske v cerkvi so glasno molile.

»Gospod, reši nas vojske, kuge in lakote!«

Župnik Andrej je nervozno nadaljeval mašo. Star je že bil in pri srcu ga je stiskalo. Ni vedel, kako bi potolažil ljudi. Po maši se je pridružil možakarjem pred cerkvijo in jih bodril:

»Možje, čimprej posadite krompir, da ne boste lačni!«

Andrej je že vedel, kaj je lakota, saj je preživel prvo svetovno vojno na fronti.

V naslednjih velikonočnih dneh so se skozi Brezov dol valile kolone tujih vojakov, ki so prinašali mir na bajonetih. Ljudje so se pred njimi umikali v hiše in drug drugega spraševali, kaj bo.

Kaplan Boris jih je za veliki petek tolažil v pridigi, da za trpljenjem pride vstajenje. Ljudje so razumeli njegove besede, čeprav niso vedeli, kdaj bo do tega vstajenja prišlo in kako.

Naslednjo pomlad so se pojavili v bližnjih gozdovih prvi uporniki. Vaščani so jih z olajšanjem sprejeli, hrepenenje po svobodi je postalo stvarnejše, silnejše. Še isto poletje pa je prišlo do nepričakovanih sprememb. Ponoči so začele padati prve nedolžne žrtve.

»Zakaj?« so se spraševali vaščani. Iz gozda je v večernih urah turobno odmevalo: Smrt belim! Ljudje so se spogledali, obnemeli in zaprli vase...

Minevali so tedni, meseci, leta. Revolucija je vaščane razdelila v dve skriti fronti. Italijanski okupaciji je sledila nemška. Ob tem je raslo trpljenje, padale so nove žrtve. Sledila so sumničenja, aretacije, zapori, internacije, begunstvo... Čas je zašel v slepo ulico. Poti nazaj ni bilo. Smrt, kri, trpljenje so razdvajali nekdanja prijateljstva, poznanstva, vaško skupnost. Nad petdeset ljudi je izgubilo življenje.

Kdor bo hotel kdaj globlje razumeti stisko teh ljudi, si bo moral otresti cestni prah vsakdanjosti in se poglobiti v kruto zgodovinsko kataklizmo.

Med prvimi je padel študent Vinko. Z njim se je Nace dodobra spoznal v vagonarski čakalnici ob postaji v mestu.

»Izdajajmo svoj list,« je nekoč butnil na dan z originalno mislijo študent Zdravko.

»Saj res, vagonarski list. Pisalni stroj imamo, papir in čas tudi,« je organizacijsko pritrtil Tone.

Tako je nastal VIATOR. Izhajal je občasno med šolskim letom, pisali so ga študentje med opoldanskim čakanjem na vlak, urednik mu je bil molčeči Ciril.

»Ne vem, če sem ohranil še kak iz-

vod tega vagonarskega lista,« je s kančkom samozavesti ugotavljal njegov sodelavec Nace. Ni prodril v javnost in zaman bi ga kdo iskal po knjižnicah. Nekateri njegovi članki pa bi bili morda še danes zanimivi.

To je bilo v dneh pred viharjem, ko mladi študentje niso niti najmanj slutili, kako težkim časom grejo naproti.

»Ne bojim se smrti,« je nekoč smelo pripomnil Vinko. Oči so se mu zaiskrile pod visokim čelom, žile na vratu nabrekle.

»Še črv se zvija, če stopiš nanj, pa bi človek podcenjeval svoje življenje,« ga je zavrnil Ciril.

»Kdor je prepričan v svojo idejo, je pripravljen zanjo tudi umreti,« je brez omahovanja pristavil Vinko.

Tak je bil naš junak, idealist do kraja; nekaj mesecev pozneje je šel zavestno v smrt.

Goričnik si je z roko podprl čelo in se še bolj zamislil:

»Zakaj v tej pozni jeseni po tolikih letih odpiram zacelejene rane, ki jih je čas že prekril z zgodovinsko patino?«

»Težak je spomin nanje, ki so v tistem usodnem času našli prezgodnjo smrt,« si je odgovarjal sam sebi.

»Življenje je včasih kruto, ne pozna usmiljenja,« je slišal od nekod odmev.

Misel ga ni pomirila. Vstal je od mize, volja do pisanja mu je prešla. Odšel je v jesenski dan brez sonca...

ZORA PIŠCANC

»Ego te absolvo ...«

Nekdanji partizanski major Marko Hribar je stanoval v lepi, razkošni vili ob morju. Žena mu je še mlada umrla. Živel je s hčerko Klaro in sinom Vilijem. Vili je bil razuzdanec, ljubil je udobno življenje. Klara pa je bila dobro in pobožno dekle.

Klara je znova zapazila, da je Vili

dvignil iz bančne knjižice z lažnim očetovim podpisom večjo vsoto denarja. Ko se je vrnil domov, ga je prijala.

»Vili, zopet si poneveril očetov podpis. Davi sem bila na banki in mi je ravnatelj povedal, da si dvignil dvesto tisoč lir. Stavim glavo, da podpis ni očetov.

»Seveda ne, kaj pa je ta vsotica za našega starega. On mi denarja ne da, jaz pa ga potrebujem.«

»Rada bi vedela, zakaj? Saj ti doma ničesar ne manjka.«

»Potrebujem ga in konec. Imenitno kupčijo bom naredil. Seznanil sem se s pomorščaki, prekupčevalci mamil.« Klara se je zgrozila.

»Tudi do tega si že prišel! Strašno, kaj bo iz tebe?«

»Kaj pa je to tako hudega? Kaj bo iz mene? Mlad sem in hočem živeti, nič drugega.«

»Pa ne, da tudi ti uživaš mamila?« se je zgrozila Klara.

»Seveda sem poskusil. Pa mi ne gre. Hočem ohraniti zdravo pamet na račun tepcev.«

»Ko bi mama še živela... Vesela sem, da je že pod zemljo in rešena te sramote.«

»Kakšne sramote, kaj čvekaš? Ko bi ona še živela, bi ne prišlo do tega. Bila je edino bitje, ki me je imela rada in me razumela. Vedno me je zagovarjala pred očetom. Kaj me briga, če je v zadnji vojni imel čin majorja. Požvižgam se na tako vojsko in take majorje. Ba je, da je bil v vojni zelo krut, kaj se potem čudiš, če tudi sin stopa po očetovih stopinjah. Pa tudi tebi nekaj povem. Videl sem te izven mesta pri tistih ušivih otrocih, kamor zahajaš vsak dan. Menda jih učiš krščanski nauk.«

»Kako to veš?«

»Kako? Saj sem te videl. Brat in sestra se srečujeta na isti poti. Angel in volk kot v pravljici.«

»Zakaj zahajaš tja?«

»Tam cvete moja trgovina. Mamila prodajam tistim ljudem.«

»Moj Bog, kako je mogoče, da si tako globoko padel?«

»Ne tako globoko, kakor ti misliš. Zakaj bi se branil denarja, ko ga lahko s tako lahkoto zaslužim. Jaz samo prodajam, briga me, kam gre moja kramarija. Veš, dekle imam, za katero se poteguje še nek drug fant, ki golta mamila kot naš lijak vodo. Rad bi ga izpodrinil. Pod ceno mu prodajam mamila.«

»To je vendar zločin. Premišljen umor. Ali te vest nič ne peče?«

»Mene? Kje pa tiči ta tvoja vest? Še nikdar je nisem videl,« je bil Vili do skrajnosti ciničen.

»Prebudila se bo, samo Bog daj, da ne prepozno.«

»Le mirno naj počiva. Glej, te pesti. Te so moja vest.«

Od zunaj je prišel šum prihajajočega avta.

»Oče prihaja. Jaz grem!«

»Lepa sestra, ki me pusti samega z razjarjenim očetom.«

»Saj imaš svoje pesti. Mene ne potrebuješ.«

Skrajno razburjen je stopil oče v sobo.

»Ravno prav, da te najdem. Falot, malopridneš, izprijenec!«

»Tvoj sin sem, oče!«

»Kaj hočeš s tem reči! Jaz nisem nikdar v tvojih letih bil tak.«

»Eni prej, drugi pozneje!«

»Vili, poneveril si moj podpis in spet ukradel dvesto tisoč lir.«

»Ukradel,« se je Vili surovo zasmel, »saj to je vendar družinski denar.«

»Ki si ga ti krvavo zaslužil.«

Oče je prebledel, a obdržal svoje dostojanstvo.

»Ne jaz, ti si ga krvavo zaslužil.«

»Vili, nehaj, ne izzivaj me, ker drugače...«

»Zaman se oziraš po puški na zidu. Že davno je izpraznjena. Iz previdnosti, da bi se morda spet ne spozabil in streljal na lastnega sina, kakor si streljal na...«

»Molči nesrečnež, ko nič ne razumeš, nič ne veš...«

Očetu so potne kaplje orosile obraz in težko je sopal.

»Nemara se ti oglašča vest, stari! Klara mi je pravkar pravila, da jo ima vsakdo in da se bo tudi v meni prej ali slej oglasila. Kakor vidim, v tebi se je že.« Pri tem se je odurno zasmel.

»Ven, ven ti pravim! Ne prikaži se mi pred oči,« je stegnil oče roko proti vratom. V obraz je bil blede od jeze.

»Saj grem! Že davno sem sit družinskih okovov in tvojih večnih pridig. Znal bom tudi sam živeti. Svet je velik. Nasvidenje, stari!«

Oče je ostal sam. Lastni sin, da mu to očita! Ali ne trpi že sam dovolj, vse od tistega dne pred štiridesetimi leti in čez, ko je dal umoriti nedolžnega človeka.

Klara se je vrnila v sobo in oče ji je povedal, da je sina odgnal od hiše.

»Oče, pa prav sedaj pred maturo! Morda pa je le potreben razumevanja in ljubezni.«

»Kaj ljubezni, palice je potreben! Tudi če bi ostal doma, bi mature ne naredil. Si bo že pomagal. Naj spozna, kaj je življenje! Pa tudi tebe moram na nekaj opozoriti. Ni mi prav, da vedno tičiš v cerkvi. Veš, da sem jaz s Cerkvijo in farji že davno pometel. Ti pa teptaš moja čustva, nalašč me mučiš.«

»Polnoletna sem in vem kaj delam. Službo tudi imam in nisem od nikogar odvisna.«

Oče jo je nasršeno pogledal.

»Torej tudi ti? Le izvoli, tam so vrata. Ostal bom sam, sam kakor za služim...«

»Ne, ne, očka nisem tako mislila. Ne bom te zapustila, le opozoriti sem te hotela, da sem svobodno bitje. Ali se nisi tudi ti boril za svobodo? Zakaj me hočeš sedaj usužnjevati?«

»Boril sem se za resnično svobodo. Vera pa usužnjuje ljudi. Same postave, same prepovedi. Tega ne smeš, ono je greh.«

»Vse, kar vera uči, je le v naše dobro. Glej Vilija, kam je zašel, ko je zavrgel vero.«

»Zavrgel je poštenje. Poštenemu človeku vera ni potrebna. Sama oporečnost vas je. To je prokletstvo današnjih dni. Otroci se upirajo staršem. Zakaj pa smo se borili in prezebali po gozdovih?«

»Zato, da mi mladi mislimo z lastno glavo. Tudi v oporečnikih so neki ideali, ali vsaj na poti do njih. Iščejo jih.«

»A prekleto zgrešenih oprijemov se poslužujete.«

»V krizi smo, kakor železo v ognju, kakor grozd v stiskalnici. Morda pa bo iz nas prišla čista zlitina, žlahtno vino.«

»Kje si se vsega tega naučila? Pri farjih?«

»Tudi pri njih, če hočeš. A največ v lastnih preizkušnjah, v trpljenju tistih, ki so moji bratje.«

»Zanimivo in nadvse ganljivo. Postavljen sem za sodnika angelu in hudiču. Hudiča sem že izgnal iz hiše, ti pa umolknj, če hočeš še ostati.«

»Prav, očka, bom pa molčala. Govoril bo kdo drugi namesto mene. Nasvidenje!«

Oče se je sesedel na stol in zagrebel glavo v dlani.

Da, je vrtal po svoji notranjosti. Govorila bo moja vest. Moril sem in dajal povelja za usmrtnitve. Le tebe ne bom mogel nikdar umoriti... Nikdar ne boš umolknila... nikdar ne bo izginil pogled nedolžnih oči... nikdar...

* * *

Nekega večera, dva meseca po teh dogodkih, se je v vili predstavilo Vilijevo dekle. Našla je Klaro samo in ji povedala, da je Vili v ječi. V Milanu je nameraval okraštati banko, prehiteli so ga in ga zaprli. Zaradi ugleda, ki ga je užival oče kot bivši major, tega niso objavili v časopisih. Ona, da mu ne more veliko pomagati, ker so ubogi.

»Gospodična Klara, vi pa mu lahko pomagate. Vsega potrebuje. Sedaj so ga pripeljali v naše mesto in tu ga bodo sodili,« je še dodala.

Takoj drugi dan je Klara zbrala skupaj perilo in živila, da jih ponese bratu v ječo.

Našla ga je shujšanega z nekim čudnim upornim bleskom v očeh.

»Vili, zakaj si to naredil?«

»Prizanesi mi s pridigami, Klara. Če sem tu v tem hudičevem gnezdu, je tudi vaša krivda. Krivda vseh, ki ste zunaj na svobodi.«

»Tudi ti bi lahko bil, če bi poslušal mene in očeta. Nisva te slabo učila.«

»A razumela me nista. Kaj smo mi

krivi, če živimo v tej stokrat prokleti dobi. V nas vse vre. Krivice, ki jih delajo mogotci, vlade, stranke, Cerkev, se zabadajo v nas kot jeklene puščice. Izruj jih, če moreš, popravi krivico, če znaš. Mi hočemo boljši svet, pravičnejši.«

»Saj sam prihajaš v protislovja. Kaj misliš, da se boš z mamili, ropi in večnim oporekanjem boril proti zlu?«

»Zanima me, kako bi se ti borila?«

»Z ljubeznijo! Glej, tudi tvoje dekle se mi zdi dobro in pošteno.«

»Da, Stana je dobra in poštena. Še nihče je ni imel, in tudi jaz jo spoštujem.«

»Prav je tako, Vili. Glej, tu sem ti prinesla perila, nekaj za priboljšek. Šolsko leto se je pričelo, časa imaš na pretek. Seznanila te bom s šolskim programom, ti prinesla knjige in skupaj se bova učila.«

»Ganljivo, kako si dobra. A tu notri je najboljša univerza. Vsega se lahko naučiš, samo prisluhni ti je treba. A meni se vse skupaj gabi. Pa prinesi mi no, kakšno knjigo, tudi šolsko, le ne pobožnjaške. Te bi ne prenesel. Pa da ti po pravici povem, do obravnave se ne bom učil. Ne ljubi se mi začeti z resnim delom, ko ne vem, kako me bodo zašili. Potem bom nadaljeval z učenjem.«

»Kako ga boš dohitel, če se že zdaj ne zanimaš zanj. Obravnava ne bo ne danes, ne jutri. Časa pa imaš na pretek.«

»Pa naj bo po tvojem. Po sili razmer hočem postati tvoj poslušni učenec. Čuj, kaj pa pravi naš stari?«

»Oče? Ne omenja te nikoli, a vem, da trpi. Postaral se je in osivel. Vedno je zamišljen in nekam odsoten. Žalostno je pri nas doma. Kot v mrtvem domu se počutim.«

»Sam je tako hotel. Prestrog je bil do naju, posebno do mene. Hotel naju je vzgajati kot svoje podložne vojake. Sedaj žanje, kar je sejal.«

»Toda Vili, saj je vendar tvoj oče!«

»Moj oče! Kaj pa vem o njem? To, da mi je posredoval življenje, a ostala sva si tujca, kot dva različna svetova.«

»Nimaš pravice, da grebeš po nje-

govem življenju. Spoštuj njegov molk.«

»Torej tudi ti sumiš?«

»Kaj naj sumim, Vili?«

»Da je ubijal nedolžne ljudi.«

»Vili!«

»Oprosti, da sem ti to povedal, a grebe me in mi ne da miru. Rad bi prišel tej skrivnosti do dna. Potem bi šele bil gotov, kdo je večji podlež, on ali jaz. Najin pogovor se mora končati. Zvoni. Nasvidenje kmalu!«

* * *

Klara je vedela, da mora očetu povedati o Viliju. Vedela je, da bo vzrožil. Našla je očeta zamišljenega in slabe volje. Pa je vseeno začela.

»Veš, o Viliju bi ti rada govorila.«

»Odšel je od doma prostovoljno in podrl za seboj vse mostove.«

»Očka, ti si ga pognal od hiše. Če bi bil z njim mehkejši...«

»Seveda, nagrado bi mu moral dati vsakokrat, ko me je prevaral.«

»A sedaj je v potrebi. Uči se, maturo misli napraviti, seveda privatno.«

»Zakaj pa privatno?«

»Zato, ker je v ječi, te dni bo obravnava.«

»V ječi? Obravnava, kaj pa je spet naredil? Prokletu seme!«

»V potrebi je bil in skušal je oropati neko banko v Milanu. Zasačili so ga in sedaj je v zaporu tu v našem mestu.«

»Sijajno, sin ropar, nemara še ubijalec.«

»Ne, ne ubijalec pa ni,« je odločno odgovorila Klara.

»Kakor, da bi jaz bil,« je rekel oče prizadeto.

»Očka, nikdar nisem kaj takega mislila, kaj pa ti je?«

»Nič, nič, naj ga obsodijo, kakor zasluži.«

»Odvetnika bi morali vzeti.«

»Ne, vsak greh zasluži kazen,« je bil oče neizprosno.

»Vsi smo grešili. Kdor je brez greha, naj prvi vrže kamen.«

Oče je vzkipeł: »Kaj tudi ti si že začela z očitki. Če kaj veš, govori. Govori, ti pravim, drugače te...«

»Pusti me, oče. Nič ne vem, prisegam ti. Zakaj si se vendar tako razburil? Kaj naj ti očitam, samo to, da si bil z nami vsemi pretrd. Mama je večkrat jokala, do mene in Vilija pa tudi nisi bil dober. Očka, ponovno te prosim, vzemimo odvetnika, ki bo Viliju pomagal iz ječe.«

»Ne, sem rekel in pri tem ostanem. Pojdi!«

»Trši si od kamna, ga bom pa jaz naročila in plačala.«

»Pa če bi ti pokazal vrata?«

»Odšla bi, kakor je odšel Vili, a pomisli, kaj boš sam v tej veliki hiši.«

»Le ostani le, da me boš videla poginiti, saj ne bo več dolgo.«

»Le Bog je gospodar življenja in smrti.«

»Bog, ha, ha, tvoj Bog!«

»In tvoj, očka, on te ljubi, le ti se mu izmikaš.«

»Ne potrebujem ga in tudi tvojih pridig ne, le pojdi!«

»Grem! V službo moram. Nasvideenje, očka!«

* * *

Zopet je samota vpila iz vseh kotov. Za hip je pomislil, da bi se ji razodel, saj je tako dobra, kot njena pokojna mama. A veš dobro, se mu je trgalo v duši, da mama tvoje izpovedi ni prenesla. Umrla je kmalu potem. Sam bo nosil boleost do konca. Pod zemljo ne besnijo viharji, le tam bo mir, mir...

II.

Kljub dobremu odvetniku, ki ga je Klara najela, je Vili pri obravnavi dobil 15 mesecev zapora. Klara ga je ponovno obiskala in se začudila, ko ga je našla vedrega.

»Vili, bala sem se tega jutri, pa vidim, da te včerajšnja obsodba ni strla.

»Ne, Klara, ni me. Predvideval sem, da se bo tako zaključila. Razsodba je bila pravična.«

»Pa saj do ropa ni prišlo. Nič nisi ukradel, nobenega ubil.«

»Pa bi, če bi mi ne preprečili. Vidiš. zločin je bil že spočet. V svoji notra-

nosti sem se že postavil pred izvršeno dejstvo.«

»Ne razumem te, Vili! Zadnje čase postajaš prava uganka.«

Vili se je skrivnostno nasmehnil.
»Dozorevam kot sad, ki iz pomladnih viharjev raste v poletne dni.«

»Bojim se, da ta kraj porazno vpliva na tvoje živce.«

»Še nikdar nisem tako trezno mislil kot sedaj. Tudi en sam žarek sonca nam lahko naznani pomlad.«

»O soncu govoriš v tem brlogu trohnobe in teme.«

»Je še drugi svet, ne samo zunanji.«

»Nehaj že enkrat in povej, kaj se s tabo dogaja.«

»Stari jetniški kaplan je umrl, dobili smo novega, mladega kot smo mi.«

»To me veseli, a pripoveduj mi o sebi. To hočem.«

»Počakaj, ne bodi nestrpna, Klara.

Ko je prvič prišel med nas, ni obstal pri vratih kot prejšnji. Šel je do srede sobe in tam sedel na stol, ki je tam ostal od pridige jetniškega ravnatelja. "Dober dan, fantje," nas je pozdravil. Nihče mu ni odgovoril. Gledali smo ga izzivalno, s sovraštvom. Popravil si je ovratnik, kakor da bi ga dušilo. Po vseh mizah je bila voda z ostanki kruha od večerje. Ozrl sem se na poglavarja naše tolpe, na Rudija. Videl sem ga, da se satansko reži in nekaj stiska v pesteh. Že v naslednjem hipu je kepa znetenega kruha priletela kaplanu v hrbet. Sunkoma se je dvignil, a že je od druge strani priletela nova kepa in se razsula po vsej črni suknji. Vsi smo se zakrohotali.«

»Tudi ti?«

»Seveda, saj je bilo res smešno. Stal je pred nami ves popacan od kruha, kakor da bi padel v mentrgo.«

»Gotovo vas je pošteno oštel.«

»Kaj še! "Fantie," je dejal, "dobro ste merili. Ko bi bilo naše moštvo včeraj tako igralo, bi igre ne bilo izgubilo. Ali ni sramota, da so tako slabo igrali? Prav razočarali so me." Vse to nam je s smehliajem na obrazu govoril, in si otresal drobtine raz črno suknjo. Osramočeni smo strmeli vanj in ga molče

poslušali.. Skoro uro časa nam je govoril o športu. Rečem ti, bolj se razume nanj kot mi vsi. Počasi smo se mu približali in posedli okrog njega na tla. Ko je odhajal, je stopil Rudi do njega in mu rekel: Ne zamerite, da smo se tako grdo obnašali.«

»In on?«

»Udaril ga je krepko po rami in rekel: "Rudi, postala si bova prijatelja. Vsi boste moji prijatelji, ker vas imam rad."«

»Vidiš, to zmore samo tisti, ki resnico ljubi. Do solz me je ganila tvoja zgodba,« je rekla Klara in si obrisala solzne oči.

»Ni še vse, Klara. Zadnji sem šel iz sobe. Na mizi pri vratih sem zapazil v črno usnje vezano knjigo. Pustil jo je kaplan. Vzel sem jo v roke in prečital napis: Sveto pismo. Tedaj sem vedel, da jo je namenoma pozabil.«

»Namenoma zate, misliš?«

»Za enega izmed nas. Morda je bilo naključje, morda božja volja, da sem ga jaz vzel v roke. Sedaj vem. Obsedel bom svojo kazen in bom čist pred Bogom in pred ljudmi.«

»Pred ljudmi? Ne verjamem. Ljudje ne odpuščajo radi.«

»Tudi pred ljudmi, če se jim bom daroval in bodo oni moj dar sprejeli.«

»Skrivnostne so tvoje besede, kar srh me spreletava, kaj misliš?«

»Sedaj samo to, da naredim maturo. Potem pa naprej.«

Vili je srečno dovršil maturo. Ko ga je Klara obiskala, je od sreče zajokala.

»Zakaj jočeš, Klara? Svojo dolžnost sem naredil in nič več.«

»Tako zelo sem srečna, Vili. Končno sva se našla na isti poti.«

»In kaj sedaj po maturi?«

»Le prvi del svoje dolžnosti sem dopolnil. Sedaj me čaka še drugi, da zadržim človeški pravici.«

»In potem?«

»Potem? Ne vem še zagotovo, kaj se v meni prebuja. A kdor hoče biti popoln, naj zataji samega sebe, pravi tvoj in moj Kristus.«

»Vili...!«, je iz dna duše dahnila Klara.

»Bog me kliče na določeno pot. Ob uri in ob času mi bo povedal, na katero. Moli zame, Klara, da bom pravo izbral.«

»Vedno sem te nosila v duši, Vili. Tudi, kadar si bil daleč od mene na krivih poteh.«

»Ne vem še Klara, a tako mi je, da moram izpolniti izpraznjena mesta. Morda bo takrat tudi očetu pomagano.«

»Očetu? Ne razumem.«

»Oče se muči že vsa povojna leta. Nekaj ga teži. Ko se vrnem domov, bom skušal najprej njega rešiti. Ti pa ostani z njim dobra kot doslej.«

* * *

Viliju so se odprla vrata ječe. Sedaj je blagoslavljal te mesece in se čutil srečnega kot še nikoli. Našel je Boga, se mu popolnoma predal. Naj ga vodi, kakor on edini ve in zna.

Klara se je na moč trudila, da bi očeta prepričala, naj bi Vilija vzel spet na dom. Oče je ostal neizprosno.

»Kot tujci smo do sedaj živeli pod isto streho, vsak v svojem svetu. Z Vilijem sva se končno našla.«

»Našla? Da bosta skupaj rovarila proti meni.«

»Ne, očka, da se bomo končno našli vsi trije na isti sončni poti, ki pelje v odrešenje.«

»Moje odrešenje bo samo grob.«

»Smrt, si hotel reči. To so le vrata, ki peljejo v življenje.«

»Ni res, s smrtjo je vsega konec, vsega, tudi pekla, ki je v meni.«

»Reši se tega pekla, očka, glej z Vilijem ti bova pomagala.«

»Ti in Vili! Oživi mrtve, če moreš. S smrtjo je vsega konec, razumeš, vsega.«

»Z Vilijevo vrnitvijo bi se v ta dom naselila sreča in življenje. Očka, reci da ga sprejmeš, da bo znova tvoj sin!«

»Nikdar! Preveč me je užalil. Ne verjamem v njegovo spreobrnjenje. Maturo ima, naj si pomaga.«

»Je to tvoja zadnja beseda?«

»Zadnja!«

»Prav! Če bi v meni ne živel Kristus, bi se sedaj odločila za brata in te pustila samega. A tega ne bom naredila. Skrbela bom za oba.«

* * *

Oče je vedno bolj slabel. Postelje ni več zapustil. Vili si je upal domov, a mu ni prešel pred oči. Ni bil še čas. Ko pa mu je Klara nekega dne povedala, da je zelo slab, jo je prosil, naj pripravi očeta na njegov obisk.

»Mislím, da bom uspela. Zelo se je spremenil. Bolezen ga je omehčala. Nebogljén je kot otrok.«

Klara je odšla k bolniku v sobo, Vili pa je molil, da bi se vse srečno izteklo.

»Očka, Vili je zunaj in te želi videti!«

»Videti, kako bom umrl?«

»Očka, ne bodi vendar tako krut. Vili je iz lahkomišelnega fanta postal resen mož. Dóvršil je maturo in po štírih letih študija še...«

»Doktorat! No prav! To me res veseli, da se ni izpridil. Naj bo iz hvaležnosti do tebe, ki mi tako nesebično strežeš. Pokličí ga, naj pride, morda bom potem bolj v miru umrl.«

»Oh, očka, hvala ti tisočkrat.«

»Vili, pridi, pričakuje te, a bodi previden!«

»Ne boj se, sestrica. V duši nosim Boga, on mi bo pomagal.«

Ko je Vili stopil k očetu v sobo, ga je oče nagovoril:

»No, izgubljeni sin se vrača!«

»Prav tako, oče. Glej, na kolenih te prosim, odpusti mi, če sem ti prizadel toliko hudega.«

»Vstani, pred menoj ni še nihče klečal. Veseli me, da si se zopet spomnil na svojega starega. Tako sva se pred leti pozdravila. Sedaj pa sem res star in bolan. Kmalu se vam bom umaknil s poti.«

»Oče, ne govori tako. Morda se res nismo v življenju nikdar zblížali. Kdo more razumeti težnje starejših, ko mu je dvajset let.«

»Glavno krivdo nosim jaz. Pri dvajsetih letih ne moreš prevzgojiti znača-

ja. Nikdar se nisem zanimal ne zate, ne za Klaro. Klara je odrastla v dobro deklo, a ne po moji zaslugi, tebe je pa trpljenje prevzgojilo.«

»Ni mi bilo v prekletstvo, temveč v blagoslov. Tudi tebi bo trpljenje prineslo mir.«

»Meni? Zakaj mi govoriš o miru. Kaj veš, kaj slutiš, sin moj!«

»Da, tvoj sin sem, ki te ljubi in ti želi miru, ki ga svet ne more dati. Z gotovostjo slutim, da v tvoji duši ni miru. Razodeni se mi oče, morda ti lahko pomagam.«

»Ti?«

»Da, oče, jaz!«

»Tvoje oči sijejo jasno in pošteno. Spominjajo me na pogled, ki ga nosim v duši že štirideset let. Pogled nedolžnega človeka, ki mi nič ne očita, le molče nekaj prosi. Česa me prosi...?«

»Da se mi razodeneš, očka, da ske-sano priznaš svojo krivdo!«

»Tebi? Da, morda imaš prav. Neka tajna moč te je obsijala, sin, da se ji ne morem ustavljati. Kdo si, da te več ne poznam?«

»Nosilec božje ljubezni in božjega usmiljenja.«

»Strah me je pred teboj, a obenem mi v dušo prihaja mir, ki ga prinaša kesanje. Da, resnično mi je žal, da sem tako živel.«

»Ti je žal zaradi sebe, zaradi Klare in mene, ali...«

»Ne, ne! Žal mi je, ker sem razžalil nekaj neskončno višjega, ki je nad nami vsemi... razočaral nekoga, ki me je ustvaril.«

»Boga!«

»Da, Boga. Sedaj verujem vanj, sedaj vem, da je!«

»Vedno je bil Bog v tvojem srcu, a ti si ga preziral, nisi ga hotel poslušati.«

»Uprl sem se mu,« je z največjo muko odkrival svojo razbolelo notranjost. »Takrat sem spoznal tvojo mater in jo blazno vzljubil. Zaželel sem si jo kot lačna zver nedolžnega plena. Bili smo v vojni vihri. Vedno preganjani smo bežali iz kraja v kraj. V neki skriti gorski vasici sem srečal tvojo mater in

si jo zaželel. Ni se mi udala, rekoč, da je to greh, da jo tako uči kaplan v cerkvi. Zasovražil sem tega kaplana, še preden sem ga spoznal. Ko so Nemci napadli vas, sem dejal, da je bil on ovaduh. Prijeli so ga in ukazal sem, naj ga ustrelijo. Pripeljali so ga pred me. Ah sin moj! Tak je bil kot ti. Mlad z ognjem navdušenja v temnih očeh, vitek in zravnčan kot smreka v gozdu. Gledal me je s smehljajem dobrega otroka.«

»Česa me dolžite?« je mirno vprašal.

»Izdal si nas Nemcem. Mnogi naši so padli, zato zaslužiš smrt,« sem mu rezko odgovoril.

»Mene in vas bo sodil Bog. Jaz se ga ne bojim, ker je moja vest čista. Vašo pa prepuščam božjemu usmiljenju.«

»Pogledal me je brez sovraštva, da z veliko ljubeznijo me je pogledal. Ko so ga moji ljudje ustrelili, so v meni ubili še zadnji čut usmiljenja in poštenja. Moral sem moriti, požigati, mučiti nedolžne ljudi. Mislil sem, da bom tako ušel pogledu tistih nedolžnih oči.

A ne. Skozi kri in ogenj so strmele vame vedno enako dobre, nič očitajoč.

Ah sin moj! Štirideset let pekla nosim v sebi, a sedaj imam občutek, kakor da se je stalil led okoli mojega srca. Odpusti mi Bog, odpusti sin moj.«

In sin Vili je dvignil svojo desnico in izgovoril besede odrešenja:

»Ego te absolvo...«

»Sin, Vili, kdo si, da prihaja od tebe taka moč, da mi duša plava v nikdar sluteni radosti, da mi vrejo iz oči solze kesanja in sreče? Kdo si, ki si pomiril vihar v moji notranjosti? Govori, povej, gledaš me kakor... kakor...«

»Da, jaz sem duhovnik božji. Prevzel bom izpraznjeno mesto na smrt obsojenega in nadaljeval njegovo delo odrešenja. Začel sem pri tebi, oče!«

»Vili, duhovnik božji. Kriste, usmili se me! Daj mi roke, da ti jih poljubim, kakor bi poljubil roke tistega, ki sem ga dal umoriti. Sedaj vem, da bom v miru umrl. Ti pa pojdi in oznanjaj evangelij ljubezni in usmiljenja in povej ljudem, kako je bil Bog do mene dober.«

Božični motiv

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1987

1. KOLEDAR 1987
2. JAKOB UKMAR - Tomaž Simčič
4. PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON
3. knjiga, 1. snopič

Naslov:

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

Riva Piazzutta, 18
34170 Gorica - Gorizia
Italia - Italy (Europe)

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1987

1. KOLEDAR 1987
2. JAKOB UKMAR - Tomaž Simčič
3. JASTREB KROŽI - Štefa Strojnikova
4. PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON
3. knjiga, 1. snopič

Naslov:

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

Riva Piazzutta, 18

34170 Gorica - Gorizia

Italia - Italy (Europe)

Usebina

Koledar

3

Iz življenja Cerkve

Okrožnica o Svetem Duhu papeža Janeza Pavla II. (Rafko Valenčič)	28
Poslanstvo in odgovornost laikov (Lojze Škerl)	31
Starši in mladinci ob zavestni izbiri (M. Šah)	33
Sedejev simpozij v Rimu (Lojze Škerl)	35

Razprave in pričevanja

Goriški nadškof Attems in njegovi načrti za edinost Cerkve (A. Kosmač)	37
»Se sedim Sedej na goriškem prestolu« (Miloš Ribaf)	44
Iz naše zgodovinske preteklosti (Majda Cibic-Cergol)	46
Siedovi Slovencev (Jožko Šavli)	50
Rojstne hiše naših velikih mož v Benečiji in na Primorskem ((M. Jevnikar)	57
Utrinki iz spominske knjige (Peter Močnik)	70
Avgust Černigoj v cerkvi v Stivanu pri Devinu (Ivan Kretič)	72
Triglavski narodni park (Jožko Šavli)	76
O Slovencih na Laškem (Karlo Mučič)	82
Slovenska skupnost v letu 1986 (A. T.)	84
Bratje Sila iz Povirja (Lojze Škerl)	88
Latinska Amerika — po 500 letih — kam? (Mirko Rijavec)	90

Spominski zapisi

Prof. Ludvik Čepon (Martin Jevnikar)	102
Glasbeni zgodovinar Stanko Trobina (Martin Jevnikar)	103
Duhovnik in politik Jožef Godina (Martin Jevnikar)	104
Skladatelj Matija Tomc — umrl (ab)	104
Msrgr. Branko Dorčić (Al. T.)	106
Msrgr. Anton Orehar (Jože Jurak)	107
Franc Štuhec SDB (B. K.)	109
Župnik Rudi Žgur (Ured.)	111
Prelat Andrej Simčič (K. Humar)	112
Hubertu Močniku v spomin (K. Humar)	114
Maks Debenjak - Goriški glasbenik (A. B.)	116
Francetu Goršetu v spomin (V-č)	118
V zadnjem letu so umrli (Martin Jevnikar)	120
Pisatelj Mirko Javornik umrl (Martin Jevnikar)	128
Ob 35 letnici smrti msgr. Andreja Furlana (Jože Kunčič)	131

Iz glasbenega sveta

Stoletnica rojstva Davida Doktoriča (Z. H.)	133
Cerkveni mešani pevski zbor od Novega sv. Antona (Marijan Kravos)	136
20 let pevskega zbora Fantov izpod Grmade (M. T.)	138
Gorica počastila spomin Matije Tomca (L. B.)	139

Astronomija

Halleyev komet je šel mimo nas (P. Zlobec)	141
--	-----

Beleške

Plečnik v Parizu (K. V.)	143
Trouver Trieste? (K. V.)	144
Nekaj o vplivih sevanja na okolje in človeka (Karlo Mučič)	145
Razvoj računalnikov (Ivo Simonič)	148

Mladinska in prosvetna dejavnost

Skavtsko delovanje na Tržaškem 1985/86 (Zasanjana koala)	152
Skavtska dejavnost na Goriškem 1985/86 (Matjaž Terčič)	154
Prosvetna dejavnost na Tržaškem (M. M.)	156
Prosvetna dejavnost na Goriškem (M. K.)	159

Pripovedni spisi

Ce si se rodil ob morju (Bruna Pertot)	163
Številka 13 (Tončka Curk)	165
Tihi odmevi minulih dni (Ivan Artač)	168
»Ego te absolvo...« (Zora Piščanc)	173

Pesmi

Pomladni obisk (Albert Miklavec)	47
Prerojenje (Albert Miklavec)	49
Prerojenje (Jože Aleksij Markuža)	55
Božične želje (Albert Miklavec)	58
Spomini (Albert Miklavec)	65
Hvalilni psalm (Jože Aleksij Markuža)	81
Prošnja (Albert Miklavec)	83
Predpoletje (Albert Miklavec)	92
Krizanteme (Albert Miklavec)	98
Mir (Jože Aleksij Markuža)	101
Hvala ti, Gospod (Albert Miklavec)	124
Ko ti ne govoriš (Albert Miklavec)	130
Večer (Albert Miklavec)	132
Minilo petdeset je let (Ljubka Šorli)	135